

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่
Chiang Mai Provincial Public Health Office

คู่มือเวชปฏิบัติเวชภัณฑ์และเวชไทย ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

ภายใต้โครงการพลิกโฉมเชียงใหม่สู่การเป็นเมืองอัจฉริยะ
เมืองแห่งโมช เมืองแห่งสตาร์ทอัพ และเมืองนวัตกรรมการแพทย์และสุขภาพ
งบประมาณจังหวัดเชียงใหม่
ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๔

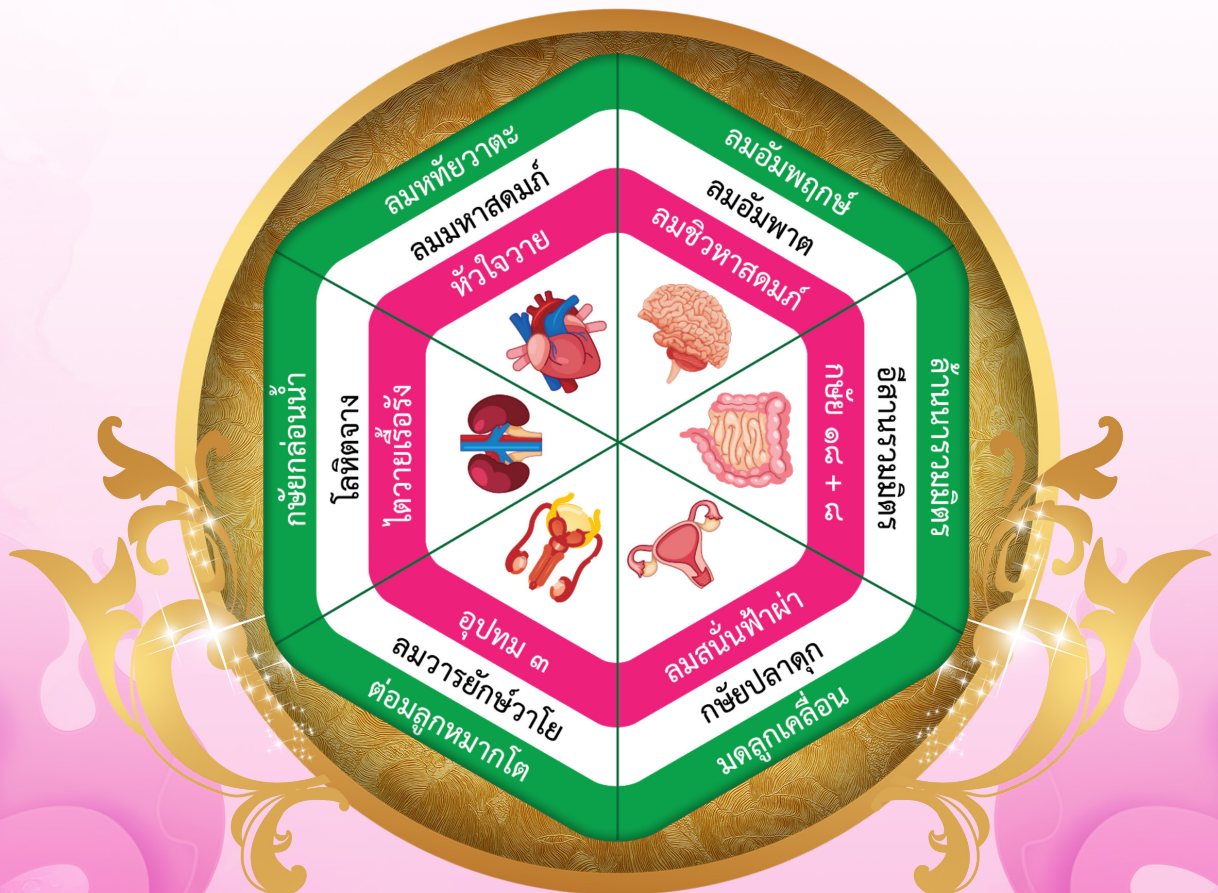
สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่
สมาพันธ์การแพทย์แผนไทยล้านนา
สมาคมแพทย์แผนไทยเชียงใหม่

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่
Chiang Mai Provincial Public Health Office

คู่มือเวชปฏิบัติเวชภัณฑ์และเวชไทย ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

ภายใต้โครงการพลิกโฉมเชียงใหม่สู่การเป็นเมืองอัจฉริยะ
เมืองแห่งไม้ เมืองแห่งสตาร์ทอัพ และเมืองนวัตกรรมการแพทย์และสุขภาพ
งบประมาณจังหวัดเชียงใหม่
ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๔

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่
สมาพันธ์การแพทย์แผนไทยล้านนา
สมาคมแพทย์แผนไทยเชียงใหม่

คู่มือเวชปฏิบัติแพทย์แผนไทยตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

ที่ปรึกษา

นายเจริญฤทธิ์ สงวนสัตย์	ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่
นายแพทย์จตุชัย มณีรัตน์	นายแพทย์สาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่
นายแพทย์ทวีช แก้วประเสริฐ	รองนายแพทย์สาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่

เรียบเรียงโดย

อาจารย์วัลลภ เผ่าพันธ์	สมาพันธ์การแพทย์แผนไทยล้านนา
อาจารย์กิตติ กิตติจารุงศ์	สมาคมแพทย์แผนไทยเชียงใหม่
อาจารย์เนตรดาว ยวงศรี	คลินิกแพทย์แผนไทยเนตรดาว

คณะกรรมการ

ภก.พลแก้ว วัชรชัยสุรพล	สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่
ภญ.อัญชญา ดุจจามุทัศน์	สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่
รศ.ดร.ภก.ไชยวัฒน์ ไชยสุต	คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

พิมพ์ครั้งแรก สิงหาคม ๒๕๖๔

จำนวน ๑๒๐ เล่ม

ออกแบบรูปเล่ม ศีแอ้นพรินต์ติ้ง

๑๒๖ หมู่ ๑๔ ตำบลสันปูเลย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๒๐
โทร ๐๙๕-๔๕๑-๗๗๙๙

จัดพิมพ์โดย สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่

ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากงบพัฒนาจังหวัดเชียงใหม่ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๔ ภายใต้โครงการพลิกโฉมเชียงใหม่สู่การเป็นเมืองอัจฉริยะ เมืองแห่งไมซ์ เมืองแห่งสตาร์ทอัพและเมืองนวัตกรรมการแพทย์และสุขภาพ

คำนำ

ปัจจุบันกระแสเรื่องการใช้กัญชาทางการแพทย์แผนไทย กำลังเป็นที่สนใจในหมู่ประชาชนเป็นอย่างมาก เป็นเหตุให้ประชาชนหันมาใช้บริการด้านการแพทย์แผนไทยเพิ่มมากขึ้น และมีแนวโน้มที่จะได้รับความนิยมมากขึ้นเรื่อยๆ จังหวัดเชียงใหม่ได้จัดทำโครงการพลิกโฉมเชียงใหม่สู่การเป็นเมืองอัจฉริยะ เมืองแห่งไมซ์ เมืองแห่งสตาร์ทอัพ และเมืองนวัตกรรมทางการแพทย์ และสุขภาพ โดยมี กิจกรรมหลักที่ ๑ เชียงใหม่เมืองสุขภาพภูมิปัญญาไทย Chiang Mai Thai Wisdom Medicopolis กิจกรรมย่อยที่ ๑ : การพัฒนาบุคลากรด้านคลินิกการแพทย์แผนไทย ๑๐๐ คน เพื่อพัฒนาบุคลากรและรูปแบบการบริการด้านคลินิกการแพทย์แผนไทยให้ยั่งยืนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ ซึ่งตามแผนยุทธศาสตร์ของจังหวัด มุ่งเน้นการพัฒนาสุขภาพของประชาชน เพื่อส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจ มีการพัฒนาผู้ประกอบการธุรกิจสุขภาพในทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการแพทย์แผนไทย เพื่อนำมาใช้เป็นจุดเด่นในด้านการบริการ ด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ภูมิปัญญาไทย มีการพัฒนาสถานพยาบาลที่มีบริการด้านการแพทย์แผนไทย ให้มีระบบ ระเบียบแบบแผน เพื่อการเจริญเติบโตอย่างยั่งยืนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และเป็นที่ยอมรับของประชาชน รวมทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุซึ่งเป็นกลุ่มที่นิยมใช้บริการด้านการแพทย์แผนไทย กิจกรรมหนึ่งที่สำคัญ คือ การจัดทำคู่มือเวชปฏิบัติแพทย์แผนไทยตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับการปฏิบัติงานในสถานพยาบาลที่มีบริการด้านการแพทย์แผนไทย เนื้อหาประกอบด้วย การใช้กัญชาทางการแพทย์แผนไทย การใช้ตำรับยาตามคัมภีร์ตักศิลาโรคไข้พิษไข้กาฬซึ่งเกี่ยวข้องกับโรคโควิด 19 ที่กำลังระบาดอยู่ในปัจจุบัน แนวทางเวชปฏิบัติการรักษาโรคสำหรับโรคในกลุ่มผู้สูงอายุ ตามแบบแพทย์แผนไทย

การจัดทำคู่มือเวชปฏิบัติแพทย์แผนไทยตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เล่มนี้ ได้รับความร่วมมือจากคณาจารย์ด้านการแพทย์แผนไทยที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิและมีประสบการณ์รักษาโรคหลายๆ ท่าน มาช่วยกันร้อยเรียงบอกเล่าประสบการณ์ วิธีการ และขั้นตอนการรักษาโรค ให้ชัดเจนและเข้าใจง่ายขึ้น คู่มือเล่มนี้จึงเหมาะสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพด้านการแพทย์แผนไทยในสถานพยาบาล นักศึกษาแพทย์แผนไทย และนักวิชาการผู้ที่มีพื้นฐานทางการแพทย์แผนไทย ที่ต้องการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมให้แตกฉาน อันจะทำให้เกิดการยกระดับคุณภาพ มาตรฐานการวินิจฉัย การรักษาโรคด้วยการแพทย์แผนไทยให้ได้รับความน่าเชื่อถือและได้รับความนิยมอย่างยั่งยืนต่อไป

คณะผู้จัดทำ ขอขอบคุณแหล่งข้อมูลความรู้ทั้งหลายและรูปภาพประกอบที่นำมาจัดทำเป็นคู่มือเล่มนี้ เพื่อประโยชน์ทางการศึกษา หวังว่าคู่มือเวชปฏิบัติสำหรับแพทย์แผนไทยตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเล่มนี้ จะใช้เป็นประโยชน์ต่อวงการแพทย์แผนไทยได้อย่างแพร่หลาย และเป็นประโยชน์ต่อประชาชนทั่วไป หากมีข้อบกพร่องหรือผิดพลาดประการใด คณะผู้จัดทำขอน้อมรับคำแนะนำติชมไว้ด้วยความยินดี เพื่อจะได้ทำการปรับปรุงให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นในโอกาสต่อไป

คณะผู้จัดทำ

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
สารบัญ	ข
บทนำ	๑
การใช้ตำรับยาแผนไทยตามคัมภีร์ตักศิลา	๗
กัญชาในตำรับยาไทย	๑๕
หลักการวินิจฉัยโรคและรักษาโรคที่พบบ่อยในผู้สูงอายุตามแนวทางการแพทย์แผนไทย	๓๕
๑. กลุ่มโรคกษัย	๓๕
๒. กลุ่มโรคหัวใจ	๕๙
๓. โรคอัมพฤกษ์ อัมพาต	๙๗
๔. โรคต่อมลูกหมากโต	๑๒๗
๕. ภาวะมดลูกเคลื่อน	๑๖๙
ตำรับยาที่ใช้ในการดูแลรักษาโรคในผู้สูงอายุ	๑๙๑
บรรณานุกรม	๒๘๐

บทนำ

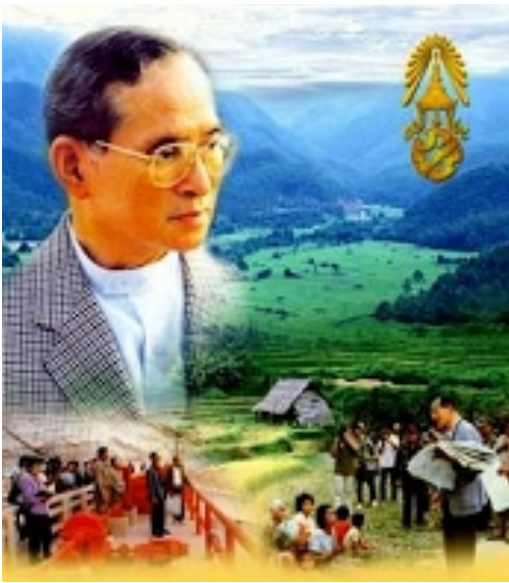
หลักเศรษฐกิจพอเพียงกับหลักธรรมในพุทธศาสนา

อาจารย์วัลลภ เผ่าพันธ์
สมาพันธ์การแพทย์แผนไทยล้านนา
ผู้เรียบเรียง

หลักเศรษฐกิจพอเพียง

พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๔ ธันวาคม ๒๕๔๑

“คนเราถ้าพอใจในความต้องการ ก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าทุกประเทศมีความคิด อันนี้ไม่ใช่เศรษฐกิจ มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข”

คำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” หมายถึง เศรษฐกิจที่พึ่งตนเองได้ เน้นการผลิตและการบริโภคแบบพออยู่พอกินเป็นหลัก ซึ่งไม่ได้เน้นกำไรสุทธิหรือความร่ำรวยเป็นเป้าหมายสูงสุด เป็นระบบเศรษฐกิจที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ ทรงดำริขึ้นมา เพื่อแสวงหาทางออกจากวิกฤตเศรษฐกิจให้กับสังคมไทย ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงก็คือ “การที่พึ่งตนเองได้”

วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายหลักของเศรษฐกิจพอเพียงก็คือ ความสงบสุขของผู้คนในสังคม ประชาชนมีกินมีใช้อย่างเพียงพอแก่ความต้องการ ที่สำคัญต้องไม่ทำตนและผู้อื่นเดือดร้อน ซึ่งสอดคล้องกับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา

แนวทางการปฏิบัติตามระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียง

แนวคิดหลักของเศรษฐกิจพอเพียง คือ การนำคำสอนทางพระพุทธศาสนา มาเป็นแนวทางในการประสานกลมกลืนกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน ที่เป็นเกษตรกรอย่างชาญฉลาด และเป็นรูปธรรม หลักจริยธรรมดังกล่าว คือ หลักการเดินสายกลาง หรือ มัชฌิมาปฏิปทา ในระดับโลกียธรรม การเดินทางสายกลาง คือธรรมที่เหมาะสมแก่ชาวบ้านทั่วไปได้แก่ ความเป็นรู้จักพอในการบริโภคใช้สอย

ทรัพยากรธรรมชาติ และการใช้ชีวิตแบบไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ้งเฟ้อ ซึ่งมีลักษณะเป็นการเน้นการลด ละ เลิก อบายมุข ด้วยการประพฤติตามหลักเบญจศีล และ เบญจธรรม ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการเป็นวิถีพุทธ

แนวทางการปฏิบัติตนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

ประหยัด ลดละความฟุ่มเฟือย ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้านที่ไม่จำเป็น ดังพระราชดำรัสว่า “ความเป็นอยู่ที่ดีต้องไม่ฟุ่มเฟือย ต้องประหยัดไปในทางที่ถูกต้อง”

ประกอบอาชีพด้วยความสุจริต ดังพระราชดำรัสที่ว่า “ความเจริญของคนทั้งหลายย่อมเกิดมาจากการประพฤติชอบและการหาเลี้ยงชีพชอบเป็นสำคัญ”

ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันกัน ในทางการค้าขายกันอย่างรุนแรงดังอดีต ดังพระราชดำรัสว่า “ความสุขความเจริญอันแท้จริงนั้น หมายถึงความสุขความเจริญที่บุคคลแสวงหามาได้ด้วยความเป็นธรรม ทั้งในเจตนาและการกระทำที่ไม่ใช่ได้มาด้วยความบังเอิญ หรือด้วยการแก่งแย่งเบียดบังมาจากผู้อื่น”

ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยาก ขวนขวายใฝ่หาความรู้ให้เกิดมีรายได้จนถึงขั้นพอเพียง ดังพระราชดำรัสว่า “การที่ต้องการให้ทุกคนพยายามที่จะหาความรู้และสร้างตนเองให้มั่นคงนี้เพื่อตนเองเพื่อที่จะให้ตัวเองมีความเป็นอยู่ที่ก้าวหน้า ที่มีความสุข พอมีพอกิน เป็นขั้นหนึ่งและขั้นต่อไป ก็คือ ให้เกียรติว่าเย็นได้ด้วยตนเอง”

ลดละสิ่งชั่วให้หมดสิ้นไป ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระบรมราโชวาทว่า “พยายามไม่ก่อความชั่วให้เป็นเครื่องทำลายตัวทำลายผู้อื่น พยายามลด พยายามละความชั่วที่ตนเองมีอยู่ พยายามก่อความดีให้แก่ตัวอยู่เสมอ พยายามรักษาและเพิ่มพูนความดีที่มีอยู่นั้นให้งอกงามสมบูรณ์ยิ่งขึ้น”

หลักธรรมในเศรษฐกิจพอเพียง

ระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริและพระราชทานไว้ให้เป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศแก่คนไทยนั้น วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายหลัก คือ ความสงบสุขของผู้คนในสังคม ประชาชนมีกินมีใช้อย่างเพียงพอแก่ความต้องการ ที่สำคัญต้องไม่ทำตนและผู้อื่นเดือดร้อน หากวิเคราะห์โดยละเอียดก็จะพบว่า ทรงประยุกต์มาจากหลักธรรมในพระพุทธศาสนานั้นเอง จาก พระราชดำรัสอธิบายขยายความหมายของระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงที่กล่าวมาข้างต้น นั้นทำให้เราพบว่าหลักธรรมต่อไปนี้ปรากฏเป็นรากฐานอยู่ในระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียง

หลักมัชฌิมาปฏิปทา (การปฏิบัติตนในทางสายกลาง)

มัชฌิมาปฏิปทาในทางพุทธศาสนา หมายถึง ทางสายกลาง คือ การไม่ยึดถือสุดทางทั้ง ๒ ได้แก่ อัตตกลิณณานุโยค คือ การประกอบตนเองให้ลำบากเกินไป และ กามสุขัลลิกานุโยค คือ การพัวพันในกามในความสุขสบาย เป็นหลักคำสอนที่ปรากฏในพระธรรมเทศนาถ้อยคำแรกของพระพุทธเจ้า ที่ทรงแสดงแก่ปัญจวัคคีย์ คือ ัมมจักกัปปวัตตนสูตร

นอกจากคุณค่าขั้นสูงสุดของหลักมัชฌิมาปฏิปทา ที่เป็นไปเพื่อการพ้นทุกข์แล้ว คุณค่าในเบื้องต้น ยังเป็นไปเพื่อการรู้จักการดำเนินชีวิตให้เกิดความพอดี เป็นแนวทางของการแก้ทุกข์ที่เรียกว่า “อริยมรรคมีองค์ ๘” โดยมุ่งเน้นให้มีความสุขกายและสุขใจไปด้วย ดังนี้

สัมมาทิฐิ คือ ปัญญาเห็นชอบ หมายถึง การปฏิบัติอย่างเหมาะสมตามความเป็นจริงด้วยปัญญา

สัมมาสังกัปปะ คือ ดำริชอบ หมายถึง การใช้สมองความคิดพิจารณาแต่ในทางกุศลหรือความดีงาม

สัมมาวาจา คือ เจรจาชอบ หมายถึง การพูดต้องสุภาพ แต่ในสิ่งที่สร้างสรรค์ดีงาม

สัมมากัมมันตะ คือ การประพฤติดีงาม ทางกายหรือกิจกรรมทางกายทั้งปวง

สัมมาอาชีวะ คือ การทำมาหากินอย่างสุจริตชน ไม่คดโกง เอาเปรียบคนอื่น ๆ มากเกินไป

สัมมาวายามะ คือ ความอุตสาหะพยายาม ประกอบความเพียรในการกุศลกรรม

สัมมาสติ คือ การไม่ปล่อยให้เกิดความพลั้งเผลอ จิตเลื่อนลอย ดำรงอยู่ด้วยความรู้ตัวอยู่เป็นปกติ

สัมมาสมาธิ คือ การฝึกจิตให้ตั้งมั่น สงบ สงัด จากกิเลส นิเวรณ์อยู่เป็นปกติ

อตตา หิ อตตโน นาโถ (ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน)

หลักอตตา หิ อตตโน นาโถ เป็นคำสอนให้บุคคลพึ่งตนเอง ซึ่งแนวทางของระบบเศรษฐกิจพอเพียง ก็ได้มุ่งเน้นให้พึ่งตนเองในการทำมาหาเลี้ยงชีพ ในการสร้างฐานะ และการเก็บรักษาทรัพย์ที่หามาได้ เพื่อจับจ่ายใช้สอยในยามจำเป็น นอกจากเป็นที่พึ่งแห่งตนแล้ว จะต้องเป็นที่พึ่งของบุคคลอื่นด้วย นอกจากในระดับบุคคลแล้ว ยังมุ่งเน้นให้การพัฒนาประเทศชาติให้พึ่งตนเองในลักษณะ “เศรษฐกิจพอเพียง” นั่นคือการพัฒนาที่ไม่อิงเศรษฐกิจโลกจนเกินไป

หลักสันโดษ

หลักสันโดษ มุ่งให้บุคคลพึงพอใจในสิ่งที่ตนเองได้มา และใช้จ่ายในสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์ ให้บุคคลรู้จักประมาณ ได้แก่ การประหยัดและรู้จักออม ไม่ฟุ้งเฟ้อฟุ้งเฟ้อ ความเป็นอยู่อย่างสงบเรียบง่าย และโปร่งใส ไม่ทะเลาะทะเลาะกันต่อสู้อัน และเบียดเบียนบุคคลอื่น ไม่เอาเปรียบเอาเปรียบกัน อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข สันโดษ มีความหมาย ๓ นัยคือ ยินดีสิ่งที่เป็นของตน ยินดีในสิ่งที่มิได้อยู่ และ ยินดีด้วยใจที่มีมั่นคง

หลักสัปปุริสธรรม ๗

หลักสัปปุริสธรรม ๗ คือ ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมที่ทำให้คนมีคุณสมบัติของคนดี ประกอบด้วย

๑. ัมมัญญตา – ความรู้จักเหตุ คือรู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมตา รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล

๒. อัตถัญญา - ความรู้จักอรรถ รู้ความมุ่งหมาย หรือ รู้จักผล คือ รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์
๓. อัตตัญญา - ความรู้จักตน คือ รู้ว่า เรานั้น ว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม เป็นต้น บัดนี้ เท่าไร อย่างไร แล้วประพจน์ให้เหมาะสมและรู้ที่จะแก้ไขปรับปรุงต่อไป
๔. มัตตัญญา - ความรู้จักประมาณ คือ ความพอดี เช่น ภิกษุรู้จักประมาณในการรับและบริโภคปัจจัยสี่ คฤหัสถ์รู้จักประมาณในการใช้จ่ายโภคทรัพย์ เป็นต้น
๕. กาลัญญา - ความรู้จักกาล คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่ควรหรือจะต้องใช้ในการประกอบกิจการ ทำหน้าที่การทำงาน เช่น ให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา เป็นต้น
๖. ปริสัจญญา - ความรู้จักบริษัท คือ รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม รู้กริยาที่จะประพจน์ต่อชุมชนนั้นๆ ว่า ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหา จะต้องทำกริยาอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้ควรสงเคราะห์อย่างนี้ เป็นต้น
๗. บุคคลัญญา หรือ บุคคลปโรปรัญญา - ความรู้จักบุคคล คือ ความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดยอรรถาศัย ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ใครๆ ยิ่งหรือหย่อนอย่างไร และรู้ที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นๆ ด้วยดี เป็นต้น

ทฤษฎีสมมิตถะ

เป็นข้อปฏิบัติสำคัญ ที่ทำให้เกิดผล คือ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ทำให้มีทรัพย์สินเงินทอง พึ่งตนเองได้ เรียกว่า ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ปัจจุบัน บางทีเรียกว่า “หัวใจเศรษฐี” โดยมีคำย่อคือ อ อุ กะ สะ ดังนี้

อุฏฐานะสัมปทา (อุ) หมายถึง การถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียร รู้จักใช้ปัญญาไตร่ตรอง พิจารณาหาวิธีการที่แยกคายในการทำงาน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักคิด รู้จักทำ รู้จักดำเนินการด้านเศรษฐกิจ ทำการงานประกอบอาชีพให้ได้ผลดี

อารักขสัมปทา (อา) หมายถึง การถึงพร้อมด้วยการรักษา สามารถปกป้องคุ้มครองรักษาทรัพย์สินที่หามาได้ ไม่ให้สูญหายพินาศไปด้วยภัยต่างๆ

กัลยาณมิตตตา (กะ) หมายถึง การรู้จักคบคนดีหรือมีกัลยาณมิตร ซึ่งจะเป็นองค์ประกอบสำคัญ ที่ช่วยให้เจริญก้าวหน้าในวงการอาชีพนั้นๆ ทำให้รู้เห็นช่องทางและโอกาสต่างๆ ในการทำงาน ทันทต่อเหตุการณ์ ตลอดจนรู้จักปฏิบัติต่อทรัพย์สินของตนอย่างถูกต้อง ไม่ถูกมิตรชั่วชักจูงไปในทางอบายมุข ซึ่งจะทำให้ทรัพย์สินไม่เพิ่มพูนหรือมีแต่จะหดหายไป

สมชีวิตา (สะ) หมายถึง ความเป็นอยู่พอดี หรือความเป็นอยู่สมดุล คือเลี้ยงชีพแต่พอดี ไม่ให้ฟุ่มเฟือย ไม่ให้ฝืดเคืองให้รายได้เหนือรายจ่าย มีเหลือเก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็น

โภคาวิภาค 4

เป็นวิธีการจัดสรรทรัพย์ในการใช้จ่าย โดยจัดสรรทรัพย์ออกเป็น ๔ ส่วน ดังนี้

- แบ่ง 1 ส่วน เพื่อใช้บริโภคเลี้ยงตนเองให้เป็นสุข เลี้ยงดูครอบครัว และคนที่อยู่ในความรับผิดชอบให้ เป็นสุข และใช้ทำความดี บำเพ็ญประโยชน์แต่สาธารณณะ เป็นต้น
- แบ่ง 2 ส่วน เพื่อจัดสรรไว้สำหรับลงทุนประกอบกิจการงานต่างๆ
- แบ่ง 1 ส่วน เพื่อเก็บไว้ใช้ในยามจำเป็น เช่น เมื่อเกิดอุบัติเหตุ เมื่อเจ็บไข้ได้ป่วย เป็นต้น

โภคอาทิยะ ๕

เมื่อมีทรัพย์สิน ควรนำมาใช้ประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต ประกอบด้วย

๑. ใช้จ่ายทรัพย์สินนั้นเลี้ยงตนเอง เลี้ยงครอบครัว มารดาบิดา ให้เป็นสุข
๒. ใช้ทรัพย์สินนั้นบำรุงเลี้ยงมิตรสหาย ผู้ร่วมกิจการงานให้เป็นสุข
๓. ใช้ป้องกันภัยอันตรายต่างๆ
๔. ทำพละ คือ การสละบำรุงสงเคราะห์ ๕ อย่าง ได้แก่ ๑) อติถิพละ (ใช้ต้อนรับแขก) ๒) ญาติพละ (ใช้สงเคราะห์ญาติ) ๓) ราชพละ (ใช้บำรุงราชการด้วยการเสียภาษีอากร) ๔) เทวตาพละ (บำรุงเทวดา) และ ๕) ปุพพเปตพละ (ทำบุญอุทิศให้แก่บุพการี)
๕. ใช้เพื่อบำรุงสมณพราหมณ์

กามโภคิสุข ๔ (สุขของคฤหัสถ์ ๔)

คือ คนครองเรือนควรจะมีความสุข ๔ ประการ ซึ่งคนครองเรือนควรพยายามให้เข้าถึงให้ได้ คือ

๑. อติถิสุข - สุขเกิดจากการมีทรัพย์สิน เป็นหลักประกันของชีวิต โดยเฉพาะความอุ่นใจ ปลอดภัยมีใจว่าเรามีทรัพย์สินที่หามาได้ด้วยกำลังของตนเอง
๒. โภคิสุข - สุขเกิดจากการบริโภครักษา หรือใช้จ่ายทรัพย์สิน คือ รู้จักใช้จ่ายทรัพย์สินนั้นให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิตของตน เลี้ยงดูบุคคลอื่น และทำประโยชน์สุขต่อผู้อื่นและสังคม เป็นต้น
๓. อนนสุข - สุขเกิดจากความไม่เป็นหนี้ ไม่ต้องทุกข์ใจ เป็นกังวลใจเพราะมีหนี้สินติดค้างใคร
๔. อนวัชชสุข - สุขเกิดจากความประพฤติที่ไม่มีโทษ คือ มีกายกรรม วาจากรรม มโนกรรมที่สุจริต ที่ใครจะว่ากล่าวตีดุเดือดไม่ได้ มีความบริสุทธิ์ และมีความมั่นใจในการดำเนินชีวิตของตน

สรุป

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา กล่าวได้ว่าเป็นหลักเศรษฐศาสตร์ตามแนวพุทธ ที่มุ่งให้มนุษย์จำกัด หรือความอยาก หรือความต้องการของตนเอง แทนการกระตุ้นตัณหาหรือความอยาก เพื่อให้เกิดการบริโภคมามากขึ้น (บริโภคนิยม) เนื่องจากพระพุทธศาสนาเห็นว่าความต้องการของมนุษย์นั้นไม่มีขีดจำกัด แต่ขณะเดียวกันทรัพยากรมีขีดจำกัด หากมีการใช้เกินความจำเป็น ทรัพยากรเหล่านั้นก็จะหมดสิ้นไปในที่สุด การปฏิบัติตนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงจึงต้องหันมาแก้ไขที่ตนเองก่อน จำกัดความอยาก ความต้องการ ให้รู้จักพอดี ไม่บริโภคเกินความพอดี หรือตกเป็นทาสของวัตถุ

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวคิดที่ถูกหล่อหลอม มาจากความเป็นจริงแห่งธรรมชาติ ที่มนุษย์ทุกคนต้องศึกษาให้เข้าใจ และต้องนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เพื่อที่จะได้เข้าใจถึงความเป็นจริงของธรรมชาติ ความเป็นจริงของชีวิต ว่าสิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ สิ่งใดควรยึดถือเป็นที่พึง สิ่งใดไม่ควรยึดถือเป็นที่พึง เมื่อได้ศึกษาจนเข้าใจ และนำไปปฏิบัติจนเกิดผลแล้ว จนพบความเป็นจริงแห่งชีวิตว่าสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตคืออะไร เมื่อนั้นก็จะเข้าใจในหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นอย่างดี เพราะหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นนโยบายที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นจริงของชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา นั่นเอง

ความสอดคล้องของหลักเศรษฐกิจพอเพียงกับหลักธรรมในพุทธศาสนา

เน้นความเป็นเศรษฐกิจแบบองค์รวม กล่าวคือ เป็นระบบการพัฒนาชีวิตของปัจเจกชน ควบคู่กับการพัฒนาสังคม ชุมชน และสิ่งแวดล้อม โดยมีจริยธรรมคือความเมตตา ความเกื้อกูลสงเคราะห์ ความสามัคคี ความไม่เห็นแก่ตัว ดังหลักของระบบเศรษฐกิจพอเพียงที่กล่าวไว้ว่า **“มนุษย์อยู่ดี ชุมชนอยู่ได้ ธรรมชาติยั่งยืน”**

เป็นระบบเศรษฐกิจแบบมัชฌิมา ที่มีสัมมาอาชีวะเป็นหัวใจสำคัญ ซึ่งสามารถโยงไปสู่การที่พระพุทธศาสนามีท่าทีปฏิเสธความสุดโต่ง ๒ ด้าน คือ การหมกมุ่นในกามสุขอย่างเดียว และการทรมานตนเองในรูปแบบต่างๆ

เป็นระบบเศรษฐกิจ ที่มุ่งพัฒนาทั้งคนและทั้งกระบวนการทางเศรษฐกิจ ซึ่งถ้าคนไทยปฏิบัติตามระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงก็จะส่งผลให้เกิดภาวะ **“เศรษฐกิจงอกงาม ธรรมงอกเงย คนก็มีความสุข”**

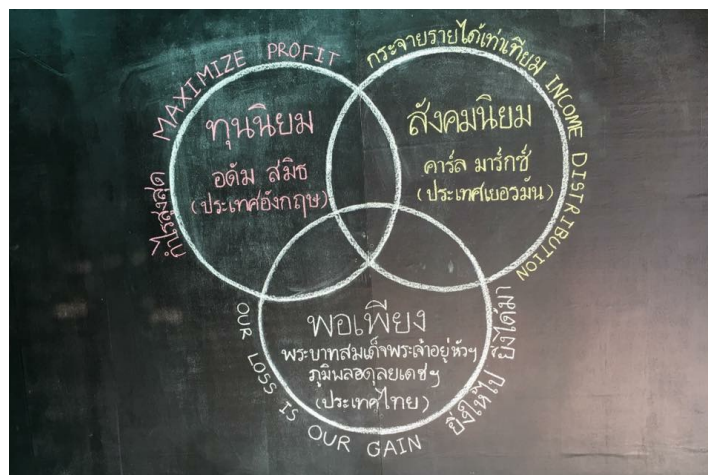
เป็นระบบเศรษฐกิจ ที่ไม่เบียดเบียนใครให้เดือดร้อน ไม่มุ่งทำลายทรัพยากรธรรมชาติจนกลายเป็นการทำร้ายธรรมชาติ

เป็นระบบเศรษฐกิจที่ฝึกให้มนุษย์ตระหนักรู้ถึงศักยภาพในด้านการสามารถพึ่งตนเองได้

แหล่งที่มา :

<https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/view/61873> สืบค้นเมื่อวันที่ ๓๑ มีนาคม ๒๕๖๔

<https://sites.google.com/a/birdkm.com/birdkm/outside-classroom/budha-story/buddha-sufficiency-economy> สืบค้นเมื่อวันที่ ๓๑ มีนาคม ๒๕๖๔

การใช้ตำรับยาแผนไทย ตามคัมภีร์ตักศิลา

สำหรับสถานการณ์การแพร่ระบาด
ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

เรียบเรียงโดย

อาจารย์กิตติ กิตติจารุวงศ์

สมาคมแพทย์แผนไทยเชียงใหม่

การใช้ตำรับยาแผนไทยตามคัมภีร์ตักศิลา สำหรับสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

ร	ล้อม	รักษา
---	------	-------

ระบบ

ปิตตะ

- เจ็บคอ
- ตาแดง ออกผื่นแดง
- ปากแห้ง คอแห้ง เหงือก
พินแห้ง จมูกแห้ง
- มีไข้ ตัวร้อนรุ่มๆ
- จับสลับร้อนสะท้านหนาว
- ปากแห้ง ปากเปรี๊ยะ ปากขม
กินข้าวไม่ได้

ยากระทุ้งพิษไข้

- ยาฟ้าทะลายโจร
- ยาห้าราก
- ยาหกลิงห้
- ยาแก้ไข้ห้าต้น
- ยาخمทั้งห้า
- ยาเขียวมหากาฬ
- ยาประสะฟ้าทะลายโจร

ระบบ

วาตะ

- ไอมองคร้อ
- ปวดศีรษะ
- เมื่อยเนื้อเมื่อยตัว
- จับหอบ หายใจแน่นอก

ยาแปรไข้

- ยาเขียวหอม
- ยาประสะเปราะใหญ่
- ยาจันทลีลา
- ยาประสะจันทร์แดง
- ยาแดงดับพิษ
- ยาเขียวเบญจจันทร์
- ยามหากาฬ
- ยาห้ารากหลวง
- ยาจันทน์ไทใหญ่

ระบบ

เสมหะ

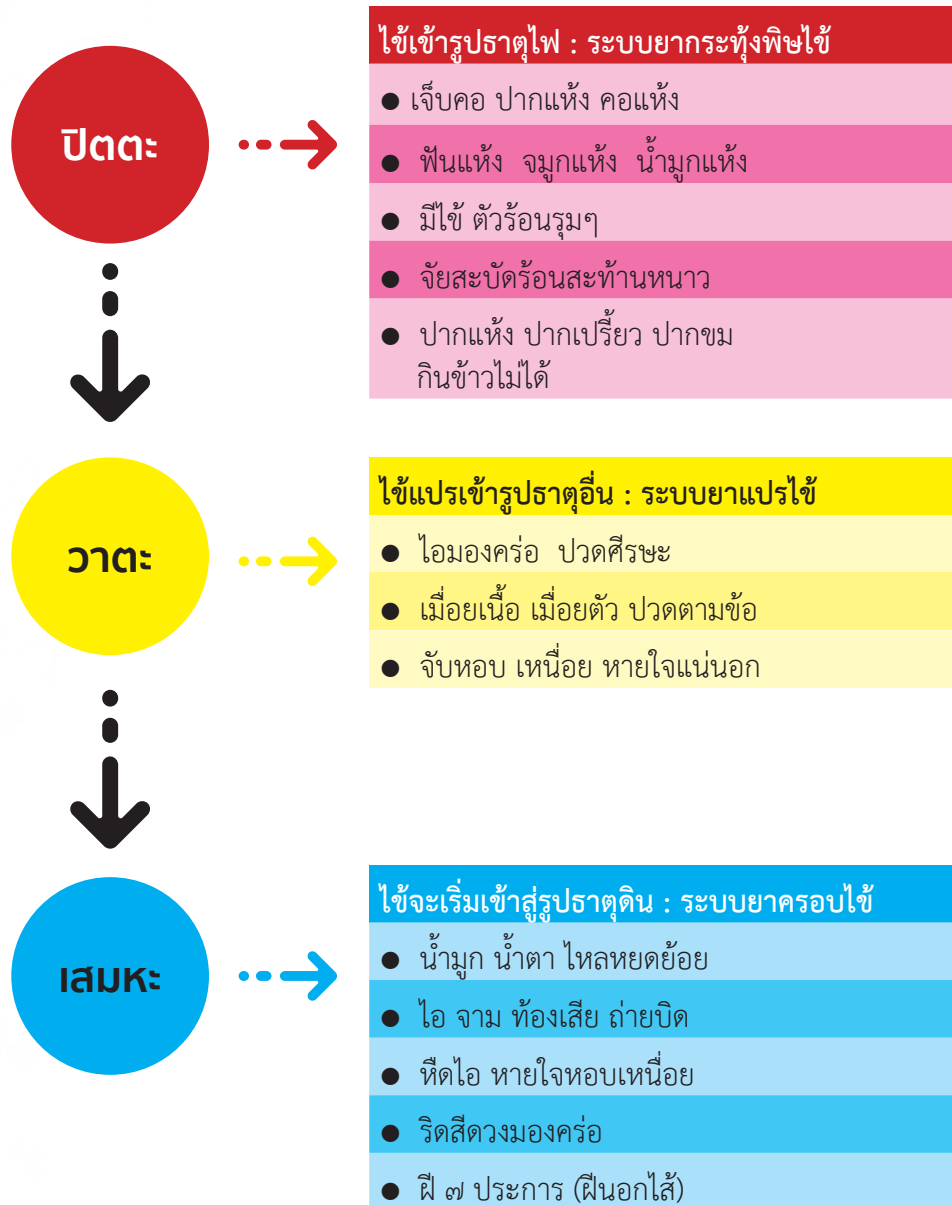
- น้ำมูก น้ำตา ไหลหยดย้อย
- ไอ จาม
- ท้องเสีย
- หืดไอ ริดสีดวงมองคร้อ
- มี ๗ ประการ

ยาครอบไข้

- ยาครอบไข้ตักศิลา
- ยาจันทฤทธิ์
- ยาขาว
- ยาขาวจันทน์
- ยากล่อมนางนอนใหญ่
- ยามหานิลแห่งทอง
- ยาเขียวประทานพิษ
- ยาจักรวาลฟ้าครอบ
- ยาแดงมโหสถ

ไขหวัดใหญ่

อาการจับไข้

ใช้ตักศิลา กับ โควิด 19

โรคระบาดที่ทำให้ผู้คนเสียชีวิตคราวละมากๆ เป็นแสนเป็นล้านคนในปัจจุบัน พบว่าเป็นโรคติดเชื้อในกลุ่มเชื้อแบคทีเรีย เชื้อไวรัส เป็นส่วนใหญ่ แต่โบราณเรียกโรคระบาดเหล่านี้ว่า โรคห่าลงเมือง ไม่ว่าจะติดเชื้อใดก็ตาม หรือเรียกว่า อหิวาตกภัย คืออาการหรือโรคที่มีพิษถึงตาย โดยโรคเหล่านี้จะมีระบาดทั่วๆ ไปไม่แผ้วงกว้างนัก แต่จากสถิติประมาณ ๑๐๐ ปี จะมีการระบาดใหญ่ทั่วโลกครั้งหนึ่งทุกๆ รอบ ๑๐๐ ปี ทำให้แพทย์ทุกยุคทุกสมัยได้เรียนรู้ สาเหตุ อาการ ลักษณะประเภทของโรคหรือใช้ระบาดต่างๆ กันไป และด้วยการสังส่องค์ความรู้ในการดูแลรักษาโรคระบาดดังกล่าว หมอไทยได้รวบรวมไว้เป็นข้อมูลกลุ่มอาการแห่งโรคและวิธีรักษา รวมทั้งข้อห้ามและวิธีปฏิบัติตนอย่างเป็นระบบในพระคัมภีร์ตักศิลา โดยแบ่งโรคตามกลุ่มอาการออกเป็น ๑๑ กลุ่ม ๗๗ อาการ และมีการดูแลรักษาโรคตามระบบตักศิลาถึง ๗ ขั้นตอน

๑. โรคไข้พิษไข้กาฬที่กล่าวในพระคัมภีร์ตักศิลา

๑. ไข้พิษไข้กาฬ	๒๑	จำพวก	๖. ไข้กระโดง (ไข้กาฬ)	๔	จำพวก
๒. ไข้รากสาด (ไข้กาฬ)	๙	จำพวก	๗. ฝีกาฬ	๖	ชนิด
๓. ไข้ประดง (ไข้กาฬแทรกไข้พิษ)	๘	จำพวก	๘. ไข้คุดไข้แห่งน	๒	จำพวก
๔. ไข้กาฬ	๑๐	จำพวก	๙. ไข้หวัด	๒	จำพวก
๕. ฝีกาฬ (เกิดในไข้พิษ)	๑๐	จำพวก	๑๐. ไข้กำเดา	๒	จำพวก
			๑๑. ไข้สามฤดู	๓	จำพวก

๒. ข้อห้ามในการรักษาไข้พิษไข้กาฬ

๑. ห้ามวางยารสร้อน	๖. ห้ามปล่อยปลิง (ห้ามนำโลหิตออก)
๒. ห้ามวางยารสเผ็ด	๗. ห้ามถูกน้ำมัน
๓. ห้ามวางยารสเปรี้ยว	๘. ห้ามถูกเหล้า
๔. ห้ามประคบ	๙. ห้ามกินของร้อน ห้ามอาบน้ำร้อน
๕. ห้ามนวด	๑๐. ห้ามกินส้มมีผิวมีควัน ห้ามกะทิน้ำมัน

ถ้าไม่รู้กระทำให้ติดดังกล่าวมานี้ อาจเป็นอันตรายถึงตายได้

๓. ยารักษาไข้พิษไข้กาฬ

ให้แพทย์ใช้ยากระทุ้งพิษให้สิ้น ถ้ากระทุ้งพิษไม่หมด ก็จะกลับไปกินดับกินปอด ให้ถ่ายออกมาเป็นโลหิตและเสมหะ ทำพิษต่างๆ ถ้ารักษาดีก็มีโอกาสรอด ถ้ารักษาไม่ดีก็ตาย ดังนั้น แพทย์เมื่อจะกระทุ้งพิษให้ไข้พิษไข้กาฬออกมานั้น จะต้องใช้ยาชื่อแก้วห้าดวง (ยาห้าราก) และยาอื่นๆ ตามลำดับดังนี้

ขนานที่ ๑ ยากระทุ้งพิษไข้ (ยาแก้หัวดวง, ยาเบ็ญจโลกวิเชียร)

๑. รากชิงชี
๒. รากย่านาง
๓. รากคนทา
๔. รากเท้ายายม่อม
๕. รากมะเดื่อชุมพร

ยาทั้งนี้เอาเสมอภาค รับประทานครั้งละ ๒ - ๔ ซ้อนโต๊ะ ห่างกันประมาณ ๓ ชั่วโมงต่อครั้ง มีสรรพคุณกระทุ้งพิษไข้

ขนานที่ ๒ ยาประสะผิวภายนอก

๑. ใบย่านาง
๒. ใบมะขาม
๓. เถาวัลย์เปรียง

ยาทั้งนี้เอาเสมอภาค บดแทรกดินประสิว ละลายน้ำซาวข้าวพ่น ถ้ายังมีติขึ้น กระทำพิษให้ตัวร้อนเป็นเปลว ถ้าวัดร้อนจัดให้แต่งยาพ่นซ้ำอีก

ขนานที่ ๓ ยาพ่นภายนอก

๑. เถาขี้กาแดง (ใบ + ราก)
๒. เถาย่านาง (ใบ + ราก)
๓. รากผักข้าว

ยาทั้งนี้เอาเสมอภาค บดแทรกดินประสิ้วพอควร ละลายน้ำซาวข้าวทั้งกินและพ่นภายนอก เมื่อใช้ยาดังกล่าวแล้ว อาการยังไม่ดีขึ้น ให้ใช้ยาขนานต่อไป

ขนานที่ ๔ ยาพ่นและยากิน

๑. ใบทองกลางใบมน
๒. เปลือกทองกลางใบมน
๓. ข้าวสาร

ยาทั้งนี้เอาเสมอภาค บดแทรกดินประสิ้ว ทั้งกินทั้งพ่น เมื่อได้ใช้ยากินกระทุ้งภายในและพ่นภายนอกแล้ว ก็ให้ต้มยากินรักษาภายในอีกด้วย

ขนานที่ ๕ ยาแปรไข้

๑. ใบมะยม ใบมะเฟือง	สิ่งละ	๑	ส่วน
๒. ใบมะกรูด ใบมะนาว	สิ่งละ	๑	ส่วน
๓. ใบมะตูม ใบคนที่สอ	สิ่งละ	๑	ส่วน
๔. ใบหมากผู้ ใบหมากเมีย	สิ่งละ	๑	ส่วน
๕. หญ้าแพรก หญ้าปากควาย	สิ่งละ	๑	ส่วน
๖. ขมิ้นอ้อย		๑	ส่วน

ยาทั้งนี้เอาเสมอภาค บดละลายน้ำซาวข้าว รับประทานแปรไข้จากร้ายเป็นดี นอกจากยารับประทานแปรไข้ภายในแล้ว ยังมียาพ่นแปรพิษภายนอกอีก

ขนานที่ ๖ ยาพ่นแปรผิวภายนอก

๑. รังหมาล่าที่ค้ำแรมปี
๒. หญ้าแพรก
๓. หญ้าปากควาย
๔. ใบมะเฟือง

ยาทั้งนี้เอาเสมอภาค บดปั่นเม็ด เอน้ำซาวข้าวเป็นกระสาย พ่นเพียง ๓ ครั้งเท่านั้น เมื่อได้ทำการรักษาเป็นระยะมาแล้ว อาการไข้ดีขึ้นตามลำดับ ก็ควรให้ยากินรักษาไข้เฉพาะเรียกว่ายาครอบไข้ตักศิลา

ขนานที่ ๗ ยาครอบไข้ตักศิลา

๑. จันทน์แดง จันทน์ขาว	สิ่งละ	๑	ส่วน
๒. ใบสวาด ใบมะนาว ใบผักหวานบ้าน	สิ่งละ	๑	ส่วน
๓. หัวคัล้า เถ่า่านาง ง้วนหมู	สิ่งละ	๑	ส่วน
๔. รากจิงจ้อ รากสะแก รากฟักข้าว	สิ่งละ	๑	ส่วน
๕. กฤษณา ขอนดอก กระลำพัก	สิ่งละ	๑	ส่วน

ยาทั้งนี้เอาเสมอภาค บดแทรกพิมเสนพอควร ใช้น้ำซาวข้าวเป็นกระสาย รับประทานเป็นยารักษาภายใน รับประทานเป็นประจำจนกว่าจะหาย

กัญชาในตำรับยาไทย

การใช้กัญชาในการรักษาโรค
ตามหลักการแพทย์แผนไทย ๑๖ ตำรับ

เรียบเรียงโดย

อาจารย์กิตติ กิตติจารวงศ์

สมาคมแพทย์แผนไทยเชียงใหม่

กัญชาในตำรับยาไทย

การใช้กัญชาในการรักษาโรคตามหลักการแพทย์แผนไทย ๑๖ ตำรับ

๑. ยาอัคคินิวคณะ

๑.	กัญชา ยิงสม (โสม)	สิ่งละ	๑	ส่วน
๒.	เปลือกอบเชย ใบกระวาน กานพลู สะค้าน	สิ่งละ	๒	ส่วน
๓.	ขิงแห้ง		๓	ส่วน
๔.	รากเจตมูลเพลิง ดีปลี	สิ่งละ	๔	ส่วน
๕.	น้ำตาลกรวด		๖	ส่วน

วิธีทำ ทำเป็นจุ่ม น้ำผึ้งรวนเป็นกระสาย บดเสวยหนัก ๑ สลึง

สรรพคุณ แก้อาเจียน ๔ ประเภท ด้วยตีกะชาคินีกำเร็บ แลวิสมามันทาคินีอันทุพล จึงคลิ่นเหียนอาเจียน มิให้เสวยพระกระยาหารได้ ให้จำเรียวพระธาตุทั้ง ๔ เสวยพระกระยาหารเสวยมีรสชุกำลังยิ่งนัก

(ข้าพระพุทธเจ้า ขุนประสิทธิ์โอสถจีน ประกอบทูลเกล้าถวาย
ครั้งสมเด็จพระนารายณ์เป็นเจ้าเมืองลพบุรี)

อาเจียน ๔ ประเภท

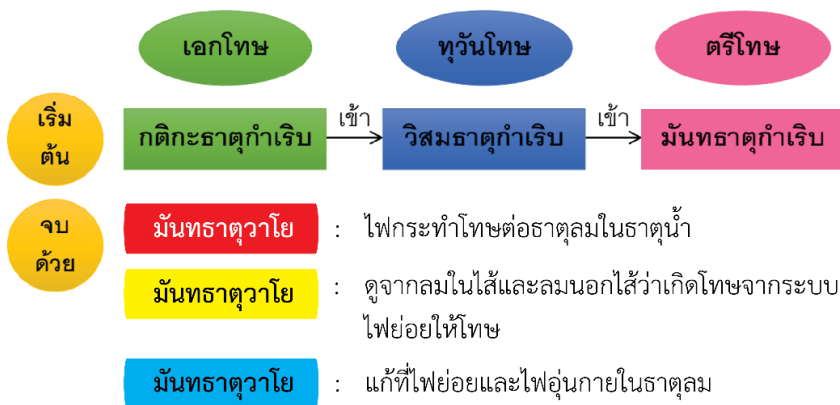
ไพล่อยเสีย (กำเร็บ/หย่อน) แปรเข้าสุรินธัญญาณธาตุ
ทวันโทษ ตรีโทษ

๑. ตีกะธาตุ : ไพล่อยในธาตุไฟ

๒. วิสมธาตุ : ไพล่อยในธาตุลม

๓. มันทธาตุ : ไพล่อยในธาตุน้ำ

๔. สมธาตุ : ไพล่อยในธาตุดิน

อาการแห่งมันทธาตุ

- : เสมหะสมุฏฐานเกิดแรงกล้าขึ้นก่อน
- : ทำให้เตโชธาตุในกองสันตปปีคี่ ๑ ปริณามัคคี ๑
- : ทั้ง ๒ กองนี้ลดถอยอ่อนลง ทำให้อุจจาระเหลววันละ ๓ - ๔ ครั้ง
- : ให้ท้องขึ้นท้องเฟ้อ เสียดแทงขึ้นลงอยู่เสมอ
- : ให้เปื้ออาหาร ถอยกำลังและหอบหนัก

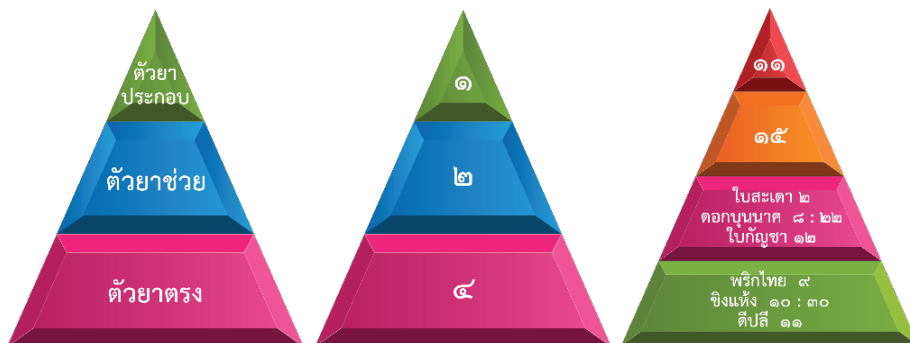
๒. ยาคุชไสยาศน์ (สุขุม-ร้อน) (วิสมะวาโย)

๑. การบูร	๑	ส่วน
๒. ใบสะเดา	๒	ส่วน
๓. สหิสคุณเทศ	๓	ส่วน
๔. สมุลแว้ง	๔	ส่วน
๕. เทียนดำ	๕	ส่วน
๖. โกฎิกระดูก	๖	ส่วน
๗. ลูกจันทน์	๗	ส่วน
๘. ดอกบุนนาค	๘	ส่วน
๙. พริกไทย	๙	ส่วน
๑๐. ชิงแห้ง	๑๐	ส่วน
๑๑. ดีปลี	๑๑	ส่วน
๑๒. ใบกัญชา	๑๒	ส่วน

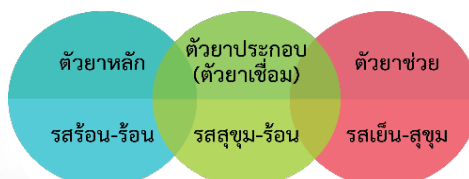
วิธีทำ ทำเป็นจุนละลายน้ำผึ้ง เมื่อจะกินเสกด้วยสัพพีตโย ๓ จบ แล้วกินพอควร
สรรพคุณ แก้สรรพโรคทั้งปวงหายสิ้น มีกำลังกินข้าวได้ นอนเป็นสุขนัยเกล้า

โครงสร้างตำรับยาไทย

๑. **ตัวยาดตรง** : ออกฤทธิ์โดยตรงต่อโรคหรืออาการหลัก
๒. **ตัวยาช่วย** : ช่วยโรคแทรกโรคตาม หรืออาการข้างเคียงของโรคหรืออาการหลัก
๓. **ตัวยาประกอบ** : ช่วยเพิ่มฤทธิ์ตัวยาดตรง หรือช่วยเพิ่มฤทธิ์ตัวยาช่วย
๔. **ตัวยาคุมฤทธิ์** : คุมฤทธิ์ ลดฤทธิ์ที่เกิดจากตัวยาดตรง ตัวยาช่วย ตัวยาประกอบ
๕. **ตัวยาปรุงแต่งกลิ่น รส สี** : ให้รับประทานง่าย

๑. **ตัวยาประกอบตัวยาดตรง** : (รสสุขุม-ร้อน) ลูกจันทน์ ๗ สมุลแว้ง ๔ สหิสคุณเทศ ๓ การบูร ๑ รวม ๑๕
๒. **ตัวยาประกอบตัวยาช่วย** : (รสสุขุม-เย็น) โกฎิกระดูก ๖ เทียนดำ ๕ รวม ๑๑ ส่วน

๓. ยาเนาวนารีวాయి (รสร้อน-สุขุม) (วิสมะอาโป)

๑. ชิงแห้ง ดิปลี พริกไทย	สิ่งละ	๑	ส่วน
๒. ขอบชะนางทั้ง ๒ ตานหม่อน กัญชา	สิ่งละ	๑	ส่วน
๓. ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กานพลู	สิ่งละ	๑	ส่วน
๔. สมุลแว้ง อบเชย	สิ่งละ	๑	ส่วน

วิธีทำ ทำเป็นจุ่มบดละลายน้ำผึ้งกิน หนัก ๑ สลึง ให้กินเช้า - เย็น
อาจารย์ท่านกล่าวไว้ว่าให้กิน ๗ วันหายวิเศษนัก

สรรพคุณ แก้ลมเนาวนารีวాయి อันเกิดแต่ปลายปัตฆาต ปลายสันฆาตเจือกัน
กล่าวคือ จับต้นคอกเป็นต้นกัฏฐิ ในลำคอกัฏฐิ เหตุว่าเล่นถึงกันมักบังเกิดแก่
สตรีทรงครรภ์ กระทำให้ปลายมือปลายเท้าตุจปลาตุยกออก แล้ววิ่งมาจับ
ต้นคอกให้แข็ง จะเบือนคอกก็มีได้ สมมุติว่าคอกแข็ง แล้วกระทำพิษให้ร้อน
เป็นกำลัง

ลมเนาวนารีวాయి ๑ : ปลายปัตฆาต ปลายสันฆาต อุทังคมาวตาระคนกัน
ปลายมือปลายเท้าตุจปลาตุยกออก จับต้นคอกให้คอกแข็ง
เบือนคอกมีได้

ลมเนาวนารีวాయి ๒ : ปลายปัตฆาต สันฆาต อโศคมาวตาระคนกัน
ให้คอกตก คอกพับ คอกอ่อน ตั้งคอกขึ้นเองมีได้ ง่ายเปลี่ย
เสียขา มือเท้าอ่อนแรง เดินมิได้ เสียการทรงตัว
เป็นตุจอัมพาตแต่คอกลงไป เกิดแต่ปลายปัตฆาตศีระษะสุด
ปลายเท้า และปลายสันฆาตจากคอกถึงกันกบ ทั้ง ๒
มีสมุฏฐานเหตุเดียวกันมากกระทำ คือโลหิตเป็นพิษมากกระทำ

เอกโทษ

ทวิโทษ

ตรีโทษ

ปิดตะหย้อน ↓

- ไฟย่อย ↓
- ไฟอุ่นกาย ↓
- ไพร่ส่ำ ↑
- ไฟเสื่อม ↑

เสมหะกำเริบ ↑

- คูถเสมหะ ↑
- ปุพโพ ↑
- โลหิตัง ↑

วಾಯุหย้อน ↓

- อุทังคมาวตาด ↓
- อโศคมาวตาด ↓

๔. ยาน้ำมันสนันไตรภพ

๑. ใบกระเพรา ใบแมงลัก ใบผักเสี้ยนผี	สิ่งละ	๑	ทะนาน
๒. กัญชา หญ้าไซ ลูกคัดเค้า เกลือสมุทร	สิ่งละ	๑	ทะนาน
๓. กระชาย หอมแดง ชিং พริกไทย	สิ่งละ	๑	ทะนาน

วิธีทำ ๑ ยาทั้งนี้ตำเอาแต่น้ำสิ่งละทะนาน น้ำมันงา 1 ทะนาน หุงให้คงแต่น้ำมัน แล้วจึงเอา

๑. ลูกจันทน์ ดอกจันทน์	สิ่งละ	๑	บาท
๒. กระวาน กานพลู	สิ่งละ	๑	บาท
๓. เทียนดำ เทียนขาว การบูร	สิ่งละ	๑	บาท

วิธีทำ ๒ ตำเป็นผงปรงลงในน้ำมันนั้น แล้วจึงเอามาทาท้อง รีดให้ได้ ๓ วันก่อน แล้วจึงกินน้ำมันนี้อีกสามวันพิเศษนัก

สรรพคุณ ครอบกษัยทั้งปวงดีนัก ครอบदानทุกประการ รีดสืดวงมหากาฬในช่องท้อง

กษัยเหล็ก

: กระทำให้ปวดขบหัวเห่าและท้องน้อย แข็งคุดังแผ่นหิน จะไหวตัวไปมากก็ได้ ครั้งแก่เข้าลามไปถึงยอดดอก แล้วให้บริโภคน้ำมันนี้ให้ปวดขบดังจะขาดใจตาย

ครอบกษัยทั้งปวง

กษัย : เป็นภาษาบาลี (มคอ) แปลว่า ย่อม ติด กวาด รัดรั้ง ถ้ากษัยไปย่อมติด เกาะติด รัดรั้ง อวัยวะใด ระบบใดภายในร่างกาย ส่วนๆ นั้นจะทำงานผิดปกติไปจากเดิม ก่อให้เกิดอาการต่างๆ ไป ๑๘ + ๘ อาการ คือ

๑. กษัยเกิดแต่โอปปาติกะ ๑๘ จำพวก คือ

๑. กษัยลัน
๒. กษัยราก
๓. กษัยเหล็ก
๔. กษัยปู
๕. กษัยจุก
๖. กษัยปลาไหล
๗. กษัยปลาหมอ
๘. กษัยปลาตุก
๙. กษัยปลวก
๑๐. กษัยลิ้นกระบือ
๑๑. กษัยเต่า
๑๒. กษัยดาน
๑๓. กษัยทัน
๑๔. กษัยเสียด
๑๕. กษัยเพลิง
๑๖. กษัยน้ำ
๑๗. กษัยเชือก
๑๘. กษัยลม

๒. กษัยกล่อน ตามกองธาตุสมุฏฐาน คือ

๑. กษัยกล่อนไฟ
๒. กษัยกล่อนลม
๓. กษัยกล่อนน้ำ
๔. กษัยกล่อนดิน
๕. กษัยไฟ
๖. กษัยลม
๗. กษัยน้ำ
๘. กษัยกล่อนเถา

ครอบदानทั้งปวง

दान : คือก้อนลมแข็งเกิดในท้อง ตามแนวนบนล่าง ซ้าย-ขวาของสะดือ จัดอยู่ในกลุ่มลมคุณละมะ คือ สมอันเป็นก้อน เป็นเถา เป็นตาน บริเวณช่องท้อง มี ๑๐ ประการ คือ

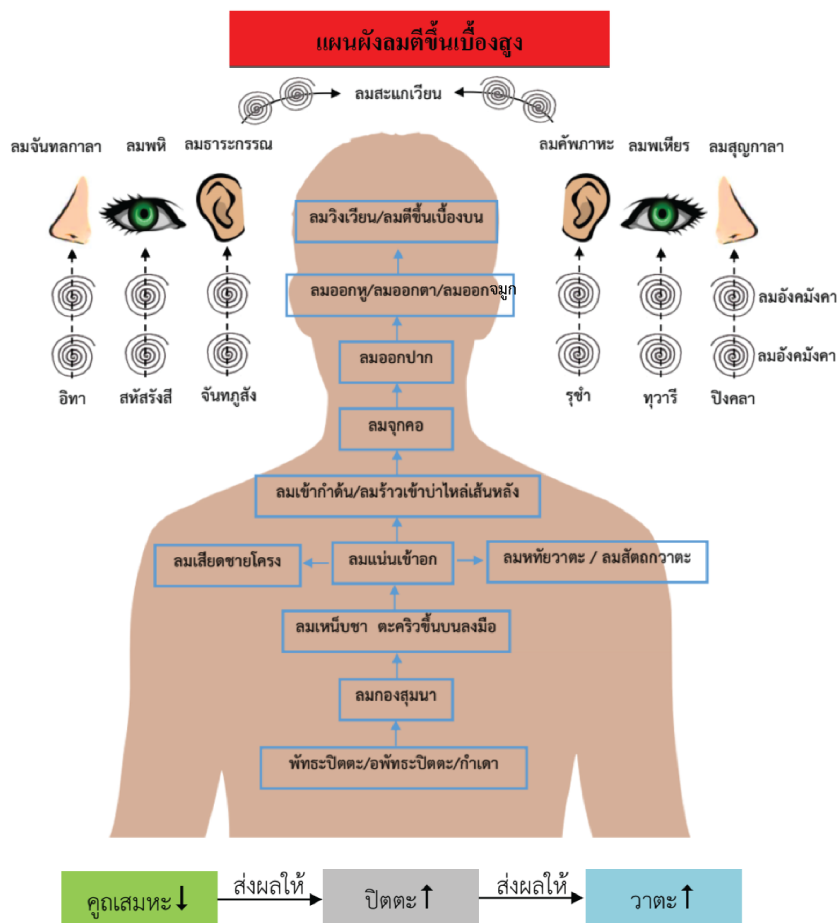
๑. ทักษิณะคุณละมะ ตั้งอยู่เบื้องขวา นานัก
 ๒. วามะกะคุณละมะ ตั้งอยู่เบื้องซ้าย นานัก
 ๓. โลหะคุณละมะ ตั้งอยู่เบื้องต่ำ แห่งนานัก
 ๔. กูปะคุณละมะ ตั้งอยู่เบื้องบน แห่งนานัก
 ๕. เสลคามะกะคุณละมะ ตั้งอยู่ในอุระประเทศ
 ๖. กฤตคุณละมะ ตั้งอยู่ในไส้ มีนานักเป็นเบื้องต่ำ
 ๗. ปิตตะคุณละมะ ตั้งอยู่ในอุระ มีตีซิมเป็นอันมาก
 ๘. ริตตะคุณละมะ ตั้งอยู่หน้าขา มีโลหิตแตกออกมา
 ๙. ทักษิณะคุณละมะ ตั้งแอบก้อนลมวามะกะคุณละมะ
 ๑๐. ประวาตะคุณละมะ ตั้งแอบก้อนลมทักษิณะคุณละมะ
- ลมก้อน ดาน เถา อันใดตั้งอยู่ในอก และตั้งอยู่ในยอตไส้ก็ยาวผ่านลงไปอยู่ในนานัก ตั้งอยู่ได้เดือนหนึ่ง แพทย์อย่าพึ่งรักษาเลย (มะเร็ง)

๕. ยาแก้ลมขึ้นเบื้องสูง

๑. ยาดำ กัญชา อุตพิต ดองดึง	สิ่งละ ๔ ส่วน
๒. กระจะเทียม	๖ ส่วน
๓. ว่านน้ำ ซะเอมเทศ โกรฐน้ำเต้า โกรฐพุงปลา มหาหิงคุ์	สิ่งละ ๘ ส่วน
๔. ว่านเปราะ ฝลฝักซี	สิ่งละ ๑๒ ส่วน
๕. ชิงแห้ง แก่นแสมทะเล รากส้มกุ้ง สะค้าน	สิ่งละ ๑๖ ส่วน
๖. พริกไทย เปลือกกันเกรา	สิ่งละ ๒๔ ส่วน

วิธีทำ ทำเป็นจุน บดละลายน้ำผึ้งรวงให้กิน หนัก ๑ สลึง

สรรพคุณ แก้ลมขึ้นเบื้องสูง หายตี้นกฯ แก้สรรพโรคลมทั้งปวง อันกำเริบพัดขึ้นเบื้องบนนั้น โดยนัยดังนี้ (แก้ทางวาตะ - วาตะ คือกองลมแต่อุทรพัดขึ้นเบื้องบนทั้งปวง)

๖. ยาไฟอาวุธ (รสร้อน-สุขุม)

๑. ลูกจันทน์ ดอกจันทน์	สิ่งละ	๑	ส่วน
๒. กระวาน กานพลู	สิ่งละ	๑	ส่วน
๓. โกฐทั้ง ๕ เทียนทั้ง ๕	สิ่งละ	๑	ส่วน
๔. ชะเอมเทศ แสมทะเล กัญชา	สิ่งละ	๑	ส่วน
๕. หัวอุตพิต เปลือกสมุลแว้ง ดีปลี ใบพิมเสน	สิ่งละ	๒	ส่วน
๖. รากจิงจ้อ รากส้มกุ้ง รากสะค้าน	สิ่งละ	๓	ส่วน
๗. รากเปล้าน้อย รากเปล้าใหญ่ รากพาดเอน	สิ่งละ	๓	ส่วน
๘. หัตถ์คุณเทศ		๔	ส่วน
๙. หัวบุงรอก		๙	ส่วน
๑๐. พริกไทย ชিংแห้ง เจตมูลเพลิง	สิ่งละ	๑๖	ส่วน

วิธีทำ บดป่นแห้งด้วยน้ำมะนาว

สรรพคุณ กินแก้ซาง ๗ จำพวก แก้กตางโจร แก้หืดน้ำนม แก้ไอผอมเหลือง แก้ไส้พองท้องใหญ่ แก้พุ้งโร แก้ลมจุกเสียด แก้ป้างม้าม แก้กตางเสมหะ แก้ปวดมวนเสียดแทง แก้อุจจาระเป็นเสมหะโลหิตระคนกัน ทำให้ถอยกำลัง ให้เป็นไข้ไม่รู้สีกตัว ให้หลงเป็นโลหิต แก้ไข้เพื่อเสมหะ เพื่อลม

มานน้ำ ๔ ประการ

๑. มานน้ำ : บังเกิดด้วยโลหิต น้ำเหลือง ระคนกัน ซึมซาบไปในลำไส้
๒. มานน้ำ : บังเกิดด้วยลำไส้ปรี น้ำเหลืองไหลซึมออกมาซึ่งอยู่ในท้อง
๓. มานน้ำ : บังเกิดด้วยน้ำเหลืองซึมซาบชานไปในชั้นเนื้อและขุมขน
๔. มานน้ำ : บังเกิดด้วยน้ำเหลืองชานเข้าไปในกระเพาะปัสสาวะและมดลูก

มานลม ๔ ประการ

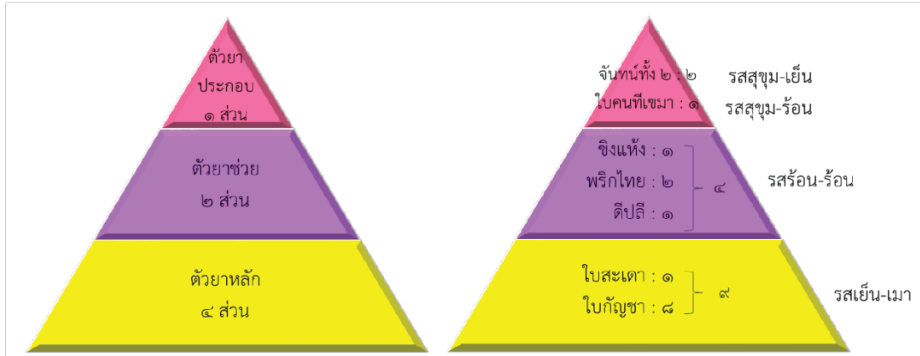
๑. มานลม : เกิดแต่กองอโรคมาวาตา
๒. มานลม : เกิดแต่กองอุทังคมาวาตา
๓. มานลม : เกิดแต่กองกุณฉิสยาวาตา
๔. มานลม : เกิดแต่กองโกฏฐาสยาวาตา

๗. ยาแก่นอนไม่หลับ/แก้ไขผอมเหลือง

๑. ตริภูก จันทน์ทั้ง ๒	สิ่งละ ๑	ส่วน
๒. ใบสะเดา ใบคนที่เขมา พริกไทยล่อน	สิ่งละ ๑	ส่วน
๓. ใบกัญชาเท่ายาทั้งหลาย	๘	ส่วน

วิธีทำ บดเป็นผง เอน้ำมะพร้าว น้ำผึ้ง น้ำส้มซ่า น้ำตาลทราย กระทือสด น้ำเบญจทับทิม ต้มละลายน้ำกิน

สรรพคุณ แก้ไขผอมเหลืองหากำลังมิได้ ให้ตัวสั้น เสียงสั้น เป็นด้วยวาโยธาตุกำเริบ นอนไม่หลับ

๑. ตัวยาหลัก คือ ใบกัญชา : ๘	ใบสะเดา : ๑	ทั้งหมด ๙ ส่วน	}	
๒. ตัวยาช่วย คือ ขิงแห้ง : ๑	พริกไทย : ๒	ดีปลี : ๑		ทั้งหมด ๔ ส่วน
๓. ตัวยาประกอบยาหลัก คือ จันทน์ทั้ง ๒ : ๒		ทั้งหมด ๒ ส่วน		}
๔. ตัวยาประกอบยาช่วย คือ ใบคนที่สอ : ๑		ทั้งหมด ๑ ส่วน		

ตำรับยาที่ปรุงได้มีรสสุขุม-เย็น เพื่อคุมไฟ มิให้เกิดลมอันกำเริบ จึงไปแก้ไขให้ผอมให้เหลือง ดุจเข้าตีให้ชานไปโนโลหิต ตัวสั้น เสียงสั้น ดั่งสันนิบาตลูกนก ไม่มีกำลัง อ่อนเพลีย ด้วยดีที่ชานนั้นทำให้อนไม่หลับ ด้วยพิชวาตะกระทำ (เอน้ำมะพร้าวผสมน้ำส้มซ่า ต้มรวมกับเหง้ากระทือ แต่งรสด้วยน้ำผึ้ง และน้ำตาลทราย เป็นกระสายรับประทานไป)

น้ำกระสายยา	แก้อาการ
น้ำมะพร้าว	แก้อ่อนเพลีย
น้ำส้มซ่า	ถ่ายพิษเสมหะ
เหง้ากระทือ	ถ่ายพิษวาตะ
ทับทิมทั้ง ๕	เข้าปิดตั้ง

๘. ยาสิ้นทมาต กล่อนแห้ง

๑.	โกฐสอ โกฐจุฬาลัมพา โกฐพุงปลา	สิ่งละ	๑	ส่วน
๒.	สะค้าน ผักแพ้วแดง ดีปลี ชะเอมเทศ	สิ่งละ	๑	ส่วน
๓.	ดองดึง วานน้ำ ยาดำ มหาหิงค์ อุดพิศ	สิ่งละ	๑	ส่วน
๔.	กัญชา เนื้อฝักราชพฤกษ์ แก่นแสมทะเล	สิ่งละ	๑	ส่วน
๕.	พริกไทยล่อน เท้ายาทั้งหลาย		๑๕	ส่วน

วิธีทำ ตำเป็นผง เอน้ำใบกะเม็ง น้ำลูกประคำดีควาย เคล้ายาผง ตากแดดให้แห้ง สิ่งละ ๗ ครั้ง แล้วบดด้วยน้ำผึ้งกิน หน้า ๑ สลึง

สรรพคุณ สรรพคุณ แก้โทษสิ้นทมาตและกล่อนแห้ง มักให้ผูกพรตีกแลลมเสียดแทง ให้เป็นลูกเป็นก้อนเป็นดานในท้อง ให้เมื่อยขบทั่วสรรพางค์กาย มักให้เจ็บบั้นเอว ให้มือเท้าตายเป็นเหน็บชา มักขัดหัวเหน่าหน้าตะโพก ตึงสองราวข้างไปจนตลอด ทวารหนัก ปัสสาวะเป็นโลหิต ให้ปวดศีรษะเวียนหน้าตา ปากเปี้ยวตาแหกเสียงแห้ง เจรจาไมใคร่ได้ยิน จักขุมืด หูหนัก แลจุกเสียดท้องขึ้นแน่นหน้าอก เสพอาหารไม่มีรส โรคทั้งนี้ขึ้นเพื่อ วาตะ เสมหะ โลหิต กำเริบ เมื่อจะเป็นนั้นให้หมื่นเนื้อตัวเลอาอาหาร ถอย บางทีให้จับสะบัดร้อนสะท้านหนาว มักอยากของเปรี้ยว หวาน แลเย็น เป็นทั้งนี้ เพราะโลหิตแห้ง ติดกระดูกสันหลัง บุษขแลสตรีเป็นเหมือนกัน

รสประธานตำรับยา : รสร้อน – สุขุม (จัดไฟย่อยเพิ่มลมในไส้)

- ช่วยชำระล้างกริสังในระบบอันทัง – อันทคุณัง
- ช่วยเพิ่มลมในไส้ ทำให้เกิดลมแบ่งเมื่อถ่าย
- ลดอาการแน่นท้อง จากท้องผูก
- การเคลื่อนตัวของลมและเสมหะในช่วงคูตดิขึ้น

กลุ่มอาการสิ้นทมาตและกล่อนแห้ง

๑. ผูกพรตีก แลลมเสียดแทง
๒. ให้เป็นลูกเป็นก้อนเป็นดานในท้อง
๓. ให้เมื่อยขบทั่วสรรพางค์
๔. มักให้เจ็บบั้นเอว
๕. ให้มือตายเป็นเหน็บชา
๖. มักขัดหัวเหน่าหน้าตะโพก
๗. ตึงสองราวข้างไปจนตลอดทวารหนัก
๘. ปัสสาวะเป็นโลหิต
๙. ให้ปวดศีรษะเวียนหน้าตา
๑๐. ปากเปี้ยวตาแหก เสียงแห้งเจรจาไมใคร่ได้ยิน
๑๑. จักขุมืด หูหนัก นอนไม่ค่อยหลับ
๑๒. จุกเสียด ท้องขึ้น แน่นหน้าอก
๑๓. เสพอาหารไม่มีรส

๙. ยาอัมฤตโอสถ

๑. สหัสศุณ แก่นแสมทะเล รากส้มกุ้ง	สิ่งละ	๑	ส่วน
๒. ลูกมะตูม ลูกมะแหน ลูกพิลังกาสา	สิ่งละ	๑	ส่วน
๓. สมอเทศ สมอไทย ดีปลี	สิ่งละ	๑	ส่วน
๔. โกฐเขมา เทียนดำ เทียนขาว	สิ่งละ	๑	ส่วน
๕. ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู	สิ่งละ	๑	ส่วน
๖. เปลือกหอยโข่ง หอยขม หอยแครง เบี้ยผู้ (เผา)	สิ่งละ	๓	ส่วน
๗. กัญชา		๑๐	ส่วน
๘. พริกไทย (๒ เท่ายาทั้งหลาย)			

วิธีทำ ตำผงกระสายยักย้ายใช้ให้ขอบโรคทั้งหลายเกิด ตำราหลวงสองขนานเท่านั้นแ
สรรพคุณ แก้ลมกษัยทั้งปวง กระจายกองลมตามเส้นเอ็นน้อย-ใหญ่ ขับลมตามโพรง
 กระดูก บำรุงเนื้อกระดูก

สรรพคุณแก้ลมกษัยทั้งปวง

๑. กษัยเพื่อลมโกฎฐาสยาวัตตา

ลมจุกเสียดแน่นในอก ลมเป็นก้อนเป็นลูก โรคกระเพาะ - กรดไหลย้อน

๒. กษัยเพื่อลมกุกฉิสยาวัตตา

ลมแล่นเข้าในกระดูก ปวดเมื่อยขบในกระดูกทั่วตัวมีรูว้าย โรคกระดูกพรุน

๓. กษัยเพื่อลมอังกมังกานุสาวิวัตตา

ลมจุกเสียด ลมจุกอก ลมให้หายใจขัด
 บริโภคอาหารมิได้ เสียวแปลบปลาบไปทั่วทุกเส้นขน (ปลายประสาทอักเสบ
 เพราะนิวริติก) ตังบุคคลเอาเข้มาแทงร่างกาย

๔. กษัยเพื่อลมอุธังคมาวัตตา

ลมนั้นพัดยอดดอกแล่นเข้าในลำไส้ ให้เป็นเม็ด
 ขึ้นในลำไส้ และมักให้เป็นฝัรวงมั้ง ให้เจ็บปวดเหลือประมาณ (นิวริติกในท่อน้ำดี
 ตับและในถุงน้ำดี ถ้าเคลื่อนตัวจะไปทีลำไส้เล็ก) เป็นกลุ่มอาการลมพัดขึ้นบน

๕. กษัยเพื่อลมอโรคมาวัตตา

พัดจากกระหม่อมจนตลอดถึงปลายเท้า หาก
 ลมนี้ไม่พัดตลอด ตั้งอยู่เพียงไหนก็เจ็บถึงเพียงนั้น เช่น ปวดท้องน้อย อุจจาระขัด
 ปัสสาวะขัด มือเท้าเป็นเหน็บชา เป็นกลุ่มอาการลมพัดลงล่างกำเริบ

๖. กษัยเกิดเพื่อลมตั้งอยู่ ๔ สถาน

ตั้งอยู่รอบสะดือเหนือ-ใต้ ข้างสะดือซ้าย-ขวา
 ขึ้นแห่งใดแห่งหนึ่งดุจผีหัวด้วน เป็นอาการปวดแบบมีก้อนรอบๆ สะดือ

๗. ลมกษัยพิเศษ

๑. ลมกษัยมวนไส้ ๒. ลมกษัยจุกเสียด ๓. ลมกษัยร้อนในอก
 ในท้อง ๔. ลมกษัยขึ้น ๕. ลมกษัยขึ้นน้ำ ๖. ลมกษัยให้รากให้ลั่นในท้อง
 ๗. ลมกษัยดาน ๘. ลมกษัยลงท้องฟก ๙. กษัยลมและเลือด ๑๐. กษัยลมแล่นเข้า
 ในกระดูก ๑๑. กษัยลม ๑๒. กษัยลมกษัยเลือดเข้าเส้นเอ็น

๘. กษัย ๗ จำพวก

๑. กษัยเชือกควาย ๒. ลมกษัยปลา ๓. ลมกษัยลิ้นกระบือ
 ๔. กษัยเลือด ๕. ลมกษัยปลาไหล ๖. กษัยลมพัดเลือดให้แข็งเข้า ๗. กษัยแช่

๑๐. ยาอโกลาสาลี (รสร้อน-สุขุม) (วิสมะอาโป)

๑. ลูกจันทน์	๑	สลึง
๒. ดอกจันทน์	๒	สลึง
๓. ลูกกระวาน	๓	สลึง
๔. กานพลู	๔	สลึง
๕. ลูกพริกกาสา	๖	สลึง
๖. ว่านน้ำ	๗	สลึง
๗. โกฐสอ	๘	สลึง
๘. โกฐเขมา	๙	สลึง
๙. เทียนขาว	๘	สลึง
๑๐. เทียนตาดักแตน	๙	สลึง
๑๑. เทียนข้าวเปลือก	๑๐	สลึง
๑๒. เทียนแดง	๑๑	สลึง
๑๓. เจตมูลเพลิง	๑๒	สลึง
๑๔. สมอไทย	๑๓	สลึง
๑๕. สมอเทศ	๑๓	สลึง
๑๖. หัวบุงรอก	๑๕	สลึง
๑๗. กัญชา	๑๕	สลึง
๑๘. จันทน์เทศ	๑๖	สลึง
๑๙. พริกไทยล่อน	๑๖	สลึง
๒๐. สหิสคุณเทศ	๒๔	สลึง

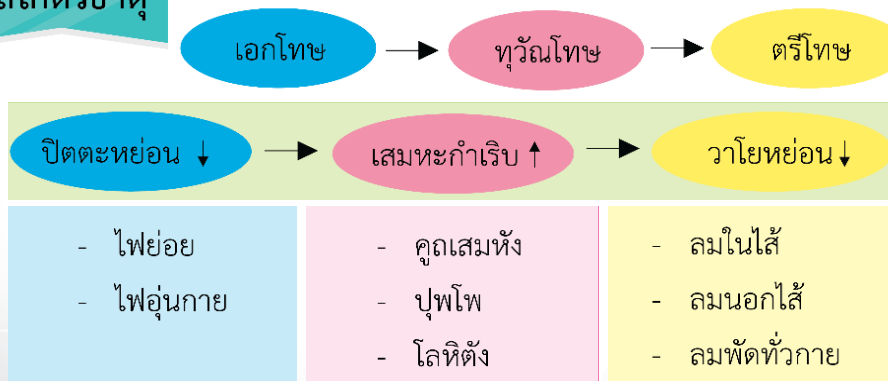
วิธีทำ บดเป็นผง ปั่นน้ำผึ้ง กินเช้า - เย็น ทุกวัน

สรรพคุณ แก้กษารพัดลม ๘๐ จำพวก แก้โลหิต ๒๐ จำพวก แก่ริดสีดวง ๒๐ จำพวก ยานี้กินได้ ๓ เดือนหาย โรคาพยาธิมิได้มีเลย เป็นยาอายุวัฒนะ ทั้งเกิดปัญญารู้หลัก นักปราชญ์มากกว่าคนทั้งปวง ถ้าผู้ใดพบให้ทำกินวิเศษนัก ใครกินยานี้ดูจยาทิพยนั้นแลฯ

ยาอโกลาสาลี

รสร้อน - สุขุม มีรสเมาเบื่อแทรก ติดเปรี้ยวผาด เข้ารูปธาตุน้ำ (วิสมะอาโป)

กลไกตรีธาตุ

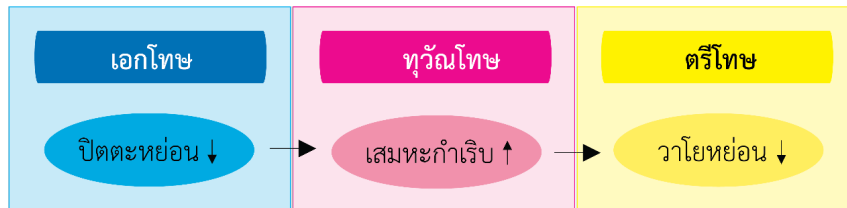
๑๑. ยาแก้ลมแก้เส้น (รสร้อน-สุขุม)

๑. เทียนขาว	๑	ส่วน
๒. เทียนดำ	๒	ส่วน
๓. เทียนข้าวเปลือก	๓	ส่วน
๔. ชิง	๔	ส่วน
๕. เจตมูลเพลิง	๕	ส่วน
๖. ใบกัญชา	๒๐	ส่วน
๗. พริกไทย	๔๐	ส่วน

วิธีทำ บดละลายน้ำผึ้ง น้ำส้มชากิน

สรรพคุณ แก้ลมทำให้เส้นพิการ เมื่อยขัด เหน็บชา มือตาย เท้าตาย

ตัวยาหลัก	ตัวยาประกอบ	ตัวยาช่วย
รสร้อน-ร้อน	รสสุขุม-ร้อน	รสเย็น-เมา
พริกไทย ๔๐	เจตมูลเพลิง ๕ ชิง ๔ เทียนข้าวเปลือก ๓ เทียนดำ ๒ เทียนขาว ๑	ใบกัญชา ๒๐

ยาแก้ลมแก้เส้น

รสร้อนสุขุม เข้าระบบวาตะโดยไปเพิ่มไฟย่อย และไฟอุ่นกาย กระทบให้ลมพัดทั่วกายไหลเวียนดีขึ้น และระบบเสมหะกระจายตัวได้ดีขึ้น ส่งโลหิตไปหล่อเลี้ยงรูปธาตุคืนได้ดี โดยกองลมที่เกิดจะไหลเวียนไปตามเส้นประธานทั้งสิบ

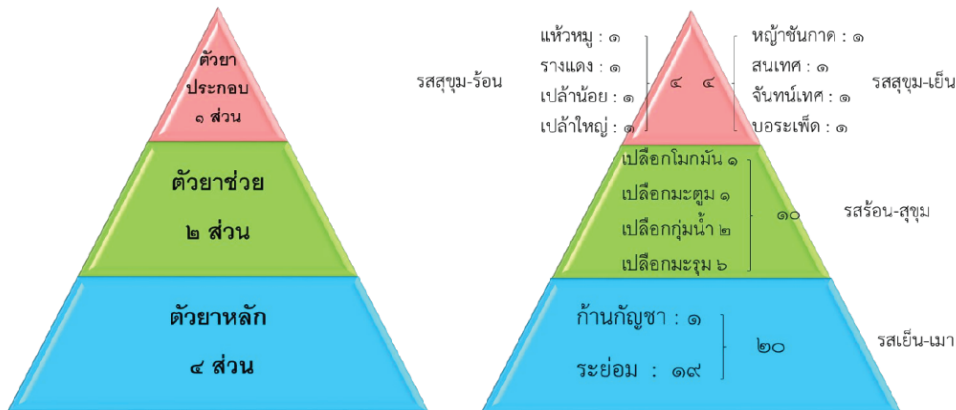
๑๒. ยาแก้โรคจิต (รสสุขุมเย็น) วิสมะอาโป

๑.	แห้วหมู รวงแดง หล้าชันกาด	หนักสิ่งละ	๑ บาท
๒.	เปล้าน้อย เปล้าใหญ่	หนักสิ่งละ	๑ บาท
๓.	สนเทศ จันทน์เทศ	หนักสิ่งละ	๑ บาท
๔.	บอระเพ็ด ก้านกล้วยชา	หนักสิ่งละ	๑ บาท
๕.	เปลือกมะตูม เปลือกโมกมัน	หนักสิ่งละ	๑ บาท
๖.	เปลือกกุ่มน้ำ		๒ บาท
๗.	เปลือกมะรุ้ม		๖ บาท
๘.	ระย่อม		๑๙ บาท

วิธีทำ บดเป็นผง

รับประทาน ครั้งละ ๒ ไพ ถ้านอนไม่หลับให้ทวียาขึ้นไปถึง ๑ สิ่ง ละลายน้ำร้อน
แทรกพิมเสน

สรรพคุณ แก้โรคจิต (ช่วยให้นอนหลับ ลดความวิตกกังวล กระสับกระส่ายฟุ้งซ่าน)
(อายุรเวทศึกษา ขุนนิตเทศสุขกิจ ลำดับที่ ๑๔๘๓)

ยาแก้โรคจิต

มีรสสุขุม-เย็น แก้โรคลมนอนไม่หลับ ลมวิตกกังวล ลมระส่ำระส่าย ลมฟุ้งซ่าน
อันเนื่องมาแต่อาโป-โลหิต กลุ่มวิสมะอาโป คือโรคลมที่กำเริบมาแต่พิษในอาโปโลหิต

๑. ยาหลักคือ ระย่อม และก้านกล้วยชา มีรสขม-เมา กระทุ้งพิษในอาโปธาตุ คือ
ดี-โลหิต และคุมลมิให้ตีขึ้นเบื้องสูง
๒. ยาช่วย คือ เปลือกมะตูม เปลือกโมกมัน เปลือกกุ่มน้ำ เปลือกมะรุ้ม
รสร้อน-สุขุม ช่วยกระจายพิษดีโลหิต
๓. ยาประกอบยาหลัก คือ แห้วหมู รวงแดง เปล้าน้อย เปล้าใหญ่ มีรส
สุขุม-ร้อน ช่วยกระจายพิษดีโลหิตและขับออกทางปัสสาวะ ต่อมเหงื่อ ระบุ
และออกทางน้ำดีออกทางอุจจาระ
๔. ยาประกอบยาช่วย คือ หัวหญ้าชันกาด สนเทศ จันทน์เทศ บอระเพ็ด มีรส
สุขุมเย็น ช่วยกระจายพิษดีโลหิตและขับออกทางปัสสาวะ อุจจาระ เหงื่อ
ระบุ และคุมไฟมิให้เกิดลมกำเริบตีขึ้นเบื้องสูง

ยาแก้โรคจิต จึงเหมาะสำหรับแก้โรคทางลมตีขึ้นเบื้องสูง ที่มีเหตุมาแต่พิษแห่ง
อาโปโลหิต เช่น นอนไม่หลับจากภาวะวัยทอง ลมผัดเดือน ไทรอยด์เป็นพิษ
SLE ตืดยาเสพติด

๑๓. ยาไพสาลี (รสร้อน-สุขุม) วิสมะวาโย

๑. ลูกจันทน์ ดอกจันทน์	หนักสี่ละ	๑ สลึง
๒. กระจวาน		๑ สลึง ๑ เฟื้อง
๓. กานพลู		๒ สลึง
๔. ดีปลี		๒ สลึง ๑ เฟื้อง
๕. ลูกพืลังกาสา		๓ สลึง
๖. ว่านน้ำ		๓ สลึง ๑ เฟื้อง
๗. เกลือสินเธาว์		๑ บาท
๘. เทียนดำ		๑ บาท ๑ เฟื้อง
๙. เทียนเขาวพาลี		๖ สลึง ๑ เฟื้อง
๑๐. การบูร		๗ สลึง
๑๑. สมอเทศ		๗ สลึง ๑ เฟื้อง
๑๒. เทียนข้าวเปลือก		๖ สลึง
๑๓. สมอไทย		๒ บาท
๑๔. สมอพิเภก		๒ บาท ๑ เฟื้อง
๑๕. โกฐสอ		๙ สลึง
๑๖. โกฐเขมา		๙ สลึง ๑ เฟื้อง
๑๗. บุกรอ		๗ สลึง
๑๘. ชิงแห้ง		๑๐ สลึง ๑ เฟื้อง
๑๙. เจตมูลเพลิง		๗ สลึง
๒๐. หัสคุณเทศ		๕ บาท
๒๑. กัญชา		๓๐ บาท
๒๒. พริกไทย		๖๐ บาท

วิธีทำ ยาทั้งนี้ทำเป็นผงละลายน้ำผึ้ง น้ำอ้อยแดง น้ำนมโคก็ได้ กินหนัก ๑ สลึง กิน ๓ เวลา

สรรพคุณ แก้กสารพัดโรค ไล่เลื้อนกล่อน หืดไอ กุฎฐัง เสมหะ ตามีต ตาฟาง (ลมพหิวาตะ) หูหนวก หูดิง (ลมคัพภาทะ) ลมสติมกหลงลืม เจ็บสะโพก จุกเสียด ลมสลักอก ขี้เรื้อน คุตทะราด เป็นฝีในเพดานและลำคอ ลมมักให้หาวเรอ ให้รากสะอึก ลมสะแกเวียน นอนไม่หลับ ให้ง่วงเหงาหาวนอน (ลมธาระกรรณ) ลมปวดมวนในท้อง เป็นบั้งเป็นจุก ผามม้ามย่อยหยอย เพื่อ พุดมิซัด

น้ำกระสายยา

อาการ	ละลายน้ำ
๑. ถ้าจุกเสียด	น้ำสมอไทยต้มกิน
๒. ถ้าเย็นทั่วร่างกาย	น้ำข่าต้มกิน
๓. ถ้าน้ำลายเหนียว	น้ำส้มกิน
๔. ถ้านอนไม่หลับ	น้ำตาลทรายแดงหรือน้ำอ้อยแดง
๕. ถ้าหนาวๆ ร้อนๆ	เปลือกมะรุ้มต้ม
๖. ถ้าไอเป็นเลือด	น้ำตาลหม้อ
๗. ถ้าเป็นท้องมาร	น้ำรากจิงจ้อต้ม
๘. ถ้าเป็นปวง	น้ำร้อน
๙. ถ้าเป็นลมขึ้นลิ้น	น้ำส้มซ่า
๑๐. ถ้าเกิดลมให้ตายพลัน	น้ำนมวัว
๑๑. ถ้าเป็นลมให้ลิ้นพูดไม่ชัด	น้ำมันเนย
๑๒. ถ้าเป็นไข้	น้ำหัวเห้วหมู
๑๓. ถ้าเป็นไข้ป่า	น้ำมะนาวกิน
๑๔. ถ้าคลอดลูกให้ขับเลือดออก	น้ำส้มมะจั่ว
๑๕. ถ้าคลอดลูกให้ตายในท้อง	น้ำมันงา
๑๖. ถ้าเป็นฝีทุกชนิด	น้ำต้มผักเป็ดแดง
๑๗. ถ้ากินข้าวไม่ได้	น้ำข่าพลูต้ม
๑๘. ถ้าเป็นตะคริวมือเท้าตาย	น้ำบอระเพ็ดต้ม
๑๙. แก้กลม ๑๐๘ จำพวก	น้ำเปลือกมะรุ้มต้มกิน
๒๐. ถ้าบวมทั้ง ๕	น้ำผักเขียวต้ม

๑๔. ยาปราบชมพูทวีป (รสร้อน-สุขุม) วิสมะปถวิ

๑. ลูกจันทน์	๑	เฟื้อง
๒. ดอกจันทน์	๑	สลึง
๓. กระวาน	๑	สลึงเฟื้อง
๔. การบูร	๒	สลึง
๕. ดีปลี	๒	สลึงเฟื้อง
๖. พิลังกาสา	๓	สลึง
๗. ลำพันทางหมู	๓	สลึงเฟื้อง
๘. โกรฐสอ	๑	บาท
๙. โกรฐเขมา	๑	บาท
๑๐. เทียนดำ	๑	บาทสลึง
๑๑. เทียนแดง	๑	บาท สลึงเฟื้อง
๑๒. เทียนตาคักแตน	๑	บาท ๒ สลึงเฟื้อง
๑๓. เทียนแกลบ	๑	บาท ๓ สลึง
๑๔. ชิงแห้ง	๑	บาท ๓ สลึงเฟื้อง
๑๕. เจตมูลเพลิง	๒	บาท
๑๖. บุกรอ	๒	บาท ๑ สลึงเฟื้อง
๑๗. กานพลู	๒	บาท ๒ สลึง
๑๘. สมอไทย	๓	บาท
๑๙. สมอเทศ	๓	บาท
๒๐. หัสศุณเทศ	๕	บาท สลึงเฟื้อง
๒๑. พริกไทยล่อน	๓๑	บาท
๒๒. ใบกัญชาเทศ	๓๑	บาท ๒ สลึง
๒๓. เหงือกปลาหมอทั้งห้า	๓๒	บาท

วิธีทำ

นำยาทั้งหมดบดเป็นผง ผสมน้ำผึ้งปั้นเป็นลูกกลอนเท่าเม็ดพุทรา

รับประทาน

สำหรับคนธรรมดาไม่เป็นโรค ให้ทาน ๒ เวลา หลังอาหารและก่อนนอน สำหรับคนเป็นโรค ให้ทาน ๓ เวลา ถ้ามีไข้ห้ามทานยา

สรรพคุณ

แก้โรคกฐฐฐ ๓๐ จำพวก

ตามืด ตาฟาง หูตึง หูหนวก คุตทะราด ๓๐ จำพวก พุงโร ไล่พอง ไล่เลื่อน
ท้องใหญ่ ท้องมาน หืด ๓๐ จำพวก ชี้อ่อน ฝิดาษ ลม ๓๐ จำพวก ลมจุก
ลมชัก ลมเวียนศีรษะ ลมท้าวสรรพางค์กาย บวมทั้งตัว ลมชักปากเบี้ยว
ลมปัดขาด จามไอ โลหิตตามาไม่เสมอ ลมทำให้ร้อนไม่หลับ ธาตุทั้งสี่ไม่เสมอกัน
มือเท้าตาย เดินไม่ได้

๑๕. ยาทำลายพระสุเมรุ (ร้อน-สุขุม) วิสมะเตโช

๑. ลูกจันทน์	๑	เพ็อง
๒. ดอกจันทน์	๒	เพ็อง
๓. กระวาน	๓	เพ็อง
๔. กานพลู	๔	เพ็อง
๕. เกลือสินเธาว์	๕	เพ็อง
๖. ดีปสี	๖	เพ็อง
๗. ว่านน้ำ	๗	เพ็อง
๘. โกลฐสอ	๘	เพ็อง
๙. โกลฐเขมา	๙	เพ็อง
๑๐. เทียนดำ	๑๐	เพ็อง
๑๑. เทียนแดง	๑๑	เพ็อง
๑๒. เทียนขาว	๑๒	เพ็อง
๑๓. เทียนตาตุ๊กแตน	๑๓	เพ็อง
๑๔. เทียนข้าวเปลือก	๑๔	เพ็อง
๑๕. ชิงแห้ง	๑๕	เพ็อง
๑๖. กัญชา	๑๖	เพ็อง
๑๗. เจตมูลเพลิง	๑๗	เพ็อง
๑๘. บุกรอ	๑๘	เพ็อง
๑๙. สมอไทย	๑๙	เพ็อง
๒๐. สมอเทศ	๒๐	เพ็อง
๒๑. การบูร	๒๑	เพ็อง
๒๒. หัสคุณเทศ	๒๑	เพ็อง
๒๓. พริกไทยล่อน	๔๖๒	เพ็อง

วิธีทำ บดเป็นผง

สรรพคุณ ครั้งละ ๑ สลึง ละลายน้ำอ้อยแดง หรือน้ำนมโค

สรรพคุณ

๑. แก้ลมจุกเสียด	๑๑. ใส่พองท้องใหญ่
๒. ลมปะทะออก	๑๒. ลมครึ่งเพ็อง
๓. ลมตามืดหูหนัก	๑๓. ลมอัมพฤกษ์ - อัมพาต
๔. ปวดหัวมึนตึ๊ง	๑๔. ลมปัตฆาต
๕. ลมเมื่อยขบในร่างกาย	๑๕. แก้โรคผิวหนัง
๖. ลมสะดุ้งแลสั่นไปทั้งตัว	๑๖. ลมชักปากเบี้ยวตาแหก
๗. ลมเปรี้ยวดำ	๑๗. แก้ริดสีดวงทวาร
๘. แก้จุกพวมม้ามย่อย	๑๘. แก้โรคเสมหะโลหิตเรื้อรัง
๙. มารกษัย	๑๙. แก้ริดสีดวงแห้ง หืด ไอ
๑๐. โลหิตระดูพิการ	๒๐. แก้บวม ๕ ประการ

๑๖. ยาทัพยาธิคุณ

๑. สะค้าน ผักแพวแดง	สิ่งละ	๑	ส่วน
๒. ดอกตี่ง วานน้ำ	สิ่งละ	๑	ส่วน
๓. ยาตำ มหาหิงค์	สิ่งละ	๑	ส่วน
๔. โกรฐจจีน โกรฐจุฬาลัมพา โกรฐพุงปลา	สิ่งละ	๑	ส่วน
๕. กัญชา เง่าอูดพิต	สิ่งละ	๑	ส่วน
๖. ชะเอมเทศ ตีปสี	สิ่งละ	๑	ส่วน
๗. เยื่อราชพฤกษ์ แก่นแสมทะเล	สิ่งละ	๑	ส่วน
๘. พริกไทยล่อน		๑๕	ส่วน

วิธีทำ กระจ่าเป็นจุน น้ำใบกะเม็ง น้ำลูกประคำตีควาย เคล้ายาตากให้แห้ง สิ่งละ ๗ ครั้ง แล้วบดด้วยน้ำผึ้งกิน

รับประทาน ครั้งละหนัก ๑ สลึง

สรรพคุณ แก้ก้อน ๕ ประการ ให้จุกเสียดและพรรตีกเป็นก้อนในอุทร เจ็บหัวสรรพางค์กาย เจ็บสะเอวมือเท้าคายนกรด่าง และเมื่อยขบทุกข้อลำขัดแข้ง ขา เจ็บทวารหนัก ทวารเบา พิการต่างๆ เจ็บศีรษะ เวียนหน้าตา และเจ็บไหล่ทั้ง ๒ ปากเปรี้ยว เสียงแหบแห้ง ขัดข้าง ออก ท้องขึ้น ท้องพอง กินอาหารมิได้ นอนมิหลับ โรคทั้งนี้เป็เพราะเสมหะแห่งในอกเป็นบ้าเพื่อตี ลมเป็นบาดทะจิด และโรคทั้งนี้บุรุษสตรีเป็นดุจกัน

ก้อน ๕ ประการ

๑. ก้อนไฟ โรคดับ (พัทระปิดตะ) โรคไทรอยด์ (อพัทระปิดตะคอ) เบาหวาน (อพัทระปิดตะอูระ) โรคไต (อพัทระปิดตะคู)
๒. ก้อนลม โรคกรดไหลย้อน โรคแผลที่กระเพาะ - ลำไส้
๓. ก้อนน้ำ โรคโลหิตจาง จากภาวะไตวายเรื้อรัง
๔. ก้อนดิน ไล่เลื่อน ๕ ประการ (ไล่เลื่อน ๑ มดลูกเคลื่อน ๑ ต่อมลูกหมากโต ๑ เถาดาน ๑ กระบังลมล่างหย่อน) กษัยเส้น (กล้ามเนื้อ ๑ เส้นเอ็น ๑ กระดูก ๑ เยื่อในกระดูก)
๕. ก้อนเถา นิวยุริกที่กรวยไตและระบบขับปัสสาวะ เมื่อเข้า ก้อนดินให้โทษ ๑๑ ประการ

ก้อนดินให้โทษ ๑๑ ประการ

๑. จุกเสียดเป็นพรรตีก
๒. เป็นก้อนในอุทร
๓. เจ็บหัวสรรพางค์กาย
๔. ให้เจ็บสะเอว
๕. ให้มือตายเท้าตาย
๖. ให้เมื่อยขบทุกข้อลำ
๗. ตึงๆ ท้องลงไปสองราวข้าง ทวารหนัก ทวารเบา
๘. ให้เจ็บศีรษะ หูตึง ขัดสีข้าง
๙. วิงเวียนหน้าตา ตาฟาง
๑๐. ท้องขึ้น ท้องพอง กินอาหารมิได้
๑๑. นอนมิหลับ

**หลักการวินิจฉัยโรคและรักษาโรค
ที่พบบ่อยในผู้สูงอายุ
ตามแนวทางการแพทย์แผนไทย**

เรียบเรียงโดย
อาจารย์กิตติ กิตติจารวงศ์
สมาคมแพทย์แผนไทยเชียงใหม่

หลักการวินิจฉัยโรคและรักษาโรคที่พบบ่อยในผู้สูงอายุ ตามแนวทางการแพทย์แผนไทย

๑. กลุ่มโรคกษัย

โรคที่เกิดในผู้สูงอายุ เกิดจากความเสื่อมและความสึกหรอของร่างกาย ซึ่งทางแพทย์แผนไทย เรียกว่า โรคกษัย โดยที่พบบ่อย ได้แก่ โรคนิ้ว ยูริกที่กรวยไต โรคกระเพาะเรื้อรัง โรคโลหิตจาง ภาวะตกขาวเรื้อรัง กระเพาะปัสสาวะอักเสบ ซึ่งเป็นเป็นกลุ่มโรคที่คนอีสานและคนล้านนาเจ็บป่วยอยู่เป็นประจำจึงเรียก ว่าโรคอีสานรวมมิตร โรคล้านนารวมมิตร ซึ่งก็คือโรคกษัยแต่โบราณนั่นเอง

โรคอีสานรวมมิตร VS โรคล้านนารวมมิตร VS โรคกษัย ๑๘ + ๘ ขั้วขอก

โรคที่พบบ่อยที่สุด	โรคที่บรรพชนรู้จักดีที่สุด
แต่คนรู้จักน้อยที่สุด	แต่คนรุ่นเรารู้จักน้อยที่สุด
<ol style="list-style-type: none"> ๑. กษัยเส้น ๒. กษัยราก ๓. กษัยเหล็ก ๔. กษัยปฐ ๕. กษัยจุก ๖. กษัยปลาไหล ๗. กษัยปลาหมอง ๘. กษัยปลาดุก ๙. กษัยปลวก ๑๐. กษัยลิ้นกระบือ 	<ol style="list-style-type: none"> ๑๑. กษัยเต้า ๑๒. กษัยตาน ๑๓. กษัยท่อน ๑๔. กษัยเลือด ๑๕. กษัยเพลิง ๑๖. กษัยน้ำ ๑๗. กษัยเชือก ๑๘. กษัยลม และกษัยกลอน ๘ จำพวก

โรคขี้ยูริค VS โรคกษัยกล่อขเว

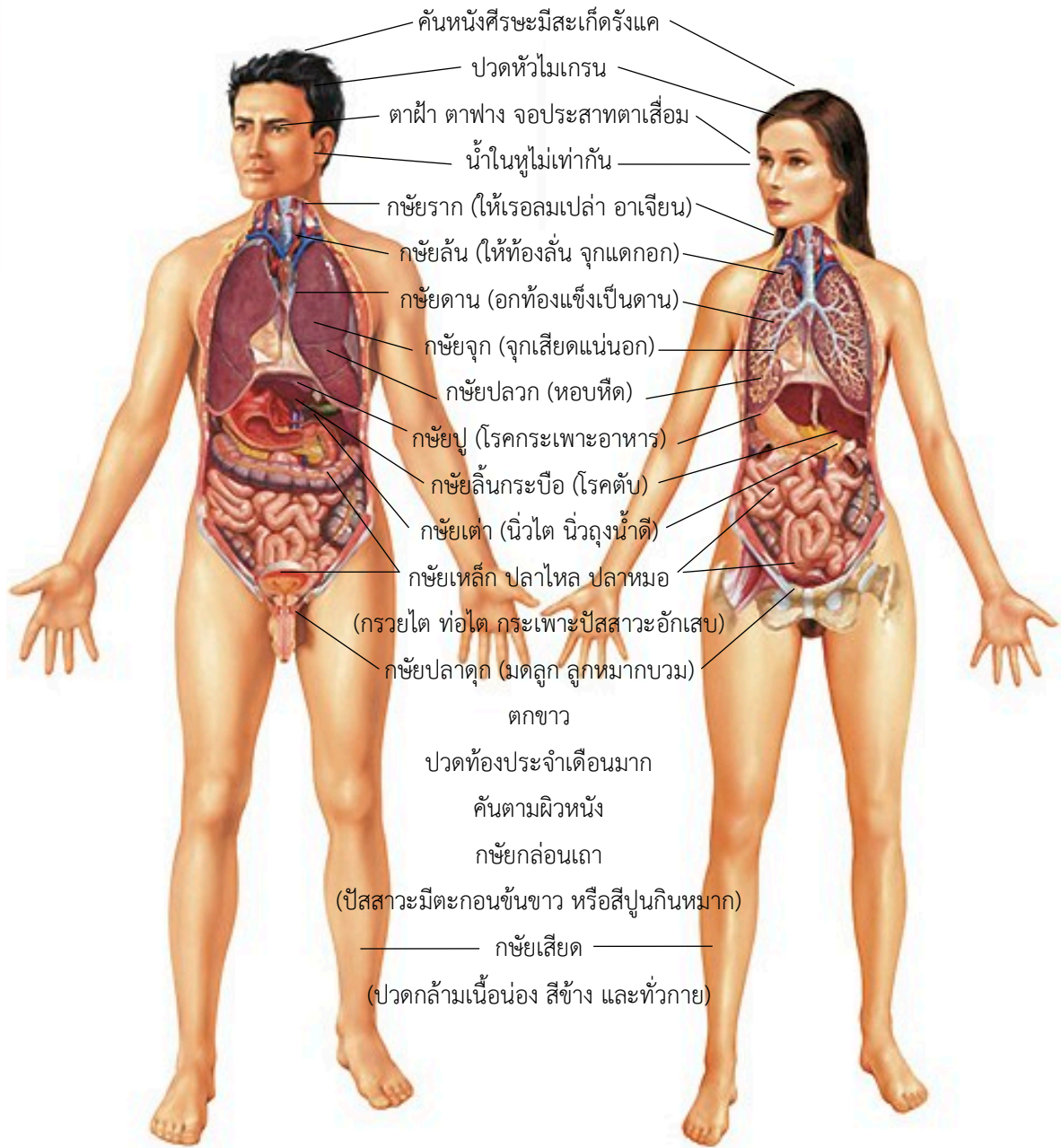
ต้นทางของโรคอีสานรวมมิตร	ต้นทางของโรคกษัยทั้งปวง
ปลายทางของโรคหลอดเลือดสมอง หัวใจ	ปลายทางของโรคอัมพฤกษ์-อัมพาต ลมกษัยวาคะ
และไตวายเรื้อรัง โรคระบาดไม่ติดเชื้อ	และมานกษัย ป้องกันได้ ถ้าตระหนักรู้

- กษัยกล่อนไฟ ระบบพัทธะปิตตะ (ตับ, ม้าม) อพัทธะปิตตะ (ไทรอยด์)
- กษัยกล่อนลม ระบบบอันตัง-อันตคูนัง (กระเพาะ - ลำไส้) ลมในไส้ ระบบไหลเวียนโลหิต (กระดูก กล้ามเนื้อ เส้นเอ็น) ลมนอกไส้
- กษัยกล่อนน้ำ ระบบโลหิต น้ำเหลือง เสมหะ (โลหิตจาง กาฬพิษ)
- กษัยกล่อนดิน ระบบคูลเสมหะ ไส้เลื่อน ๕ ประการ กษัยเส้น ๒ อัมพฤกษ์-อัมพาต
- กษัยกล่อนเถา นิ้วที่กรวยไต กล่อนแห่ง ๕ ประการ

อาการของกษัย

๑. กษัยล้น : ท้องล้น จุกแตกอก ปวดหัวเหน่า
๒. กษัยราก : อาเจียน เรอลมเปลา่ ตึงทั่วกาย ลมปะกัง ลมในไส้แปรออกนอกไส้
๓. กษัยเหล็ก : ปวดท้องน้อย หัวเหน่า ลามแน่นขึ้นอก
๔. กษัยปู : เป็นแผลที่กระเพาะอาหาร-ลำไส้ ปวดท้องน้อย
๕. กษัยจุก : จุกเสียดแน่นขึ้นอก จุกแตกอก
๖. กษัยปลาไหล : ปวดท้องน้อย ปัสสาวะอุจจาระขัด ลามไปปวดแน่นขึ้นอก ปวดทุกข้อกระดูก
๗. กษัยปลาหมอ : ให้จุกแตกอกก่อนแล้วลามลง ให้ปวดท้องน้อย อุจจาระปัสสาวะขัด
๘. กษัยปลาตุ๊ก : มดลูกอักเสบบวม มดลูกลอย มดลูกเคลื่อนลงต่ำ มดลูกตะแคงซ้าย-ขวา
๙. กษัยปลวก : หอบหืด แน่นอก ผอมซีด
๑๐. กษัยลิ้นกระบือ : ครั่นตัว ให้อร้อน จุกแน่นอก กินไม่ได้ นอนไม่หลับ ท้องบวม
๑๑. กษัยเต่า : จุกยอดอก ทานของมันอาการกำเริบ ชูบผอม ผิวเหลืองดังขมิ้น โลหิตตกทวารหนักทวารเบา
๑๒. กษัยदान : จุกเสียดแน่นอก แล้วลามปวดขัดท้องน้อย
๑๓. กษัยทัน : แน่นขึ้นอก เมื่อกินอาหารเข้าไปแน่นขึ้นมาแต่ท้องน้อย
๑๔. กษัยเสียด : มักปวดเสียดตามชายโครง ตามเส้นตะคริว น่องแข็ง หนัก
๑๕. กษัยเพลิง : จักขุแดง หน้าแดง มีนศิรชะ เจ็บอก หายใจหอบ ฝะอืดผะอม ตึงทั่วกาย ปัสสาวะร้อนขัด บวมหน้า บวมท้อง บวมเท้า
๑๖. กษัยน้ำ : แน่นอก หายใจขัด ท้องบวม ปัสสาวะขัด สีแดง เหลืองเข้ม โลหิตจาง
๑๗. กษัยเชื้อก : แข็งตึงหัวเหน่า แน่นชายโครง จุกเสียด อุจจาระปัสสาวะขัด ปัสสาวะดำ
๑๘. กษัยลม : จุกเสียด แน่นอก หายใจขัด ปวดทั่วกาย เสียวทุกเส้นขน ปวดเกร็งในช่องท้อง

กษัยที่มีผลต่ออวัยวะต่างๆ ของร่างกาย

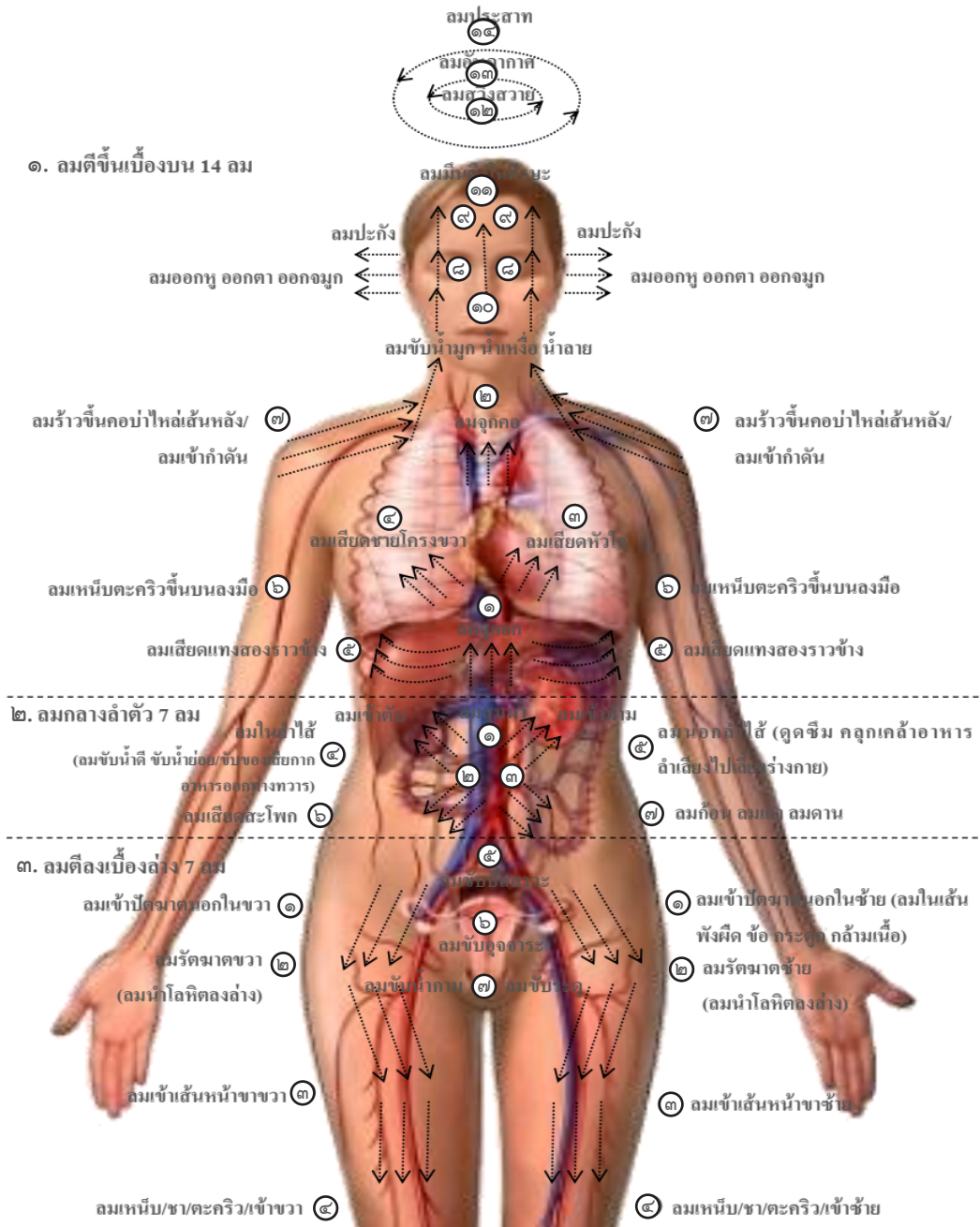

กษัย : เป็นภาษามคธ แปลว่า เกาะติด ยึดติด รัดรั้ง ย่อมฟาด ซึ่งเป็นเหตุต้นทางให้เกิดกลุ่มอาการทางกษัย ส่วนอาการทางกษัยทั้งสิ้นในพระคัมภีร์กษัยนั้นเป็นผลแห่งกษัยที่ไปเกาะติด ยึดติด รัดรั้ง อวัยวะหรือระบบต่างๆ ของร่างกายนั่นเอง

หลักการวินิจฉัยระบบวาตะ

การวินิจฉัยระบบวาตะ ประกอบด้วยหทัยวาตะ สัตถะวาตะ สุนนาวาตะ ลม ๖ กอง และลมจร ก่อให้เกิดเส้นทางเดินของลม ดังแสดงในภาพ

เส้นทางเดินของลมที่หมอไทยต้องกำหนดให้ได้ (๑๔ + ๗ + ๗)

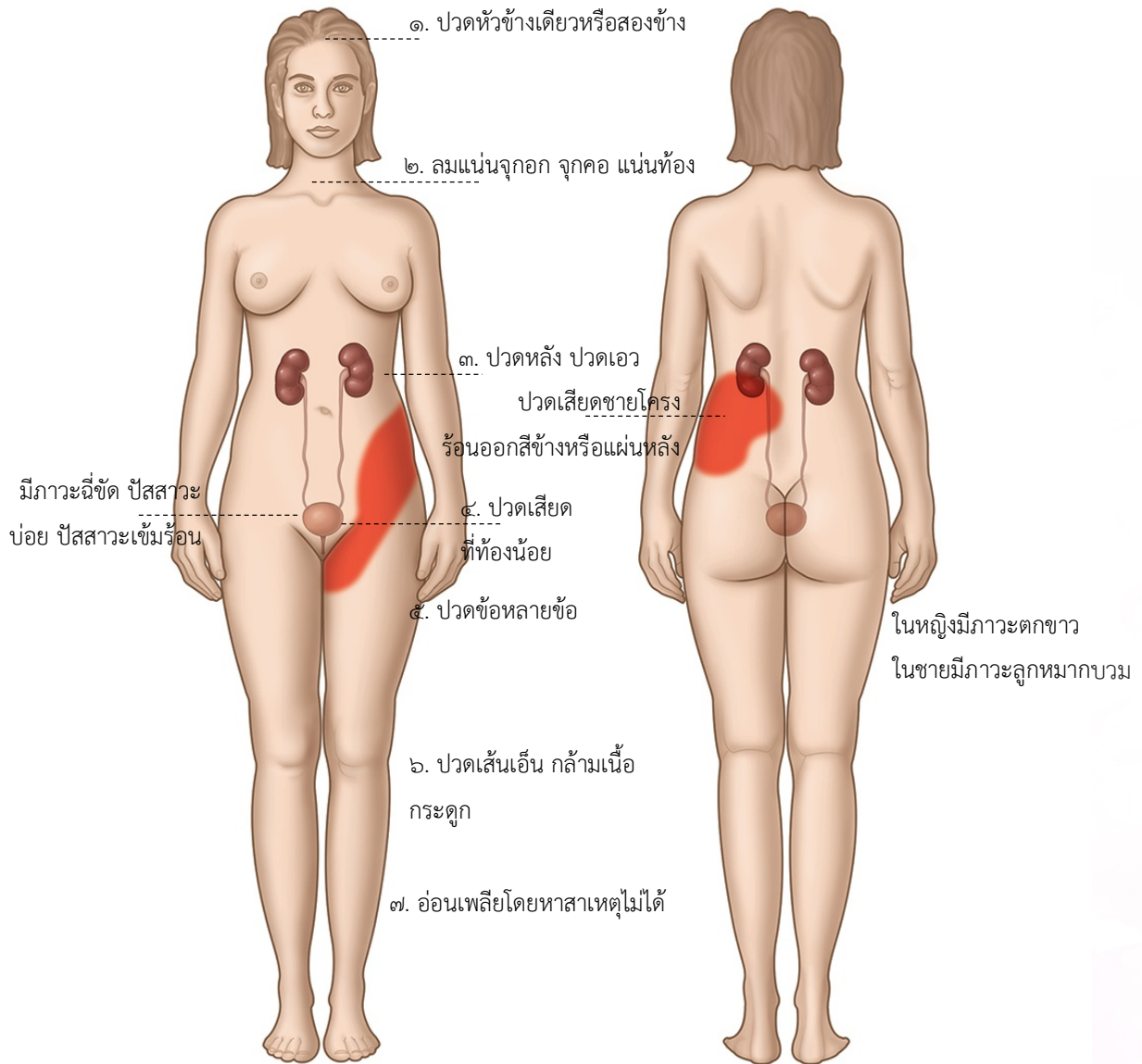

ภาพเส้นทางเดินลมได้รับความเอื้อเฟื้อจาก อ.คมสัน ทินกร ณ อยุธยา

อาการเรื้อรัง ๗ อย่าง ประวัติ ๓ อย่าง

อาการเรื้อรัง ๗ อย่าง ประวัติ ๓ อย่าง เป็นตัวบ่งชี้ว่า เป็นโรคอีสานรวมมิตร หรือล้านารวมมิตร หรือโรคกษัย ดังแสดงในภาพ

อาการเรื้อรัง ๗ อย่าง

ประวัติ ๓ อย่าง

๑. มีปัสสาวะขัดอย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง และ/หรือมีตะกอนขุ่นขาวเมื่อดั่งทิ้งไว้
๒. การบริโภคหน่อไม้หรือเนื้อสัตว์ หรือของหมักดองจะทำให้อาการเพิ่มขึ้น
๓. การเคาะสีข้างแบบประยุกต์ (modified fist test) ให้ผลบวก

อาการอื่นที่พบในโรคกษัย

มีภาวะฉี๊ด ปัสสาวะ

ตาฝ้า ตาฟาง ตาต่อกระจก จอรับภาพประสาทตาเสื่อม

น้ำในหูไม่เท่ากัน บ้านหมุน

ปวดเสียวเหงือกเหมือนไฟฟ้าช็อตแปลบๆ กล้ามเนื้อใบหน้ากระตุกเหมือนไฟฟ้าช็อต

จับหอบหายใจไม่เต็มปอด ลิ้นหัวใจรั่ว หัวใจเต้นผิดปกติ

จุกเสียดแน่นท้อง จุกอก จุกคอ อาเจียน

คันตามผิวหนัง บางจุดเป็นก้อนเนื้อแข็งเป็นไตแบบคิลอยด์

ปวดหลัง ปวดเอว ปวดสีข้าง ปวดท้อง ปวดท้องน้อย

รู้สึกร้อนออกสีข้างหรือแผ่นหลังด้านใดด้านหนึ่ง

ปวดตามข้อ เส้นเอ็น ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ ปวดน่อง และที่อื่นๆ

อ่อนเพลีย ไม่มีแรง อยากนอนช่วงบ่ายๆ ไม่ทราบสาเหตุ

มีนิ่วไต นิ่วถุงน้ำดี

ต่อมลูกหมากโต มดลูกบวม ตกขาว ปวดประจำเดือนมาก

ปัสสาวะร้อน สีเข้ม มีตะกอนขุ่นข้น ปัสสาวะบ่อย ปัสสาวะขัด

เป็นโรคเกาต์ รูมาตอยด์ สะเก็ดเงิน

หลักการสำรวจโรคคหัยด้วยตนเอง

1. มีอาการเรื้อรัง ๗ อย่าง และประวัติ ๓ อย่าง หรือมีอาการใดอาการหนึ่งหรือหลายอาการ ในกลุ่มอาการคหัย และเป็นๆ หายๆ ไม่หายขาด
2. ด้านพันธุกรรม มีพ่อแม่พี่น้องสายเลือดเดียวกัน มีใครเป็นโรคเกาต์, โรคนี้ว, โรคทาลาสซีเมีย หรือไม
3. มักมีอาการแสดงเป็นปัจจัยให้โรคกำเริบ หรืออาหารที่ทำให้เลือดเป็นกรด
4. อาการหลักที่พบบ่อย และอาการรองที่พบได้ โดยไม่มีความผิดปกติของร่างกาย
5. มีต่อลม ต่อเนื้อที่ตาขาวตาดำร่วมด้วยหรือไม่
6. สุดท่ายให้ปัสสาวะใสถุงใส ฉีดอนเข้ามาดูตอนเย็น ถ้าพบตะกอนหรือผลึกนี้วก็ยืนยันโรคคหัย (ถุงใสปัสสาวะ ให้ผูกหูไว้ข้างหนึ่ง อีกข้างเปิดปากถุงให้อากาศเข้าไป)

การปฏิบัติตนป้องกันการเกิดโรคคหัย

1. เลี่ยงอาหารแสดง เช่น ของหมักดอง ขนมนจีน เครื่องในสัตว์ หน่อไม้ เหล้าเปียร์ หรืออาหารที่ให้สารโปรตีนสูง หรืออาหารที่แสดงต่อคนเป็นโรคเกา
2. ทานอาหารที่มีฤทธิ์ขับนี้ว ขับปัสสาวะ เช่น รวงจืด, ใบเตย, น้ำต้มลูกเดือย, แคนสับปะรด, ชงชาหญ้าหนวดแมว, ขลู่, ใบหม่อน, เจียวกู่หลาน, น้ำมะพร้าวอ่อน แก้วด้วยสารส้มสัก ๓ - ๔ รอบ, แกงปลาแห้ง ผักเชียงดา, แกงอ่อมใสใบเล็บครุฑ, แกงขี้เหล็กใส่มะเขือพวง, ใบยอผัดผักบุงไฟแดง, แกงคั่วผักชะคราม ฯลฯ
3. น้ำอย่าให้ขาดจากร่างกาย ดื่มน้ำบ่อยๆ วันละ ๒ - ๓ ลิตร เพราะถ้าร่างกายขาดน้ำนี้วจะตกตะกอนง่าย
4. ออกก่าลังกายให้ระบบเลือดลมไหลเวียนดี แต่ต้องกินน้ำเข้าไปทดแทนเหงื่อที่เสียไปด้วย
5. ให้ระวังฤดูร้อนร่างกายเสียเหงื่อมาก ทำให้เลือดข้นมากขึ้น กลุ่มอาการทางคหัยจะกำเริบในฤดูนี้

การป้องกันและรักษา

๑.๑ ตำรับสำหรับการดูแลพึ่งพาตน

๑. ยาน้ำเขียวขับลม ตำรับยา อาจารย์คมสัน ทินกร ณ อยุธยา

๑. ยาน้ำเขียวขับลม

ตะไคร้

ใบรางจืด

ใบเตย

วิธีทำ

๑. นำตะไคร้มา ๓ ต้น (เอาทั้งใบ ต้น ราก) ล้างสะอาด ต้มให้เดือดแล้วดับไฟ
๒. นำใบรางจืด ๑๐ ใบ เตยแก่ๆ ๑๐ ใบ (หรือตามต้องการ) ปั่นหรือคั้นน้ำแล้วกรอง นำน้ำที่ได้เทใส่ลงในหม้อน้ำตะไคร้
๓. ตักใส่แก้วเติมน้ำผึ้งนิด น้้ามะนาวหน่อย เปรี้ยวนำหวาน จะทานร้อนทานเย็นตามชอบ

สรรพคุณ

๑. รากตะไคร้ขับนิ่ว ขับปัสสาวะ ต้นช่วยย่อยขับลม ใบละลายลิ่มเลือด
๒. ใบเตย + ใบรางจืด ช่วยขับนิ่วยูริก และทำให้ตับเย็นลง ลดความร้อนในร่างกาย
๓. น้้ามะนาวช่วยขับเกลือซีเตรทออกทางปัสสาวะ ทำให้เลือดเป็นด่าง ซึ่งช่วยป้องกันโรคที่จะมาจากนิ่วยูริก
๔. น้ำผึ้งให้พลังงานและวิตามินต่างๆ
๕. ป้องกันและแก้โรคฮีซานรวมมิตร หรือโรคคชั้ยได้

๒. ยาน้ำแก้โรคล้านนารวมมิตร

ใบพลูคาว

ใบเตย

ใบย่านาง

ลูกมะเฟือง

ตะไคร้

วิธีทำ

๑. นำตะไคร้ ๓ ต้น ทั้งราก ต้น ใบ ล้างน้ำสะอาด ทูบพอแหลก ลงต้มพอเดือด ปิดไฟทันที
๒. นำใบพลูคาว ใบเตย ใบย่านาง ลูกมะเฟือง ปั่นหรือคั้นเอาน้ำ กรองเอาแต่น้ำ ได้แล้วเทใส่ลงในหม้อตะไคร้
๓. ตักใส่แก้วเติมน้ำผึ้งนิด มะนาวหน่อย เอาเปรี๊ยะนำหวาน ต้มร้อนหรือเย็นตามชอบ

สรรพคุณ

ช่วยขับลม ขับนิ่ว ขับปัสสาวะ แก้โรคกษัย โรคฮีส่านรวมมิตร โรคล้านนารวมมิตร

๓. น้ำต้มลูกเดือย

- แช่น้ำค้างคืนไว้ 1 คืน (๑๒ ชั่วโมง)
- ต้มจนเดือด หรือไฟเค็ยวต่อ ๒๐ - ๓๐ นาที
- ดื่มต่างน้ำ (เนื้อเก็บไว้รับประทาน เป็นขนมหรือผสมข้าวกิน)

สรรพคุณ

ขับน้ำ ขับปัสสาวะ แก้โรคกษัย ผื่นคันจากน้ำยูริก บำรุงกระดูก ช่วยนอนหลับ ลดเบาหวาน ลดความดัน

๔. ชาขงหญ้าหนวดแมว หรือ ชาขงขลุ้

รับประทานครั้งละ ๒ กรัม ๓ เวลา

๕. น้ำมะพร้าวอ่อนแกวง์สารส้ม

น้ำมะพร้าวอ่อนแกวง์ด้วยสารส้ม ๓ - ๔ รอบ ต้มวันละ ๑ ผล เป็นเวลา ๕ - ๗ วัน

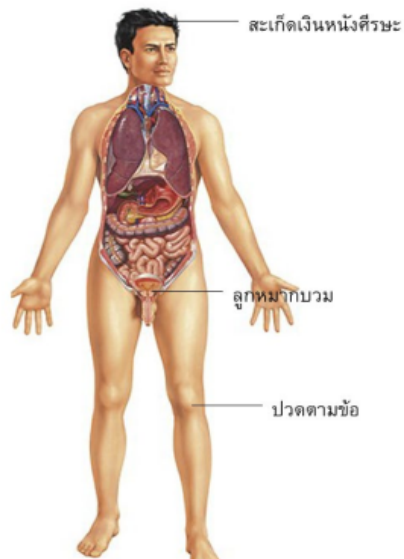
๖. กำแพงเจ็ดชั้น รวงจืด ใบเตย ต้มดื่มต่างน้ำ

ตำรับ ที่ ๔-๖ ตำรับจาก อาจารย์สุทธิวิธส์ คำภา

7. น้ำมะกรูด หรือน้ำมะนาว หรือน้ำส้มสายชู

องค์ความรู้จาก อ.ชัยยง ธรรมรัตน์

น้ำมะกรูด

น้ำมะนาว

น้ำส้มสายชูหมัก

น้ำส้มสายชูหมัก ๑ ช้อนโต๊ะ

+

น้ำ

๑. น้ำมะกรูด หรือน้ำมะนาวก็ได้ ทำดื่มบ่อยๆ ตลอดวัน
๒. น้ำส้มสายชู ให้ใส่ ๑ ช้อนโต๊ะในน้ำ ๑ แก้วกาแฟ ต้มตอนเช้า และตามด้วยน้ำเปล่าอีก ๑ แก้วกาแฟทุกเช้า

ยาโรครุมมาติซิม หรือไขข้ออักเสบ
(จากวัดท่าราบ จ.ราชบุรี)

วันที่ ๑	ให้กินน้ำมะนาว ๒ ผล	วันที่ ๑๑	ให้กินน้ำมะนาว ๒ ผล
วันที่ ๒	ให้กินน้ำมะนาว ๔ ผล	วันที่ ๑๒	ให้กินน้ำมะนาว ๔ ผล
วันที่ ๓	ให้กินน้ำมะนาว ๖ ผล	วันที่ ๑๓	ให้กินน้ำมะนาว ๖ ผล
วันที่ ๔	ให้กินน้ำมะนาว ๘ ผล	วันที่ ๑๔	ให้กินน้ำมะนาว ๘ ผล
วันที่ ๕	ให้กินน้ำมะนาว ๑๐ ผล	วันที่ ๑๕	ให้กินน้ำมะนาว ๑๐ ผล
วันที่ ๖	ให้กินน้ำมะนาว ๑๒ ผล	วันที่ ๑๖	ให้กินน้ำมะนาว ๑๒ ผล
วันที่ ๗	ให้กินน้ำมะนาว ๑๔ ผล	วันที่ ๑๗	ให้กินน้ำมะนาว ๑๔ ผล
วันที่ ๘	ให้กินน้ำมะนาว ๑๖ ผล	วันที่ ๑๘	ให้กินน้ำมะนาว ๑๖ ผล
วันที่ ๙	ให้กินน้ำมะนาว ๑๘ ผล	วันที่ ๑๙	ให้กินน้ำมะนาว ๑๘ ผล
วันที่ ๑๐	ให้กินน้ำมะนาว ๒๐ ผล	วันที่ ๒๐	ให้กินน้ำมะนาว ๒๐ ผล

รวมทั้งสิ้น ๒๐ วัน กิน ๒๒๐ ผล (วันที่ ๑ หมายถึงวันเริ่มกิน) ให้แบ่งดื่มตลอดทั้งวัน
แก้ปวดข้อปวดเข่า ปวดข้อเท้า ปวดไหล่ ปวดแขน ปวดหลัง ปวดเอว

๑.๒ ตำรับยาที่ใช้รักษาโรคกษัย

๑. ยาเนาวหอย (รสร้อน-สุขุม)

๑. กระดุกเสื่อ กระดุกโค กระดุกแพะ กระดุกงูเหลือม (เผา)	สิ่งละ	๑	ส่วน
๒. หอยกาบ หอยอีรม หอยขม หอยแครง หอยจับแจง	สิ่งละ	๒	ส่วน
๓. หอยดาวัว หอยพิมพการัง หอยสังข์ หอยมุก	สิ่งละ	๒	ส่วน
๔. รากหนดี		๓	ส่วน
๕. เจตมูลเพลิง สหสคุณเทศ	สิ่งละ	๔	ส่วน
๖. พริกไทย		๓๒	ส่วน

วิธีทำ

ทำเป็นผง บดทำแท่งไว้ ละลายน้ำผึ้งกิน วันละ ๑ สลึง

สรรพคุณ

แก้กษัยจุกหายวิเศษนัก ถ้ามีฟิงละลายน้ำปูนใสให้กินดูก่อน ถ้ามีฟิงจึงหุงน้ำมันแก้ต่อไป (ขับลม ล้างลำไส้ ขับนิ่ว ขับปัสสาวะ แก้กษัยไตพิการ ขับลมในเส้น บำรุงกระดุก ลดการปวดตามข้อต่อต่างๆ ขับลมตามโพรงกระดุก และข้อต่อ)

๒. ยาน้ำมันแก้กษัยจุก

๑. น้ำขอบชะนางทั้ง ๒ น้ำเอื้องเพ็ชร์มา น้ำผักเสี้ยนผี	สิ่งละ	๑	ทะนาน
๒. น้ำเปลือกกุ่มทั้ง ๒ น้ำกระเทียม น้ำหอมแดง	สิ่งละ	๑	ทะนาน
๓. น้ำเปลือกทองหลางใบมน น้ำกระทือ น้ำพริกไทย	สิ่งละ	๑	ทะนาน
๔. น้ำใบคนที่สอ น้ำเปลือกมะรุม น้ำหญ้าไซ	สิ่งละ	๑	ทะนาน
๕. น้ำกระพังโหมทั้ง ๒ น้ำมันงา	สิ่งละ	๑	ทะนาน

วิธีทำ ๑ หุงให้คงแต่น้ำมัน แล้วจึงเอา

๑. ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู	สิ่งละ	๑	สลึง
๒. เทียนดำ เทียนขาว	สิ่งละ	๑	สลึง
๓. ดีปลี การบูร หิงคุ์ยางโพ (มหาหิงคุ์อย่างดี)	สิ่งละ	๑	สลึง

วิธีทำ ๒

ทำเป็นผงปรุกลงในน้ำมัน แล้วจึงเอามากินบ้าง ริดตามเส้นท้องนั้นบ้าง

สรรพคุณ

แก้กษัยจุกหายวิเศษนัก (ขับลม ขับน้ำย่อยอาหาร แก้จุกเสียด) แล้วจึงแต่งยาตัดรากลกษัยจุกให้กินต่อไป ลดอาการเกร็งของเส้น กระจ่ายก่อนลม กระตุ้นภูมิคุ้มกัน รักษาศออุระเสมหะที่กำเริบ

๓. ยาเบญจอำมฤตย์ (รสร้อน-ร้อน)

๑. มหาหิงค์ ยาตำ	หนักสี่ลง	๑	สี่ลง
๒. รงทอง		๒	สี่ลง
๓. ลูกมะกรูด		๓	ผล
(เอามหาหิงค์ ยาตำ รงทอง ยัดใส่ในมะกรูดสี่ลงผล แล้วเอามูลโคพอกสุ่มไฟแกลบให้สุก)			
๔. ชิงแห้ง พริกไทย ดีปลี	หนักสี่ลง	๑	สี่ลง
๕. รากหนดี		๑	บาท
๖. ดีเกลือ		๔	บาท

วิธีทำ

ตัวยา ๕ สิ่งหลังนี้ประสมกับมะกรูดที่สุ่มไว้ ทำเป็นจุม ละลายน้ำส้มมะขามเปียกให้รับประทาน ครั้งละ ๑ สี่ลง (๓.๗๕ กรัม)

สรรพคุณ

พอกอุจจาระอันลามกให้สิ้น ขำระลำไส้เมื่อกมันประเมหะทั้งปวง กระตุ้นการทำงานของลำไส้ใหญ่ใหญ่ เพิ่มปิตตะให้กล้าเพื่อขับของเสียในลำไส้ใหญ่ใหญ่ พอกโลหิตอันเป็นพิษ

๔. ยานารายณ์พังค้าย (รสร้อน-สุขุม)

๑. มหาหิงค์ ๑	ลำพัน ๒	เจตมูลเพลิง ๓	ส่วน
๒. ผักชีล้อม ๔	โกฐสอ ๕	พริกไทย ๖	ส่วน
๓. มะตูมอ่อน ๗	ลูกข้าพลุ ๘	ชิงแห้ง ๙	ส่วน
๔. สมอไทย ๑๐	เทียนดำ ๑๑	แก่นบุนนาค ๑๒	ส่วน
๕. เปล้าน้อย ๑๓	รากตองแตก ๑๔		ส่วน

วิธีทำ

บดเป็นผงละลายน้ำร้อนกิน หนัก ๑ สี่ลง ให้กินต่อจากยา เบญจอำมฤตย์ ๕ วัน แล้วกลับไปกินยา เบญจอำมฤตย์อีกครั้งหนึ่ง น้ำหนักตามลำดับ

สรรพคุณ

ขับลม บำรุงธาตุ ระบายอ่อนๆ กระจายกองลมที่เสียดเข้าตามเส้นน้อยใหญ่ให้วิ่งได้ดี

ขั้นตอนการรักษา

๑. รุ ด้วยยาเบญจอำมฤตย์ (รุมในไส้ / ลมนอกไส้ / ระบบทางเดินอาหาร/ รุตะกรันดับ-ไต)
๒. ล้อม ด้วยยานารายณ์พังค้าย (โดยเพิ่มกำเดา ๔ เพื่อคุมลมพัดทั่วกาย / ลมทั้งปวง / ลมริดสีดวง)
๓. รักษา ด้วยยาดาวดึงษา (โดยรุตะกรันที่อวัยวะธาตุดินทั้ง ๕)
๔. ตั้ตราก ด้วยยาตัดรากลักษัยกล่อนเถา และแกงยากษัยกล่อนเถา เพื่อป้องกันการเกิดนิ่วใหม่และสลายนิ่วเก่า

๕. ยาดาวดิงซา (รสร้อน-สุขุม)

๑. การบูร	๓	สลึง	
๒. โกฐสอ โกฐเขมา โกฐกั๊กกรา	๑	บาท	
๓. เทียนดำ เทียนแดง เทียนขาว เทียนตาตึกแตน	๑	บาท	
๔. กานพลู ดีปลี สหฺสคุณเทศ มหาหิงคุ์ ยาดำ	๑	บาท	
๕. พริกไทย	๕	บาท	๒ สลึง
๖. เจตมูลเพลิง สมอไทย รากทองแตก	๖	บาท	
๗. จิงจ้อ	๘	บาท	

วิธีทำ

บดเป็นผงละลายน้ำผึ้ง น้ำร้อน น้ำมะกรูด น้ำมะนาว น้ำส้มซ่า ก็ได้

สรรพคุณ

แก้สารพัดกษัย สารพัดโรคทั้งปวงแล ยานี้ชื่อดาวดิงซา พระอินทราเธอให้ทานแก่คนทั้งหลาย ตีค่าไว้แสนตำลึงทอง ๑ แล (แล้วจึงต้มยาขนานที่ ๔ ให้กิน) ช่วยขับลมกองหยาบ ลดอาการลมตีขึ้นเบื้องบน บำรุงหัวใจ รักษาาระบบทางเดินหายใจ ขับระบบเสมหะ ขับนิ่ว ระบายและถ่ายของเสีย

๖. ยาตัดรากลักษัยกล่อนเถา (รสร้อน-ร้อน)

๑. เกลือ	๑	กำมือ
๒. มะกรูด มะนาว	๗	ลูก
๓. ขิง ดีปลี กระเทียม	๗	แวน, ดอก, หัว
๔. พริกไทย ไพล สารส้ม	๑	บาท
๕. ดินประสิวขาว	๖	สลึง

วิธีทำ

ต้ม ๓ เา ๑ กินเพล่าเย็นทุกวัน

สรรพคุณ

เป็นยาตัดรากลักษัย ถอนพิษ ดับพิษ ขับปัสสาวะ ล้างตะกรันในโลหิต ขับลมกระจายลม เพิ่มลมดันลงล่าง

๗. ยาแกงแก้กษัยกล่อนเถา (รสสุขุม-ร้อน)

๑. เปลือกทองหลางใบมนทั้ง ๒ เปลือกมะรุ้ม	สิ่งละ	๗	ส่วน
๒. ใบสวาด ลูกคัตเค้า	สิ่งละ	๗	ส่วน
๓. ปลาจ๋าปลาสร้อย		๗	ตัว
๔. ปลาตุ๊กย่าง		๑	ตัว
๕. ใบสลอดอ่อน		๗	ใบ

วิธีทำ

หั่นเป็นฝักใส่ลง ทำเป็นแกงยา ถ่ายลงเป็นเสลดเขียวเหลืองออกมาหายแล

สรรพคุณ

ถ่ายท้อง ขับน้ำดี แก้ปัสสาวะพิการ ให้สารอาหารโปรตีน (ช่วยไม่ให้เป็นนิ่ว) และเส้นใย ฟอกของเสีย ในระบบอวัยวะน้อยใหญ่ บำรุงเยื่อใยตามผนังอวัยวะ ยาแกงแก้กษัยก่อนเถาใช้เครื่องยาคลายกับยาแกงกษัย ปลาตุก ให้สังเกตดูว่าใช้ยาหลักเหมือนกันแต่ยาล้อมอาการอาจต่างกันไปตามอาการกษัยนั้น ๆ

๘. ยาถ่ายกษัย (รสร้อน-สุขุม)

๑. กฤษณา ขอนดอก กระลำพัก	สิ่งละ	๑	สิ่ง
๒. ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระจวาน กานพลู	สิ่งละ	๑	สิ่ง
๓. เทียนดำ เทียนขาว เทียนยาวพานิ เทียนข้าวเปลือก	สิ่งละ	๑	สิ่ง
๔. โกฎหัวบัว โกฎก้านพร้าว โกฎกระดูก โกฎพุงปลา	สิ่งละ	๑	สิ่ง
๕. สมอทั้ง ๓	สิ่งละ	๒	สิ่ง
๖. ลูกสลอตประสะแล้ว (เอาเท่ายาทั้งหลาย)		๒๑	สิ่ง

วิธีทำ

ลูกสลอตนั้นปอกเปลือกผ่าเอาไส้ในออกเสีย แล้วเอาข้าวสุกห่อให้มิด แล้วเอาผ้าขาวห่อต้มให้น้ำแห้งถึง ๓ หน แล้วเอาขึ้นตากแดดให้แห้ง แล้วเอาต้ม ด้วยใบมะขาม ๑ ใบส้มป่อย ๑ เกลือ ๑ ต้มไปให้น้ำแห้ง ๓ หน แล้วตากแดดให้แห้ง เอาเท่ายาทั้งหลาย ตำเป็นผงละลายน้ำผึ้งกินติดต่อกัน ๕ กล้า ถ่าย ๕ ครั้ง กิน ๗ กล้า ถ่าย ๗ ครั้ง (๒ กล้าเท่ากับ ๑ ไพ) ยานี้มีคุณมากนัก แก้โรคทั้งปวงวิเศษนัก อย่าสนเท่ห์เลย

สรรพคุณ

ถ่ายกษัย กระจายลม ขับเสมหะ ปรับธาตุ บำรุงปอด/ทางเดินหายใจ/บำรุงหัวใจ ลดอาการปวดบิด จากการถ่าย

จะเห็นว่ากษัยก่อนดินและก่อนเถาอาการคล้ายกันมาก คืออาการช่วงอุระเสลดเหมือนกัน ต่างกันที่ कुछ เสมหะ

กษัยก่อนดินนั้นตั้งหัวหน้าซ้าย-ขวา แล้ววิ่งลงลูกอ้นทะ แต่กษัยก่อนเถาและลมวารย์กษัวโยวิ่ง ลงต่อมลูกหมาก และปัสสาวะตั้งปุนกินหมาก ส่วนการวางยาค่อนข้างเหมือนกัน

ส่วนกษัยก่อนดินจากคัมภีร์แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์นั้น นอกจากอาการกษัยลงลูกอ้นทะแล้ว ยังกล่าวถึง กษัยเส้น ลมพรดิกให้โทษ ๑๑ ประการ เหมือนนารูพิการในคัมภีร์โรคนิทาน ซึ่งจะนำไปสู่อาการลมอัมพฤกษ์-อัมพาตในที่สุด

๙. ยาแก้ช้ำจุกเสียด (รสร้อน-สุขุม)

๑. ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กานพลู	สิ่งละ	๑	สลึง
๒. ตรีภูกุก เจตมูลเพลิง ฝักส้มป่อยคั่ว	สิ่งละ	๓	บาท
๓. แก่นแสมทั้ง ๒ สหิสคุณทั้ง ๒	สิ่งละ	๓	บาท
๔. สมุลแว้ง		๖	บาท

วิธีทำ

บดเป็นผงละลายน้ำผึ้ง น้ำกระเทียมกิน

สรรพคุณ

แก้ช้ำจุกเสียด ถ้าจะแก้ลมอัมพฤกษ์ ลมชี่มหาศตมภ์ ละลายน้ำขิง ข่า กระเทียม ตามแต่จะละลาย กินเถิด ห้ามน้ำมันาวแล แก้อาการใจสั้น ขับฟอกโลหิต ถ่ายเลือดเน่าเสีย กระจายเลือดลม ลดอาการลมจุกอก ขับเสมหะจากปอด

๑๐. ยาแก้ช้ำเจ็บขัดดอก พรรตึก (รสร้อน-สุขุม)

๑. ลูกกระวาน	๒	บาท	๒	สลึง
๒. อบเชยเทศ	๓	บาท	๓	สลึง
๓. ดอกบุนนาค	๔	บาท		
๔. ลูกเอ็นเทศ ขิงแห้ง	๕	บาท		
๕. ชะเอมเทศ	๕	บาท	๒	สลึง
๖. ดีปลี	๖	บาท		
๗. พริกอ่อน	๘	บาท	๓	สลึง
๘. มะขามป้อม	๑๐	บาท		

วิธีทำ

บดเป็นผง แล้วเอาน้ำตาลทรายเท่ายาทั้งหลาย คูลีการเข้าด้วยยาน้ำผึ้งกิน

สรรพคุณ

แก้ลมกษัยซึ่งเจ็บอก ขัดในอก แก้อาการตึงตื้อ ช่วยย่อย ขับลม กระจายเลือดลม บำรุงปอด ลดภาวะลมกองละเอียด (มะขามป้อมมีสรรพคุณขับนิ่วยูริก และละลายนิ่วในถุงน้ำดีได้ หมอพื้นบ้านจะทานมะขามป้อม วันละ ๒ ผล เป็นเวลา ๒ เดือน นิ่วถุงน้ำดีจะละลายหมด

๑๑. ยาไฟสุ่มขอน (ยาตำราหลวง) (รสร้อน-ร้อน)

๑. หอยแครงเผา ปูนผง	สิ่งละ	๔	ส่วน
๒. เจตมูลเพลิง สมุลแว้ง	สิ่งละ	๔	ส่วน
๓. หญาของไฟ ขิงแห้ง	สิ่งละ	๔	ส่วน

๔. ดีปลี	๖	ส่วน
๕. แก่นแสม พริก ขิง	สิ่งละ ๘	ส่วน

วิธีทำ

ตำผงละลายสุราเสวยดีนักแล

สรรพคุณ

แก้กษัยเลือด กษัยลมจุกเสียด เพิ่มปิตตะ ให้เพิ่มวาตะ เพื่อกระจายกองลม ขับเคลื่อนเสมหะได้ดี

๑๒. ยาอัมฤตย์โอสถ (ยาตำราหลวง) (รสร้อน-ร้อน)

๑. สหิสคุณ แก่นแสมทะเล รากส้มกุ้ง	สิ่งละ ๑	ส่วน
๒. ลูกมะตูม ลูกมะแหน ลูกพืลังกาสา	สิ่งละ ๑	ส่วน
๓. สมอเทศ สมอไทย ดีปลี	สิ่งละ ๑	ส่วน
๔. โกฎเขมา เทียนดำ เทียนขาว	สิ่งละ ๑	ส่วน
๕. ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระจวาน กานพลู	สิ่งละ ๑	ส่วน
๖. เปลือกหอยโข่ง หอยขม หอยแครง เบี้ยผู้ (เผ่า)	สิ่งละ ๓	ส่วน
๗. กัญชา	๑๐	ส่วน
๘. พริกไทย (๒ เท่ายาทั้งหลาย)		

วิธีทำ

ตำผงกระสายยักย้ายใช้ให้ชอบโรคทั้งหลายเถิด ตำราหลวงสองขนานเท่านั้นแล

สรรพคุณ

แก้ลมกษัยทั้งปวง กระจายกองลมตามเส้นเอ็นน้อยใหญ่ ขับลมตามโพรงกระดูก บำรุงเนื้อกระดูก

๑๓. ยาพรหมภักตร์ใหญ่ (รสร้อน-สุขุม)

๑. มหาหิงคุ์	๑	ส่วน
๒. เปลือกมะเกลือ	๑	ส่วน
๓. ลูกสลอด (เท่ายาทั้งนั้น)	๒	ส่วน
๔. การบูร (เท่ายาสลอด)	๒	ส่วน

วิธีทำ

บดด้วยน้ำผึ้งรวงปั้นเท่าลูกมะกล่ำ

สรรพคุณ

ยาประจุนสำหรับโรคทั้งปวง กินแก้ลมมือตายตีนตาย แลบวมทั่วตัว ท้องมาน เลือดตกอยู่ที่หาย ได้ทำมาแล้วดีนักแล ถ้ายเสมหะภายในลำไส้ ถ้ายาระบบเสมหะ

๑๔. ยาพรหมภักทร (รสร้อน-สุขุม)

๑. พริกไทย	๑	สลึง
๒. จิง หัวหมู	๒	สลึง
๓. ลูกมะตูม ลูกพิลังกาสา	สลึง ๒	สลึง
๔. ผักแพวแดง	๓	สลึง
๕. บอระเพ็ด สลอด	สลึง ๑	บาท
๖. บุกรอ	๑	ตำลึง

วิธีทำ

ตำเป็นผงละลายน้ำผึ้งรวง ปั้นเท่าเม็ดฝ้ายกิน เม็ด ๑ ลงที่ ๑

สรรพคุณ

กระจายกองลมในระบบเสมหะ จับตะกั้นในระบบน้ำเหลือง

๑๕. ยาประจุกอบกษัยทั้งปวง (รสร้อน-ร้อน)

๑. พริก จิง ดีปลี กระเทียม	สลึง ๑	บาท
๒. ไพล มหาหิงคุ์ การบูร เทียนดำ	สลึง ๑	บาท
๓. ยาดำ	๒	บาท
๔. รงทอง	๑	สลึง
๕. พิมเสน ดิงูเหลือม	๑	สลึง
๖. ลูกสลอดประสะแล้ว (เท่ายาทั้งหลาย)	๑๐	บาท ๓ สลึง

วิธีทำ

บดด้วยน้ำมะนาวปั้นเม็ดเท่าลูกมะกล่ำ ละลายน้ำร้อนกิน ๕ เม็ด หญิงชายก็ดี กำลังน้อยให้กิน ๓ เม็ด ประกอบไฟเหือด และเล็ดลม หายมากแล้วอย่าสนเท่ห์เลย

สรรพคุณ

ถ่ายเมือกมันปะระเมหะที่ก่อให้เกิดวาทะ และอุจจาระธาตุพิการ

๑๖. ยาประจุกอบกษัย (รสร้อน-ร้อน)

๑. มิน้อ้อย ดองดิง	สลึง ๒	สลึง
๒. ดีปลี ขันทศกร	สลึง ๒	สลึง
๓. ตรีผลา จิงแห้ง	สลึง ๓	สลึง
๔. พริกไทย รากเจตมูลเพลิง	สลึง ๑	บาท
๕. รากหนดี	๓	บาท ๒ สลึง

วิธีทำ

ตำเป็นผงแล้วเอาน้ำผึ้ง ๔ ส่วน น้ำอ้อยแดง ๑ ส่วน คูลีการเข้าด้วยกัน กินหนัก ๑ สลึง กินวัน ๑ คும்ไป เดือน ๑ กินเดือน ๑ คும்ไปปี ๑ แลรูปงามแล

สรรพคุณ

ขับลมกองหยาบ ปรับธาตุ ปรับระบบเสมหะ ล้างตะกรันในเสมหะ

๑๗. ยาจันทฤทธิ์ (รสสุขุม-ร้อน)

๑. ดอกพิกุล ดอกสารภี เกสรบัวหลวง ดอกบุนนาค	สิ่งละ	๑	บาท
๒. ลูกสมอทั้ง ๓ มะขามป้อม	สิ่งละ	๑	บาท
๓. ชะเอมเทศ ชะลูด	สิ่งละ	๑	บาท
๔. อบเชยทั้ง ๒	สิ่งละ	๑	สลึง
๕. ว่านน้ำ หอม กระเทียม ลูกจันทน์ จันทน์เทศ ลูกผักชี	สิ่งละ	๒	สลึง
๖. เปราะหอม		๓	บาท
๗. จันทนา จันทน์ชะมด		๑๐	บาท

วิธีทำ

ชะมด พิมเสน เป็นกระสายบด

ถ้าจะแก้เชื่อมมัว

น้ำจันทน์น้ำดอกไม้

ถ้าจะแก้กระหายน้ำ

น้ำไผ่ฟัก น้ำขันทศกร รากฟักข้าว

แก้ระทระทวยทั้งอาหาร

รากบัว รากมะกอก ข้าวคั่ว ตำเอาน้ำละลายยา กิน ชูกำลัง

แก้ชัก ฝีดาษ

ละลายน้ำสุรา เอาตีตดลง ว่านน้ำ กระเทียม หัวหอม ๓ สิ่งคั่ว

ให้กรอบ น้ำกระสายยักใช้เถิดพิเศษนัก

สรรพคุณ

แก้ไข้ทั้งปวง กระจายลมกองละเอียด กระจายลมร้อนให้วิ่งและระบายออกได้ดี บำรุงอวัยวะภายใน

๑๘. ยาตองแก้เลือดของขร้าวพ่อฉิม (รสร้อน-สุขุม)

๑. กระเทียม ว่านน้ำ	สิ่งละ	๕	ตำลึง
๒. ผักเป็ดแดง บอระเพ็ด	สิ่งละ	๕	ตำลึง
๓. ไพล เกลือ	สิ่งละ	๕	ตำลึง
๔. ดีเกลือ	สิ่งละ	๑	ตำลึง
๕. การบูร		๑๐	ตำลึง
๖. มะกรูด		๓๓	ลูก

วิธีทำ

ต้มกับผักเป็ดแดง ตำคั้นเอาน้ำตอง จึงเอายาทั้งนั้นปรุงลงกินคืนักแล

สรรพคุณ

ล้างเมือกมันตามผนังลำไส้ใหญ่ ลดปิตตะอันเกิดโรคในระบบเสมหะ

๑๙. ยาแก้ลมมือเท้าตาย และลมริดดวง (รสร้อน-ร้อน) (ยาทุนกษัยวาโย)

๑. โกรฐสอ โกรฐพุงปลา	สิ่งละ	๑	เฟื้อง
๒. ว่านน้ำ กานพลู รากข้าพลุ	สิ่งละ	๑	สลึง
๓. เกลือสินเธาว์ การบูร	สิ่งละ	๒	สลึง
๔. เจตมูลเพลิง หัวหมู บอระเพ็ด	สิ่งละ	๒	สลึง
๕. ลูกกระวาน กระเทียม ขมิ้นอ้อย	สิ่งละ	๒	สลึง
๖. มหาหิงค์ หัสดำเทศ ยาดำ รากทองแตก	สิ่งละ	๑	บาท
๗. พริกไทย ดีปลี ลูกกระดอม	สิ่งละ	๖	สลึง
๘. ใบสะเดา		๑	ตำลึง

วิธีทำ

ตำเป็นผงละลายน้ำร้อนหรือน้ำส้มก็ได้ น้ำส้มชาก็ได้ น้ำผึ้งก็ได้ น้ำร้อนก็ได้

สรรพคุณ

แก้ลมอันเกิดแต่เท้า ให้เท้าตายมือตาย และแก้ลมริดดวง ก็หายสิ้นแล ให้รับประทานเท่าผลสมอ
 แก้ลม ๓๐๐ จำพวกก็หายแล ถ้ารับประทานได้ ๗ วัน เสียงดังจกจันเรไร ถ้ารับประทาน ๑๕ วัน เสียงดังนก
 การะเวก ถ้ารับประทานได้นานๆ เสียงดังหงษ์ทองอยู่ในถ้ำคูหาสวรรค์ ถ้ารับประทานถึงเดือน ๑ เรียน
 พระไตรปิฎก ๘๔,๐๐๐ จบคาถา ปัญญาสว่าง ปราศจากพยาธิ ๕๐๐ จำพวกก็หายสิ้นแล รับประทานถึง
 ๖ เดือน จักขุสว่างทั้ง ๒ ข้าง รับประทานถึง ๗ เดือน รู้กำเนิดเทวดาในชั้นฟ้า รับประทานถึง ๘ เดือน
 พระเวสสุวรรณลงมาสู่เราแล รับประทานถึง ๙ เดือนอายุยืนได้ถึง ๒๐๐ ปี ให้ทำยานี้กินเถิด ถ้าผู้ใดได้ตำรานี้แล้ว
 ไม่ทำกิน เหมือนเหยียบแผ่นดินผิดทีเดียวแล ตำรานี้ท่านคิดปริศนาได้อย่าสนเท่ห์เลย ถ้าได้พบให้ทำกิน
 จำเริญอาหาร ด้วยแล (กระจายกองลมที่อยู่ตามเส้นสุมนา อัมพา และเส้นต่างๆ ให้เล่นได้ดี ไม่ติดขัด นำ
 เลือดลมที่ดีไปหล่อเลี้ยงรูปธาตุดินให้กลับมาติดดั้งเดิม โดยเฉพาะนahrungที่ยืดหยุ่นคุณภาพดี นำเลือดดีไปดูแลรูป
 ธาตุดิน จึงฟื้นคืนการทำงาน จึงจะทำให้ตำรับยานี้มีคุณภาพมากมายตามสรรพคุณยาที่กล่าวไว้ เครื่องยาละม้าย
 ตำรับยาแก้ปถวิธาตุ ๘ ในพระคัมภีร์โรคนิทาน ที่บำรุง ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เส้นเอ็น กล้ามเนื้อ กระดูก)

ทุน : เสียชาติ, กษัย : ยึดติด เกาะติดรัตรัง, ทุนกษัย : เสียชาติกษัย คือ เสียคุณสมบัติกษัยไป คือโลหิต
 กระจายตัวไหลไปไม่ติดขัด เมื่อโลหิตรูปธาตุไฟ ลม น้ำ ไหลเวียนไปหล่อเลี้ยงรูปธาตุดิน ย่อมมีผลให้ธาตุดินทรง
 อยู่ และฟื้นคืนกลับมาทำหน้าที่ได้ดังเดิม

หลักทั่วไปในการดูแลรักษาผู้ป่วยโรคกษัย

๑. ผู้ป่วยต้องมีประวัติไม่สบายมานานอย่างน้อย ๑ เดือน โดยอาจได้รับการรักษามาแล้วหรือไม่ก็ตาม
๒. อาการที่ผู้ป่วยบอกล่า และอาการแสดงจากการตรวจพบไม่หนักมาก และมักเป็นๆ หายๆ ไม่หายขาด
๓. แม้อาการหรืออาการแสดงจะบ่งบอกว่าหนักก็ตาม แต่เมื่อมีรักษา และอ้างสรรพคุณว่าทำให้หายได้ ก็ให้วินิจฉัยว่าเป็นโรคที่รุนแรงพอสมควร แต่พอจะรักษาให้ทุเลาได้โดยทางยา หากเป็นมากก็ไม่อาจรักษาได้ เช่น กษัยกล่อนน้ำ ถ้าปล่อยให้เป็นมานานกษัยแล้วจะรักษายากให้หายดังเดิม
๔. การวินิจฉัยโรคกษัยนั้น ให้ยึดถือกลุ่มอาการกษัยทั้ง ๒๖ กษัย (๑๘+๘) ในคัมภีร์เป็นหลักว่าผู้ป่วยเป็นโรคกษัยชนิดใด แล้วให้วางยาตามหลัก รุ ล้อม รักษา จนผู้ป่วยอาการดีขึ้น พร้อมแนะนำการปฏิบัติตนเรื่องอาหารแสลง อากาศร้อน น้ำอย่าขาดจากร่างกาย อาหารที่ช่วยป้องกันการเกิดโรคกษัย และพันธุกรรม ทั้งนี้หมอบต้องหาข้อมูลเรื่องพันธุกรรม อาหารแสลงโรค ตรวจร่างกาย ตรวจปัสสาวะ เพื่อยืนยันว่าเป็นโรคทางกษัย
๕. การดูแลรักษาผู้ป่วยโรคกษัย จำเป็นต้องมีการวินิจฉัยโรคให้ถูกต้อง เพื่อให้ทราบว่กษัยแต่ละจำพวกนั้นมีสาเหตุจากอะไร และเป็นโรคเกี่ยวกับอะไร และควรนำเอาอาการต่างๆ ที่เกิดขึ้นมาพิจารณาร่วมกับการใช้ยารักษา และควรรักษา อย่าปล่อยให้เป็นเรื้อรัง อาการจะเพิ่มขึ้นเป็นกษัยหลายชนิดและเข้ากษัยกล่อนรักษายาก
๖. ยาที่ใช้ในการรักษาโรคกษัยแต่ละจำพวก ถือเอาว่าส่วนใหญ่รักษาได้ผลดี รวมทั้งยาบางอย่างก็ใช้เพียงเพื่อบรรเทาอาการเท่านั้น โดยที่แพทย์ได้วินิจฉัยตั้งแต่ต้นแล้วว่า เป็น “อสาทียโรค คือ โรคที่รักษาไม่หาย” ดังนั้นการรักษาจึงให้การรักษาแต่ยังอ่อนอยู่ หรือมีอาการเพียงเล็กน้อย เพื่อเป็นการป้องกันการลุกลามและแพร่กระจายของโรค ครั้นแก่เข้าหรืออาการหนัก กษัยอาจแตกออกเป็นเลือด น้ำเหลือง ซึมไปในลำไส้เล็ก ลำไส้ใหญ่ ทำให้ท้องใหญ่กลายเป็นมาน (ท้องโต) ทำให้มีอาการเป็นไปต่างๆ ถึงขั้นนี้แล้วเป็น “อติศัยโรค” หรือแก้ได้ตามบุญตามกรรม
๗. การใช้ยาในแต่ละตำรับจะประกอบด้วยตัวยา ๓ ประการ ได้แก่
 - ๗.๑ ตัวยาตรง คือ ตัวยาที่ให้การรักษาโรคนั้นได้โดยตรง มักมีเครื่องยาที่ออกฤทธิ์ขับน้ำ ขับปัสสาวะ อยู่ด้วยเสมอ
 - ๗.๒ ตัวยาช่วย คือ ตัวยาที่ช่วยป้องกันโรคแทรกซ้อนได้ ช่วยในการบำรุงและเจริญอาหาร ทำให้หายเร็ว ช่วยในการขับถ่าย เพื่อไม่ให้มีการคั่งค้างของเสียภายในร่างกาย หรือช่วยลดการอักเสบภายใน
 - ๗.๓ ตัวยาคุมฤทธิ์ คือ ตัวยาที่ช่วยคุมฤทธิ์ตัวยาตรง และตัวยาช่วยที่จะมีผลข้างเคียงต่อร่างกาย
๘. การดูแลผู้ป่วยโรคกษัย ต้องห้ามรับประทานของแสลง (อชิมนโรค) และให้ความรู้เรื่องอาหารและเครื่องดื่มที่ลดการเกิดนิ่วยูริก หรือมีสรรพคุณขับน้ำ ขับปัสสาวะ
๙. ผู้ป่วยควรได้รับการแนะนำให้ดื่มน้ำวันละ ๑.๕ - ๒ ลิตร หรือไม่ควรให้ร่างกายขาดน้ำ จะมีผลให้โรคกำเริบได้ง่าย
๑๐. ในหลักโรคกษัย ควรให้ความรู้ในเรื่องพันธุกรรมกับผู้ป่วยด้วย เพื่อเกิดประเพณีการดูแลสุขภาพแบบส่งต่อรุ่นต่อรุ่น เพราะลูกหลานจะได้รับมรดกทางพันธุกรรมจากบรรพบุรุษ โดยเฉพาะกลุ่มทาลาสซีเมีย เป็นบรรพบุรุษของโรคกษัย

๑๑. หลักการวางยารักษาโรคพิษ ให้ใช้หลัก รุ ล้อม รักษา คือ

ก. รุ อาการโรคหลัก เช่น กษัยลิ้นกระปือ

๑) รุด้วยยาเบญจอำมฤตย์

ข. ล้อม อาการข้างเคียง ด้วย

๒) ยานารายณ์พังค้าย หรือยาตองแก้กษัยลิ้นกระปือตอนปลาย

ค. รักษา อาการหลัก ด้วย

๓) ยาเนาวหอย และยาสำหรับธาตุ

๑๒. ตำรับยาส่วนใหญ่ที่ใช้รักษาโรคพิษ มีเครื่องยาสมุนไพรจำนวนมากในแต่ละตำรับมีสรรพคุณทางขับนิ้วขับปัสสาวะ ลดกรดยูริก เช่น เนาวหอย รากจิงจ้อ รากตองแตก ตองตึง เปลือกกลุ่มทั้ง ๒ เปลือกทองหลาง ทั้ง ๒ เปลือกมะรุ้ม เปลือกดินเปิดน้ำ สารส้ม ดินประสิว

๑๓. ตำรับยาที่ระบุในคัมภีร์กษัยว่ารักษากษัย ๒๖ จำพวก หรือแก้กษัยทั้งปวง คือ ยาเนาวหอย และยาพรหมพักตร์

๑๔. น้ำกระสายยาที่ใช้ มักมีผลละลายนิ่ว ทำให้เลือดเป็นต่าง เช่น น้ำมะกรูด น้ำมะนาว น้ำส้มซ่า น้ำต่าง น้ำส้มสายชู เป็นต้น บางกษัยจะมีการใช้น้ำกระสายยา น้ำต่าง และน้ำส้มซ่า น้ำมะกรูด น้ำมะนาว สลับกันไป บางกษัยจะใช้น้ำสุรา หรือน้ำมันงาเป็นกระสายยา เพื่อให้โอสถสารในตำรับยาแล่นเร็วแล่นลึกในระดับหลอดเลือดฝอย

๑๕. ผู้ป่วยที่มีอาการทางโรคพิษมักจะมีบรรพบุรุษเป็นโรคทาลาสซีเมีย พาหะของทาลาสซีเมีย เป็นโรคเก๊า เป็นนิ่ว และตาขาวตาดำมีต่อลม ต้อเนื้อ ปรากฏให้เห็น ซึ่งเป็นไปตามหลักพันธุกรรมของโรคพิษ

๑๖. การดูแลโรคพิษควรใช้หลักการป้องกันและใช้อาหารเป็นยา โดยการหลีกเลี่ยงอาหารแสลง คืออาหารกลุ่มที่มีโปรตีนสูงๆ เช่น เนื้อเป็ด ไก่ เครื่องในสัตว์ หน่อไม้ และของหมักดองที่ทำให้เลือดเป็นกรด เช่น เหล้า เบียร์ และใช้อาหารเป็นยา เช่น การกินแกงผักเชียงดากับปลาแห้ง ผักเชียงดาช่วยขับนิ้วขับปัสสาวะ ขนมะจินน้ำเงี้ยวใส่ดอกจิวและบีบน้ำมะนาว ช่วยขับเกลือซิเตรตออกทางปัสสาวะ ช่วยทำให้เลือดเป็นต่าง ดอกจิวช่วยขับนิ่วปัสสาวะ แกงปลาไหลใส่เปลือกเพกา เพกาขับนิ่วขับปัสสาวะ หรือจะเอาเนื้อสัตว์มาต้ม ยำ ตำ แกง ต้มเอาเนื้อไปลาบกับเปลือกเพกา หรือเปลือกมะกอก เปลือกกลุ่ม เปลือกมะรุ้ม เปลือกทองหลาง เปลือกไม้ ดังกล่าวมีสรรพคุณแก้ลมกษัย ขับนิ่ว ขับปัสสาวะ หรือแกงหน่อไม้ แกงเปรอะ ใส่ใบย่านาง แกงลาว ช่วยลดหรือฆ่าฤทธิ์กษัย

๑๗. คำว่าริดสีดวง ในพระคัมภีร์กษัย หมายถึง ภาวะการอักเสบ บวม แดงร้อน (Inflame) มักเกิดจากภาวะกษัยเกาะติด ยึดติด รัตรัง ทำให้เกิดความร้อน คือการอักเสบ จากผลึกนิ่วยูริกจากเกลื้อยูเรท ที่แหลมคม ปักเอาเซลล์เนื้อเยื่ออวัยวะต่างๆ ทำให้มีอาการวิปริตไปต่างๆ ตามตำแหน่งที่นิ่วยูริกปัก หรือกษัยไปเกาะยึด

๑๘. การเกิดริดสีดวง

- ริดสีดวงเกิดแต่กองปลิว ให้กำเรบนั้นเป็นริดสีดวงเลือด ริดสีดวงลม ริดสีดวงเสมหะ ทั้ง ๓ เจือกัน (กติกะปลิว)
- ริดสีดวงเกิดแต่กองอาโป ให้กำเรบนั้นเป็น ริดสีดวงเสมหะ (กติกะอาโป)
- ริดสีดวงเกิดแต่กองวาโย ให้กำเรบนั้นเป็น ริดสีดวงลม (กติกะวาโย)
- ริดสีดวงเกิดแต่กองเตโซ ให้กำเรบนั้นเป็น ริดสีดวงโลหิต (กติกะเตโซ)

๑๙. ตำรับตำราหลายเล่มได้บอกสรรพคุณของตำรับยาพรหมพักตร์ และยาเนาวหอยว่า แก้กษัยทั้งปวงและท่านมักวางคู่กันโดยวางยาเนาวหอย ๗ วัน แล้วเว้นวางยาพรหมพักตร์สลับกัน

๒๐. จากพระคัมภีร์กษัย ท่านจะเริ่มด้วยกษัยลิ้น และเรียงลำดับโรคจนเข้ากษัยกล่อน และสุดท้ายที่กษัยกล่อนเถา บ่งชี้ให้เราเห็นว่า การดูแลกลุ่มอาการกษัยต้องทำให้เลือดเป็นต่าง และรูนิวสลายออกดังกษัยกล่อนเถา

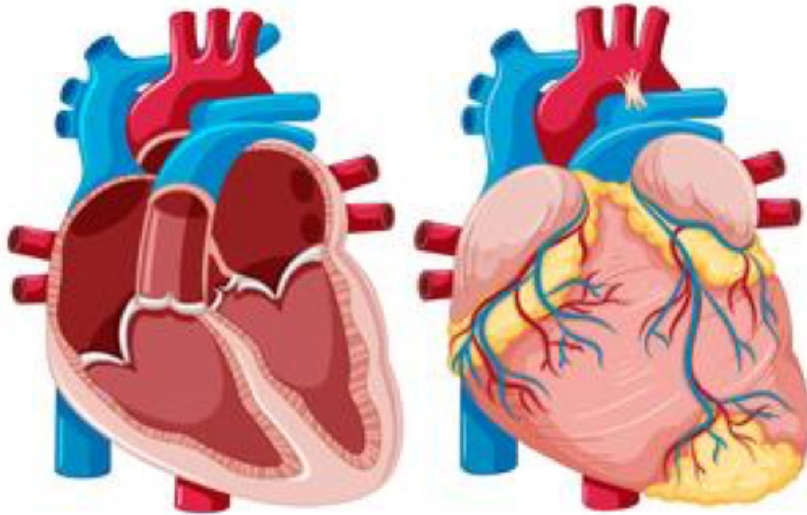

๒

กลุ่มโรคหัวใจ

๒. กลุ่มโรคหัวใจ

๒.๑ ความรู้พื้นฐานกลุ่มโรคหัวใจ ตามแนวทางแพทย์แผนปัจจุบัน

ประเภทของโรคหัวใจ

๑. โรคเส้นเลือดหัวใจตีบตัน (Coronary artery disease)
๒. โรคลิ้นหัวใจและความผิดปกติของเส้นเลือดแดงเอออร์ตา (Valvular and aortic disease)
๓. โรคหัวใจโต (Hypertensive heart disease)
๔. โรคหัวใจผิดปกติแต่กำเนิดในผู้ใหญ่ (Congenital heart disease in adults)
๕. โรคกล้ามเนื้อหัวใจผิดปกติ (Cardiomyopathy)
๖. โรคหัวใจเต้นผิดจังหวะ (Cardiac arrhythmia)
๗. โรคที่เกี่ยวข้องกับเยื่อหุ้มหัวใจ (Pericardial disease)

โรคหัวใจทั้ง ๗ ประเภทนี้จะนำไปสู่โรคหัวใจวาย (Heart failure) ซึ่งเป็นภาวะที่หัวใจไม่สามารถสูบฉีดเลือดไปเลี้ยงร่างกายได้พอเพียง ทำให้เกิดภาวะหัวใจทำงานล้มเหลว เนื้อเยื่อต่างๆ ขาดออกซิเจน เมื่อไตได้รับเลือดน้อยลงทำให้ไตสร้างสารบางชนิดออกมา ทำให้เกิดการคั่งของน้ำ และเกลือในร่างกาย เป็นเหตุให้หัวใจวายแบ่งเป็น ๒ ชนิด

๑. หัวใจห้องซ้ายล้มเหลว : หัวใจห้องซ้ายจะรับเลือดที่พอกแล้วจากปอดและจะสูบฉีดไปเลี้ยงทั่วร่างกาย หัวใจห้องนี้จะแข็งแรงกว่าหัวใจห้องอื่น หากหัวใจห้องนี้ร่างกายไม่สามารถสูบฉีดเลือด ทำให้เลือดคั่งในปอดเกิดภาวะน้ำท่วมปอด (Pulmonary edema) นอกจากนั้นยังทำให้เกิดอาการบวมที่เท้า

๒. หัวใจห้องขวาล้มเหลว : หัวใจห้องขวาจะรับเลือดจากร่างกายแล้วสูบไปปอด หากหัวใจห้องขวาล้มเหลว จะทำให้เกิดอาการบวมของเท้า

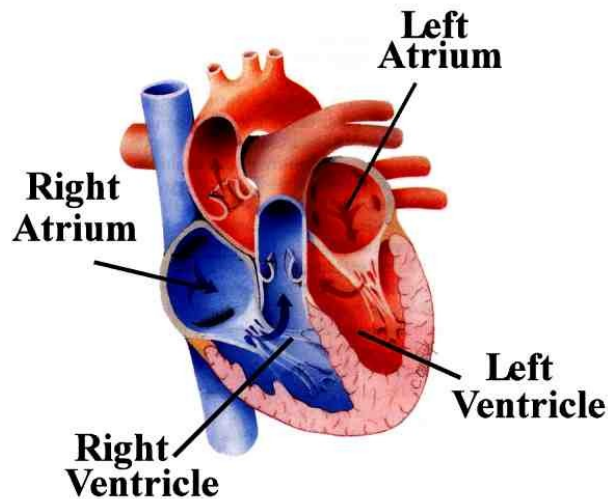

อาการโรคหัวใจวาย

๑. เหนื่อยง่าย อาการมากขึ้นกับความรุนแรงของโรคอยู่ในระดับใด
๒. นอนราบไม่ได้ จะเหนื่อย ต้องลุกขึ้นมา นั่งหลังจากนอนไปแล้ว ๑ - ๒ ชั่วโมง บางรายต้องนั่งหลับ
๓. เหนื่อย หายใจไม่สะดวกขณะนอนราบ (orthopnea) เพราะของเหลวที่ห้องและขา ๒ ข้างไหลกลับเข้าไปในอกเพิ่มขึ้น
๔. แน่นหน้าอกตอนกลางคืน ต้องลุกขึ้นมา นั่ง
๕. อ่อนเพลียง่าย ไม่ค่อยมีแรง
๖. ข้อมเท้าบวม บวมท้องเนื่องจากการคั่งของน้ำและเกลือ
๗. น้ำหนักเพิ่มอย่างรวดเร็ว
๘. ไอเรื้อรังโดยเฉพาะหากเสมหะมีเลือดปนออกมาต้องรีบไปพบแพทย์ เพราะนั่นคืออาการน้ำท่วมปอด
๙. เบื่ออาหาร คลื่นไส้อาเจียนเนื่องจากระบบย่อยอาหารได้รับเลือดไปเลี้ยงน้อยลง
๑๐. ความจำเสื่อม สับสน
๑๑. ใจสั่น หัวใจเต้นเร็ว

อาการ	สาเหตุ	อาการของผู้ป่วย
๑. แน่นหน้าอก	เลือดคั่งในหลอดเลือดที่ไปเลี้ยงปอด	เหนื่อยเวลาทำงานหนัก เหนื่อยเวลาพัก เหนื่อยหรือแน่นหน้าอกเวลานอน
๒. ไอเวลานอน	เลือดคั่งในปอดและมีการรั่วของเลือดเข้าไปปอด	ไอเวลานอน แน่นหน้าอกเวลานอน ต้องลุกนั่งจึงหาย
๓. บวม	เลือดไม่สามารถผ่านหัวใจ เกิดการคั่งในเนื้อเยื่อ และมีการรั่ว	บวมหลังเท้า ข้อมเท้า ท้อง มือ
๔. อ่อนเพลียไม่มีแรง	จากหัวใจสูบฉีดเลือดไปเลี้ยงเนื้อเยื่อน้อย เกิดการคั่งของของเสีย	อ่อนเพลีย ไม่มีแรงเดินหรือขึ้นบันได
๕. คลื่นไส้ ไม่อยากอาหาร	กระเพาะลำไส้ได้รับเลือดไปเลี้ยงน้อย	รู้สึกแน่นท้องตลอดเวลา
๖. สับสน ความจำไม่ดี	มีการคั่งของเกลือแร่	ผู้ป่วยมีอาการมึนงง ความจำไม่ดี
๗. ใจสั่น	หัวใจต้องเต้นเร็ว	ใจสั่น เหนื่อยง่าย

สาเหตุหัวใจวาย

เมื่ออายุมากขึ้น การบีบตัวของหัวใจก็จะลดลง หากมีภาวะที่ทำให้หัวใจทำงานมากขึ้น หรือมีการสูญเสียความสามารถในการบีบตัวของหัวใจก็จะเกิดโรคหัวใจวาย นอกจากนี้ยังมีพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการเกิดโรคหัวใจ เช่น การสูบบุหรี่ อ้วน การรับประทานอาหารที่มีไขมันสูง การขาดการออกกำลังกาย เหล่านี้ล้วนทำให้เกิดโรคหัวใจวายได้ สาเหตุที่พบบ่อยได้แก่

๑. หลอดเลือดแดงที่ไปเลี้ยงหัวใจตีบ (coronary heart disease) ผู้ป่วยมักมีประวัติเจ็บและแน่นหน้าอกมาก่อน เมื่อเลือดเลี้ยงกล้ามเนื้อหัวใจไม่พอ กล้ามเนื้อหัวใจก็ไม่สามารถสูบฉีดเลือดไปเลี้ยงร่างกายอย่างเพียงพอ สำหรับผู้ที่มีหลอดเลือดหัวใจตีบตันอย่างเฉียบพลันทำให้กล้ามเนื้อหัวใจขาดเลือดและตายไปบางส่วน หากบริเวณที่ตายกินบริเวณกว้างก็อาจจะเกิดหัวใจวายเฉียบพลัน

๒. กล้ามเนื้อหัวใจเอง ได้แก่ โรคของกล้ามเนื้อหัวใจ การติดเชื้อไวรัสบางตัวทำให้กล้ามเนื้อหัวใจอักเสบและเกิดล้มเหลว (Cardiomyopathy) กล้ามเนื้อหัวใจขาดเลือดไปเลี้ยง

๓. ความดันโลหิตสูง ทำให้กล้ามเนื้อหัวใจหนาตัว ต้องทำงานมากขึ้น และเกิดล้มเหลวได้

๔. ลิ้นหัวใจ เช่น โรคหัวใจรูมาติก (rheumatic heart disease) ทำให้ลิ้นหัวใจตีบ หรือมีการติดเชื้อที่ลิ้นหัวใจ

๕. โรคหัวใจพิการแต่กำเนิด

๖. โรคปอด เช่น โรคถุงลมโป่งพอง สามารถทำให้หัวใจช่องขวาวาย

๗. โรคเบาหวาน ทำให้ความดันสูง ไขมันสูง อ้วน มีผลต่อโรคหัวใจ

๘. หัวใจเต้นผิดปกติ อาจเต้นผิดจังหวะ หรือเต้นช้าเกินไป (bradyarrhythmia) หรือเต้นเร็วเกินไป (tachyarrhythmia) ทำให้หัวใจปั๊มเลือดไม่เพียงพอ

๙. สารพิษ เช่น สุรา ยาเสพติด จะทำลายกล้ามเนื้อหัวใจ เป็นต้น

๑๐. โลหิตจาง ถ้าเป็นมากมีผลต่อโรคหัวใจวาย

๑๑. ผู้ป่วยคอกพอกเป็นพิษ

การปรับตัวของหัวใจเมื่อเป็นโรคหัวใจ

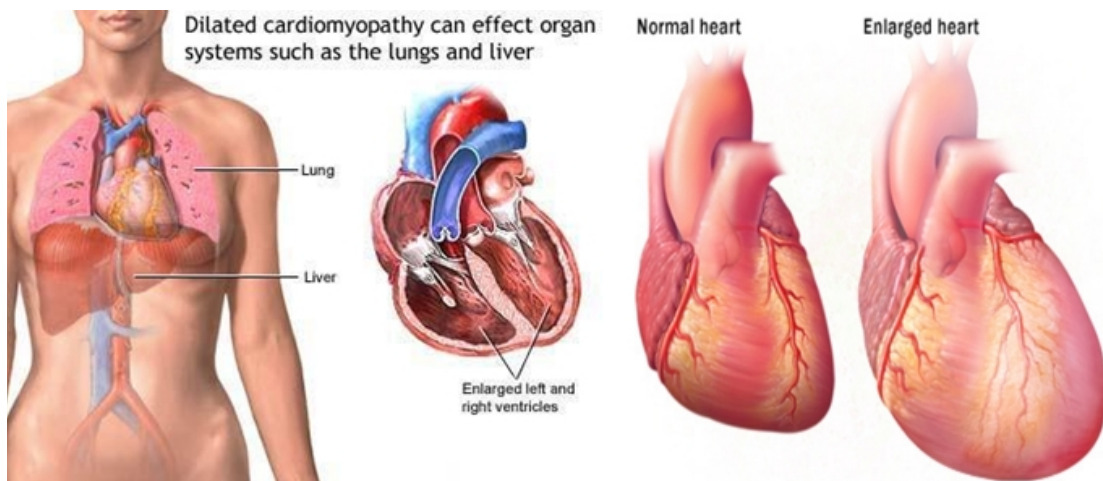
โรคหัวใจวายเป็นโรคเรื้อรัง และมีการดำเนินของโรคอยู่ตลอดเวลา หากเป็นใหม่มักจะไม่มีอาการ หรือมีอาการแต่ไม่มาก เนื่องจากหัวใจมีการปรับตัวดังนี้

๑. หัวใจมีขนาดใหญ่ขึ้น หรือที่เรียกว่าหัวใจโต (Cardiomegaly) การที่หัวใจมีขนาดโตขึ้นเพื่อรองรับกับความต้องการเลือดของร่างกาย แต่เมื่อโตถึงระดับหนึ่งกล้ามเนื้อหัวใจจึงยึด ทำให้กล้ามเนื้อหัวใจอ่อนแรง
๒. กล้ามเนื้อหัวใจหนาตัวขึ้น (Hypertrophy) เพื่อเพิ่มแรงบีบให้กับหัวใจ
๓. หัวใจเต้นเร็วขึ้น ผู้ป่วยมีอาการใจสั่น

การแบ่งความรุนแรงของโรคหัวใจ

ความรุนแรง	ปริมาณผู้ป่วย	อาการ
๑	๓๕ %	ไม่มีอาการทำงานได้เหมือนคนปกติ
๒	๓๕ %	มีอาการเล็กน้อยเวลาทำงานปกติ พักจะไม่เหนื่อย
๓	๒๕ %	ไม่สามารถทำงานปกติได้เพราะเหนื่อย เช่น เดินก็เหนื่อย แต่พักจะไม่เหนื่อย
๔	๕ %	ไม่สามารถทำงานปกติได้ เช่น เดิน อาน้ำ ขณะพักก็เหนื่อย

โรคหัวใจโต

โรคหัวใจโต (Enlarged heart) หมายถึง ขนาดของหัวใจที่ตรวจพบว่าโตขึ้น โดยเป็นผลที่เกิดขึ้นตามมาเนื่องจากโรคอื่นๆ หลายชนิด ขนาดหัวใจที่โตกว่าปกตินั้น อาจแบ่งเป็น ๒ ชนิดใหญ่ๆ คือ หัวใจโตจากกล้ามเนื้อที่หนาตัวกว่าปกติ เช่น ในกรณีความดันโลหิตสูง หรือลิ้นหัวใจตีบ ก็ทำให้กล้ามเนื้อหัวใจหนาขึ้นได้ อีกประการหนึ่งคือ ขนาดของหัวใจโตขึ้น เพราะกล้ามเนื้อหัวใจบีบตัวไม่ดี มีเลือดคั่งค้างในท้องหัวใจมาก ทำให้ขนาดของหัวใจโตขึ้น

อาการโรคหัวใจโต

ผู้ที่หัวใจโตส่วนใหญ่ จะไม่ค่อยมีอาการ หากหัวใจยังทำงานปกติ แต่หากหัวใจทำงานผิดปกติจะเกิดอาการต่างๆ จากโรคที่เป็น อาการต่างๆ ได้แก่

๑. หายใจลำบาก เหนื่อยง่ายกว่าปกติ
๒. หายใจเร็ว
๓. เวียนศีรษะ อ่อนเพลียง่าย
๔. ใจสั่น
๕. บวมบริเวณเท้าตอนสายๆ
๖. ไอโดยเฉพาะเวลานอน
๗. นอนราบไม่ได้เนื่องจากแน่นหน้าอก

สาเหตุที่ทำให้หัวใจโต

๑. ความดันโลหิตสูง : ขณะที่หัวใจสูบฉีดโลหิตผ่านหลอดเลือดแดง แล้วไปเลี้ยงส่วนต่างๆ ของร่างกาย แรงที่เกิดขึ้นในการทำให้เลือดไหลเวียนอยู่นี้จะมีผลต่อผนังหลอดเลือดแดง ด้วยแรงมากกระทำมาก ผนังหลอดเลือดแดงก็ต้องยืดขยายมากไปด้วย หากหัวใจสูบฉีดโลหิตด้วยความแรงที่สูงกว่าปกติตลอดเวลา ระบบการไหลเวียนของโลหิตจะตกอยู่ในสภาพที่หลอดเลือดแดงรับบทหนักตลอดเวลา หากไม่ได้รับการรักษาให้ความดันโลหิตที่สูงกลับไปสู่ปกติ

๒. โรคลิ้นหัวใจตีบหรือรั่ว : เกิดเนื่องจากการติดเชื้อที่บริเวณทางเดินหายใจ หลังจากนั้นเชื้อหรือปฏิกิริยาการติดเชื้อก็ลงไปสู่หัวใจ ทำให้ลิ้นหัวใจเกิดการอักเสบ ทำให้ลิ้นหัวใจตีบ และลิ้นหัวใจรั่วตามมา

๓. โรคหัวใจขาดเลือด หรือกล้ามเนื้อหัวใจตาย : ในประเทศไทยพบว่าจำนวนผู้ป่วยโรคหลอดเลือดหัวใจมีแนวโน้มสูงขึ้นทุกปี ผู้ป่วยมีอาการเจ็บหน้าอก ใจสั่น เหนื่อยง่ายเมื่อออกกำลังกาย บางครั้งเป็นลมหมดสติโดยไม่ทราบสาเหตุ สาเหตุเกิดจากการตีบแคบ หรืออุดตันในหลอดเลือดโคโรนารี ที่นำเลือดไปเลี้ยงกล้ามเนื้อหัวใจ ทำให้หัวใจขาดเลือด จึงเกิดอาการต่างๆ เช่น จุกแน่น เสียดบริเวณทรวงอก อาจแผ่กระจายไปที่แขน ลำคอ ขากรรไกร กราม หากเป็นมากจะอ่อนเพลีย เหงื่อออก เป็นลม จนถึงเสียชีวิตแบบเฉียบพลัน

๔. โรคเบาหวาน : ผู้ป่วยโรคเบาหวานพบความผิดปกติของหลอดเลือดทั่วร่างกาย มากบ้างน้อยบ้างแล้วแต่ความรุนแรง และความเรื้อรังของโรค นอกจากนี้ผู้ป่วยเบาหวานยังมีความผิดปกติของไขมันในเลือด ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้การทำงานของหัวใจบกพร่องไป

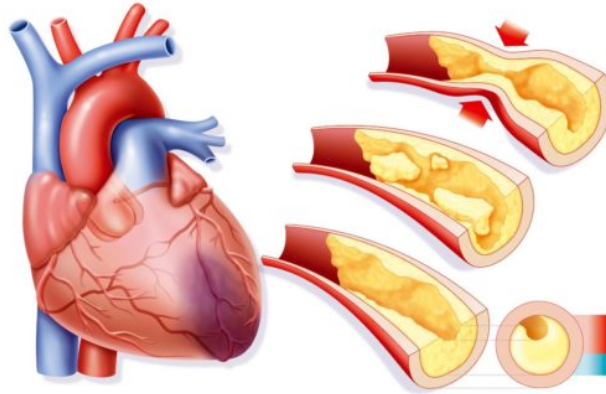
๕. โรคกล้ามเนื้อหัวใจหนากว่าปกติชนิดไม่ทราบสาเหตุ : เชื่อว่าเป็นพันธุกรรม ลักษณะของโรคพบการหนาตัวผิดปกติของกล้ามเนื้อหัวใจ ส่วนใหญ่เป็นการหนาตัวที่เกิดขึ้นไม่เท่ากันในแต่ละบริเวณ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ผนังกล้ามเนื้อหัวใจห้องล่างซ้ายและบริเวณผนังกั้นกลาง ระหว่างหัวใจห้องล่างซ้ายและขวา ทำให้เกิดการอุดตันเลือดที่ไหลออกจากหัวใจขณะที่บีบตัว

๖. โรคหัวใจจากแอลกอฮอล์ : การดื่มแอลกอฮอล์ในปริมาณสูงจะส่งผลโดยตรงต่อความดันโลหิต ทำให้ความดันโลหิตเพิ่มสูงขึ้น พบว่าการทำงานของกล้ามเนื้อหัวใจบกพร่อง และเป็นไปในลักษณะเรื้อรัง นอกจากนี้สารอะเซทัลดีไฮด์ที่เกิดจากการบริโภคแอลกอฮอล์ ยังเป็นสารที่ก่อให้เกิดอนุมูลอิสระจำนวนมาก สารเหล่านี้มีบทบาทสำคัญที่ทำให้เกิดอันตรายต่อเซลล์เยื่อหุ้มหลอดเลือด และเซลล์เนื้อเยื่อปลายทาง ผลที่สำคัญประการหนึ่งเป็นความผิดปกติของไมโทคอนเดรียที่อยู่ในเซลล์กล้ามเนื้อหัวใจ

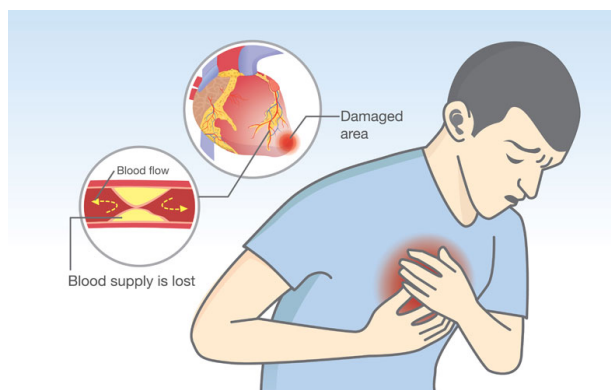
สาเหตุของโรคหัวใจโตอื่นๆ

๑. โรคหัวใจพิการแต่กำเนิด เช่น ผนังหัวใจรั่ว เป็นต้น
๒. ผู้เป็นโรคหัวใจเต้นผิดปกติก็จะทำให้หัวใจโต
๓. ผู้ที่เป็นความดันในปอดสูง
๔. ผู้ที่มีภาวะโลหิตจางหรือซีดเป็นเวลานาน
๕. โรคของต่อมไทรอยด์ ไม่ว่าจะทำงานมากไปหรือน้อยไป ก็ทำให้เกิดหัวใจโต
๖. ผู้ที่รับประทานธาตุเหล็กมากเกินไป จะมีการสะสมธาตุเหล็กเกิดโรค hemochromatosis
๗. มีความผิดปกติเกี่ยวกับโปรตีน ทำให้มีการสะสมโปรตีนในกล้ามเนื้อหัวใจที่เรียกว่า Amyloidosis

โรคหัวใจตีบ

โรคเส้นเลือดหัวใจตีบ หมายถึง โรคที่เกิดจากภาวะเส้นเลือดที่ไปเลี้ยงหัวใจมีการตีบตัน ผลจากไขมันสะสมที่ผนังด้านในของเส้นเลือด ทำให้กล้ามเนื้อหัวใจขาดเลือดไปเลี้ยง ในประเทศไทยในช่วง ๒๐ ปีที่ผ่านมา พบอัตราการเสียชีวิตด้วยโรคหัวใจและหลอดเลือดเพิ่มสูงขึ้นถึง ๒๐ เท่า โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคกลางและภาคเหนือ ทั้งนี้เนื่องจากการรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามา เช่น บริโภคอาหารแบบฟาสต์ฟู้ด

พยาธิกำเนิดของโรคเส้นเลือดหัวใจตีบตัน : เกิดจากภาวะเส้นเลือดตีบแข็งที่เรียกว่า Atherosclerosis ซึ่งเริ่มก่อตัวตั้งแต่วัยเด็กและค่อยๆ พอกตัวบริเวณผนังภายใน เส้นเลือดทั่วร่างกาย จนทำให้เส้นเลือดตีบตัน และแสดงอาการของการขาดเลือดมาเลี้ยงในที่สุด

อาการของโรค : ผู้ป่วยจะมีอาการแน่นหน้าอกตรงกลางร้าวไปไหล่ซ้ายและแขนซ้าย บางรายมีปวดร้าวขึ้นไปตามคอ อาการเป็นมากขึ้นเวลาออกแรง นั่งพักจะดีขึ้น ในรายที่เส้นเลือดหัวใจตีบมากจนตัน จะทำให้มีการขาดเลือดอย่างรุนแรงของกล้ามเนื้อหัวใจ จนเกิดภาวะกล้ามเนื้อหัวใจตายในที่สุด ซึ่งผู้ป่วยจะมีอาการเจ็บแน่นหน้าอกรุนแรง กระจกกระสาย เหงื่อออกตัวเย็น ถ้านำส่งโรงพยาบาลไม่ทันก็อาจเสียชีวิตได้

อาการร่วมจากโรคหัวใจขาดเลือด

๑. เจ็บแน่นกลางอก อาจเป็นด้านซ้ายหรือทั้งสองด้าน (มักจะไม่เป็นด้านขวาด้ำนเดียว) บางรายจะร้าวไปที่แขนซ้าย หรือทั้งสองข้าง หรือจุกแน่นที่คอ บางรายเจ็บบริเวณกรามคล้ายเจ็บฟัน

๒. อาการตามข้อ ๑ เกิดขึ้นขณะออกกำลังกาย เช่น เดินเร็วๆ หรือขึ้นบันได วิ่ง โกรธ โมโห อาการดังกล่าวจะดีขึ้นเมื่อหยุดออกกำลังกาย

๓. ในบางรายที่อาการรุนแรง อาการแน่นอกอาจเกิดขึ้นในขณะที่พัก เช่น นั่ง นอน หรือหลังอาหาร

๔. กรณีที่เกิดหลอดเลือดหัวใจอุดตัน กล้ามเนื้อหัวใจตายเฉียบพลัน อาการจะรุนแรงมาก อาจมีอาการอื่นร่วมด้วย เช่น เหงื่อออกมาก เป็นลม (อาการเช่นนี้ยังพบได้ในโรคของหลอดเลือดแดงใหญ่ปริณีก)

อย่างไรก็ตามการวินิจฉัยโรคหัวใจขาดเลือด นอกจากอาการเจ็บหน้าอกแล้ว ต้องอาศัยประวัติอื่นๆ ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจัยเสี่ยงต่างๆ ดังนั้นผู้ป่วยบางรายที่อาการไม่เหมือนนัก แต่มีปัจจัยเสี่ยงหลายข้อ ก็ควรได้รับการตรวจพิเศษเพิ่มเติมด้วย

๑. หอบ เหนื่อยง่ายผิดปกติ

อาการเหนื่อยง่าย เวลาออกแรง เช่น เดิน วิ่ง ทำงาน มีสาเหตุมากมาย เช่น โลหิตจาง โรคอ้วน ความดันโลหิตสูง โรคปอด ไทรอยด์เป็นพิษ โรคหัวใจ ภาวะหัวใจล้มเหลว ความวิตกกังวล หรือโรคแพนนิค ก็ทำให้เหนื่อยได้เช่นกัน อาการเหนื่อยแบบหมดแรง มือเท้าเย็น ชา พุดก็เหนื่อย (โดยอัตราการหายใจปกติ) เหล่านี้มักจะไม่ใช่อาการเหนื่อยจากโรคหัวใจ

๒. ใจสั่น

ใจสั่นในความหมายแพทย์ หมายถึง การที่หัวใจเต้นเร็วผิดปกติ ผิดจังหวะ หรือเต้นไม่สม่ำเสมอ เต็มๆ หยุดๆ อาการดังกล่าวอาจพบได้ในคนปกติ โรคหัวใจ และโรคอื่นๆ ที่มีผลต่อหัวใจ เช่น ต่อมไทรอยด์เป็นพิษ โรคปอด แพทย์จะซักประวัติละเอียดถึงลักษณะของอาการใจสั่น เพื่อให้แน่ใจว่าเกิดจากหัวใจเต้นผิดจังหวะหรือไม่บ่อยครั้งที่ผู้ป่วยรู้สึก “ใจสั่น” โดยหัวใจเต้นปกติ

๓. ขาบวม

อาการขาบวม เกิดจากร่างกายมีเกลือโซเดียมคั่งอยู่ อาจเกิดจากโรคไตขับเกลือไม่ได้ โรคหลอดเลือดดำอุดตัน ขาดอาหารโปรตีนในเลือดต่ำ โรคตับ ยาและฮอร์โมนบางชนิด โรคหัวใจ หรือในบางรายไม่พบสาเหตุ (idiopathic edema) การบวมในผู้ป่วยโรคหัวใจเกิดจากการที่หัวใจด้านขวาทำงานลดลง เลือดจากขาไม่สามารถไหลเทเข้าหัวใจด้านขวาได้โดยสะดวก จึงมีเลือดคั่งอยู่ที่ขามากขึ้น โรคเยื่อหุ้มหัวใจอักเสบเรื้อรังก็ให้อาการเช่นนี้ได้เช่นกัน

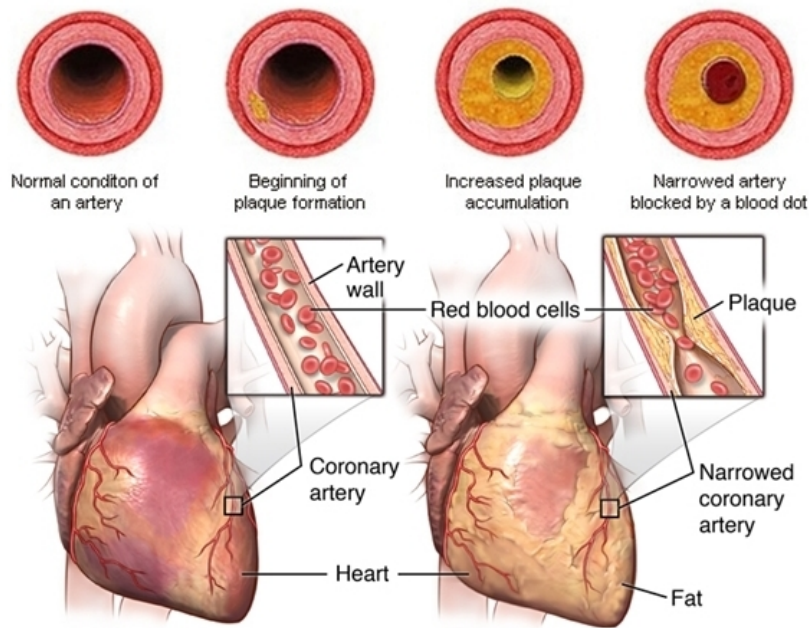
๔. เป็นลม วูบ

ในความหมายของแพทย์ หมายถึงการหมดสติ (syncope) การหมดสติ หรือเกือบหมดสติชั่วขณะ โดยอาจรู้สึกหน้ามืดจะเป็นลม ตาลาย มองไม่เห็นภาพชัดเจน โดยอาการเป็นอยู่ชั่วขณะ ไม่รวมถึงอาการเวียนศีรษะ บ้านหมุน โคลงเคลง วูบวาบตามตัว หายใจไม่ออก อาการดังกล่าวอาจเกิดจากความผิดปกติของสมอง เช่น ลมชัก (แม้จะไม่ชักให้เห็น) เลือดออกในสมอง ความผิดปกติของหัวใจ เช่น หัวใจเต้นผิดจังหวะชนิดร้ายแรง หรือหยุดเต้น ชั่วขณะ หรือความผิดปกติของระบบประสาทอัตโนมัติที่ควบคุมหัวใจ นอกจากนั้นแล้ว “วูบ” ยังอาจพบได้ในคนปกติที่ขาดน้ำ เสียเลือด ท้องเสีย ไม่สบาย ขาดการออกกำลังกาย ยาลดความดันโลหิต

ปัจจัยเสี่ยงของการเกิดโรคเส้นเลือดหัวใจตีบตัน

๑. เพศ : พบว่าเพศชายอัตราการเกิดมากกว่าหญิง ๓ เท่า และอัตราการเสียชีวิตในเพศชายมากกว่าหญิง ๕ เท่า
๒. พันธุกรรม : ผู้มีประวัติครอบครัวเป็นโรคเส้นเลือดหัวใจตีบตันก่อนวัยอันควร (ผู้ชาย อายุน้อยกว่า ๕๕ ปี, ผู้หญิงอายุต่ำกว่า ๖๕ ปี) จะมีความเสี่ยงที่จะเกิดโรคเส้นเลือดหัวใจตีบตัน
๓. ภาวะไขมันในเลือดสูง
๔. ความดันโลหิตสูง
๕. Pulse pressure (ค่าความแตกต่างระหว่างความดันโลหิตตัวบนและตัวล่าง)
๖. เบาหวานและภาวะการคุมควบน้ำตาลไม่ดี
๗. ภาวะขาดฮอร์โมนเอสโตรเจน : การเกิดโรคเส้นเลือดหัวใจตีบตันในผู้หญิงจะเพิ่มขึ้นหลังการหมดประจำเดือน เนื่องจากฮอร์โมนเอสโตรเจนลดลง
๘. ขาดการออกกำลังกาย
๙. การสูบบุหรี่
๑๐. ดื่มสุรา
๑๑. อาหาร อาหารที่มีไขมันสูง อาหารรสมัน รสหวานจัด
๑๒. โรคอ้วน
๑๓. มีโรคหรือกลุ่มอาการทางกษัยเรื้อรัง

สาเหตุของโรคหัวใจขาดเลือด

โรคหัวใจขาดเลือด : พบบ่อยมากโดยสาเหตุเกิดจากมีภาวะแข็งตัวของผนังหลอดเลือดแดง (Arteriosclerosis) คล้ายๆ กับสนิมที่เกาะอยู่ที่ผนังท่อน้ำนานๆ เข้าก็ทำให้ท่อตัน แต่การแข็งตัวของผนังหลอดเลือดนั้นเกิดจากการสะสมของไขมันและหินปูน รวมทั้งเซลล์ต่างๆ ที่ผนังหลอดเลือดแดงชั้นในสุด การสะสมนี้จะเกิดอย่างค่อยเป็นค่อยไป เมื่อมีการสะสมมากคราบเหล่านี้จะพอกตัวหนาขึ้นๆ จึงทำให้รูท่อหลอดเลือดหัวใจตีบแคบลง ส่งผลให้เลือดไปเลี้ยงกล้ามเนื้อหัวใจได้น้อย ซึ่งทำให้เกิดอาการเจ็บหน้าอก (Angina) ถ้าการอุดตันหลอดเลือดแดงที่หัวใจเกิดขึ้นอย่างเฉียบพลัน (Heart Attack) เป็นสาเหตุของการเสียชีวิตที่สำคัญ

๑๐ อาการเตือนโรคหัวใจ

๑. ใจสั่น หัวใจเต้นแรง
๒. เหนื่อยง่ายเวลาออกกำลังกาย
๓. เจ็บแน่นหน้าอกตรงกลาง
๔. หน้ามืดเป็นลมไม่ทราบสาเหตุ
๕. นอนศีรษะสูง / เหนื่อยตอนกลางคืน
๖. ริมฝีปากและมือเท้าเขียว
๗. บวมทั้งตัวโดยเฉพาะขา
๘. เส้นเลือดที่คอโป่งพอง
๙. ท้องโต ตับโต ไม่ทราบสาเหตุ
๑๐. ไอเป็นเลือดไม่ทราบสาเหตุ

๒.๒ หลักการวินิจฉัยและการรักษากลุ่มโรคหัวใจและหลอดเลือดตามแนวทางการแพทย์แผนไทย

๒.๒.๑. ทหยัง หรือดวงฤทัยแตกหรือพิการ

๑) กลุ่มอาการ

ทหยัง หรือ ดวงฤทัยแตกหรือพิการ

- ให้เป็นเสียดจริด
- ถ้ายังอ่อนอยู่ก็ให้คุ่มตีคุ่มร้าย
- มักให้ซึ่งโกรธ
- บางทีให้ระส่ำระสาย
- ให้หิว หากำลังไม่ได้

๒) ตำรับยารักษา ทหยัง

๑. ยามูลจิตรใหญ่

๑. ลูกคนที่สอ ใบหัสศุณเทศ	สิ่งละ	๑	ส่วน
๒. ผลสะบ้าปั้งไฟ จันทน์ทั้ง ๒	สิ่งละ	๑	ส่วน
๓. เทียนข้าวเปลือก เทียนตาดักแตน	สิ่งละ	๑	ส่วน
๔. ดีปลี เทพธาโร	สิ่งละ	๑	ส่วน

วิธีทำ บดป่นแห้งไว้ ผนด้วยน้ำดอกไม้ รำหัดพิมเสนกิน หายแล ใช้ได้ ๑๐๘ แล

๒. ยาปฐุมลักษระใหญ่

๑. ผลเอ็น ใบกระวาน	สิ่งละ	๑	ส่วน
๒. ชะเอมเทศ อบเชยเทศ	สิ่งละ	๑	ส่วน
๓. ชิงแห้ง พริกไทย ดีปลี	สิ่งละ	๑	ส่วน
๔. ดอกบุนนาค เกสรบัวหลวง	สิ่งละ	๑	ส่วน
๕. รากน้ำใจใคร่ จันทน์ขาว	สิ่งละ	๑	ส่วน

วิธีทำ เอาเสมอภาค ทำเป็นจุ่ม ใส่น้ำตาลทรายเท่ายาทั้งหลาย ละลายน้ำร้อนกิน

รับประทาน ครั้งละ ๑ ช้อนชา ก่อนอาหาร ๒ - ๓ เวลา

สรรพคุณ แก้ลม แก้โลหิตจับดวงฤทัย ให้คั่งโคล้ทุรนทุรายหายแล

๓. ยาสว่างอารมณ์

๑. รากบัวหลวง เม็ดบัวหลวง	สิ่งละ	๑	ส่วน
๒. หัวถั่วพู หัวสด กระจับสด	สิ่งละ	๑	ส่วน
๓. ชะลูด ขอนดอก กรุงเขมา	สิ่งละ	๑	ส่วน
๔. เกสรบัวหลวง เกสรบัวขม เกสรบัวเฟื่อน	สิ่งละ	๑	ส่วน
๕. บัวสัตตบงกช บัวสัตตบุษย์	สิ่งละ	๑	ส่วน
๖. ดอกพิกุล ดอกบุนนาค ดอกสารภี ดอกกรรณิกา	สิ่งละ	๑	ส่วน
๗. ชะมด พิมเสน	สิ่งละ	๑	ส่วน
๘. หญ้าฝรั่ง อำพัน	สิ่งละ	๑	ส่วน
๙. ย่านาง เกล็ดหอยเทศ	สิ่งละ	๑	ส่วน

วิธีทำ บดเป็นผง ปั่นแห้งไว้ ละลายน้ำดอกไม้เทศกิน

สรรพคุณ กินชูกำลัง แก้สวิตวาย ถึงบริโภคอาหารไม่ได้สัก ๗ วัน ก็ไม่ตาย แก้เหตุที่ยระส่ำระสาย กินหายแล

๔. ยาสมมิตรสวาหะ

๑. นมผา ศิลาเยน บัลลังก์ศิลา	สิ่งละ	๑	บาท
๒. สังข์ ดินถ่าน แก้วแกลบ ดินดานในน้ำ	สิ่งละ	๑	บาท
๓. เทียนทั้ง ๕ โกรฐทั้ง ๙	สิ่งละ	๑	บาท
๔. แผลหอม บัวบก บัวน้ำทั้ง ๕ ดอกสัตตบงกช	สิ่งละ	๑	บาท
๕. ดอกกาหลง ดอกขงโค ดอกโยทกา	สิ่งละ	๑	บาท
๖. ดอกพิกุล ดอกบุนนาค ดอกสารภี ดอกกระดังงา ดอกมะลิลา	สิ่งละ	๑	บาท
๗. ดอกมะลิซ้อน ดอกช่อนกลิ่น ดอกจำปา ดอกคำไทย ดอกสลิด	สิ่งละ	๑	บาท
๘. ดอกพะยอม ดอกกรรณิกา ดอกสำโรง ดอกประดู่	สิ่งละ	๑	บาท
๙. ดอกผักคราด ดอกมหาหงส์ ดอกข่า ดอกกระทือ ดอกเร่ว	สิ่งละ	๑	บาท
๑๐. ดอกกระเจียว ดอกแคทั้ง ๒ ดอกทองกวาวทั้งเครือทั้งต้น	สิ่งละ	๑	บาท
๑๑. ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู	สิ่งละ	๑	บาท
๑๒. กฤษณา ขอนดอก กระลำพัก ชะลูด อบเชย สนเทศ	สิ่งละ	๑	บาท
๑๓. ผักกะโหลม ใบพิมเสน ใบสันป้าหอม ใบชะมดต้น ใบทองพันชั่ง	สิ่งละ	๑	บาท
๑๔. ว่านกลีบแรด ว่านร้อนทอง สังกะระณี เนระพูสี	สิ่งละ	๑	บาท
๑๕. ระย่อม พิษนาศ ว่านเพชรโองการ ว่านฤาษีประสมแล้ว	สิ่งละ	๑	บาท
๑๖. ชะมด พิมเสน อำพัน หญ้าฝรั่ง เกล็ดหอยเทศ	สิ่งละ	๑	สลึง
๑๗. กระจ่างตะนาว		๑	บาท

วิธีทำ บดป่นแห้งไว้ ผ่นด้วยน้ำดอกไม้เทศ แทรกน้ำตาลทรายกิน

สรรพคุณ แก้ใจพิการต่างๆ แก้คุณไสยอันซ้ำด้วยอาคมต่างๆ หายแล (ธาตุวิมังค์ ใช้ชื่อ ยาสมมิตรสวาหะ)

๕. ยามหาสดมภ์ใหญ่

๑. ชะมดเชียง พิมเสน การบูร	สิ่งละ	๒	ส่วน
๒. เทียนดำ ดองดึง เจตมูลเพลิง	สิ่งละ	๒	ส่วน
๓. กฤษณา กระลำพัก จันทน์เทศ	สิ่งละ	๓	ส่วน
๔. กำยาน		๔	ส่วน
๕. ชิง ดีปลี	สิ่งละ	๘	ส่วน
๖. สนเทศ		๔๐	ส่วน

วิธีทำ ทำเป็นจุ่มแล้วใส่น้ำมะนาวเป็นกระสาย บดป่นเป็นแท่ง ตากไว้ในที่ร่มให้แห้ง แล้วใส่ขวดปิดไว้อย่างให้ลมเข้าได้

สรรพคุณ ถ้ามจับแน่นิ่งไป ให้ฝนด้วยน้ำมะนาว ๗ เม็ด ละลายกิน ถ้าค้างแข็งให้กัดปากเผยออก แล้วกรอกเข้าไป ฟันแล ถ้าจะแก้ไข้ระส่ำระสาย หิวโหยหาแรงมิได้ ให้ฝนด้วยน้ำดอกไม้ไทย ไม้เทศ แทรกน้ำตาลกรวดให้กินหายแล วิเศษนักแล

กฤษณา

แกแล

กำแพงเจ็ดชั้น

๒.๒.๒ นหารู หรือเส้นเอ็นพิการ

๑) มุลเหตุก่อโรค

นหารู หรือ เส้นเอ็นพิการ

- เส้นประธาน ๑๐ เส้น มีบริวาร ๒๗๐๐ เส้นนั้นก็หวาดไหวไปสิ้นทั้งนั้น
- ที่กล้าก็กล้า ที่แข็งก็แข็ง ที่ตั้งดานก็ตั้งดาน ที่ขอดก็ขอดเข้าเป็นก้อนเป็นเถาไป
- แต่จะให้โทษหนักแต่เส้นอันชื่อว่าสุมนากับเส้นอัมพฤษนั้น
- ทำเหตุให้ระส่ำระสาย ให้อ่อนให้เย็นให้เมื่อยให้เสียวไปทุกเส้นเอ็นทั้งตัว
- ตั้งแต่ที่สุตบาทาตลอดขึ้นไปถึงศีรษะ ให้เจ็บเป็นเวลา
- แต่เส้นอัมพฤษสิ่งเดียวนั้นให้โทษถึง ๑๑ ประการ
- ถ้าพร้อมทั้ง ๒,๗๐๐ เส้นแล้วก็ตายแล
- ถ้าเป็นแต่ ๒ เส้น ๓ เส้น ๔ เส้น ยังแก้ได้ผล

๒) ตำรับยารักษา

๑. ยาแก้หนาวพิการหรือแตก

๑.	ขิงแห้ง พริกไทย สะค้าน	สิ่งละ	๑	ส่วน
๒.	เทียนดำ ว่านน้ำ	สิ่งละ	๑	ส่วน
๓.	โกฐพุงปลา กระวาน (ทั้งใบและผล)	สิ่งละ	๑	ส่วน
๔.	เกสรบัวหลวงแดง เกสรบัวหลวงขาว หญ้าตีนนก	สิ่งละ	๑	ส่วน
๕.	เกลือสินเธาว์ มหาหิงค์	สิ่งละ	๑	ส่วน
๖.	แก่นขี้เหล็ก พญามือเหล็ก	สิ่งละ	๑	ส่วน

วิธีทำ ยาทั้งนี้สิ่งละ ๑ ส่วน ทำเป็นจุน ละลายน้ำมะนาว น้ำมะกรูด น้ำส้มซ่า น้ำส้มสายชู น้ำสุราก็ได้

รับประทาน ครั้งละ ๑ ช้อนชา ก่อนอาหาร ๓ เวลา

สรรพคุณ แก้เส้นเอ็นพิการแตกหายแล

๒. ยาแก้เส้นเป็นดานเป็นเถา

๑.	เปลือกหอยกาบ หอยนางรม หอยขม หอยแครง หอยดาหัว	สิ่งละ	๔	บาท
๒.	หอยพิมพการัง หอยสังข์ หอยมุก หอยโข่ง	สิ่งละ	๔	บาท
๓.	กระดุกเสื่อ กระดุกหัว กระดุกแพะ กระดุกเลียงผา กระดุกควายเผือก	สิ่งละ	๔	บาท
๔.	รากตองแตก รากส้มเสี้ยว ส้มสันดาน	สิ่งละ	๖	บาท
๕.	สหัสศคุณเทศ		๓	ตำลึง
๖.	รากมะตาดเครือ		๑๐	บาท
๗.	ปูนผง		๓	บาท
๘.	พริกไทย เท้ายาทั้งหลาย			

ตัวยานี้ในข้อ ๑ - ๓ เผาไฟให้โชน ตัวยาทิ้งหมดทำเป็นจุนไว้ แล้วจึงเอา

๑. ต่างขี้เหล็ก ต่างงวงตาล ต่างสำโรง ต่างซ่าแป้น
๒. ต่างต่อไส้ ต่างผักโหมหนาม ต่างพินงูแดง ต่างบอระเพ็ด

วิธีทำ ยาทั้งนี้แช่เป็นต่างอุ่นไฟให้ร้อน ละลายยานาวหอยกิน

รับประทาน ครั้งละ ๑ ช้อนชา ก่อนอาหาร ๓ เวลา เอาน้ำต่างดังกล่าวละลายกิน

สรรพคุณ แก้เส้นเป็นดาน เป็นเถา เป็นก้อน แก้เส้นแตก ให้ปวดกำเริบต่างๆ หายแล แล้วท่านให้

ประกอบยาตำรับ ๓ ต้มกินต่อไป

๓. ยาชำระน้ำเหลือง แก้เส้นพิการ

๑. เบ็ญจชี้เหล็ก	สิ่งละ	๒	สลึง
๒. สมอทั้ง ๓ มะขามป้อม	สิ่งละ	๒	สลึง
๓. ใบมะกา รากทองแตก	สิ่งละ	๒	สลึง
๔. หัวหมู บอระเพ็ด	สิ่งละ	๒	สลึง
๕. ขมิ้นอ้อย โกรธน้ำเต้า	สิ่งละ	๒	สลึง
๖. เถาว์ลย์เปรียงสด ใสให้มาก			
๗. เทียนทั้ง ๕	สิ่งละ	๒	สลึง
๘. ยาดำ		๒	บาท
๙. ราชพฤกษ์		๕	ฝัก

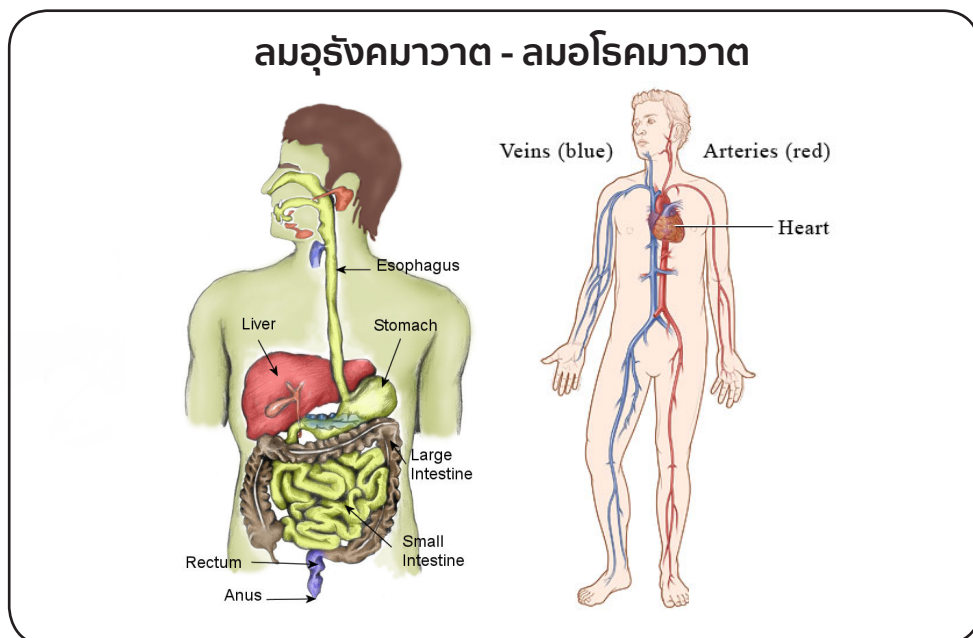
วิธีทำ ต้มกิน แทรกดีเกลือ ตามธาตุหนัก ธาตุเบาเถิด

รับประทาน ครั้งละ ๑/๒ - ๑ ถ้วยชา เวลาท้องว่างหรือก่อนนอน

สรรพคุณ ชำระน้ำเหลือง และแก้เส้นพิการ หายแล
(ธาตุวิงศ์ : ตัวยา ๑ - ๕ เอาน้ำ ๕ สลึง, ยาดำ ๑ บาท)

๒.๒.๓ ลมอุ้งคมาวาต-ลมอโรคมาวาต

๑) มูลเหตุแห่งโรคทหวาตตะ

อันว่าลมทั้งสอง อุ้งคมาวาต พัดขึ้นเบื้องบน อโรคมาวาต พัดลงไปจนปลายเท้าเป็นเบื้องต่ำ แต่สะตือขึ้นมาจนศีรษะเรียกว่า เบื้องบน แลลมทั้งสองระคนกันเข้าเมื่อใดโลหิตนั้นประคุดเดียวกันกับไฟ อันเกิดได้วันละ ๑๐๐ หน อากาทั้ง ๓๒ ก็พิกลจากภาคที่อยู่ เตโชธาตุก็มีปกติ จึงมีคำถามเข้ามาว่า เหตุประการใดจึงลมทั้ง ๒ ระคนกันเข้าได้ให้โทษแก่นุชย์ทั้งปวง? จึงกล่าวแก่ว่ามนุชย์ทั้งหลาย

๑. บริโภคอาหารมิได้เสมอ

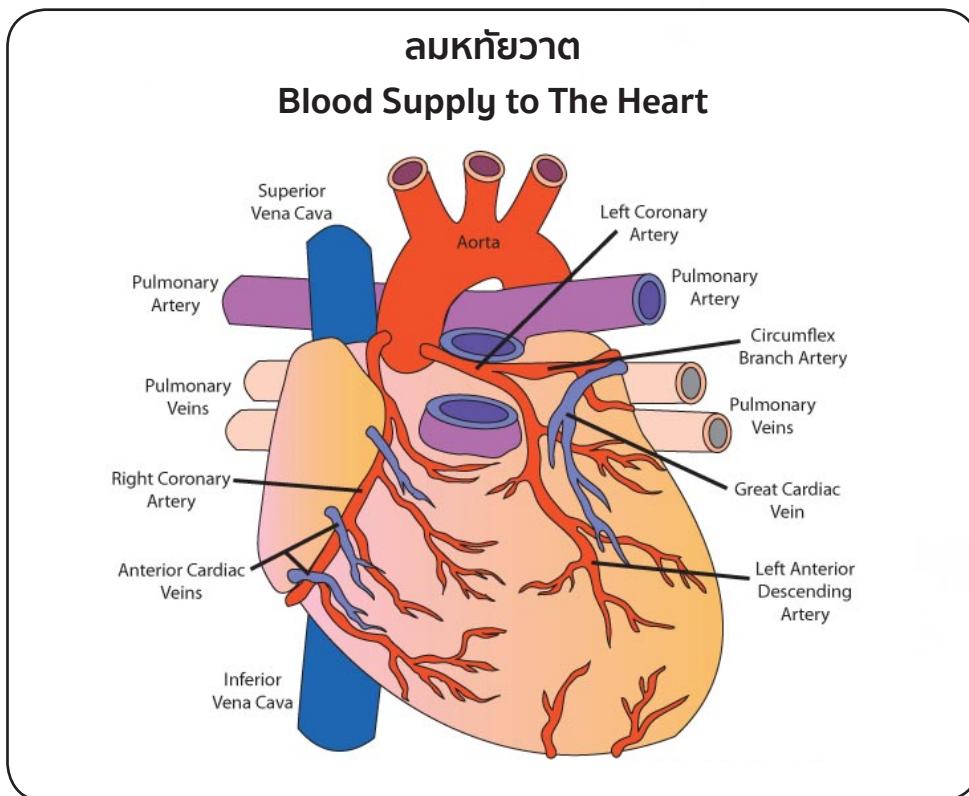
- บางจำพวกมากกว่าอิ่ม
- เน่า
- หยาบ
- บางจำพวกล่วงผิตเวลา
- บางจำพวกนี้เป็อาหารให้โทษใ้แต่เท่านั้น
- บางจำพวกดิบ
- บุค
- กินน้อยยิ่งนัก
- ยากเนื้อผู้อื่นยิ่งนัก

๒. บุคคลบางจำพวก (อติลิต์ อัจฉรห) ต้องร้อนแลเย็นยิ่งนัก

เหตุตั้งนั้นลมโอโรคมาวาต จึงพัดขึ้นไปทลสมอุทงคมาวาต บางทีลมอุทงคมาวาตพัดลงมาทลสมโอโรคมาวาต จึงพัดโลหิตเป็นฟอง อาการ ๓๒ จึงเคลื่อนจากที่อยู่ จึงมีกะทุ้ถามแพทย์ผู้ใหญ่ว่า เกิดเหตุใดจึงเป็นไข้เยียวายากยิ่งนัก? แพทย์ผู้ใหญ่อิงวิสัยชเนาว่า อาศัยลมอันหนึ่ง ชื่อ หทัยวาต

๒.๒.๔ ลมหทัยวาต

๑) มูลเหตุแห่งโรค

ลมหทัยวาต : น่าจะเป็นอาการของเส้นเลือดไปเลี้ยงกล้ามเนื้อหัวใจตีบ ตามสรรพคุณของยาจิตรากรมณีใช้ดอกมะลิบำรุงหัวใจและขับปัสสาวะ เป็นยาหลัก ส่วนยารองคือ เมล็ดสะเดาอ่อน มีสรรพคุณขยายหลอดเลือดที่มาเลี้ยงหัวใจ (ในปัจจุบันถ้ามีพยาธิโรคหัวใจบางที่มีอาการบวมมี บวมเท้า คุณหมอก็จะให้ยาขับปัสสาวะร่วมด้วย) ซึ่งตรงกับสรรพคุณของดอกมะลิที่ช่วยขับปัสสาวะ

หทัยวาต เกิดขึ้นในน้ำเลี้ยงหัวใจ พยาธิมรณสัญกรรมบังเกิดขณะใดลมบังเกิดขึ้นขณะนั้น (มรณะ นียต์ ขยี่ ชีวิต) ถ้าแลมนุชย์ผู้ใดมีความตายอันเที่ยงเป็นชีวิตขยี่จนสิ้นไปแห่งชีวิตโดยแท้แล้ว เยียวยารักษามิหาย ถ้าเป็นปัจจุบันโทษยังมีติด พึงให้รวมยาระงับลมให้หทัยวัตตุเสียก่อน จึงให้แตงยานี้ชื่อ จิตรารมณ

๒) ตำรับยารักษา หทัยวาต

ลมหทัยวาต : ตามพระคัมภีร์ชวตารให้ยา ๒ ตำรับไว้ดูแล คือ ๑. ยาจิตรารมณ (รสหอมเย็น) ๒. ยาถ่อมอารมณ์ (รสหอมร้อน) ตามพระคัมภีร์ชวตารบอกไว้ว่า ถ้าบังเกิดลมหทัยวาต ให้ใช้ยาจิตรารมณระงับลมในหทัยวัตตุเสียก่อน และใช้ยาถ่อมอารมณ์ประกอบกันไปโดยยักน้ำกระสายยาตามโรคตามอาการ ยาถ่อมอารมณ์มีรสสุขุมร้อน มีสรรพคุณขับลมและกระจายลมในเส้น เปิดทางเดินเลือดลม ถ้าให้น้ำกระสายยาที่มีรสร้อน เช่น น้ำต้มกระเทียม ขิง ข่า จะช่วยขจัดลมในช่องท้องมิให้เกิดลมตีขึ้นเบื้องบน แปรไปเป็นลมเสียดแทงหัวใจ ลมหทัยวาต เป็นการตัดไฟแต่ต้นลม ส่วนยาจิตรารมณซึ่งมีรสหอมเย็นต้องทานเป็นประจำไว้เพื่อคูลมหทัยวาต ในหทัยวัตตุมิให้กำเริบ เมื่อจะกินให้ใช้น้ำกระสายยาให้เหมาะสม

๑. ยาจิตรารมณ (รสสุขุม - เย็น)

๑. ผลจันทน์ ดอกจันทน์ เทียนทั้ง ๕	สิ่งละ ๑	เฟื้อง
๒. เปลือกผลส้มทั้ง ๘	สิ่งละ ๑	สลึง
๓. โกฎพุงปลา ตรีผลา ดอกบุนนาค	สิ่งละ ๒	สลึง
๔. ชะลูด ดอกพิกุล	สิ่งละ ๓	สลึง
๕. จันทน์ทั้ง ๒	สิ่งละ ๓	สลึงเฟื้อง
๖. กฤษณา ขอนดอก กะลำพัก อบเชย กระแจะตะนาว	สิ่งละ ๑	บาท
๗. สารภี โกฎสอ พริกไทยล่อน ชะมดเชียง การบูร	สิ่งละ ๑	บาท
๘. ชะเอมทั้ง ๒ เปราะหอม	สิ่งละ ๖	สลึง
๙. พิมเสน	๗	สลึง
๑๐. ผลสะเดาอ่อน	๑	ตำลึง
๑๑. ดอกมะลิสดเท่ายาทั้งหลาย		

วิธีทำ น้ำดอกไม้เทศเป็นกระสายยา บดทำแท่งไว้เท่าผลมะแว้ง ละลายน้ำร้อน น้ำผึ้ง น้ำส้มซ่า น้ำสุรา กระสายต่างๆ แทรกน้ำตาลกรวดกิน

สรรพคุณ แก้ลมสวิงสวาย แลดวงจิตให้ระส่ำระสาย แลให้วังเวียนลมตรีโทษเกิดในหทัย แลดวงจิตชุ่มมัว แลให้ร้อนอก ในท้องในสันหลัง กินหายแล

๒. ยากล่อมอารมณ์ (รสสุขุม - ร้อน)

๑. ผลกัญชาเทศ (ถ้าไม่มีผลให้เอาใบแทน)	๒	สลึง
๒. กฤษณา ขอนดอก กระลำพัก ชะลูด อบเชย ชะเอมทั้ง ๒	สิ่งละ ๒	สลึง
๓. ดอกส้มทั้ง ๘ ดอกชิง ดอกข่า ดอกขมิ้น ดอกกระทือ ดอกไพล	สิ่งละ ๒	สลึง
๔. ดอกพิภูล ดอกบุนนาค ดอกสารภี	สิ่งละ ๒	สลึง
๕. โกฐสอ เทียนทั้ง ๕ ผลผักชีทั้ง ๒ จันทน์ทั้ง ๒	สิ่งละ ๒	สลึง
๖. มหาหิงคุ์ ใบกระท่อม กระเทียม	สิ่งละ ๒	สลึง
๗. พิมเสน	๕	สลึง
๘. ดอกมะลิ	๒	ตำลึง
๙. กานพลู กิงยาทั้งหลาย		
๑๐. การบูร เท้ายาทั้งหลาย		

วิธีทำ บดผง น้ำผึ้งเป็นกระสาย ปั้นเม็ดเท่าผลหวาย น้ำกระสายยักใช้ตามโรคนั้นเกิด

สรรพคุณ แก้กัมปั้งฉิมที่สุด ลมตรีโทษ หทัยวาท มาบังเกิดดุจหม้อข้าวเดือด เชื่อว่าลมทักขินคุณ

๒.๒.๕ ลมอัมพฤกษ์-ลมอัมพาท

อันว่าลมเกิดในทิศเบื้องต่ำคือลมอัมพฤกษ์อัมพาท ลมทั้ง ๒ นี้บังเกิดปลายแม่เท้าไปตราบเท้าเบื้องบน หวาดหัวไหล่ทั้ง ๒ สรีรกายย่อมถึงแก่พินาศเป็นอันมาก โดยอธิบายในคัมภีร์ทั้งหลายต่างๆ ในคัมภีร์ชวदारว่า จะได้สมควรหามิได้

อัมพฤกษ์ อัมพาท ทั้ง ๒ นั้น เป็นที่ตั้ง เป็นฐานแห่งลมทั้งหลาย อันบังเกิดจรได้วันละ ๑๐๐ หน ๑,๐๐๐ หน แพทย์จะได้หยั่งรู้หามิได้ กำหนดได้แต่อัมพฤกษ์ - อัมพาท ก็เรียกว่าอัมพฤกษ์ - อัมพาท

อัมพฤกษ์ - อัมพาท มีครุวรรณ ดุจป็นเป็นที่ตั้งแห่งดินประสีว ลูกกระสุนแลเพลิงจึงแล่นออกจากลำ กล้อง ประหารชีวิตสรรพสัตว์ทั้งปวงให้วินาศนิบหาย อัมพฤกษ์ - อัมพาทเหมือนลำกล้อง สิ่งอันประกอบเหมือน ลมอันจรนั้นแล

๒.๒.๖ ตำรับยารักษาโรคหทัยวาทจากคัมภีร์ชวदार

๑. ยาวาตาพินาศ

๑. เบญจกุล	สิ่งละ ๒	สลึง
๒. ตรีผลา ลำพัน กระเทียม	สิ่งละ ๓	สลึงเพ็อง
๓. เทียนทั้ง ๕ มหาหิงคุ์ ยาตำ	สิ่งละ ๓	สลึงเพ็อง
๔. ผลคนที่สอ ผลโหระพาเทศ ผักชีล้อม ผักชีลา	สิ่งละ ๓	สลึงเพ็อง
๕. ไบมะตุ่ม ไบสหัสคุณ ไบกระวาน ไบสลอด	สิ่งละ ๓	สลึงเพ็อง

๖. ผิวมะกรูด	๗	ผล
๗. ดิเกลือ	๑	ตำลึง
๘. สมอไทย (ที่กินผลลงนั้น)	๒	ตำลึง
๙. ผลสลอดเม็ดแก่	๓	เม็ด

วิธีทำ บดด้วยน้ำส้ม ๘ ประการ จำเพาะหมักไว้สดๆ กินไป

สรรพคุณ ประจุลมร้ายทั้งปวง แลลมทั้งหลายดังกล่าวมานั้นแล

๒. ยาเบญจจันทร์

๑. เบญจมูลเหล็ก	๑	ส่วน
๒. เบญจเทียน	๑	ส่วน
๓. เบญจโกฐ	๑	ส่วน
๔. เบญจสมอ	๑	ส่วน
๕. เบญจเกลือ	๑	ส่วน

วิธีทำ ยาทั้งนี้ต้ม ๓ เอา ๑

สรรพคุณ กินผายลมทั้งปวง อันบังเกิดในเส้นในเอ็น หายแล (นำกรีสิ่งในบุพโพโลหิตที่ตั้งออกจากรูปธาตุทั้ง 4 และในเส้นในเอ็น ทำความสะอาดหลอดเลือด ป้องกันการแข็งตัวของเลือด และประจุด้วยยา วาตาพินาศ 7 วันครึ่ง และใช้ยาจิตรารมณ และยากล่อมอารมณ์ประกอบกันไป โดยให้หลัก รุ ล้อม รักษา ให้ผู้ใช้กินได้ นอนได้ ถ่ายดี)

๓. ยาเขียวประทานพิช

๑. พริกไทย ใบสะค้าน ใบติปลิ ใบมะตูม ใบสมิ ใบลำพัน	สิ่งละ	๒	สลึง
๒. ใบสหัสคุณ ใบกระวาน ใบผักเสี้ยนทั้ง ๒ ใบโหระพา	สิ่งละ	๒	สลึง
๓. ใบเถาวัลย์เปรียง ใบแมงลัก ใบกะเพรา ใบมะระ	สิ่งละ	๒	สลึง
๔. ใบผักกระฉอม ใบพรมมิ ใบผักกาด ใบมูลเหล็ก	สิ่งละ	๒	สลึง
๕. ใบคนที่สอ ใบมะกรูด ใบมะนาว ใบมะค่าไก่	สิ่งละ	๒	สลึง
๖. ใบหมากผู้ ใบหมากเมีย ใบมะยม ใบมะเฟือง ใบสลอด	สิ่งละ	๒	สลึง
๗. กระเทียม ไพล พริก ขิง หอม กระเทียม ตะไคร้หอม	สิ่งละ	๗	สลึง
๘. เปลือกกุ่ม เปลือกมะรุม เปลือกทองหลาง	สิ่งละ	๗	สลึง
๙. เจตมูลเพลิง ผักแพวแดง กระดอม หัวหมู	สิ่งละ	๗	สลึง
๑๐. ผลพิลังกาสา ผักชีล้อม ผักชีลา เทียนทั้ง ๕	สิ่งละ	๗	สลึง
๑๑. มะแว้งทั้ง ๒ มะเขือขึ้น สมุลแว้งทั้ง ๒	สิ่งละ	๗	สลึง
๑๒. เปราะหอม		๕	สลึง
๑๓. ใบสะเดา กิ่งยา			
๑๔. ใบพิมเสน เถ่ายา			

วิธีทำ ๑ ตัวยาทั้งหมดบดเป็นผง แล้วเอา

๑๕. แก่นสน กฤษณา แก่นปฐู สักขี กระลำพัก ขอนดอก	สิ่งละ	๑	ส่วน
๑๖. ชะลูด โกงฐทั้ง ๕ เกสรบัวน้ำทั้ง ๕ เกสรดอกไม้สดทั้ง ๕	สิ่งละ	๑	ส่วน
๑๗. ดอกมะลิสด (เท่ายาในข้อ ๑๕ และ ๑๖)		๒๒	ส่วน

วิธีทำ ๒ ต้ม ๓ เอา ๑ เอาน้ำบดยานั้นปั่นเท่าเม็ดพุทธรักษา
ขนาดรับประทาน กินครั้งละ ๕ เม็ด ๗ เม็ด

(ยาเขียวประทานพิษ : มีส่วนประกอบของยาเขียวประสะพิมเสน ผสมกับยาหอมเทพวิจิตร ทั้งลดไข้ ดับพิษ
โลหิต และบำรุงหัวใจ คุมไฟอ่อนกาย ลดไฟระส่ำระสาย และนำความร้อนออกจากธาตุทั้ง ๔)

สรรพคุณ

๑. แก้มกภาพสิงคลี	ละลาย	น้ำสุรา (โรคอยู่ที่ตับ, ให้ฤทธิ์ยาวิ่งเข้าตับ, และรวดเร็ว)
๒. แก้มกชิวหาสมถัมภ์	ละลาย	น้ำมะกรูด น้ำมะนาว น้ำมะงั่ว (ใช้ทั้ง ๓ มีใช้อย่างใดอย่างหนึ่ง)
๓. แก้มกมหาสมถัมภ์	ละลาย	น้ำมะกรูด น้ำมะนาว น้ำมะงั่ว
๔. แก้มกทักขิมโรธ	ละลาย	น้ำผึ้งน้ำข่า (รสหวานนำ ร้อนตาม)
๕. แก้มกตติยาวิโรธ	ละลาย	น้ำขิงน้ำผึ้ง (รสร้อนนำ หวานตาม)
๖. แก้มกอัจฉริยะ	ละลาย	น้ำเกลือ น้ำส้มสายชู น้ำมะขามเปียก
๗. แก้มกอินทรธนู	ละลาย	น้ำเบญจกูลต้ม
๘. แก้มกกุณฑลพิษ	ละลาย	น้ำร้อน น้ำขิง น้ำข่าก็ได้
๙. แก้มกอศมุขี	ละลาย	น้ำโพล
๑๐. แก้มกธาขัณฑ์	ละลาย	น้ำร้อน น้ำผึ้ง
๑๑. แก้มกบาทจิตร	ละลาย	น้ำจันทน์หอม น้ำหญ้าแห้วหมู
๑๒. แก้มกพุทธรักษา	ละลาย	น้ำผึ้ง น้ำขิง น้ำโพล (รสหวานนำ ร้อนตาม)

ลมนอกกว่านี้ก็ได้ ทั้งกินทั้งทา แก้มสรรพลมทั้งหลาย ลมกษัย ลมริศดวง ลมกาฬวิงเวียน ลมโหกเหียน
แลลมต่างๆ น้ำกระสายต่างๆ ตามแต่จะใช้

๕. ยาเหลือง

๑. ตูกดำ สุพรรณธันเหลือง สุพรรณธันแดง ชาดหระคุณ	สิ่งละ	๑	ส่วน
๒. เมล็ดในมะนาว ข่า กระเทียม พริก ขิง	สิ่งละ	๑	ส่วน
๓. กระเทียม เปล้าน้อย พาดไฉน	สิ่งละ	๑	ส่วน
๔. กระวาน กานพลู	สิ่งละ	๑	ส่วน
๕. เทียนทั้ง ๕ ผลผักชีทั้ง ๒	สิ่งละ	๑	ส่วน
๖. สหัสคุณ (กิ่งยาทั้งหลาย)		๑๐	ส่วน
๗. โพล (เท่ายาทั้งหลาย)		๒๐	ส่วน

วิธีทำ ตำเป็นผงไว้ น้ำกระสายน้ำผึ้ง น้ำอ้อย น้ำสุรา น้ำส้มก็ได้ ตามควรแก่โรคเกิด

สรรพคุณ แก้มทั้งหลายต่างๆ แก้มแก้พิษต่างๆ แก้มทราง อันเกิดแต่ลมเสมหะ แก้มริศดวง แก้มเถา
ลมดานก็ได้ แก้มสรรพลมแล แก้มพิษงูเห่า แก้มแต่ต้นจนที่สุด

(มีฤทธิ์ไปในทางด้านการอักเสบ ขับลมในไส้ กระเจายเล็ดลมให้ไหลเวียนสะดวก น่าจะพัฒนาให้มีสรรพคุณเหมือน
ยาอุณนานไปเย่าของจีน)

๖. ยาแก้ลมนิ่งแนไป

๑. ผักเสี้ยนทั้ง ๒ ใบละหุ่งแดง ใบลำโพง

วิธีทำ ๑ บดพอกแต่สะดือจนถึงหน้าอก แล้วจึงเอา

๒. พริกไทย เจตมูลเพลิง ข่า พริกเทศ

วิธีทำ ๒ ตำพอกฝ่าเท้าทั้ง ๒ แล้วเผาเหล็กนาบ แล้วจึงเอา

๓. หอม ไพล มะกรูด ๓ ผล

วิธีทำ ๓ ตำพอกกระหม่อม เผาเหล็กแดงอังเข้าให้ชิตออย่าให้ถึงยา แล้วเอาปากกั๊ดเข้าที่หัวแม่เท้าให้หนักๆ ถ้ำร้องโอยแล้วมิเป็นไร หายแล

๗. ยาแก้ลมมหาสดมภ์ ลมอัมพาตคู่กัน

๑. ผักคราด แมงลัก ข่า สิ่งละ ๑ ส่วน

๒. สารส้ม เกลือสินเธาว์ พรหมมิ สิ่งละ ๑ ส่วน

วิธีทำ บดป่นแห้งไว้ ทาลิ้นหด

สรรพคุณ แก้ลมมหาสดมภ์ ลมอัมพาตคู่กัน เมื่อจับนั้นให้ลิ้นหดเข้า

๘. ยาแก้ลมราษยักษ์ ลมปัตฆาตคู่กัน

๑. มหาหิงค์ ว่านน้ำ สิ่งละ ๑ ส่วน

๒. ผลข้าพลุ ขิง ผักแพวแดง สิ่งละ ๑ ส่วน

๓. เทียนยาวพาณี โกรฐสอ สิ่งละ ๑ ส่วน

สรรพคุณ ๑ ๑. แก้ลม ๘ ประการ แต่ต้นจนปัจฉิมที่สุด บดละลายน้ำร้อน

๒. แก้ลมพัดเสมหะในอกให้เป็นหืดไอ บดละลายน้ำขิงกิน
ลมนั้นให้เย็นไปทั่วกายก็ดี

๓. ลมตีสารให้ปิดให้ลง บดละลายน้ำฝักกิน

๔. ลมพัดให้สเปสไส้เป็นก้อนในท้อง บดละลายน้ำส้มซ่าแทรกเบญจกูล
และคอแห้ง กินหายแล

สรรพคุณ ๒ แก้ลมราษยักษ์ ลมปัตฆาตคู่กัน แลลมพิษก็ได้

ลมราษยักษ์และลมปัตฆาตคู่กัน : เส้นทวารี่ จุดเริ่มต้นอยู่ต่ำกว่าสะดือสองนิ้วมือ แล่นไปต้นขาด้านในลงไปตามหน้าแข้งด้านใน จนจดปลายเท้าข้างขวาด้านใน และกระหวัดกลับมาทางหน้าแข้งด้านนอก ขึ้นไปต้นขา และกระหวัดกลับมาทางต้นขาใกล้สะโพก ขึ้นไปตามชายโครงด้านหน้า ผ่านหัวนมไปได้คางขวา ขึ้นไปยังนัยน์ตาข้างขวา ลมประจำเส้นทวารี่มี ๒ ลม คือ ๑. ลมทิพจักษุ เมื่อเกิดโทษจะทำให้ปวดตาทั้งสองข้าง ปวดกระบอกตา ตาพร่ามัว ลืมตาไม่ขึ้น วิงเวียน บางทีอาจจะเป็นข้างเดียวก็ได้ ๒. ลมปัตฆาต เนื่องจากเส้นทวารี่พิการเรื้อรัง เพราะกินน้ำมันมะพร้าวและมีกามสังโยค (สังโยคแปลว่าประกอบกัน) มักจะเกิดวันอังคาร การรักษาให้แนวดตามแนวเส้นทวารี่

เส้นลิกขิณี : จุดเริ่มต้นอยู่ต่ำกว่าสะดือ ๔ นิ้วมือ เฉียงไปทางขวาเล็กน้อย แล่นลงไปหัวเหน่าและลงไปสู่อวัยวะเพศ เส้นนี้ไม่มีลมประจำ แต่เกิดโทษเนื่องจากกินผิดสำแดง ลมกุกจิสยาวาตาคิดปกติ อาการทำให้ท้องเสีย ท้องขึ้น ฝะอืดพะอม เสียสติข้างทั้งสอง ปัสสาวะขัด ชุน เจ็บหัวเหน่า ทำให้เกิดลมราหัยกษ์ ลมนี้เกิดน้ำกามเกิดโทษ การรักษาให้νωตามแนวเส้นลิกขิณี

๙. ยาชุมนุมวาโย

๑. ผลข้าพลุ สะค่าน ตีป्ली	สิ่งละ	๒	สลึง
๒. เทียนทั้ง ๕ กระวาน กานพลู	สิ่งละ	๒	สลึง
๓. โกรฐสอ กรุงขมา สมุลแว้ง	สิ่งละ	๒	สลึง
๔. ไพล ข่า กระเทียม กระชาย	สิ่งละ	๒	สลึง
๕. คนทีสอ(ใช้ทั้งใบและผล) เข้าค่า ทองดึง เปล้าทั้ง ๒	สิ่งละ	๒	สลึง
๖. ผิวมะกรูด ผิวมะนาว สหสคุณทั้ง ๒	สิ่งละ	๒	สลึง
๗. มหาหิงคุ์ ตรีผลา ยาตำ	สิ่งละ	๒	สลึง
๘. สารส้ม เกลือสินเธาว์ น้ำประสานทอง	สิ่งละ	๒	สลึง
๙. ใบเปราะหอม ใบสะเดา	สิ่งละ	๒	สลึง
๑๐. พริกไทย		๕	บาท
๑๑. กระเทียม		๕	บาท
๑๒. ขิงสด		๘	บาท
๑๓. ผลสลอด		๓	สลึง

วิธีทำ บดผงเอาน้ำส้ม ๘ ประการเป็นกระสาย บดปั้นแบ่งเท่าผลมะแว้ง ละลายน้ำผึ้งรวง พิมเสน รำหัดกิน

สรรพคุณ แก้ลมในเส้นและผิวหนัง ในโลหิต ในกระดูก ในเนื้อ และอาการต่างๆ บำบัดลม ๑๐๐ จำพวก ดังกล่าวมาแต่ต้นนั้นหายแล

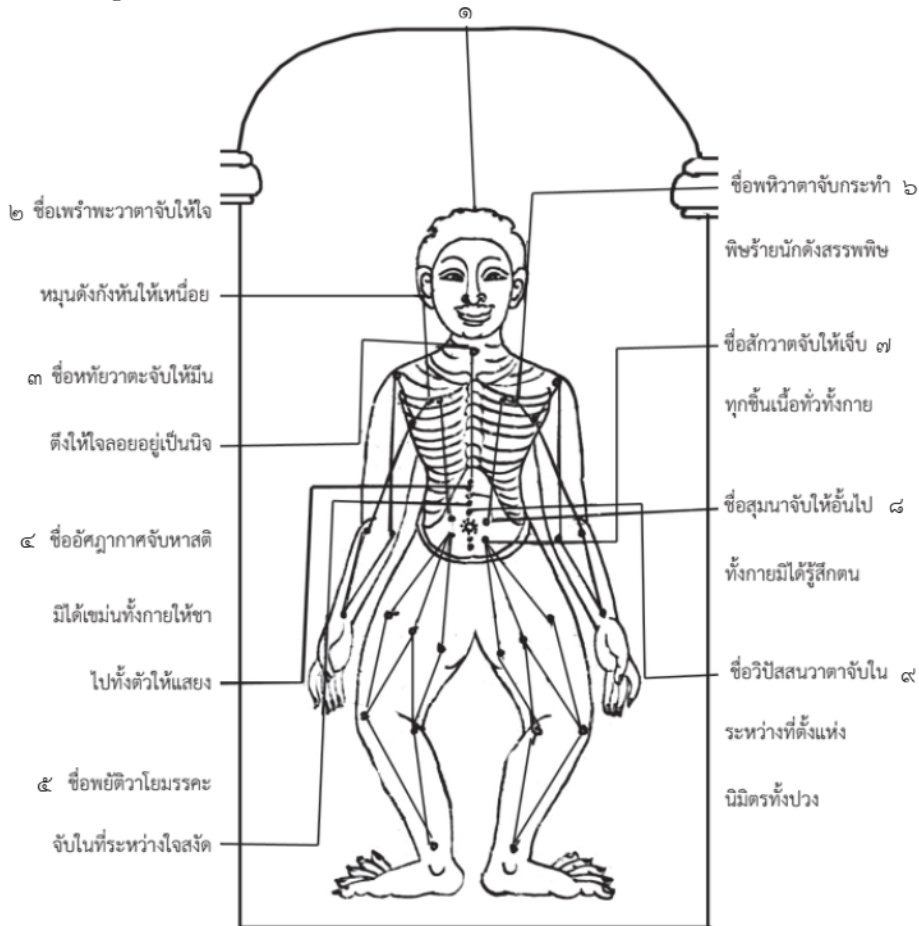
๒.๒.๗ การรักษาทางหัตถเวชในการรักษาโรคหว่าต

การรักษาทางหัตถเวชในการรักษาโรคหว่าต โดยศึกษาจากแผ่นภาพจารึกวัดโพธิ์แผ่นที่ ๒๕ แผ่นนวด
หงาย-คว่ำ

คำอ่านปัจจุบัน

จารึกแผ่นที่ ๒๕ แผ่นนวดหงาย

ลักษณะแผนหงายรูปนี้ บอกที่แก้ในกองวิสมะวาโยเกิดแต่อนันทจักรวรรดิ ตามอาจารย์ท่านแนะไว้ ดังนี้

๑. ลักษณะแผนหงายรูปนี้ บอกที่แก้ในกองวิสมะวาโย เกิดแต่อนันทจักรวรรดิ ตามอาจารย์ท่านแนะไว้ ดังนี้

ลม (๕ อย่างนี้ แขนงทางซ้ายด้านหน้า)

๒. ชื่อ เพราพะวาทา
๓. ชื่อ หทัยวาทะ
๔. ชื่อ อัษฎากาศ
๕. ชื่อ พยัตติวาโยมรรคะ

ลม (๔ อย่างนี้ แขนงทางขวาด้านหน้า)

๖. ชื่อ พหิวาตา (อหิวาตา)
๗. ชื่อ สักวาท
๘. ชื่อ สุมนา
๙. ชื่อ วิปัสสนวาทา

คำอธิบาย

จับให้ใจหมุนดั่งกังหันให้เหนียว
จับให้มันดิ่ง ให้ใจลอยอยู่เป็นนิจ
จับหาสติมิได้เขม่นทั้งกาย ให้ซาไปทั้งตัว ให้แสง
จับในที่ระหว่างใจสงัด

คำอธิบาย

จับกระทำพิชรายหนักดั่งสรรพพิช
จับให้เจ็บทุกชั้นเนื้อทั่วร่างกาย
จับให้อันไปทั้งกายมิได้รู้สึกตน
จับในระหว่างที่ตั้งแห่งนิมิตทั้งปวง

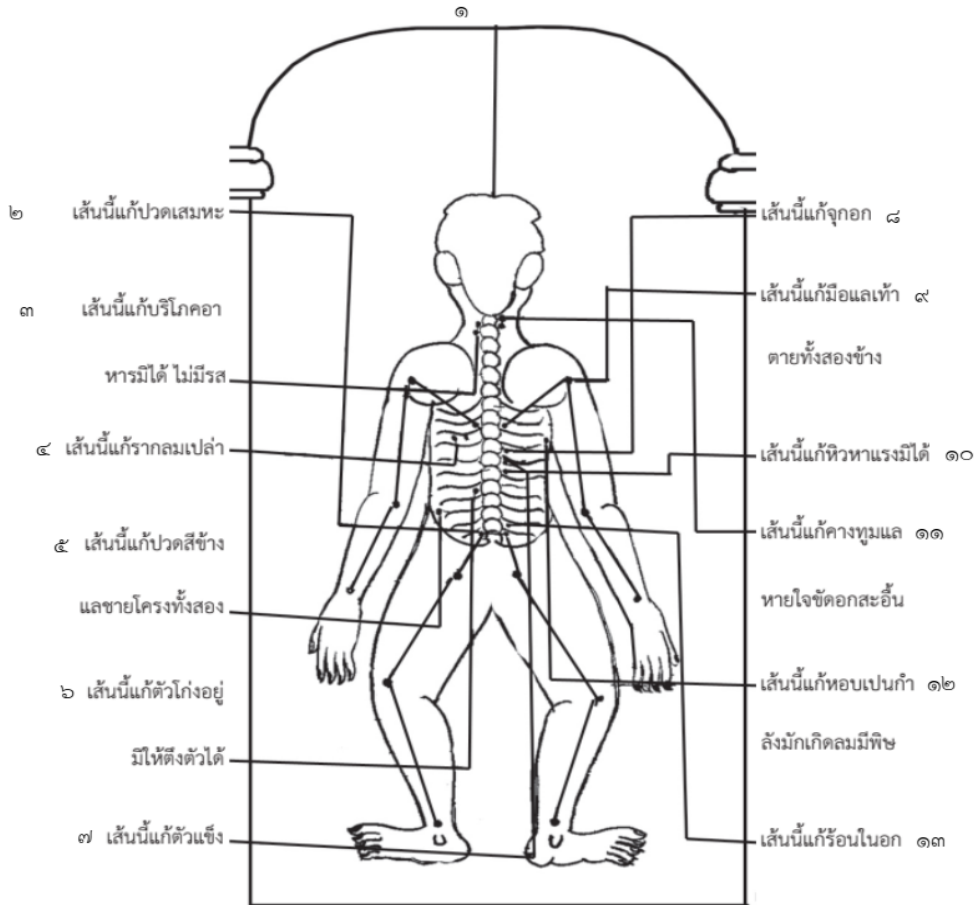
วิสมะวาโย (หทัยวาตะ)

จ๊กกล่าววาโยไซ้	เมื่อหย่อนไปให้โทษมา
สืบสามตามสังขยา	คือวาตาวีบัติไป
มักถอดใจใหญ่หนัก	หาเราหมักผายลมใน
เป็นลมทันท้องให้	กระบัดไปร้อนหนาวนา
ให้ร้อนในทรวงอก	กายสั่นงเทาหัตถา
ลมแล่นทั่วกายา	เทาหัตถานั่นตายไป
ลมพัดต้องดวงจิตระ	ลมทำพิษให้คลั่งไคล้
สืบสามโทษนี้ให้	วาโยไซ้ผ่อนหย่อนลง

คำอ่านปัจจุบัน

จาริกแผ่นที่ ๒๕ แผนขนาดคว่ำ

ลักษณะแผนคว่ำรูปนี้ บอกที่แกในกองวิสมะวาโยเกิดแต่อนันทจักรวรรดิ ตามอาจารย์ท่านแนะไว้ ดังนี้

จารึกแผ่นที่ ๒๕ แผนขนาดคว่ำ

๑. ลักษณะแผนคว่ำรูปนี้ บอกที่แก้ในกองวิสมะวาโย ประชุมในกองวาตะโรค ตามอาจารย์แนะไว้ ดังนี้
๑. เส้นนี้ แก้ปวดเสมหะ	๗. เส้นนี้ แก้จุกอก
๒. เส้นนี้ แก้บริโภคอาหารมิได้ไม่มีรส	๘. เส้นนี้ แก้มือแลเท้าตายทั้ง ๒ ข้าง
๓. เส้นนี้ แก้รำกลมเปล่า	๙. เส้นนี้ แก้หิวหาแรงมิได้
๔. เส้นนี้ แก้ปวดสีข้างแลชายโครงทั้งสอง	๑๐. เส้นนี้ แก้คางทูมแลหายใจขัดดอกสะอื่น
๕. เส้นนี้ แก้วักงออยู่มิให้ตั้งตัวได้	๑๑. เส้นนี้ แก้วอบเป็นกำล้ง มักเกิดลมมีพิษ
๖. เส้นนี้ แก้วักงอขึ้น	๑๒. เส้นนี้ แก้วร้อนในอก

(๗ อย่างนี้แขนซ้ายด้านหลัง) (๖ อย่างนี้แขนขวาด้านหลัง)

หมายเหตุ : ตามภาพบอกรูปที่ ๒๕ ในกองวิสมะวาโย โรคทางสุมนา ๔ ประการ

๑. ลมหทัยวาตะ
๒. ลมสัตถกวาตะ
๓. ลมอัษฎากาศ
๔. ลมสุมนาวาตะ

เนื้อหาลมเกิดในพัทธะปิตตะ ๔ จำพวก จากคัมภีร์ฉันทวาตปฏิสนธิ

๒.๒.๘ ลมเกิดในพัทธะปิตตะ ๔ จำพวก ตามคัมภีร์ฉันทวาตปฏิสนธิ

ลมเกิดในพัทธะปิตตะ ๔ จำพวก

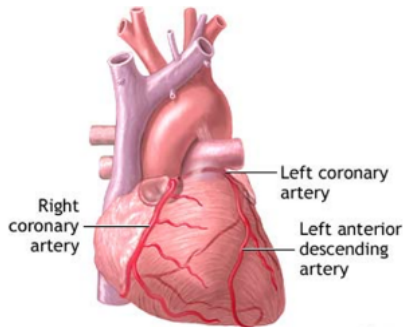
๑. ลมหทัยวาตะ	ลมในท้องหัวใจ (คือเลือด)
๒. ลมสัตถกวาตะ	ลมเกิดเพื่อสันทมาต (ระบบเส้นประสาท)
๓. ลมอัษฎากาศ	ลมเกิดแต่อนันตจักรวรรดิ (ลมร้ายไม่มีที่สุด)
๔. ลมสุมนาวาตะ	ลมเกิดแต่กองอัมพฤกษ์ (ลมออกจากท่อนหัวใจ หรือท่อเลือด)

สิทธิกริยะ จะกล่าวลักษณะกำเนิดลมอันหนึ่ง อันบังเกิดในพัทธะปิตตะโรคนั้น อีก ๔ จำพวก ตามนัยอาจารย์สำแดงไว้ในก่อนสืบๆ กันมาดังนี้

จำพวก ๑ ชื่อหทัยวาต จำพวก ๑ ชื่อสัตถกวาต จำพวก ๑ ชื่ออัษฎากาศ จำพวก ๑ ชื่อสุมนา ลักษณะลมทั้ง ๔ จำพวกซึ่งกล่าวมานี้ อาจยังให้กองสมุฏฐานโรคทั้งปวงวิบัติแปรปรวนไปต่างๆ มีปิตตสมุฏฐานเป็นต้น มีสันนิบาตสมุฏฐานเป็นที่สุด ดังกล่าวมานี้ ในที่นี้จะกล่าวแต่ลมอันชื่อหทัยวาตนั้นก่อนเป็นปฐม

๑) ลมหทัยวาต

๑.๑) อาการ

สมุฏฐาน : ลมนี้ในน้ำเลี้ยงหัวใจ
หรือเลือดหัวใจเกิดแปรปรวน
เพราะน้ำดีพิการ

ADAM

■ **ลักษณะอาการ**

มักจะทำให้มีมึนตึ๊ง มีใครจะเจรจา ให้หนักปาก ให้ใจนั้นลอยอยู่เป็นนิ้ง มักจะอยู่ที่สัจแต่ผู้เดียว ให้ใจน้อยมักโกรธ มิได้รู้สึกอยากอาหารให้อิ่มไป บางทีกระทำให้ หัวเราะระริกซิกซี้ บางทีกระทำให้ร้องไห้ดูจดังคนกำพร้าหาคนญาติมิได้ ถ้าจะแก้ให้แก้แต่ยัง มีมึนตึ๊งอยู่นั้น ครั้นแก่เข้ามักกลายเป็นดังโรค สมมุติว่าลมบาดทะจิตเป็นอสาทยโรค แพทย์จะ รักษาเป็นอันยากยิ่งนัก ดูจอาจารย์กล่าวไว้ดังนี้ (Wata Causing Mental Disturbance)

๑.๒) ตำรับยารักษาลมหทัยวาต

๑. ยาหทัยวาตาคิคุณ

๑. ตริภูก	สิ่งละ	๑	ส่วน
๒. โกฎกระดุก โกฎหัวบัว โกฎเขียง	สิ่งละ	๑	ส่วน
๓. ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน	สิ่งละ	๑	ส่วน
๔. บอระเพ็ด สมอไทย ใบสะเดา	สิ่งละ	๑	ส่วน
๕. ชะมด พิมเสน หญ้าฝรั่ง อำพัน การบูร	สิ่งละ	๒	ส่วน
๖. สมุลแว้ง		๓	ส่วน
๗. ดอกกระดังงา		๔	ส่วน

วิธีทำ ทำเป็นจุนเอาน้ำดอกไม้เทศเป็นกระสาย บดทำแห้งไว้ ละลายน้ำดอกมะลิให้กิน
สรรพคุณ แก้อลมหทัยวาต อันกระทำให้มีมึนตึ๊งหายดีนัก

๒. ยามหาหทัยวาตาคิณ

๑. โกลฐกระดูก โกลฐเขียง โกลฐหัวบัว	ลึงละ	๑	ส่วน
๒. เทียนดำ เทียนขาว	ลึงละ	๑	ส่วน
๓. ลูกจันทร์ ดอกจันทร์	ลึงละ	๑	ส่วน
๔. ดิปลี พริกไทย เจตมูลเพลิง อำพัน	ลึงละ	๑	ส่วน
๕. ชะมด พิมเสน หญ้าฝรั่ง กายาน	ลึงละ	๒	ส่วน
๖. ขิงแห้ง กานพลู สมุลแว้ง	ลึงละ	๒	ส่วน
๗. ไคร้เครือ		๔	ส่วน

วิธีทำ ทำเป็นจุน บดทำแห้งไว้ ละลายน้ำดอกไม้กิน

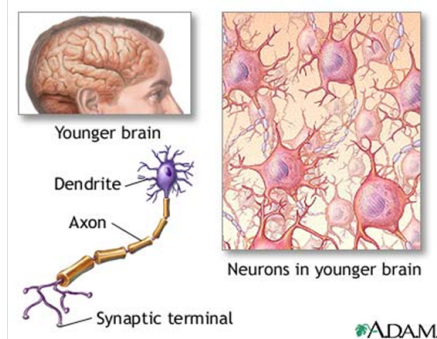
สรรพคุณ แก้ลมหทัยวาตหายวิเศษนัก

๒) ลมสังกวัตตะ

๒.๑) อาการ

สมุฏฐาน :
เกิดเพื่อสังกวัตตะ
(ระบบเส้นประสาท)

■ ลักษณะอาการ

มักจะทำให้เจ็บอกเป็นต้น ครั้นแก่เข้ากระทำให้จับเป็นเพล และอาการที่จับนั้นมักให้เจ็บไปทุกชิ้นเนื้อ ดุจดั่งบุคคลเอามีดมาเชือด และเอาเหล็กอันแหลมมาแทง ให้แปลบแปลบไปทั้งกาย ให้ใจนั้นสั้นอยู่ริๆ ให้เจ็บอกเป็นกำลัง ครั้นสร้างแล้วให้หิวหาแรงมิได้ ให้เจ็บศีรษะให้จักษุมัวมิได้เห็นสิ่งอันใด บริโภคอาหารมิได้ นอนมิหลับ ถ้าจะแก้ไขแต่ยังเจ็บอกอยู่นั้นหาย ถ้ามิหายแก้ไขก็กลายเป็นโอสกวัตตะ และตรีสังกวัตตะ เป็นอดิตัยโรค ตามอาจารย์กล่าวไว้ว่าเป็นโรคตัด แพทย์ทั้งหลายพึงรู้อย่างนี้

๒.๒) ตำรับยารักษาลมส์ตถกวาดะ

๑. ยาทวิวาตาคิคุณ

๑. โกลฐจุฬาลัมพา โกลฐสอ	สิ่งละ	๑	ส่วน
๒. ผลจันทน์ ดอกจันทน์ ผลเอ็น	สิ่งละ	๑	ส่วน
๓. ชিংแห้ง ไบกระวาน	สิ่งละ	๑	ส่วน
๔. อำพัน ดอกกระดังงา สมุลแว้ง การบูร	สิ่งละ	๑	ส่วน
๕. รากหญ้านาง ชะมด พิมเสน	สิ่งละ	๒	ส่วน

วิธีทำ ทำเป็นจุน เอาน้ำดอกไม้เป็นกระสาย บดทำแท่งไว้ ละลายน้ำดอกไม้ให้กิน

สรรพคุณ แก้อลมส์ตถกวาดซึ่งกระทำให้เจ็บอกนั้นหายดีนัก

๒. ยามหาวาตาคิคุณ

๑. โกลฐทั้ง ๕ เทียนทั้ง ๕ จันทน์ทั้ง ๒	สิ่งละ	๑	ส่วน
๒. ผลจันทน์ ดอกจันทน์ ลูกเอ็น กานพลู	สิ่งละ	๑	ส่วน
๓. ชিংแห้ง ดีปลี อบเชย สมุลแว้ง อำพันแดง	สิ่งละ	๑	ส่วน

วิธีทำ ทำเป็นจุน บดทำแท่งไว้ ละลายน้ำดอกไม้แทรกชะมด พิมเสน ให้กิน

สรรพคุณ แก้อลมส์ตถกวาด ซึ่งกระทำให้เจ็บตลอดไปทุกขึ้นเนื้อนั้นหายดีนัก

๓. ยาจุลชาติวาโย

๑.	โกฐหัวบัว เทียนดำ อำพัน	สิ่งละ	๑	ส่วน
๒.	ตรีภูกุก ตรีผลา ผักแพวแดง	สิ่งละ	๑	ส่วน
๓.	เจตมูลเพลิง สะค้าน ช้าพลู	สิ่งละ	๑	ส่วน
๔.	เปลือกโมกมัน เกลือทั้ง ๕	สิ่งละ	๒	ส่วน
๕.	พิษนาศน์ ไคร้เครือ	สิ่งละ	๓	ส่วน

วิธีทำ ทำเป็นจุน บดทำแท่งไว้ ละลายน้ำดอกไม้มิน

สรรพคุณ แก้ลมส์ตถกวางตหายดี้นัก

๓) ลมอัมภากาศ

๓.๑) อาการ

สมุฏฐาน : เกิดแต่อนันตจักรวรรดิ

▪ **ลักษณะอาการ**

มักจะทำให้ใจนั้นลอยไปหาสติมิได้ ซึ่งโลกสมมุติว่าขวัญกินเถื่อน และลมอันนี้เกิดแต่อนันตจักรวรรดิ อันมีอยู่ในคัมภีร์จินทวาตปฏิสนธิ์นั้น มักกระทำให้ระล่ำระสาย ให้เขม่นไปทั้งกายมิได้รู้สึกตัวว่าร้อนและเย็น หลับก็มิได้รู้ ตื่นก็มิได้รู้ บริโภคอาหารแล้วและยังมีได้บริโภคอาหารก็มิได้รู้ และให้อิ่มไปด้วยลม ให้แน่นหนัก และหน้าอกเป็นกำลัง แล้วกระทำให้ชาไปทั้งตัว แสงขมเนืองๆ ให้อ่อนอกให้ผิวเนื้อนั้นแดงดุจลนด้วยเพลิง ให้เบ่งขึ้นทั้งกายได้ ชูบผอม จะไปอุจจาระปัสสาวะก็มิได้รู้ ถ้าจะแก้ไขแก้แต่ยังใจลอยอยู่นั้นให้หาย ถ้าแก้ไขจนหาสติมิได้แล้วเมื่อใด เป็นอติคัยโรค ตามอาจารย์กล่าวไว้ว่า เป็นโรคตัด แพทย์ทั้งหลายพึงรู้ดังนี้ (Wata Arising from Encephalitis)

๓.๒) ตำรับยารักษาลมอัมฤภาค

๑. ยานันทวัต

๑.	โกฐทั้ง ๕ ตรีผลา ตรีภูก	สิ่งละ	๑	ส่วน
๒.	เจตมูลเพลิง สะค่าน ช้าพลู	สิ่งละ	๑	ส่วน
๓.	เปลือกโมกมัน เปลือกโมกหลวง	สิ่งละ	๑	ส่วน
๔.	ผักแพวแดง เกลือสินเธาว์	สิ่งละ	๑	ส่วน
๕.	น้ำตาลกรวด		๒	ส่วน
๖.	เทียนทั้ง ๕		๑๐	ส่วน

วิธีทำ ทำเป็นจุน บดทำแท่งไว้ ละลายน้ำกระสายอันควรแก่โรค
แทรกชะมดพิมเสนให้กิน

สรรพคุณ แก่ลมอัมฤภาค ซึ่งกระทำให้ใจลอยหาสติมิได้นั้นหายดีนิก

๒. ยามหานันทวัต

๑.	โกฐทั้ง ๙ สมอทั้ง ๓ ตรีภูก จันทน์ทั้ง ๒	สิ่งละ	๑	ส่วน
๒.	อำพัน สมุลแว้ง อบเชย ชะเอม	สิ่งละ	๑	ส่วน
๓.	เจตมูลเพลิง สะค่าน ช้าพลู ผักแพวแดง	สิ่งละ	๑	ส่วน
๔.	เกลือวิฑู การบูร	สิ่งละ	๒	ส่วน
๕.	เปลือกโมกหลวง ผลโมกมัน	สิ่งละ	๒	ส่วน
๖.	ผลผักชีทั้ง ๒ กานพลู	สิ่งละ	๓	ส่วน
๗.	ใบกระวาน น้ำตาลกรวด	สิ่งละ	๔	ส่วน
๘.	เทียนทั้ง ๗	สิ่งละ	๖	ส่วน

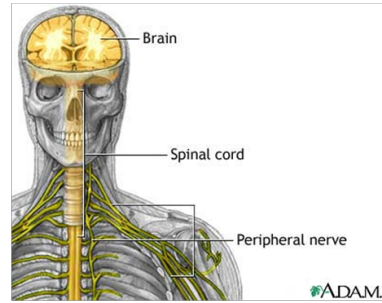
วิธีทำ ทำเป็นจุน บดทำแท่งไว้ ละลายน้ำดอกไม้แทรกชะมด พิมเสน ให้กิน

สรรพคุณ แก่ลมอัมฤภาค ซึ่งกระทำให้เขม่นกายนั้นหายดีนิก

๔) ลมสุมนา

๔.๑) อาการ

สมุฏฐาน :
เกิดแต่กองอัมพฤกษ์
มักเกิดขึ้นในระหว่างตรีโทษ
(Wata Causing Unconsciousness)

- ลักษณะอาการ** กระทำให้้อัดอั้นไปทั้งกายมิได้รู้สึกตน และลมกองนี้เกิดแต่อัมพฤกษ์ มักเกิดขึ้นในระหว่างตรีโทษ กระทำให้ไสตประสาทมิได้ยินศัพท์สำเนียงอันใด ให้จักขุประสาท มิได้เห็นสิ่งอันใดชัด ให้ขานประสาทมิได้เหม็นและหอมสิ่งอันใด ให้กายประสาทมิได้รู้สึกสัมผัส อันใด ให้ชีวหาประสาทมิได้รู้จักรสอันใดว่าหวาน เปรี้ยว จืด เค็ม เผ็ด เป็นต้น และอาการร้อนนั้น อันเศษนอกจากนี้ แจ้งอยู่ในคัมภีร์ตติยพิณสันนิบาต และคัมภีร์ประเมหะโทษนั้นเสร็จแล้ว ในที่นี้กล่าวไว้ พอเป็นที่สังเกตแห่งแพทย์ แต่ลักษณะอันเป็นแก่นสารให้บุคคลทั้งหลายพึงรู้ว่า ลมสุมนานี้เกิดในระหว่างตรีโทษ ถึงมรณันตชวณะเป็นที่สุดแห่งโรคยามิได้เลย ถ้าจะแก้ไขแก้แต่ พอได้ความสุข ให้เวทนานั้นน้อยลง ตามอาจารย์กล่าวไว้สืบกันมาดังนี้

๔.๒) ตำรับยารักษาลมสุมนา

๑. ยาสมมิตริใหญ่

๑. ชะมด พิมเสน หญ้าฝรั่ง อำพัน	สิ่งละ	๑	ส่วน
๒. โกฐทั้ง ๕ เทียนทั้ง ๕ จันทน์ทั้ง ๒	สิ่งละ	๑	ส่วน
๓. ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กานพลู	สิ่งละ	๑	ส่วน
๔. กระลำพัก กรุงเขมา จุกโรหิณี ผักแพวแดง	สิ่งละ	๑	ส่วน
๕. ตริภุฏก สมอทั้ง ๓	สิ่งละ	๑	ส่วน
๖. แฝกหอม เห่าหมู เนะระพูสี	สิ่งละ	๑	ส่วน
๗. บัวทั้ง ๕ ดอกพิกุล เกสรนุนนาค เกสรสารภี เกสรบัวหลวง	สิ่งละ	๑	ส่วน

วิธีทำ เอาเสมอภาค ทำเป็นจุนบดทำแห้งไว้ ละลายน้ำดอกไม้ให้กิน
สรรพคุณ แก้อลมสุมนา อันบังเกิดในระหว่างตรีโทษนั้นหายดีนัก

๒. ยาสุขเกษม

๑. โกงสุทั้ง ๗ เทียนทั้ง ๕	ลึ่งละ	๑	ส่วน
๒. ผลจันทร์ ดอกจันทร์ กระวาน กานพลู	ลึ่งละ	๑	ส่วน
๓. ผลเอ็น ผลข้าพลุ ใบกระวาน	ลึ่งละ	๑	ส่วน
๔. กฤษณา ขอนดอก กระลำพัก ชะลูด อบเชยทั้ง ๒	ลึ่งละ	๑	ส่วน
๕. สมุลแว้ง เกสรบุณฑน ชะมดเข็ด ชะมดเขียง	ลึ่งละ	๑	ส่วน
๖. ตริภูกุมภัก สมอทั้ง ๓ มะขามป้อม	ลึ่งละ	๑	ส่วน
๗. หญ้าฝรั่ง พิมเสน	ลึ่งละ	๒	ส่วน
๘. กระเจตนา	ลึ่งละ	๓	ส่วน

วิธีทำ ทำเป็นจุดบดทำแห้งไว้ ละลายน้ำดอกไม้เทศกิน

สรรพคุณ แก้ลมสุมนานอนบังเกิดในระหว่างตรีโทษนั้นหายวิเศษนัก

ศูนย์พระดอทอง
<http://www.samunpri.com>

๒.๒.๙ ตำรับยาอื่นที่รักษาโรคหทัยวาต

๑. ยาไพสาลี (วิสมะวาโย) (แก้ลมในลม)

๑. ลูกจันทน์ ดอกจันทน์	หนักสิ่งละ	๑	สลึง	
๒. กระวาน		๑	สลึง	๑ เพ็อง
๓. กานพลู		๒	สลึง	
๔. ดีปลี		๒	สลึง	๑ เพ็อง
๕. ลูกพิลังกาสา		๓	สลึง	
๖. ว่านน้ำ		๓	สลึง	๑ เพ็อง
๗. เกลือสินเธาว์		๑	บาท	
๘. เทียนดำ		๑	บาท	๑ เพ็อง
๙. เทียนเขาวพานี		๖	สลึง	๑ เพ็อง
๑๐. การบูร		๗	สลึง	
๑๑. สมอเทศ		๗	สลึง	๑ เพ็อง
๑๒. เทียนข้าวเปลือก		๖	สลึง	
๑๓. สมอไทย		๒	บาท	
๑๔. สมอพิเภก		๒	บาท	๑ เพ็อง
๑๕. โกฐสอ		๙	สลึง	
๑๖. โกฐเขมา		๙	สลึง	๑ เพ็อง
๑๗. บุกรอ		๗	สลึง	
๑๘. ชิงแห้ง		๑๐	สลึง	๑ เพ็อง
๑๙. เจตมูลเพลิง		๗	สลึง	
๒๐. หัสศุนเทศ		๕	บาท	
๒๑. กัญชา		๓๐	บาท	
๒๒. พริกไทย		๖๐	บาท	

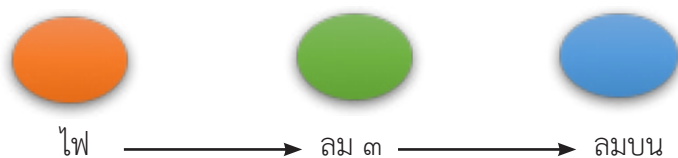
วิธีทำ ยาทั้งนี้ทำเป็นผงละลายน้ำผึ้ง น้ำอ้อยแดง น้ำนมโคก็ได้ กินหนัก ๑ สลึง กิน ๓ เวลา

สรรพคุณ แก้สารพัดโรค ไล่เลื้อนกล่อน หืดไอ กุขฐั่ง เสมหะ ตามีต ตาฟาง (ลมพหิวาตะ) หูหนวก หูดัง (ลมคัพภภาพะ) ลมสติมกหลงลืม เจ็บตะโพก จุกเสียด ลมสลักอก ชี้อร้อน คุตตระราด เป็นฝีในเพดานและลำคอ ลมมักให้หาวเรอ ให้รากสะอึก ลมสะแก เวียน นอนไม่หลับ ให้ง่วงเหงาหาวนอน (ลมธาระกรรม) ลมปวดมวนในท้อง เป็นป้างเป็นจุกผามม้ามย่อยหยอย เพ้อ พุดมิซัด

น้ำกระสายยา

อาการ	ละลายน้ำ
๑. ถ้าจุกเสียด	น้ำสมอไทยต้มกิน
๒. ถ้าเย็นทั่วร่างกาย	น้ำข่าต้มกิน
๓. ถ้าน้ำลายเหนียว	น้ำส้มกิน
๔. ถ้านอนไม่หลับ	น้ำตาลทรายแดงหรือน้ำอ้อยแดง
๕. ถ้าหนาวๆ ร้อนๆ	เปลือกมะขามต้มน้ำ
๖. ถ้าไอเป็นเลือด	น้ำตาลหม้อ
๗. ถ้าเป็นท้องมาร	น้ำรากจิงจืดต้ม
๘. ถ้าเป็นปวंग	น้ำร้อน
๙. ถ้าเป็นลมขึ้นลิ้น	น้ำส้มซ่า
๑๐. ถ้าเกิดลมให้ตายพลัน	น้ำนมวัว
๑๑. ถ้าเป็นลมให้ลิ้นพูดไม่ชัด	น้ำมันนย
๑๒. ถ้าเป็นไข้	น้ำหัวเหว้าต้ม
๑๓. ถ้าเป็นไข้ป่า	น้ำมะนาวกิน
๑๔. ถ้าคลอดลูกให้ขับเลือดออก	น้ำส้มมะขี้
๑๕. ถ้าคลอดลูกให้ตายในท้อง	น้ำมันงา
๑๖. ถ้าเป็นฝีทุกชนิด	น้ำต้มผักเป็ดแดง
๑๗. ถ้ากินข้าวไม่ได้	น้ำข่าพลูต้ม
๑๘. ถ้าเป็นตะคริวมือเท้าตาย	น้ำบอระเพ็ดต้ม
๑๙. แก้ม ๑๐๘ จำพวก	น้ำเปลือกมะขามต้มน้ำ
๒๐. ถ้าววมทั้ง ๕	น้ำฟักเขียวต้ม

ยาไพสาลี รสร้อน - ร้อนสุขุม แก้กในกองลม และเป็นลมที่มีเหตุมาแต่รูปธาตุลม เป็นวิสมวาโย คือ แก้กลมในลม ท่านจึงต้องวางเครื่องยาที่มีรสร้อน สุขุมร้อน เป็นรสนำเข้าสู่รูปธาตุลม เช่น หัสคุณเทศ รสร้อน-เมฆา เจตมูลเพลิง รสร้อน-ร้อน ขิงแห้ง รสร้อน-ร้อน ดังนั้นตำรับยาไพสาลีจึงเหมาะแก่ลมที่มีเหตุมาแต่รูปธาตุลม (วิสมะวาโย) ดังรูปแผนนวดวัดโพธิ์แผ่นที่ ๒๕ หงาย-คว่ำ แก้มท้าวตะ สัตถกวาตะ สุนนาวาตะ ลมอัมภากาศ (ลมหยาบได้, ลมเขม่นกาย) และลมเกิดแต่อนันตจักรวรรดิ คือลมเกิดแต่เบื้องบน

๒. ยาไพสาลี (วิสมะวาโย) (แก้ลมในลม)

ตัวยาแทรกทั้ง ๘	ราศีพฤษภ	ปถวีธาตุกำเริบ	ราศีสิงห์	เตโชธาตุหย่อน
๑. จันทน์ทั้ง ๒	พริกไทย	๑	ดอกดีปลี	๑
๒. กฤษณา	ขิงแห้ง	๒	รากข้าพลุ	๒
๓. ชะลูด	รากเจตมูลเพลิง	๓	เถาสะค้าน	๓
๔. เกสรบัวหลวง	เถาสะค้าน	๔	ลูกสมอพิเภก	๔
๕. ดอกพิบูล	ดอกดีปลี	๘	ขิงแห้ง	๘
๖. ดอกบุนนาค	รากข้าพลุ	๑๖	รากเจตมูลเพลิง	๑๖
๗. ดอกสารภี	ตรีผลา	๑/๒		

๑. ปถวีธาตุกำเริบ (ราศีพฤษภ : หทัยวัตถุระคน / เข้ารูปธาตุไฟ) อาการดังนี้

ปวดศีรษะ	ปากหวาน	น้ำลายไหล
กระหายน้ำ	เจ็บอก	นอนไม่หลับ
เหงื่อออกมาก	ท้องล้น	เสียดแทงสองราวข้าว
หนักตัว	ปวดเมื่อยตามข้อกระดูก	ข้อกระดูก

๒. เตโชธาตุหย่อน (ราศีสิงห์ : อพัทธะปิตตะระคน / เข้ารูปธาตุลม) อาการดังนี้

ขัดในอก	แสปไส้	ตัวเย็น
นอนไม่สนิท	นอนหลับแล้วสะดุ้ง	
มักรำคาญกาย	อยากกินอาหารสดคาว	

๓. ยาธาตุบรรจบคนเกิดราศีกุมภ์

ตัวยาแทรกทั้ง ๘	ราศีกุมภ์	วาโยธาตุพิการ	ราศีพฤษภ	ปถวีธาตุกำเริบ
๑. จันทน์ทั้ง ๒	ดอกดีปลี	๑	พริกไทย	๑
๒. กฤษณา	รากข้าพลุ	๒	ขิงแห้ง	๒
๓. ชะลูด	รากเจตมูลเพลิง	๓	รากเจตมูลเพลิง	๓
๔. เกสรบัวหลวง	เถาสะค้าน	๔	เถาสะค้าน	๔
๕. ดอกพิบูล	ลูกสมอไทย	๘	ดอกดีปลี	๘
๖. ดอกบุนนาค	พริกไทย	๑๖	รากข้าพลุ	๑๖
๗. ดอกสารภี	ขิงแห้ง	๑/๒	ตรีผลา	๑/๒

๑. วาโยธาตุพิการ (ราศีกุมภ์ : สุนัขจิ้งจอก / เข้าวรรณธาตุดิน) อาการดังนี้

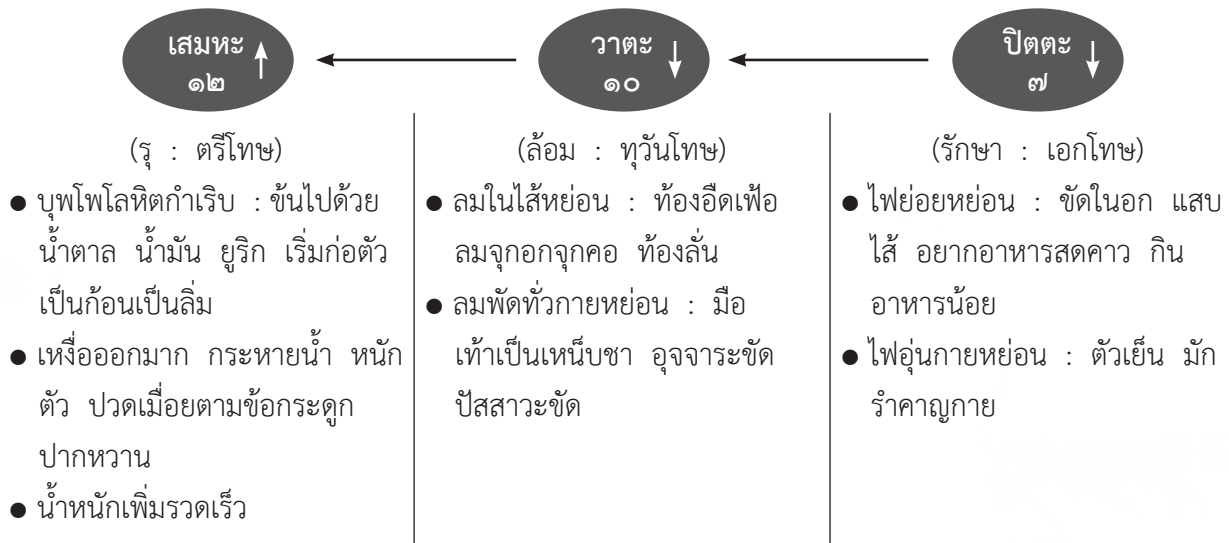
ร่างกายเป็นพิษ	เปื่อยพัง	ให้ขาดเป็นชิ้นๆ
ตั้งเอาเม็ดเดือน	เปื่อยเน่าไปทั่วกาย	ท้องเปล่าอาเจียน

๒. ปรวีธาตุกำเริบ (ราศีพฤษภ : หทัยวัตถุระคน / เข้าวรรณธาตุไฟ) อาการดังนี้

ปวดศีรษะ	ปากหวาน	น้ำลายไหล
กระหายน้ำ	เจ็บอก	นอนไม่หลับ
เหงื่อออกมาก	ท้องล้น	เสียดแทงสองราวข้าง
หนักตัว	ปวดเมื่อยตามข้อกระดูก	ข้อกระดูก

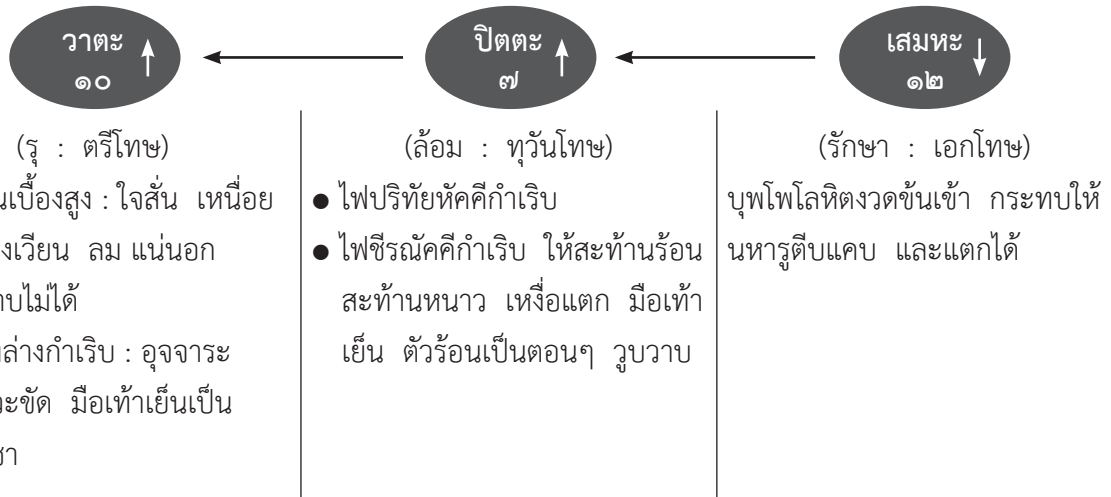
กลไกตรีธาตุโรคลมหทัยวาตะ (หัวใจโต, หลอดเลือดหัวใจตีบ)

๑. ปฐมสันนิบาต ลงตรีโทษที่เสมหะ ↑

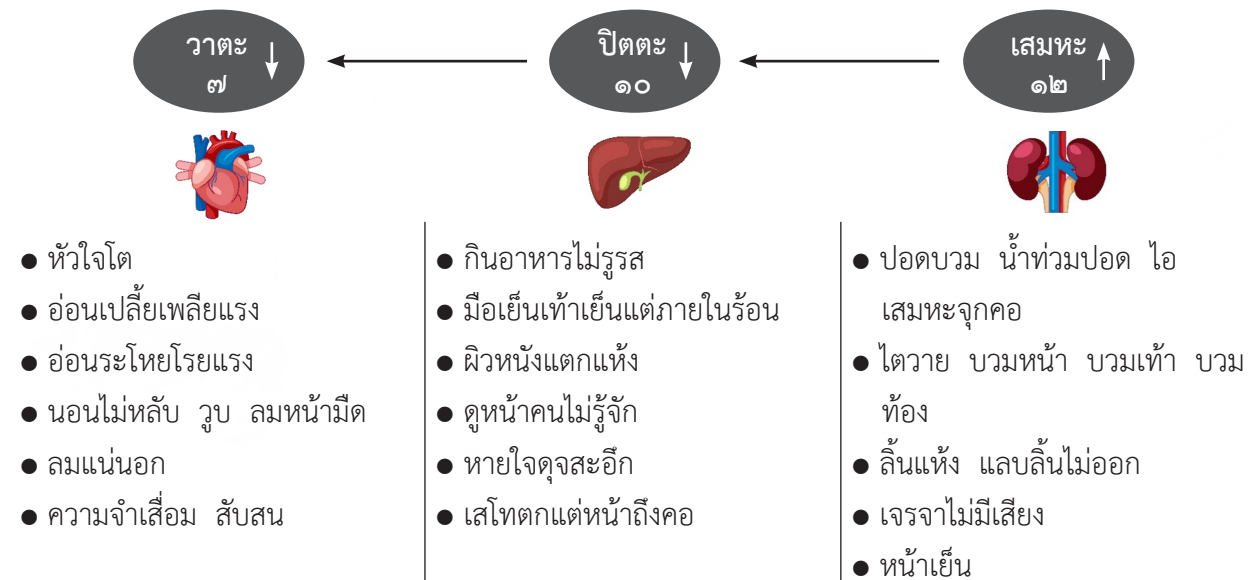
เมื่อลงตรีโทษที่เสมหะ : มวลบุพโพโลहित (กรีสังโนโลहितัง) ขึ้นมากขึ้น จะก่อให้เกิดมวลพลังงานความร้อนกำเริบเสิบสานขึ้น (ไฟปรัทัยหัดคิกกำเริบขึ้น) เกิดลมริดดวง (มีการอักเสบเกิดขึ้น) กระทบให้เสมหะหย่อนลงจากไพเราะล้ำมระสาย ที่กำเริบขึ้นเข้าทุติยมนหาสันนิบาต

๒. ทุติยมหาสันนิบาต ลงตรีโทษที่วาตะ ↑

เมื่อไฟปรีทียหัดคึกและไฟชีรณคคึกกำเริบ ทำให้เกิดลมระสายพัดตีขึ้นบนและพัดตีลงล่าง กระทบให้เสมหะหย่อนงวดแห้งไป และไปกระทบทำให้ธาตุดิน (หลอดเลือดหัวใจ, หทัยวัตถุ) เสียรูปปกติไปทำให้สูญเสียการทำหน้าที่และไปกระทบอีก ๒ ระบบ เสมหะที่กำเริบและหย่อนหมายบุพโพลีตงที่พิการไปเลี้ยงดินยอมทำให้ดินพิการไปด้วย จึงมีผลให้ดินผลิตไฟหย่อนไปจากปกติได้ ไฟหย่อนและลมหย่อน

๓. ตติยมหาสันนิบาต ลงตรีโทษที่วาตะ ↓

เสมหะกำเริบในระบบบิหัง ส่งผลกระทบต่อระบบปิตตะ คือ ตับหย่อน การทำงานผลิตไฟย่อยได้น้อยลง ส่งผลกระทบต่อระบบหทยัง หรือระบบการไหลเวียนโลหิตทั่วกายหย่อน การทำงานโลหิตชั้นในระยะตติยมหาสันนิบาตนี้ ธาตุดินที่ดูแลการทำงานของระบบไฟ ระบบน้ำ ระบบลมหย่อน การทำงานลงในระยะนี้ไฟเกิด (ไฟย่อย, ไฟอุ่นกาย) ทำงานน้อยกว่าไฟดับ (ไฟระส่ำ, ไฟเสื่อม) ในขั้นตอนนี้แพทย์ต้องทำให้ผู้ใช้กินได้ ถ้าดี นอนหลับสบาย โดยบำรุงธาตุดินที่ดูแลทั้ง 3 ระบบ เพิ่มไฟย่อยและไฟอุ่นกาย บำรุงโลหิต รุคูตเสมหะทั้งในไส้และนอกไส้ เพิ่มการไหลเวียนโลหิต ทั้งนำตะกรันออกจากกระบวนหารูและโลหิตตั้ง

การดูแลรักษาโรคหัวใจ (หทัยวัตถุ, หทัยวาตะ)

ด้วยการบริโภคอาหารมิได้เสมอ 8 จำพวก และต้องร้อนแลเย็น เป็นเหตุ ให้เกิดไฟระส่ำลมระส่ำย ให้ลมอโรคมาวาตาทัดขึ้นไปหาลมอุทังคมาวาตาทา บางทีลมอุทังคมาวาตาทา พัดลงมาหาลมอโรคมาวาตาทา จึงพัด โลहितให้เป็นฟอง อากาโร 32 จึงเคลื่อนไปจากที่อยู่ ไปกระทบให้เกิดลมหทัยวาตะ หทัยวาตะเกิดในน้ำเลี้ยงหัวใจ พยาธิมรณสัญกรรมบังเกิดขึ้นขณะใดลมบังเกิดขึ้นขณะนั้น ถ้ามนุษย์ผู้ใดมีความตายอันเที่ยงเป็นชีวิตชัยจนสิ้นไป แห่งชีวิตโดยแท้แล้ว เยียวยารักษามีหาย ถ้าเป็นปัจจุบันโทษยังมีติด พึงให้รวมยาระงับลมให้หทัยวัตถุเสียก่อน

ยารุลมหทัยวาตะ

๑. ยาจิตรากรมณ รุลมหทัยวาตะ เพื่อขับลมเบื้องสูงลงเบื้องล่าง คุมลมสวิงสวาย ดวงจิตระส่ำระส่ำย ลมตรีโทษเกิดในหทัย
๒. ยาถล่อมอารมณ รุลมพัดทั่วกายมิให้ติดขัด เพื่อให้เลือดลมไหลเวียนสะดวกไม่ติดขัด บำรุงประสาท
๓. ยาชุมนุมาโย ระบุระบบทางเดินอาหาร ตลอดคลุมหทัย แก้มในเส้น ในเอ็น ประจุลมร้ายทั้งปวง
๔. ยาฆาหาวัดโนทัย รุลมในไส้ มิให้แปรออกนอกไส้ แล้วตีขึ้นเบื้องสูง คุมลมในช่องท้อง

ยาล้อมลมหทัยวาตะ

๑. ยาเขียวประสะพิมเสน ล้อมไฟอุ่นกายที่กำเริบ (ไฟปรัทัยหคคิ) ให้ลดระดับลงสู่ปกติ เป็นการขับความร้อน ออกจากร่างกาย และทำให้ความชื้นของเลือดลดลง
๒. ยาประสะจันทนแดง ประสะลูกกระวาน ป้องกันลมมิให้ตีขึ้นเบื้องสูง แก้ปวดหัว มีนหัว นอนมิหลับ
๓. ยาทุณษัทยาโย ปรับสมดุลโลหิต ลดไฟระส่ำลมระส่ำย ลมริศดวง กระจายกองลมพัดทั่วกายมิให้ติดขัด
๔. ยาธาตุบรรจบ ปรับสมดุลไฟย่อยและไฟอุ่นกาย เพื่อให้ธาตุทั้ง 4 เข้าสู่สมดุล
๕. ยาเบญจขันธ ผายลมทั้งปวงอันบังเกิดในเส้นในเอ็น

ยารักษาลมหทัยวาตะ

๑. ยาประสะแห้วหมู ขจัดตะกรันในหลอดเลือด
๒. ยาตรีผลาธิคุณ ลดน้ำหนักตัว ปรับสมดุลเนื้อโลหิต ลดเบาหวาน ความดัน ไขมัน ยูริก
๓. ยาจันทนสามโลก เพื่อลดมวลน้ำตาลในเลือด กรณีมีเบาหวานแทรก
๔. ยาหอมระย่อม เพื่อปรับความดันโลหิตมิให้มีลมสวิงสวาย
๕. ยาบอระเพ็ดพุงช้าง เพื่อลดมวลไขมัน กรณีไขมันในเลือดสูง
๖. ยาถล่อมนางนอน สมุฏฐานเหตุมาจากโรคตับ
๗. ยาเนาวหอย สมุฏฐานเหตุมาจากโรคหัวใจ/โรคไต
๘. ยาตรีวาสังข์ สมุฏฐานเหตุมาจากม้าม
๙. ยาบำรุงโลหิต สมุฏฐานเหตุมาจากโลหิตจาง
๑๐. ยาอายุวัฒนะ บำรุงร่างกายให้แข็งแรงสมบูรณ์

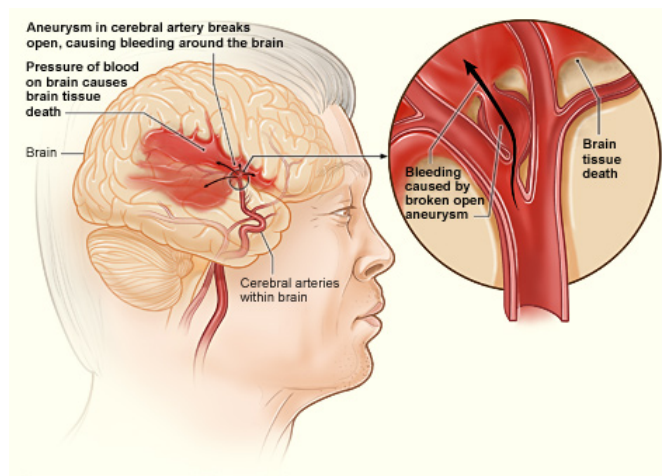
๓
โรคอัมพฤกษ์
อัมพาต

๓. โรคอัมพฤกษ์ อัมพาต

๓.๑ ความรู้พื้นฐานกลุ่มโรคอัมพฤกษ์ อัมพาต ตามแนวทางแพทย์แผนปัจจุบัน

โรคหลอดเลือดสมอง

คำว่า stroke หรือ CVA หมายถึงภาวะที่สมองขาดออกซิเจนเนื่องมาจากเลือดไปเลี้ยงสมองไม่พอ ทำให้สมองส่วนดังกล่าวตายภายในไม่กี่นาที อาการของโรค stroke จะเกิดบริเวณของร่างกายที่ควบคุมด้วยสมองส่วนนั้น เช่น อาการอ่อนแรงโดยเฉียบพลัน อ่อนแรงหรือชาบริเวณใบหน้า แขน หรือขา พูดลำบาก หรือไม่เข้าใจคำพูด หรือมีปัญหาเรื่องการมองเห็น

โรคหลอดเลือดสมอง (Stroke) เป็นการหยุดการทำงานของสมองอย่างฉับพลันโดยมีสาเหตุจาก การรบกวน หลอดเลือดที่เลี้ยงสมอง โรคนี้อาจเกิดจากการขาดเลือดเฉพาะที่ของสมอง (ischemia) ซึ่งมีสาเหตุจากภาวะ หลอดเลือดที่ลิ่มเลือด (thrombosis) หรือภาวะมีสิ่งหลุดอุดตันหลอดเลือด (embolism) หรืออาจเกิดจากการ ตกเลือด (hemorrhage) ในสมอง ผลจากภาวะดังกล่าวทำให้สมองส่วนที่ขาดเลือดหรือตกเลือด ทำงานไม่ได้ และอาจส่งผลทำให้เป็นอัมพาตครึ่งซีก (hemiplegia : ไม่สามารถขยับแขนขาส่วนใดส่วนหนึ่งหรือซีกใดซีกหนึ่ง) ไม่สามารถที่จะทำความเข้าใจหรือพูดได้ หรือตาบอดครึ่งซีก (hemiamopsia : ไม่สามารถขยับแขนขาส่วนใด ส่วนหนึ่ง หรือซีกใดซีกหนึ่ง) ไม่สามารถที่จะทำความเข้าใจหรือพูดได้ หรือตาบอดครึ่งซีก (hemianopsia : ไม่สามารถมองเห็นครึ่งซีกหนึ่งของลานสายตา) ทั้งนี้ถ้ามีความรุนแรงมาก อาจทำให้ถึงขั้นเสียชีวิตได้

โรคหลอดเลือดสมองสามารถแบ่งได้เป็น ๓ ประเภท ได้แก่

๑. **Ischemic Stroke** เป็น “ภาวะหลอดเลือดสมองตีบตัน” หรือ “ภาวะสมองขาดเลือด” พบได้ประมาณ ๘๐% ของโรคหลอดเลือดสมอง มีสาเหตุมาจากการเสื่อมสภาพของหลอดเลือดจากการสะสมของคราบไขมัน หินปูน ที่ผนังหลอดเลือดชั้นในจนหนาแน่น แข็ง ขาดความยืดหยุ่น ทำให้รูของหลอดเลือดค่อยๆ ตีบแคบลง ส่งผลให้ ประสิทธิภาพของการลำเลียงเลือดลดลง หรืออาจเกิดจากลิ่มเลือดจากหัวใจ หรือการปริแตกของผนังหลอดเลือด หลุดมาอุดตันหลอดเลือด

๒. **Hemorrhagic Stroke** เป็น “ภาวะหลอดเลือดสมองแตก” หรือ “ภาวะเลือดออกในสมอง” ส่งผลให้เซลล์สมองได้รับบาดเจ็บจากการมีเลือดคั่งในเนื้อสมอง ทำให้เนื้อสมองตายมักพบในผู้ที่มีความดันโลหิตสูง ทำให้หลอดเลือดมีความเปราะและโป่งพอง และสาเหตุอื่นๆ ที่พบได้ เช่น ภาวะโป่งพองของหลอดเลือดสมอง ผู้ที่มีการแข็งตัวของเลือดผิดปกติ เช่น โรคเลือด โรคตับ การรับประทานยาต้านการแข็งตัวของเลือด การได้รับสารพิษ การใช้สารเสพติด เป็นต้น

๓. **Transient ischemic attack (TIA)** เป็น “ภาวะสมองขาดเลือดชั่วคราว” มีอาการคล้ายโรคสมองขาดเลือด แต่มีอาการชั่วคราวมักเป็นไม่เกิน ๒๔ ชั่วโมง ประมาณ ๑๕% ของผู้ป่วยที่มีอาการสมองขาดเลือดชั่วคราว จะมีภาวะโรคหลอดเลือดสมองตามมาจึงถือเป็นภาวะเร่งด่วนที่ต้องรีบมาโรงพยาบาล เพราะมีโอกาสเสี่ยงที่จะทำให้เกิดอัมพฤกษ์ อัมพาตได้

ปัจจัยเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมองมีดังนี้

๑. ความดันโลหิตสูง เป็นปัจจัยเสี่ยงที่สำคัญที่สุดของการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง ควรควบคุมความดันโลหิตให้น้อยกว่า ๑๔๐/๙๐ mmHg ในผู้ที่อายุน้อยกว่า ๖๐ ปี, เป็นเบาหวาน หรือเป็นโรคไตวายเรื้อรัง และควรควบคุมความดันโลหิตให้น้อยกว่า ๑๕๐/๙๐ mmHg ในผู้ที่มีอายุมากกว่า ๖๐ ปี

๒. โรคเบาหวาน สำหรับผู้ป่วยเบาหวานควรควบคุมระดับน้ำตาลก่อนอาหารเช้าอยู่ระหว่าง ๘๐ - ๑๓๐ mg/dl หรือ น้ำตาลสะสม (HbA1C) ให้น้อยกว่า ๗ เพื่อลดความเสี่ยงในการเกิดโรคหลอดเลือดในร่างกาย

๓. คอเลสเตอรอลในเลือดสูง การรับประทานอาหารที่มีไขมันอิ่มตัวสูง จะทำให้ร่างกายมีค่าไขมันไม่ดี (LDL) ในเลือดสูงซึ่งเพิ่มความเสี่ยงในการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง

๔. โรคอ้วน ควรควบคุมน้ำหนักให้มีค่าดัชนีมวลกาย (BMI) อยู่ในช่วง ๑๘.๕ - ๒๕ ซึ่งคำนวณโดยวัดน้ำหนักเป็นกิโลกรัมหารด้วยความสูงเป็นเมตรยกกำลังสอง

๕. การขาดการออกกำลังกาย ควรออกกำลังกายอย่างน้อยวันละ ๓๐ - ๔๐ นาที เป็นจำนวน ๓ - ๔ ครั้ง/สัปดาห์

๖. การสูบบุหรี่จัดและการดื่มสุราเป็นประจำ ผู้ชายที่ดื่มแอลกอฮอล์เกิน ๒ หน่วย (standard drink)/วัน หรือมากกว่า ๑๔ หน่วย/สัปดาห์ ผู้หญิงที่ดื่มแอลกอฮอล์เกิน ๑ หน่วย (standard drink)/วัน หรือมากกว่า ๗ หน่วย / สัปดาห์ จะเพิ่มโอกาสเสี่ยงในการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง โดยที่ ๑ standard drink มีค่าเท่ากับ ๑๐ - ๑๒ กรัมของ ethanol alcohol เช่น ๑ standard drink ของเบียร์ที่มีแอลกอฮอล์ ๔% จะมีปริมาณเท่ากับ ๓๐๐ ml เป็นต้น

๗. การใช้สารเสพติด

๘. การหยุดหายใจขณะนอนหลับตอนกลางคืน ผู้ที่มีประวัติหยุดหายใจขณะนอนหลับตอนกลางคืน ซึ่งพบได้บ่อยในคนที่นอนกรนดังๆ หรือมีน้ำหนักตัวมากๆ ควรมาพบแพทย์เพื่อทำ sleep test ดูว่ามีออกซิเจนในเลือดต่ำในช่วงนอนหลับหรือไม่ ซึ่งเป็นปัจจัยเสี่ยงในการเกิดโรคหลอดเลือดสมองตามมาได้

๙. หลอดเลือดแดงที่ไปเลี้ยงสมองบริเวณคอตีบ พบในผู้ที่มีอายุมาก มีความเสี่ยงของโรคหลอดเลือดสมอง เช่น เป็นความดันโลหิตสูง เบาหวาน ไขมันในเลือดสูง สูบบุหรี่ สามารถตรวจคัดกรองได้โดยการทำอัลตราซาวนด์ดูหลอดเลือดบริเวณคอ

๑๐. หัวใจเต้นผิดปกติจังหวะหรือมีลิ้นหัวใจผิดปกติ สามารถทำให้เกิดลิ่มเลือดไปอุดตันในหลอดเลือดสมองได้ สามารถตรวจคัดกรองได้โดยการตรวจร่างกาย ตรวจคลื่นไฟฟ้าหัวใจ หรือการตรวจหัวใจด้วยคลื่นความถี่สูง (echocardiogram)

ปัจจัยเสี่ยงที่ไม่สามารถป้องกันได้

๑. ผู้สูงอายุ มีโอกาสเป็นได้มาก เรามักพบโรคหลอดเลือดสมองในผู้สูงอายุ เนื่องมาจากการเสื่อมสภาพของหลอดเลือด
๒. เพศชาย พบอุบัติการณ์การเกิดโรคหลอดเลือดสมองได้มากกว่าเพศหญิง
๓. มีประวัติโรคหลอดเลือดสมองในครอบครัว
๔. มีประวัติเคยเป็นโรคหัวใจขาดเลือด หรือโรคหลอดเลือดสมองมาก่อน

สัญญาณเตือนโรคหลอดเลือดสมอง

- อาการเตือนโรคหลอดเลือดสมองที่เราสามารถสังเกตได้หลักๆ มี ๕ สัญญาณเตือนสำคัญ ดังนี้
๑. ชาหรืออ่อนแรงใบหน้าซีกใดซีกหนึ่งอย่างฉับพลัน ทำให้มุมปากตก ปากเบี้ยว อมน้ำไม่อยู่ น้ำไหลออกจากมุมปาก
 ๒. ชาหรืออ่อนแรงที่แขนขาซีกใดซีกหนึ่งอย่างฉับพลัน สูญเสียการทรงตัว
 ๓. พูดไม่ชัด พูดไม่ออก สับสน นึกคำพูดไม่ออก
 ๔. การมองเห็นมีปัญหาฉับพลัน อาจมองเห็นภาพซ้อน มองเห็นภาพครึ่งเดียว ตาบอดหนึ่งหรือสองข้าง
 ๕. มีอาการปวดศีรษะรุนแรงฉับพลัน

อาการ 5 สัญญาณเตือนดังกล่าว อาจเกิดเพียงอาการเดียวหรือหลายอาการรวมกันก็ได้ ขึ้นอยู่กับตำแหน่งที่สูญเสียหน้าที่ไป บางรายอาจมีอาการผิดปกติเหล่านี้ชั่วคราวแล้วดีขึ้นภายใน ๒๔ ชั่วโมง เนื่องจากสมองขาดเลือดชั่วคราว (Mini Stroke) แต่อย่างไรหากมีอาการดังกล่าวเกิดขึ้นอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ควรรอดูอาการแต่ควรรีบพบแพทย์โดยด่วน เพราะหากผู้ป่วยมาถึงโรงพยาบาลได้เร็วจะสามารถเข้ารับการรักษาได้ทันการณ์ ลดความเสี่ยงต่อความพิการและเสียชีวิตได้

การได้รับบาดเจ็บบริเวณศีรษะ

เมื่อศีรษะได้รับบาดเจ็บหรือการกระทบกระเทือนอย่างรุนแรง อาจทำให้เกิดความเสียหายภายในสมองได้ เนื้อเยื่อสมองอาจฉีกขาดหรือฟกช้ำจากการกระทบกระเทือนระหว่างสมองกับกะโหลกศีรษะ จนสร้างความเสียหายแก่เส้นเลือดและเส้นประสาทในสมอง ความเสียหายมักเกิดขึ้นกับสมองซีกซ้ายที่ควบคุมการเคลื่อนไหวของร่างกาย จนส่งผลต่ออาการอัมพาตของร่างกายในซีกขวา และความเสียหายในสมองซีกขวาที่ควบคุมการเคลื่อนไหวของร่างกาย จะทำให้ผู้ป่วยเป็นอัมพาตบริเวณร่างกายซีกซ้าย อย่างไรก็ตาม อาการอัมพาตของร่างกายในแต่ละซีกนั้นขึ้นอยู่กับตำแหน่งของสมองที่ได้รับบาดเจ็บ

การได้รับบาดเจ็บบริเวณไขสันหลัง

ไขสันหลังเป็นเส้นประสาทที่อยู่ภายในกระดูกสันหลังที่เชื่อมไปถึงกระดูกคอ มีหน้าที่ควบคุมระบบประสาทส่วนกลางซึ่งเป็นตัวกลางเชื่อมสัญญาณระหว่างสมองกับร่างกายในการรับรู้ความรู้สึกต่างๆ ทำให้สมองสามารถสั่งการควบคุมการแสดงออก ปฏิกริยา และการเคลื่อนไหวต่างๆ ของร่างกายได้ ดังนั้น เมื่อไขสันหลังเกิดความเสียหาย เช่น กระดูกบริเวณคอ หรือกระดูกสันหลังบาดเจ็บจากแรงกระแทก อาจทำให้ไขสันหลังได้รับความเสียหายจนไม่สามารถส่งสัญญาณจากสมองไปยังกล้ามเนื้อเพื่อควบคุมการเคลื่อนไหวได้อีกต่อไป

การบาดเจ็บบริเวณกระดูกสันหลังมักมีสาเหตุจากการเจ็บป่วยด้วยโรคต่างๆ มากกว่าการได้รับการกระทบกระเทือนจนสร้างความเสียหาย อุบัติเหตุรุนแรงที่อาจทำให้ไขสันหลังบาดเจ็บ ได้แก่ อุบัติเหตุทางรถยนต์ อุบัติเหตุจากการทำงาน อุบัติเหตุที่เกิดขึ้นระหว่างเล่นกีฬาหรือทำกิจกรรมต่างๆ การหล่นจากที่สูง เป็นต้น ทั้งนี้ ลักษณะอาการอัมพาตนั้นขึ้นอยู่กับบริเวณไขสันหลังที่ได้รับบาดเจ็บด้วย เช่น การบาดเจ็บบริเวณกระดูกสันหลังส่วนกลางอาจทำให้เป็นอัมพาตชนิดพาราปลีเจีย (ร่างกายส่วนล่างล้มตัวลงมาเป็นอัมพาต) หรือการบาดเจ็บบริเวณกระดูกคออาจทำให้เป็นอัมพาตชนิดเตตราปลีเจีย หรือควอดริปลีเจีย (เป็นอัมพาตทั้งแขนและขาทั้งสองข้าง)

โรคปลอกประสาทเสื่อมแข็ง หรือเอ็มเอส (Multiple Sclerosis)

ระบบภูมิคุ้มกันร่างกายซึ่งทำหน้าที่ป้องกันและกำจัดสารติดเชื้อทำงานผิดปกติ ส่งผลให้สารมัยอีลิน (Myelin) ที่หุ้มอยู่รอบใยประสาทบริเวณไขสันหลังถูกทำลาย เมื่อปลอกประสาทนี้ถูกทำลาย ส่งผลรบกวนต่อการนำสัญญาณสื่อประสาทระหว่างสมองกับร่างกาย ทำให้เกิดอาการอัมพาตได้ในที่สุด

สาเหตุของอัมพาตที่มาจากสาเหตุอื่นๆ

๑. โรคทางระบบประสาท เช่น โรคกล้ามเนื้ออ่อนแอแรงเอแอลเอส (Amyotrophic Lateral Sclerosis) หรือโรคเซลล์ประสาทสั่งการเสื่อม (Motor Neuron Disease) ซึ่งเซลล์ประสาทที่ควบคุมการเคลื่อนไหวเสื่อมหรือตายก่อนถึงอายุขัย อาจทำให้เกิดอัมพาตทั้งตัวได้

๒. โรคที่ภูมิคุ้มกันทำลายตนเอง เช่น กลุ่มอาการจีบีเอส หรือ กิลแลง-บาร์เร (Guillain-Barre Syndrome) ที่ระบบประสาทส่วนปลายเกิดการอักเสบติดเชื้อมับปลั้

๓. โรคใบหน้าเบี้ยวครึ่งซีก หรือโรคใบหน้าอัมพาตครึ่งซีก (Bell's Palsy) เส้นประสาทบริเวณใบหน้าซึ่งควบคุมการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อบนใบหน้าเกิดการอักเสบ

๔. โรคสมองพิการ (Cerebral Palsy) มีความผิดปกติทางสมองทำให้ร่างกายขยับหรือเคลื่อนไหวลำบากหรือผิดปกติ

๕. กลุ่มอาการหลังจากโรคโปลิโอ (Post-Polio Syndrome)

๖. เนื้องอกที่เส้นประสาท (Neurofibromatosis)

๗. มะเร็งสมอง มะเร็งไขสันหลัง มักทำให้เกิดอาการอัมพาตครึ่งซีก

๘. โรคโหล่ม ซึ่งเป็นโรคติดเชื้อ แบคทีเรียจะไปทำลายเส้นประสาท ทำให้เกิดอาการอัมพาตชั่วคราวบริเวณใบหน้า

๙. พิกัดแต่กำเนิด เช่น สไปนา ไบพิดา เป็นอาการพิกัดแต่กำเนิดบริเวณกระดูกสันหลังและระบบประสาท ทำให้ร่างกายอัมพาตบางส่วนหรืออัมพาตอย่างถาวร

๑๐. โรคสมองอักเสบ หรือ โรคฝีในสมอง สาเหตุจากสมองอักเสบ ส่งผลให้เกิดอัมพาตได้ ถ้าอักเสบโดยทั่วไป เช่น ไข้สมองอักเสบ จะมีอาการไข้สูง ไม้รู้สึกตัว ต่อมาแขนขาเกิดอาการเกร็ง หรือถ้าเป็นฝีในสมองส่วนใดส่วนหนึ่ง การควบคุมการส่วนนั้นจะเสียหน้าที่ อาการที่แสดงออกจะไม่เป็นอัมพาตทั้งตัว แต่จะเป็นเฉพาะส่วน

๑๑. โรคพยาธิในสมอง เกิดจากการรับประทานของดิบ ของไม่สะอาด ทำให้เกิดพยาธิ หรือซิสต์ของพยาธิในสมองได้ เช่น ตัวจิ๊ดไขสมอง เกิดอัมพาตได้

๑๒. โรคเบาหวาน

๑๓. โรคไขมันในเลือดสูง

๑๔. โรคความดันโลหิตสูง

๑๕. โรคหัวใจรูมาติก และหัวใจเต้นผิดจังหวะ

๑๖. โรคอ้วน

๑๗. โรคโปลิโอ

๑๘. โรคท้าวแสนปม (Neurofibromatosis)

อัมพาต (Paralysis) คือ อาการที่กล้ามเนื้อของอวัยวะส่วนต่าง ๆ ในร่างกายไม่สามารถขยับเคลื่อนไหวได้เนื่องจากภาวะเจ็บป่วยที่ทำให้ระบบสั่งการของสมองสำหรับควบคุมการเคลื่อนไหวของร่างกายเกิดความผิดพลาดเป็นอาการที่เกิดอย่างปัจจุบันทันที ต่อการทำงานของสมองบางส่วน หรือทั้งหมด โดยที่อาการนั้นเป็นอยู่นาน ๒๔ ชั่วโมง หรือทำให้สูญเสียชีวิต มีสาเหตุจากโรคหลอดเลือดสมอง หรือไขสันหลัง ซึ่งเกิดจากหลอดเลือดตีบหรือแตกก็ได้ ในผู้ป่วยบางรายมีการขาดหรือเสียความรู้สึกบริเวณนั้นๆ ร่วมด้วย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่ามีสภาพอัมพาตอยู่ที่ส่วนใดของร่างกาย อาจอยู่ที่สมอง หรือไขสันหลัง หรือส่วนปลายประสาท

อัมพาต	หมายถึง	อาการอ่อนแรงจนไม่สามารถขยับเขยื้อนร่างกายได้เลย
อัมพฤกษ์	หมายถึง	อาการอ่อนแรงที่ผู้ป่วยยังพอขยับร่างกายส่วนนั้นได้บ้าง

อาการจะต้องเกิดในทันทีทันใด เช่น ตื่นนอนเช้า ขณะกำลังทำงาน หรือกำลังทำกิจวัตรต่างๆ แล้วมีอาการชา หรืออ่อนแรง ในบางคนอาจมีอาการเตือนมาก่อน เช่น มีอาการอ่อนแรงครึ่งซีก ตาข้างหนึ่งข้างใดมองไม่เห็นชั่วระยะเวลาสั้นๆ แต่เป็นนาที หรือเป็นชั่วโมง แล้วอาการดีขึ้นเป็นปกติ ซึ่งถ้าผู้ป่วยมีอาการเตือนแล้วรีบมาพบแพทย์ ก็จะมีประโยชน์ในแง่ของการป้องกันการเกิดอัมพาต อัมพฤกษ์ได้

จากการศึกษาของต่างประเทศพบว่า อัมพาตจะพบมากขึ้นตามอายุทั้งเพศชายและหญิง เช่น

▶ อายุ ๔๕ - ๕๔ ปี	พบอัมพาต	ประมาณ ๑ ต่อ ประชากร ๑,๐๐๐ ราย
▶ อายุ ๕๖ - ๖๔ ปี	พบอัมพาต	ประมาณ ๑ ต่อ ประชากร ๑๐๐ ราย
▶ อายุ ๗๕ - ๘๔ ปี	พบอัมพาต	ประมาณ ๑ ต่อ ประชากร ๕๐ ราย
▶ อายุ มากกว่า ๘๕ ปี	พบอัมพาต	ประมาณ ๑ ต่อ ประชากร ๓๐ ราย

นอกจากนี้ยังพบว่าผู้ชาย มีความเสี่ยงมากกว่าผู้หญิง ในช่วงอายุ ๔๕ - ๖๔ ปี แต่ถ้าอายุมากกว่า ๖๕ ปีแล้ว โอกาสในการเกิดอัมพาต จะค่อนข้างเท่ากัน

ชนิดของอัมพาต

- **อัมพาตเฉพาะที่** มีอวัยวะบางส่วนที่เป็นอัมพาตและขยับเขยื้อนไม่ได้ เช่น ใบหน้า หรือมือ
- **อัมพาตทั่วร่างกาย** เป็นอัมพาตในบริเวณกว้าง ส่งผลให้อวัยวะบางส่วนหรือหลายส่วนขยับเคลื่อนไหวไม่ได้ ได้แก่

๑. โมโนพลีเจีย (Monoplegia) - แขน หรือขาข้างใดข้างหนึ่งขยับเคลื่อนไหวไม่ได้
๒. เฮมิพลีเจีย (Hemiplegia) - แขน และขาข้างใดข้างหนึ่งขยับเคลื่อนไหวไม่ได้ หรือที่เรียกว่า อัมพาตครึ่งซีก
๓. พาราพลีเจีย (Paraplegia) - ขาทั้งสองข้าง หรือตั้งแต่บริเวณอุ้งเชิงกรานและช่วงล่างของลำตัวลงไปขยับเคลื่อนไหวไม่ได้
๔. เตตราพลีเจีย หรือ ควอดริพลีเจีย (Tetraplegia หรือ Quadriplegia) - แขนและขาทั้งสองข้างขยับเคลื่อนไหวไม่ได้

อัมพาตยังแบ่งเป็น ๒ ประเภท ตามลักษณะกล้ามเนื้อในบริเวณที่เป็นอัมพาตด้วย ได้แก่

- **อัมพาตแบบกล้ามเนื้ออ่อนปวกเปียก (Flaccid Paralysis)** กล้ามเนื้อจะหดตัวและอ่อนแรง
- **อัมพาตแบบกล้ามเนื้อเกร็ง (Spastic Paralysis)** กล้ามเนื้อจะตึงและแข็ง ซึ่งอาจทำให้กล้ามเนื้อกระตุกหรือเกิดตะคริวได้

อัมพาตอาจเกิดขึ้นเพียงชั่วคราว อย่างผู้ป่วยโรคใบหน้าเบี้ยวครึ่งซีก (Bell's Palsy) ซึ่งมีใบหน้าบิดเบี้ยวจากกล้ามเนื้อบนใบหน้าอ่อนแรงครึ่งซีกเพราะเกิดภาวะอักเสบที่ประสาทสมองเส้นที่ ๗ หากได้รับการดูแลรักษาอย่างเหมาะสม ผู้ป่วยจะฟื้นตัวกลับมาและหายจากอาการอัมพาตบางส่วน หรือหายดีเป็นปกติได้

อย่างไรก็ตาม ในผู้ป่วยบางรายอาจยากที่จะหายดีเป็นปกติ หรืออาจเป็นอัมพาตไปตลอดชีวิต ขึ้นอยู่กับสภาพร่างกาย การรักษา และการเจ็บป่วยที่เป็นสาเหตุให้เกิดอาการอัมพาตด้วย

๓.๒ หลักการวินิจฉัยและรักษา โรคอัมพฤกษ์ อัมพาต ตามแนวทางแพทย์แผนไทย

๓.๒.๑ มูลเหตุจากลมอัมพฤกษ์ อัมพาต

ลมอัมพฤกษ์ - อัมพาต

ลมอัมพฤกษ์-อัมพาต ในแบบแผนไทย ตามตำรับวินิจฉัยและตำรับรักษาในสายราชสกุล “ทินกร”

ดิน คือ ร่างกาย น้ำ คือ เลือด ลม พัดอยู่ภายในร่างกาย ไฟให้ความอบอุ่นร่างกายและใช้ย่อยอาหาร ถ้าดินน้ำลมไฟอยู่ในสัดส่วนดังนี้ ดิน ๒๐ ส่วน / น้ำ ๑๒ ส่วน / ลม ๖ ส่วน / ไฟ ๔ ส่วน ดินรวมกับน้ำมองเห็นได้ จึงนับเรียกเป็นอาการครบ ๓๒ ส่วนลมและไฟมองไม่เห็น จึงไม่ถูกนับรวม ถ้าส่วนใดมีมากไปเรียกกำเริบ ถ้าส่วนใดมีน้อยไปเรียกหย่อน ถ้ากำเริบมาก หย่อนมาก ก็จะพิการคือเจ็บป่วยนั่นเอง

ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะเรื่องของลมที่พัดอยู่ภายในร่างกาย อันเป็นสาเหตุหลักทำให้เกิดอาการอัมพฤกษ์ อัมพาต ประกอบไปด้วยหกส่วน แยกได้เป็น ๑. ลมพัดจากเท้าไปที่ศีรษะ ๒. ลมพัดจากศีรษะมาที่เท้า ๓. ลมที่วิ่งอยู่ภายนอกลำไส้ ๔. ลมที่วิ่งอยู่ในกระเพาะอาหารและลำไส้ ๕. ลมหายใจเข้าและออก ๖. ลมพัดทั่วกายแต่ละกองลมก็ทำหน้าที่ต่างๆ กันไป เช่น ลมพัดทั่วกาย ทำให้ร่างกายเคลื่อนไหวได้ หากกำเริบคือมากไปก็จะทำให้อึดอืดไปทั้งตัว ไม่สบายเนื้อไม่สบายตัว หากหย่อนคือน้อยไปแข่งขาจะขัด เคลื่อนไหวลำบาก นอกจากนั้นลมยังสามารถเข้าไปแทรกอยู่ในน้ำ ทำให้น้ำพัดพาไปทั่วกาย เช่น การไหลเวียนของโลหิตต้องอาศัยลมนำไป และยังแทรกเข้าไปได้ในไฟ ทำให้เกิดความร้อน ให้ความอบอุ่นและย่อยอาหารไปสร้างเลือดได้อีก เปรียบเสมือนกลไกสำคัญทำให้ร่างกายนั้นทำงานเป็นปกติ

จะเห็นว่าลมนั้นนอกจากมีคุณแล้วยังมีโทษได้ เพราะหากมากเกินไปหรือน้อยเกินไปไม่อยู่ในภาวะที่สมดุลสามารถเป็นเหตุให้เกิดอาการต่างๆ นานา สร้างโรคให้เกิดขึ้นได้มากมาย จนถูกเปรียบในแผนไทยไว้ว่าโรคอาจเกิดได้จากลม ๑๐๘ เป็นเหตุ อัมพฤกษ์อัมพาตก็เช่นกัน เป็นอาการทางลมประเภทหนึ่ง ในทางแผนไทยถึงได้เรียกว่าลมอัมพฤกษ์ - อัมพาต ไม่ใช่โรค และมาหลังจากเกิดโรคแล้วต่างหากเป็นอาการข้างเคียงของอาการ คือโรคหลักที่เป็นมาแต่ก่อนแล้ว เช่น เป็นโรคตับแข็ง อาการข้างเคียงคือท้องจะอืดเป็นประจำ และหากผู้ป่วยมีภาวะไขมันในโลหิต (แผนไทยเรียกตะกรันในหลอดโลหิต) ก็อาจจะเกิดลมไปดันไขมันขึ้นไปอุดตันบริเวณศีรษะ ทำให้การไหลเวียนของโลหิตไปที่ศีรษะหยุดกระทันหัน เกิดอาการปากเบี้ยว พุดไม่ชัด แขนขาอ่อนแรง หรืออาการอัมพฤกษ์นั่นเอง เมื่อเป็นอาการทางลมจึงเกิดจากลม จากกองลมในกระเพาะ และลมในลำไส้ที่ใหญ่ แผนไทยเรียกกองลมนี้ว่า “ลมกองหยาบ” เพราะมีมวลลมขนาดใหญ่และมากเนื่องจากเกิดในร่างกายบริเวณที่มีพื้นที่มากไม่ว่าจะลำไส้ที่ยาวหรือกระเพาะที่ใหญ่

ฉะนั้นจึงสามารถแยกสมุฏฐานอาการ (ต้นทางของอาการ) ได้เป็นสองกลุ่ม คือเป็นโรคอยู่แล้วลมอัมพฤกษ์ตามมา และมีอาการอยู่แล้ว ลมอัมพฤกษ์ตามมา ขอทำความเข้าใจเสียก่อนว่า ถ้าเป็นโรคแผนไทยเรียกพิการ ถ้าเป็นอาการหมายถึงแค่กำเริบหรือหย่อนเท่านั้น ยังไม่ถึงขั้นพิการคือป่วย ในยุคสมัยปัจจุบันมีผู้ป่วยด้วยอาการอัมพฤกษ์ - อัมพาตเป็นอันมาก และส่วนใหญ่ไปรักษาที่อาการอัมพฤกษ์-อัมพาต โดยละเอียดถึงต้นทางที่ทำให้เกิดอาการนั้นๆ อาการที่หายดีแล้วจึงอาจกลับมาได้อีกในทุกเวลา โดยไม่มีอาการเตือนล่วงหน้า และที่สำคัญอาการอัมพฤกษ์ - อัมพาต เกิดขึ้นในปัจจุบันก็จริง แต่ใช้เวลาสะสมอาการมายาวนานกว่าจะบังเกิดขึ้น การที่อวัยวะในร่างกายบางส่วนเสื่อมไปจากเหตุต่างๆ เช่น เกิดจากอายุที่มากขึ้น เกิดจากไขว้ระยะส่วนนั้นมากกว่าส่วนอื่น

แผนไทยเรียกอาการเหล่านี้ว่า “กระษัย” อันหมายถึง อาการที่เสื่อมไปแห่งอวัยวะน้อยใหญ่ค่อยเป็นค่อยไปที่ละน้อยๆ จนเกิดการกำเริบหรือหย่อน นำไปสู่ความพิการ คือเจ็บป่วย

กระษัยจึงทำให้เกิดอาการอัมพฤกษ์-อัมพาต

อาการทางกระษัยนั้นมีหลากหลายมากมาย ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะกระษัยอันเนื่องให้เกิดอาการอัมพฤกษ์-อัมพาตเท่านั้น นั่นคือกระษัยลมเป็นสมุฏฐานเหตุอาการ และกระษัยกล่อนที่เกิดแต่โรคหรืออาการอื่น

กระษัยทางลม

กระษัยลั่น	คืออาการท้องอืด, ท้องเฟ้อ, จุกเสียดแน่น ลมเป็นเหตุแห่งอาการ
กระษัยรอก	คืออาการอาเจียนเปล่า, อาการเรอบ่อยๆ, อาการปวดศีรษะ
กระษัยจุก	คือมีลมมากในช่องท้อง
กระษัยปลาไหล	คืออาการกระเพาะอาหารอักเสบ/ลำไส้ใหญ่น้อยอักเสบ, ท้องผูก, มีลมมากในลำไส้
กระษัยปลวก	คือมีลมมากในลำไส้เล็กและใหญ่
กระษัยปลาหม้อ	คืออาการมีลมในลำไส้วิ่งเสียดแทงขึ้นไปข้างบน
กระษัยदान	คืออาการระบบย่อยอาหารพิการ
กระษัยทัน	คืออาการกระเพาะอาหารหรือลำไส้อักเสบ
กระษัยลม	คืออาการจุกเสียดแน่น เมื่อยขบในข้อกระดูก
กระษัยเหล็ก	คืออาการท้องผูกเป็นพรรตึก

กระษัย/กล่อนอื่นๆ

นอกจากนี้ยังมีกระษัยประเภทที่ทำให้เกิดโรคตามมา	
กระษัยกระปือ	คืออาการโรคตับ
กระษัยเต่า	คืออาการจากโรคทำให้มีม้ามโต (มีอาการท้องบวมลม)
กระษัยเสียด	คืออาการระบบประสาทอักเสบ
กระษัยน้ำ	คืออาการปวดเมื่อยซ้าซากไปตามเนื้อตามตัว

ท้ายสุดเป็นอาการกล่อน ซึ่งพัฒนาอาการมาจากอาการกระษัย

กล่อนดิน	คืออาการลมเสียดแทงรavnมสองข้าง, แน่นที่หน้าอก เป็นโรคหัวใจ
กล่อนน้ำ	คืออาการท้องมาน, ท้องบวม/ท้องโต จากโรคต่างๆ
กล่อนลม	คืออาการแน่นหน้าอก ร้อนในอกแต่ตัวเย็น อาการทางความดันโลหิต
กล่อนไฟ	คืออาการแน่นหน้าอก ระบบย่อยอาหารพิการ
กล่อนเถา	คืออาการมีลมมากในช่องท้อง จนแข็งเป็นลำขวางท้องอยู่

สรุป กระษัยเหตุแห่งอาการอัมพฤกษ์-อัมพาต ส่วนใหญ่เกิดแต่ลมเป็นเหตุ ส่วนที่มาจากโรคเป็นเหตุ มีโรคตับ/โรคหัวใจ/โรคที่ทำให้มีม้ามโต (มีอาการท้องบวมลม)/โรคความดันโลหิตสูง/โรคทางประสาท เช่น ปวดศีรษะเรื้อรัง/ไมเกรน เป็นต้น แต่ทั้งหมดก็มีเหตุจากลมอีกเช่นกัน

กระษัย/กล่อนทำให้เกิดอาการ แต่เหตุสมุฏฐานที่แท้จริง

มาจากลม จึงเรียกอาการนี้ว่า “ลมอัมพฤกษ์-อัมพาต”

ลมเป็นเหตุ เพราะลมที่วิ่งแรงย่อมไปผลักดันให้โลหิตวิ่งแรงตามไปด้วย แต่เมื่อไปเจอตะกรันขวางทางเดินโลหิตอยู่จึงเกิดแรงอัดอั้น ทำให้เส้นโลหิตแตก ถ้าไปเกิดในสมองก็จะทำให้เกิดอาการอัมพฤกษ์ - อัมพาตตามมา

ชัดเจนเลยว่าลมเป็นเหตุและอัมพฤกษ์-อัมพาต คืออาการตาม ไม่ใช่อาการหลัก ในตำรับวินิจฉัยของราชสกุล “ทินกร” กล่าวว่า อัมพฤกษ์-อัมพาต มีแบบที่ปรากฏอาการชัดเจนแล้วคือพิการเดินไม่ได้ถาวร หรือชั่วคราว กับแบบที่มีโอกาสจะเป็นได้ในวันหน้า หากไม่ป้องกันไว้ก่อน ซึ่งจะขอกกล่าวในรายละเอียด ดังนี้

แบบที่มีโอกาสจะเป็นได้ในวันหน้า อาการทางลมล้วนเป็นสมุฏฐานของแบบนี้ จึงต้องกล่าวเรื่องลมเป็นหลัก โดยเฉพาะลมกองหยาบ ซึ่งมักเกิดกับปัจฉิมวัย คือผู้มีอายุตั้งแต่ ๓๒ ปีขึ้นไป เพราะในวัยนี้ลมจะกำเริบได้ง่ายมาก มักเกิดอาการท้องอืดเพื่อ อาหารไม่ย่อย ย่อยยาก ธาตุไฟในการย่อยอาหารหย่อนลง ลมจึงบังเกิดตามมา อายุปัจฉิม อวัยวะน้อยใหญ่ใช้งานมายาวนาน อันเกิดจากการทำงาน การใช้ชีวิต อาหารการกินต่างๆ ของเสียของสะสมในหลอดโลหิตมีมากมาย ระบบย่อยอาหารระบบทางเดินอาหารเต็มไปด้วยตะกรันและเถาดาน เกิดเป็นอาการกระษัยชนิดต่างๆ และง่ายมากที่จะเกิดลมอัมพฤกษ์ - อัมพาตได้ ผู้มีอาการลมกองหยาบไปดันโลหิตตีขึ้นบนหรือความดันโลหิตสูง ประจวบกับมีไขมันเลวมาก มีตะกรันในหลอดโลหิตอยู่ย่อมมีโอกาสเสี่ยงเช่นกัน ปฐมเหตุแห่งอาการแบ่งพิจารณาได้เป็น ๕ ประการ กล่าวคือ

๑. เหตุเกิดแต่อาหาร ชอบทานอาหารผิดสำแดง คือ อาหารเสียบูดเน่า/อาหารปนเปื้อนสกปรก/อาหารที่ทานแล้วมักแพ้เป็นอาการต่างๆ ได้/อาหารดิบหรือสุกๆ ดิบๆ อาหารใหม่เมื่อทานเข้าไปแล้วไฟในการย่อยอาหารหย่อนทำให้ท้องอืดเพื่อ อาหารไม่ย่อย อาหารเก่าที่ไม่ถูกขับออกมาพร้อมอาหารใหม่ที่ใช้แล้ว หรืออุจจาระ ทำให้ระบบทางเดินอาหาร ระบบการขับถ่ายสกปรก ทานอาหารไม่เป็นเวลา น้ำย่อยกักจนเป็นอาการกระเพาะอักเสบ ชอบทานอาหารรสจัดมากๆ ทำให้เกิดความร้อนและความระคายเคืองในกระเพาะ เหล่านี้เป็นเหตุให้เกิดลมกองหยาบทั้งสิ้น เป็นปฐมเหตุแห่งอาการอัมพฤกษ์ - อัมพาต ที่ ๑

๒. เหตุเกิดแต่อารมณ์ ความเครียด หรือที่หนักกว่าคือความวิตกกังวล ก็เป็นเหตุเช่นกัน อาการกินไม่ได้นอนไม่หลับหรือกินได้น้อย กินไม่ถูกเวลาอันเกิดจากความเครียด ย่อมส่งผลให้เกิดลมกองหยาบ เมื่อเครียดวิตก ท้องอืดเพื่อจะตามมา แม้ไม่อืดเพื่อแต่ลมดันขึ้นบน ส่งผลให้ปวดศีรษะไมเกรนตามมาเช่นกันได้ เป็นปฐมเหตุอาการอัมพฤกษ์-อัมพาต ที่ ๒

๓. เหตุเกิดแต่อาชีพ และอิริยาบถ เช่น ผู้ทำงานสำนักงาน มักมีอิริยาบถนั่ง พนักงานขายของในห้างมักมีอิริยาบถยืน เป็นต้น นั่งมาก ยืนมาก กลั้นลม กลั้นอุจจาระ ปัสสาวะ ทานอาหารไม่เป็นเวลา ทำงานข้ามเวลาที่ควร เช่น ทำงานเกินเวลา เวลาทำงานป่วยต้องตื่นสาย กินสาย ทำงานหนักทั้งกายใจ อาการตามมา เช่น ปวดท้อง ปวดหัว เมื่อยตามเนื้อตัวไม่หาย เพลียทั้งที่ไม่ได้ออกกำลังกาย ก็เป็นเหตุให้ลมแรงกล้าขึ้นแปรปรวนได้ ธาตุลมไม่สมดุล เป็นปฐมเหตุอาการอัมพฤกษ์-อัมพาต ที่ ๓

๔. เหตุเกิดแต่อายุ ดังกล่าวไว้ข้างต้น ปัจฉิมวัย หรือผู้มีอายุย่างเข้า ๓๒ ปีขึ้นไป วาดะ-ปิตตะ คือระบบลมและไฟกำเริบ หากอายุมากขึ้นไปอีก วาดะ-วาดะ คือระบบลมล้วนๆ จะกำเริบ นำพาอาการมากมายให้เกิดขึ้น เช่น อาหารไม่ย่อย/ท้องอืด/ท้องเฟ้อ/เรอเหม็นเปรี้ยว (กรดไหลย้อน)/ปวดแขนขาหลังไหล่/เรียวแขนงน้อยเหนื่อยเพลียง่าย และอื่นๆ อีกมากมายตามมา เป็นปฐมเหตุอาการอัมพฤกษ์ - อัมพาต ที่ ๔

๕. เหตุเกิดแต่การใช้ชีวิต ชอบเข้าสถานที่อโคจร เทียวเตร่ อยู่ในสถานที่ปิดบ่อยๆ ไม่มีการระบายอากาศ ชอบทานเหล้า สูบบุหรี่ ทำงานเสร็จเที่ยวต่อ ทั้งที่เหนื่อยมากแล้ว ไม่ทำอาหารทานเอง ชอบทานอาหารนอกบ้าน เป็นปฐมเหตุอาการอัมพฤกษ์-อัมพาต ที่ ๕

จากปฐมเหตุทั้ง ๕ ประการ ทำให้เกิดอาการทางกระษัย/กล่อน ชนิดต่างๆ ตามมา แต่เป็นกระษัย/กล่อนที่มี ลมเป็นสมุฏฐานเหตุทั้งสิ้น การเข้าใจถึงปฐมเหตุอาการ ทำให้สามารถปรับการใช้ชีวิต การกิน การอยู่ ให้เหมาะสม หากทำไม่ได้ควรปรึกษาแพทย์เพื่อใช้ยาร่วมกับการนวดอบประคบนาบ บรรเทาอาการลงเป็นการป้องกันไม่ให้เกิด อัมพฤกษ์ - อัมพาตในวันหน้า แต่ถึงที่สุดแล้วการปรับการใช้ชีวิตก็เป็นการรักษาที่ตรงจุดมากที่สุด

นอกจากนั้น เหตุที่กองลมกำเริบยังอาจมาจากอาการเจ็บป่วยที่เป็นอยู่แล้ว เช่น ผู้ป่วยโรคตับ/โรคไต/ ม้ามย่อย/ความดันโลหิตสูง/โรคหัวใจชนิดต่างๆ/อ้วนมาก/อวบมาก/ท้องผูกเรื้อรัง เหล่านี้เป็นอาการที่อาจทำให้ลม กองหยابนั้นกำเริบขึ้นได้ ผู้ใดมีโอกาสที่จะเป็นสูงสุดเรียงตามลำดับได้ดังนี้

- เหตุที่เกิดมาจากอายุ/อาหาร/อารมณ์/อาชีพ/อิริยาบถ/การใช้ชีวิต/โรคประจำตัว
- เกิดเป็นกระษัย/กล่อน
- เกิดลมกองหยابจากอาการกระษัย/กล่อน
- มีตะกรันในหลอดโลหิต
- ลมแรงพัดไปพบตะกรันในหลอดเลือด ทำให้ไปงพองจนเส้นเลือดแตก
- เกิดเป็นลมอัมพฤกษ์/อัมพาตในที่สุด

แพทย์แผนไทย หากพบผู้ป่วยมีภาวะลมกองหยابอยู่ ผสมกับผู้ป่วยอ้วนอ้วน หรือมีโรคประจำตัวอยู่ แล้วมีอาการลมกองหยابเป็นอาการข้างเคียง แพทย์แผนไทยจะรู้ได้ทันทีว่าผู้ป่วยมีอัตราเสี่ยงสูงที่จะมีอาการ อัมพฤกษ์-อัมพาตในวันหน้าแน่นอน จึงต้องรีบทำการป้องกันลมกองหยابให้เกิดขึ้นน้อยที่สุด พร้อมกับรื้อตะกรันใน หลอดโลหิตออก แล้วจึงรักษาโรคหรืออาการหลักให้ดีขึ้นหรือหายไป แต่หากเราเข้าใจสมุฏฐานเหตุข้างต้นเราเอง ก็สามารถดูแลป้องกันด้วยตนเองได้ ไม่ต้องไปพบแพทย์ แต่ถ้าทำไม่ได้ก็ไม่ควรปล่อยทิ้งไว้ ควรรีบหาวิธีจัดการ ก่อนที่ปัญหาจะเกิด

แต่ถ้า

- รู้ว่าป่วยเพราะอาชีพ แต่เลิกอาชีพที่ประกอบอยู่ไม่ได้
- รู้ว่าเพราะอิริยาบถ แต่ต้องทำเพราะเป็นอาชีพ
- รู้ว่าติดเหล้าบุหรี่ แต่เลิกไม่ได้
- รู้ว่าชอบเที่ยวเตร่ แต่ต้องเที่ยว
- รู้ว่ามีอายุมาก แต่ยังต้องทำงาน
- รู้ว่าอาหารนอกบ้านไม่สะอาด แต่จำเป็นต้องทาน
- รู้ว่ามีโรคประจำตัวอยู่ แต่ยังไม่หาย
- รู้ตัวว่าอ้วน แต่ลดไม่ได้
- รู้ตัวว่าชอบกิน แต่ต้องกิน เพราะอดใจไม่ไหว
- รู้ตัวว่าวิตก เครียด แต่ละอารมณ์ไม่ได้

ถ้าแต่แบบนี้ อาการอัมพฤกษ์ - อัมพาต ย่อมเกิดขึ้นได้แน่นอน

ลั่นกระด้างคางแข็ง พุค้ออแอ้ แขนขาอ่อนแรง ยืนเดินนั่งนอนเองไม่ได้

เข้าแบบที่สอง คือ ปรากฏอาการชัดเจนแล้ว จึงมาพบแพทย์ไทย แพทย์จะทำการหา สมุฏฐานเหตุแห่งอาการเสียก่อน ไม่ใช่ไปรักษาที่อาการปรากฏทันที เช่น เป็นโรคหัวใจหรือโรคตับมาก่อน แล้วค่อยเกิดอาการอัมพฤกษ์ - อัมพาต แพทย์จะทำการรักษาโรคที่เป็นอยู่ไปพร้อมกับรักษาอาการอัมพฤกษ์-อัมพาตที่เกิดขึ้นไปพร้อมกัน

การป้องกันอาการอัมพฤกษ์ - อัมพาต ด้วยตนเองในแบบฉบับแพทย์แผนไทย

เมื่อเหตุเกิดแต่ลม ก็ต้องป้องกันที่ลม โดยปรับเปลี่ยนปฐมเหตุแห่งการเกิดอาการเป็นหลัก

- อาหาร ทำเองดีที่สุด หากทำไม่ได้ต้องมั่นใจในอาหารนั้นเสียก่อนว่าสะอาดจริงๆ ไม่ปนเปื้อนเคมีจากผัก เนื้อสัตว์ หรือเครื่องปรุงแต่งกลิ่นรส ทานอาหารตามเวลาทุกมื้อ ไม่กินของผัดสดำแดง ไม่กินอาหารดิบ ทานอาหารด้วยรสดังนี้ ร้อนมากินเย็น (ที่ไม่ใช่ น้ำแข็ง แต่มาจากพืชผักรสเย็น เช่น ผักขึ้นโกล่น้ำชายคลอง) ขมหรือจืด (คือ กลมกล่อมไม่หนักไปรสใดรสหนึ่ง) เย็นมากินเปรี้ยว (พืชผักหรือรสอาหารเปรี้ยวนำ) ฝนมากินร้อน (ร้อนคือ เผ็ดไม่มาก ไม่ใช่อุณหภูมิอาหาร เช่น ต้มยำ/ไข่พะโล้/ก๋วยเตี๋ยวต้มยำ)
- อารมณ์ ถ้าเลิกเครียดไม่ได้ก็เพียงอย่าให้เกิดความเครียดต่อเนื่อง การหาวิธีลดความเครียด ความวิตกกังวล ต้องหาได้ด้วยตนเองเหมาะกับตนเองเท่านั้น วิธีของผู้อื่นหรือผู้อื่นแนะนำอาจไม่เหมาะกับตนก็ได้ เมื่อใจเย็น กายก็เย็นสบาย เมื่อใจร้อน กายก็ร้อนรุ่ม พยายามเสถียรอารมณ์ให้ได้
- อาชีพ เป็นเหตุส่วนมากของอาการต่างๆ ตั้งแต่อาการทางกระษัย/กล่อนทางลม อันเป็น สมุฏฐานเหตุ พยายามอย่าให้อิริยาบถของอาชีพมาก่อให้เกิดลมกองหยาบ เช่น ถ้านั่งมากก็ต้องมียืนเดิน ถ้ายืนมากก็ต้องนั่งบ้าง ไม่ทำงานเกินกำลังกายใจ กินให้ได้เป็นเวลา หลับให้ได้ตามเวลา รุ้ความเครียดออกจากใจ เป็นต้น
- อิริยาบถ ปรับเปลี่ยนอิริยาบถไปเรื่อย ๆ ไม่มีอิริยาบถใดนานเกินควร ทั้งยืน เดิน นั่ง และนอน หากปวดขาอย่าเดินมาก ถ้าปวดสะโพกอย่านั่งมาก ถ้าปวดหัวให้เคลื่อนไหวตลอดเวลา ถ้าอายุมากอย่าเอาแต่นั่งนอน ถ้าขี้เกียจให้หางานทำอย่าหยุดเฉย ถ้านอนเล่นให้พลิกไปพลิกมา ถ้าปวดข้อมืออย่ายกของหนัก เป็นต้น
- อายุ ไม่มีใครหยุดอายุที่ล่วงไปแล้วได้ แต่ถ้ารู้ว่าอยู่วัยใดแล้วอาการใดกำเริบได้ง่ายก็จะเข้าใจได้ง่ายขึ้นว่าต้องทำตัวเช่นไร แรกเกิดถึง ๑๖ ปี มักป่วยทางเสมหะ (เป็นหวัดง่าย ปวดท้องท้องเสียง่าย หายใจขัดได้ง่าย) ๑๖ ปี ถึง ๓๒ ปี มักป่วยทางความร้อน (สิ่ว ฝ้า เครียด ร้อนกายร้อนใจง่าย กินเร็วหิวเร็ว) วัยเด็กให้รสเปรี้ยว ขมหวาน วัยกลางคนให้รสเย็น ขม จืดกลมกล่อม วัยท้ายให้รสเผ็ด รสร้อน ก็จะไม่ค่อยป่วยด้วยอาการทางลม
- การใช้ชีวิต ไม่เหนื่อยไปทำงานเกินกำลัง ไม่เที่ยว ไม่ดื่ม ไม่สูบ กินได้กินปลอดภัย อยู่ในที่อากาศถ่ายเท ไม่หมกมุ่นในกามคุณ ออกกำลังกาย แนนอนย่อมห่างไกลจากอาการอัมพฤกษ์-อัมพาต ร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์

โรค/อาการ ที่อาจเป็นลมอัมพฤกษ์-อัมพาตได้

แพทย์ไทยจะพิจารณาปัจจัยเสี่ยงสำหรับอาการอัมพฤกษ์-อัมพาตจากผู้มีอาการหรือโรคดังต่อไปนี้

โรคสมุฏฐานเหตุ

โรคหัวใจ	เกิดลมกองหยาบได้ง่าย การสูบฉีดโลหิตไม่สม่ำเสมอ มีอาการลมสวิงสวาย
โรคตับ	เกิดลมกองหยาบ เป็นอาการข้างเคียงของโรคตับ ท้องจะบวมลมและน้ำ
โรคไต	เกิดลมกองหยาบได้ เป็นอาการข้างเคียงเช่นกัน ท้องจะบวมโต
โรคทางม้าม	เมื่อม้ามโต ลมกองหยาบจะเกิดตามมา
โรคอ้วน/อวบ	โอกาสเกิดตะกรันในหลอดเลือดสูง มีโรคแทรกมาก ลมกองหยาบจะมากำเริบง่าย

โรคทางความดันโลหิต	เกิดแต่ลมกำเริบไปดันโลหิตให้วิ่งขึ้นบน มักร่วมกับผู้ป่วยโรคหัวใจ
โรคเบาหวาน	มักมีความดันโลหิตแทรก และส่วนใหญ่จะมีภาวะอ้วน/อวบ มีตะกรันในหลอดเลือด
โรคทางลมประสาท	เช่น อาการจิตตก/ลมชัก/สันนิบาตลูกนก (พาร์กินสัน)/ภาวะหลงลืมมาก (อัลไซเมอร์) ลมปะกำ (ไมเกรน) ทุกอาการล้วนเกิดแต่ลมเป็นสมุฏฐานเหตุ
โรคพิษสุราเรื้อรัง	ความเป็นไปได้สูงมาก เหตุเพราะนำโรคต่างๆ มามากมาย โดยเฉพาะโรคทางตับ

หรือกล่าวได้ว่า หากแพทย์วินิจฉัยอาการของโรคแล้ว สมุฏฐานเหตุมาจากลมเมื่อไร แพทย์จะตระหนักถึงอาการอัมพฤกษ์ - อัมพาตทันที และหาทางป้องกันมิให้เกิดซ้ำซ้อนกับโรคที่เป็นอยู่แล้ว

อาการสมุฏฐานเหตุ

มีอาการลมกองหยาบ	ท้องอืดเพื่อ อาหารย่อยยาก ท้องบวมลม เรอเหม็นเปรี้ยว (กรดไหลย้อน) ชาติไฟในการย่อยอาหารหย่อน ะอืดระออม คลื่นไส้
มีอาการลมท่วหวาดะ	ลมแน่นหน้าอก ลมเสียดเข้าหัวใจ ลมเสียดเข้าชายโครงซ้าย
มีอาการลมตีขึ้นเบื้องสูง	ปวดศีรษะ หน้ามืด ตาลาย วิงเวียน มึนในศีรษะ

แพทย์ไทยทราบดีว่าลมเป็นเหตุ ฉะนั้น ถ้าอาการเหล่านี้เกิด แพทย์ไทยจะทำการรักษาลมให้สมดุลโดยทันที เช่น รุลมกองหยาบออก ล้อมลมท่วหวาดะไว้ไม่ให้กำเริบ เอลมเบื้องสูงลงสู่เบื้องล่าง เป็นต้น

การรักษาอาการด้วยยา อาหาร และน้ำกระสายยา ในกรณีที่เป็นเพียงกำเริบ/หย่อนเท่านั้น

หากมีอาการทางลมกองหยาบ ให้ทานยารสร้อนนำ เช่น ยาหอมที่เข้าพวก ดีปลี กระวาน กานพลู เมนทอล แต่ต้องไม่มีการบูร ให้ทานอาหารรสร้อน รสเผ็ด เพราะทำให้เกิดลมมาขับลม เช่น ผัดกระเพรา/ต้มยำ/แกงเผ็ด/ยำชนิดต่างๆ เป็นต้น หรือทำน้ำกระสายยารสร้อนทานเอง เช่น น้ำขิง น้ำกระเพรา

หากมีอาการลมกองละเอียด ให้ทานยารสกลางๆ เช่น ยาหอมที่เข้าพวก ชะมดเช็ด พิมเสน หญ้าฝรั่ง ให้ทานอาหารรสกลางๆ คือ กลมกล่อมมีครบทุกรส ไม่มีรสใดมานำหน้า น้ำกระสายยาที่ต้องออกร้อนกลางๆ เช่น น้ำขิงผสมกับน้ำเตยหอม น้ำอัญชันในน้ำกระเพรา เป็นต้น

หากมีอาการลมตีขึ้นเบื้องสูง ให้ทานยาหอมเช่นกัน แต่เป็นรสกลางๆ คือ ยาหอมที่ปรุงจากสมุนไพรร้อนและเย็นในสัดส่วนพอกัน ให้ทานอาหารรสร้อนเปรี้ยว เช่น ยำชนิดต่างๆ ให้มีรสเปรี้ยวนำเผ็ดร้อนตาม ก้วยเตี่ยวต้มยำก็เปรี้ยวนำเผ็ดตาม น้ำกระสายยา เช่น น้ำมะนาวผสมน้ำขิง ให้เปรี้ยวนำร้อน น้ำมะนาวในน้ำกระเพราก็เช่นกัน

การรักษาอาการอัมพฤกษ์ - อัมพาต แบบฉบับในตำรับสมุฏฐานวินิจัย ของราชสกุล “กินกร”

ใช้วิธีวางยาหรือขับออก วางยาล้อมคือรักษาอาการข้างเคียง วางยารักษาคือรักษาโรคหลักที่ทำให้เกิดอาการ โดยวางน้ำกระสายยากำกับตลอดการวางยาในแต่ละขั้นตอน พร้อมตำรับการนวด/อบ/ประคบ/นาบหม้อเกลือ ในแต่ละขั้นตอนของการรูล้อม/รักษา

ตำรับยา/ล้อม/รักษา เฉพาะในอาการอัมพฤกษ์-อัมพาต ซึ่งเป็นเพียงอาการข้างเคียง ส่วนอาการหรือโรคหลักให้รักษาไปตามที่แพทย์หาสมุฏฐานวินิจัยได้ และกระทำการรักษาไปพร้อมกันทั้งโรคหลักและอาการข้างเคียง

ยารักษาโรค

ตำรับยารักษาอาการอัมพฤกษ์-อัมพาต (แจ้งเฉพาะชื่อยาในตำรับของราชสกุลเท่านั้น)

ยาพิษพินาศ	เพื่อขับของเสีย เช่น อนุมูลอิสระในกระแสโลหิต ตับ หรือไต พร้อมถ่ายน้ำเหลืองเสีย ขับพิษตกค้างและทำความสะอาดระบบทางเดินปัสสาวะ
ยาทำลายพระสุเมรุ	เพื่อเปิดทางเดินลมให้นำพาเลือดวิ่งไปได้ทั่วกายไม่ติดขัด
ยาอากาศบริรักษ์	เพื่อขับรูลมกองหยาบออกจากช่องท้อง
ยาธาตุสาราญ	ในกรณีที่ผู้ป่วยมีท้องบวมลมมาก ต้องใช้ร่วมกับยาอากาศบริรักษ์
ยาธรณีไหว	เพื่อกำจัดเถาดานและทำความสะอาดระบบทางเดินอาหาร
ยาแดงดับพิษ	ยาทั้งสองขนาดนี้เพื่อขับความร้อนออกจากร่างกายให้กายเย็นลง
ยาเขียวประสะพิมเสน	

ตำรับน้ำกระสายยาสำหรับการรูล้อม ให้วางควบคู่กับยา

- น้ำกระสายยาขับพิษแก้แอกเสบ
- น้ำกระสายยาขับลมกองหยาบ
- น้ำกระสายยาช่วยขับของเสียออกจากระบบทางเดินอาหาร
- น้ำกระสายยาขับความร้อน

ตำรับการนวดอบประคบในขั้นตอนวางยา

- ประคบทั่วตัว เพื่อให้เส้นเอ็นหย่อนตัวลง
- นาบหม้อเกลือ เพื่อทำให้หน้าท้องที่บวมลมยุบตัวลง
- อบกระโจม เพื่อขับของเสียออกทางเหงื่อ
- นวดโกยหน้าท้อง เพื่อขับลมกองหยาบและช่วยให้หน้าท้องยุบตัวลง

ยาล้อมอาการ/โรค

ตำรับยาล้อมอาการ เฉพาะในอาการอัมพฤกษ์-อัมพาตเท่านั้น ไม่ได้ล้อมอาการจากโรคหลัก

ตำรับยาล้อมอาการ

ยามหาสันนิบาต	เพื่อทำให้เส้นเอ็นคลายตัวลง รักษาอาการที่ชาตามปลายมือและเท้า (ยาแก้ลมสันนิบาต)
ยามหาโมคจรถ	เพื่อทำให้ลมที่โคจรอยู่ในโพรงช่องกระดูกขยับเคลื่อนได้ดีไม่ติดขัด (ยาอัมฤตยโอสถ)
ยามณีทินกร	เพื่อทำให้กล้ามเนื้อรอบหัวเข่าผ่อนคลายความตึงแข็งที่เกิดยวซ้อนกันอยู่ (ยามหาประสาน)
ยาอัฐถารมย์	เพื่อทำให้เกิดน้ำในไขข้อกระดูก ไม่ติดขัดเวลาเคลื่อนไหว (ยาคนทีสอ)

ตำรับน้ำกระสายยาล้อมอาการ

น้ำกระสายยารุลมในเส้น	เพื่อทำให้เส้นเอ็นอ่อนตัวไม่ตึงขึง
น้ำกระสายยาบำรุงเส้นเอ็น	เพื่อให้เส้นเอ็นและกล้ามเนื้อแข็งแรง

ตำรับการนวดอบประคบ ในขั้นตอนการล้อมอาการ

นวด	ผ่อนคลายกล้ามเนื้อและเส้นเอ็น
นวดหม้อเกลือ	ช่วยการไหลเวียนของโลหิตไปตามเส้นเอ็นและกล้ามเนื้อ
อบกระโจม	ให้เส้นเอ็นผ่อนคลายเพิ่มการไหลเวียนของโลหิต

ยารักษาอาการ/โรค

ตำรับยารักษาอาการอัมพฤกษ์ - อัมพาต

ยาเทพจิตรารมย์	เพื่อขับลมเบื้องสูงให้ลงเบื้องล่าง ลดอาการปวดมึนในศีรษะ (ยาหอมเทพวิจิตร)
ยาอดุลสาราณู	เพื่อบำรุงระบบทางเดินประสาท (ยาหอมกล่อมอารมณ์ ยาหอมนวโกฐ ยาหอมอินทจักร)
ยาเศียรสมุทรา	เพื่อป้องกันลมมิให้ขึ้นเบื้องบนได้ (ยาหอมระย่อม)
ยานเรศเรืองฤทธิ์	เพื่อรักษาลมอัมพฤกษ์-อัมพาต (ยาปราบชมพูทวีป, ยาไพศาลี, ยาอภัยสาลี)
ยาหอมภูลประสิทธิ์	เพื่อมิให้เกิดอาการลมสวิงสวาย บำรุงหัวใจ บำรุงระบบประสาท

ตำรับน้ำกระสายยา รักษาอาการ

น้ำกระสายยาสามมะ	เพื่อลดความดันในศีรษะลงล่าง
น้ำกระสายยารูอารมณ์	ทำให้จิตใจผ่อนคลายสงบ
น้ำกระสายยาบำรุงหัวใจ	ป้องกันลมกองละเอียดกระทำต่อหัวใจ
น้ำกระสายยาบำรุงประสาท	บำรุงระบบเส้นประสาทในสมอง

ตำรับการนวดอบประคบ ระหว่างรักษาอาการ

นวด	เน้นการไหลเวียนของโลหิตในศีรษะ และลดอาการกล้ามเนื้อร้อน
อบกระโจม	ช่วยการไหลเวียนของโลหิตเป็นหลัก
นวดหม้อเกลือ	ให้กล้ามเนื้อผ่อนคลาย
ฝึกพุงตัว	เน้นการพุงนั่ง/พุงเดิน ทำให้กล้ามเนื้อเคยชินและแข็งแรงขึ้น

ตำรับยาสำหรับเหตุสมุฏฐานหลักในอาการอัมพฤกษ์-อัมพาต

ยารูมันเหลว	เพื่อขจัดตะกรันในหลอดโลหิต
ยารูน้ำหนักตัว	เพื่อลดน้ำหนักให้อยู่ในภาวะพร้อมสำหรับการเดิน
ยานภาเคียร	เพื่อปรับความดันในระบบโลหิตให้มีลมสวีสวาย
ยารูธารา	เพื่อขับของเสียในระบบทางเดินอาหาร ให้ระบบสะอาดเป็นปกติเสมอ
ยากล่อมนางนอน	หากสมุฏฐานเหตุมาจากโรคตับ
ยาบรรณาภิ/ยาแสงทินกร	หากสมุฏฐานเหตุมาจากโรคไต/นิ่ว
ยาภูลประสิทธิ์	หากสมุฏฐานเหตุเป็นเพราะหทัยวาตะ
ยาอรทัย	หากมีภาวะเบาหวานแทรก

การวางแผนขนาดยาหนักเบาก่อนหลัง ต้องอยู่ในความพิจารณาของแพทย์ผู้วินิจฉัยอาการ ให้เป็นไปตามโรค เรียงตามลำดับอาการสำคัญมากขึ้น ในระหว่างการรักษาแพทย์ต้องทำให้ผู้ป่วยกินได้นอนหลับอยู่เสมอเพื่อเสริมสร้างร่างกายให้แข็งแรง ง่ายต่อการรักษาในแต่ละขั้นตอน

ตำรับยากริด

(ภูมิรู้เฉพาะตนของแพทย์ที่ปรุงยาตามสมุญไพโรที่มีหาได้ในเขตนั่นๆ)

เป็นของหม่อมเจ้าเจ๊ก ทินกร
สำหรับอาการอัมพฤกษ์ - อัมพาต

ตำรับยารักษาอาการ อัมพฤกษ์-อัมพาต

เนระพูสี	หนัก	๑	สลึง	
ว่านร้อนทอง ลูกจันทน์	หนักสี่ล	๒	สลึง	
มะเฟืองทั้งห้า รากระย่อม ว่านกีบแรด	หนักสี่ล	๑	บาท	
ยาดำสะตุ	หนัก	๒	บาท	๒ สลึง
ใบหนาด แก่นขี้เหล็ก สารส้มสะตุ	หนักสี่ล	๒	บาท	
ลูกมะค่าตีควาย เกลือสินเธาว์	หนักสี่ล	๓	บาท	
เทียนดำ	หนัก	๔	บาท	
ใบมะระ ใบพิมเสน	หนักสี่ล	๘	บาท	๑ สลึง
เถาว์ลย์เปรียง	หนัก	๑	ตำลึง	

ทั้งหมดนำมาบดละเอียด ทำผง ยักน้ำกระสายยาไปตามอาการ

ตำรับน้ำกระสายยา รักษาอาการ

หัวกระเทียมแห้ง ๓๐ หัว นำมาชั่งน้ำหนักได้เท่าไร
นำ ชิงแห้ง หัวแห้วหมู โศกกระสุน ส่วนเสมอรวมกันเท่ากับน้ำหนักหัวกระเทียม
ให้ต้มต้มต่างน้ำ ในช่วงเวลาเช้าถึงเย็น
ผักเสี้ยนผีทั้งต้น ให้ต้มต้มต่างน้ำ ในช่วงเวลาเย็นถึงค่ำ

ข้อบ่งใช้ของยาและน้ำกระสายยา

ขนาดของยาให้วางแต่น้อยไปหามาก ทั้งยาและน้ำกระสายยา สังเกตว่ามีอาการข้างเคียงหรือไม่ ถ้ามีให้ลดขนาดยาหรือเลิก จนกว่าอาการข้างเคียงจะเบาบางลง จึงเริ่มวางยาใหม่จากน้อยไปหามาก

ให้ทานยานี้ร่วมกับยาหอมลมกอละเอียด และยาหอมที่มีสรรพคุณบำรุงประสาท

หากมีอาการแทรกใดเกิดขึ้นระหว่างทำการรักษา ให้หยุดยาและรักษาอาการแทรกจนหายขาดเสียก่อน จึงเริ่มวางยาได้ใหม่

ในระหว่างวางยาให้ทำการอบประคบขนาดนาบ แล้วแต่แพทย์เห็นควรเหมาะสมว่าควรใช้วิธีใดในช่วงอาการใด ตำรับยาเกร็ดนี้เป็นการรับที่หม่อมเจ้าเจ๊กปฐนขึ้นเฉพาะหน้าตามเหตุปัจจุบัน เช่น ไปต่างแดนต่างบ้าน มิได้นำยาหรือสมุนไพรติดตัวไปพอ ต้องไปหาเอาข้างหน้า ฉะนั้นจึงมิได้รักษาแบบ รุ/ล้อม/รักษา ตามตำรับในราชสกุล

อาหารเป็นยาสำหรับผู้ป่วยอาการอัมพฤกษ์-อัมพาต

หากแพทย์ต้องการบำรุงร่างกายผู้ป่วย

ให้เน้นอาหารจากวัตถุดิบและรสของอาหาร ผาต/หวาน/มัน/เค็ม เพื่อบำรุงธาตุดินให้แข็งแรงสมบูรณ์ เสริมสร้างกล้ามเนื้อและกระดูก

หากแพทย์ต้องวางรสอาหารเป็นยา ให้วางหลักดังนี้

ถ้าคนไข้มีปิตตะ คือความร้อน	ให้กินอาหารและวัตถุดิบ เย็น/ขม/กลมกล่อม
ถ้าคนไข้มีวาตะ คือลมมาก	ให้กินอาหารและวัตถุดิบ ร้อน/เผ็ดร้อน
ถ้าคนไข้มีเสมหะ คือน้ำมาก	ให้กินอาหารและวัตถุดิบ เปรี้ยว/ขม/ผาต

หากแพทย์กำหนดรสของอาหาร ในแต่ละมื้อได้ก็จะเป็นการอำนวยความสะดวกให้ร่างกายผู้ป่วยแข็งแรงได้ไว

ตอนเช้า ให้กินอาหารรสเปรี้ยว/ขม/ผาต

ตอนกลางวัน ให้กินอาหารรสเย็น/ขม/กลมกล่อม

ตอนค่ำ ให้กินอาหารรสร้อน/เผ็ดร้อน

แต่ทั้งนี้ให้ดูอาการผู้ป่วยประกอบไปด้วยว่ามีปิตตะ/วาตะ/เสมหะอยู่ ให้ผันแปรตามอาการเป็นหลักมิใช่ยึดตามเวลาเพียงอย่างเดียว

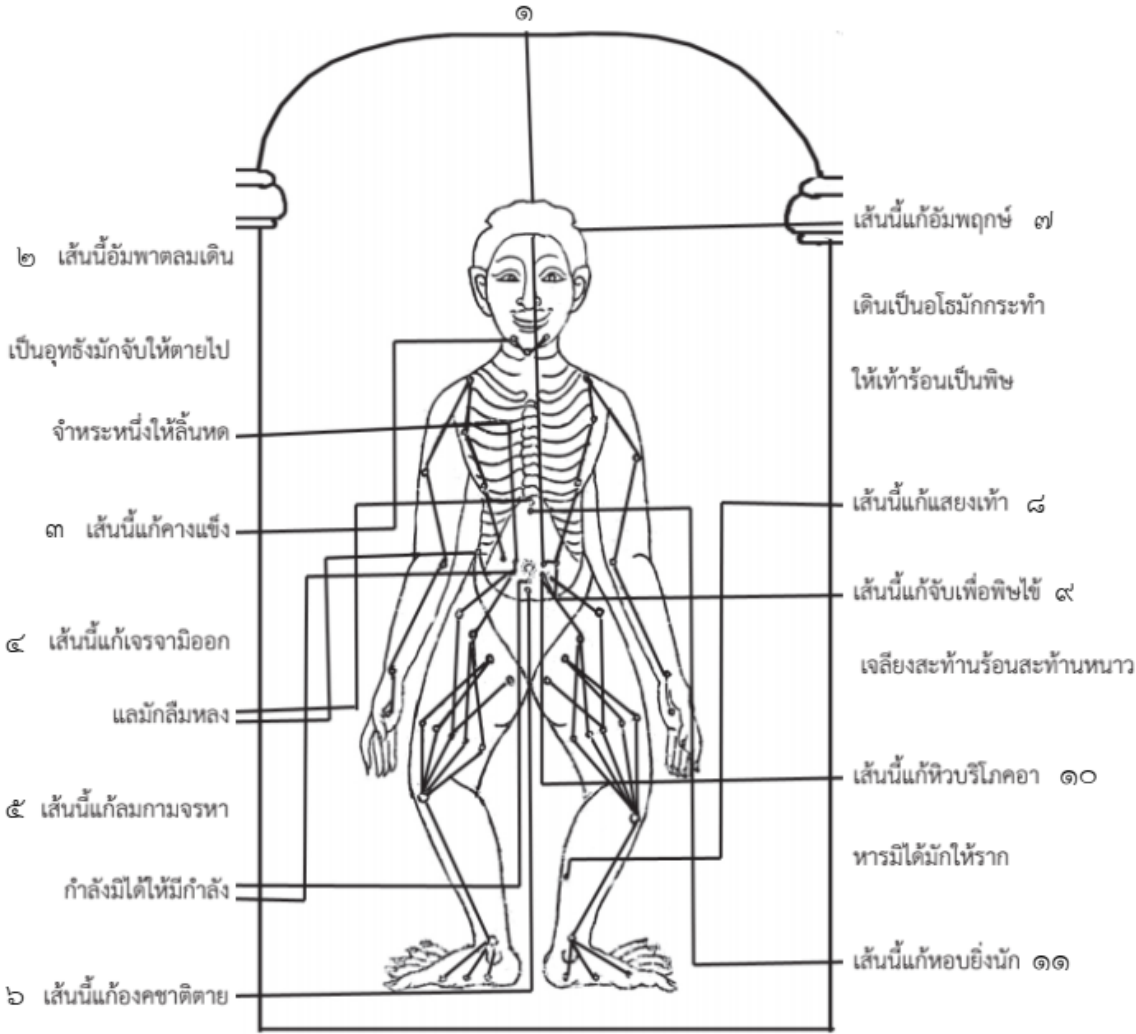
การรักษาทางหัตถเวชสำหรับโรคอัมพฤกษ์ อัมพาต ตามแผนภาพจาริกวัดโพธิ์

การรักษาทางหัตถเวชสำหรับโรคอัมพฤกษ์ อัมพาต ตามแผนภาพจาริกวัดโพธิ์ แผ่นที่ ๒๘ แผนนวดหงาย - คำว่า

คำอ่านปัจจุบัน

จาริกแผ่นที่ ๒๘ แผนนวดหงาย

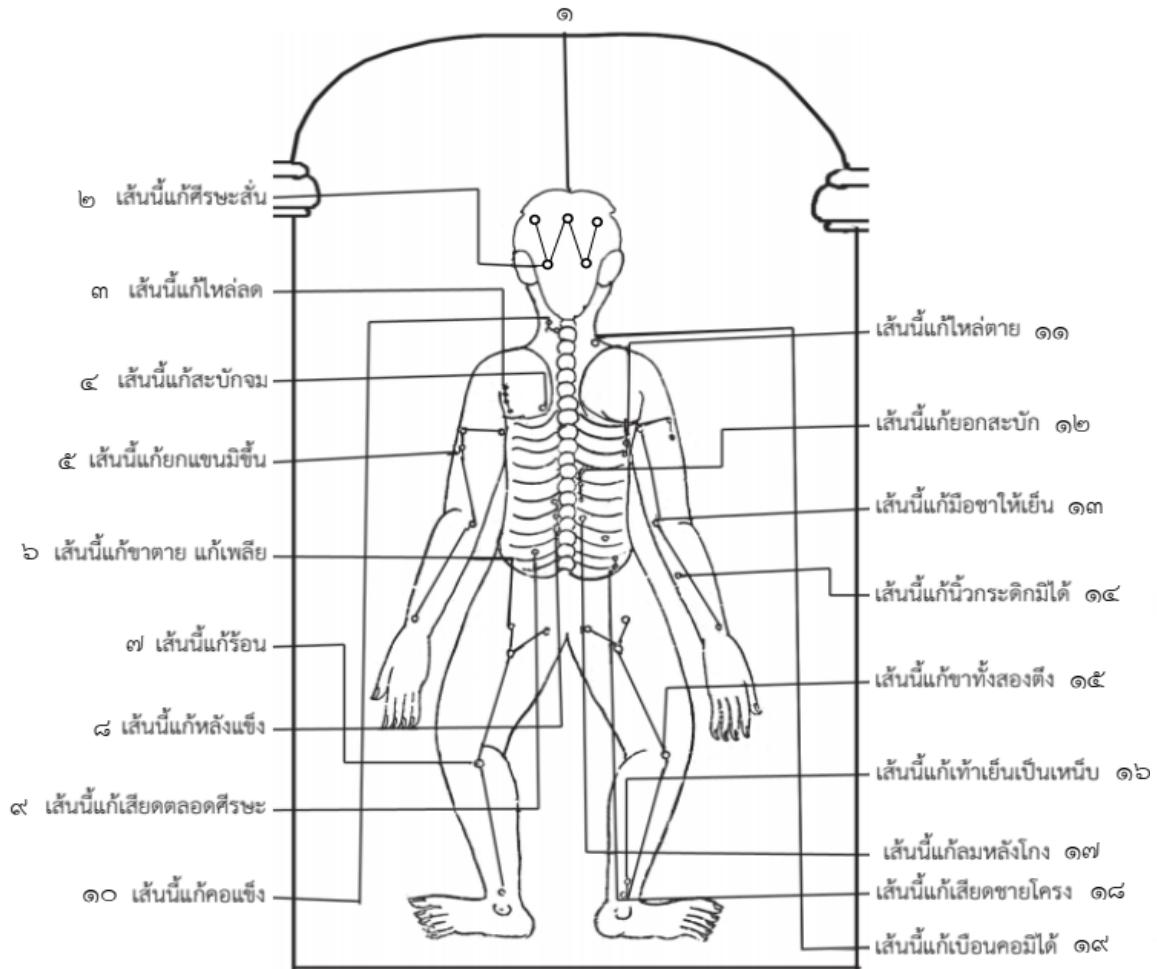
ลักษณะแผนหงายรูปนี้ บอกที่ในกองสมะปฎิเกิดแต่อนันทจักรวรรดิ ตามอาจารย์แนะไว้

คำอ่านปัจจุบัน

จาริกแผ่นที่ ๒๘ แผนนวดหงาย

ลักษณะแผนคว่ำรูปนี้ บอกที่ในกองสมะปถวี เกิดแต่อนันทจักรวรรดิ ตามอาจารย์แนะไว้

โรคแปรชากษัยกล่อนดิน

จาริกแผ่นที่ ๒๘ แผนนวดหงาย

๑. ลักษณะแผนหงายรูปนี้ บอกที่แก้อในกองสมะปถวี เกิดแต่อนันทจักรวรรดิ ตามอาจารย์แนะไว้ ดังนี้
๒. เส้นนี้ อัมพาต ลมเดินเป็นอุทุจมักจับให้ตายไป จำหระหนึ่งให้ลั่นหด
๓. เส้นนี้ แก้อคางแข็ง
๔. เส้นนี้ แก้อใจจามือออก แลมักลิ่มหลง
๕. เส้นนี้ แก้อลมกามจร (กามวจร) หากำลังมิได้ให้มีกำลัง
๖. เส้นนี้ แก้อองคชาตตาย
๗. เส้นนี้ แก้อัมพฤกษ์ เดินเป็นอโร มักกระทำให้อ่าร้อนเป็นพิษ
๘. เส้นนี้ แก้อเสียเท้า
๙. เส้นนี้ แก้อจับเพื่อพิษ ไขเจ็ลียงสะท้านร้อนสะท้านหนาว
๑๐. เส้นนี้ แก้อหิวบริโภคาอาหารมิได้มักให้ราก
๑๑. เส้นนี้ แก้อหอบยั้งนัก

หมายเหตุ จารึกแผ่นที่ ๒๘ โรคดำเนินมาจากฤดูร้อนเข้าฤดูฝน ต่อฤดูหนาว เข้าสู่หนาวฤดู จากโรคทาง
 ปิตตะ → วาตะ → เสมหะ จนเข้ากษัยกล่อนดิน เข้ากษัยเส้น ออกกลุ่มอาการทางโรคอัมพฤกษ์ - อัมพาต และมี
 ผลเรื่องสมรรถภาพทางเพศเสื่อมด้วยพลังงานในสิรูปธาตุติดขัด ให้ศึกษาในเรื่องกษัยกล่อนดิน

จารึกแผ่นที่ ๒๘ แผนนวคคว่า

๑. ลักษณะแผนคว่ารูปนี้ บอกที่แก้ในกองสมะปถวี เกิดแต่อนันทจักรวรรตี ตามอาจารย์แนะไว้ ดังนี้
๒. เส้นนี้ แก้ศีระษะสัน
๓. เส้นนี้ แก้ไหล่ลัด
๔. เส้นนี้ แก้สะบักจม
๕. เส้นนี้ แก้ยกแขนมิขึ้น
๖. เส้นนี้ แก้ขาดาย - แก้เพ็ลย
๗. เส้นนี้ แก้อ่อน
๘. เส้นนี้ แก้หลังแข็ง
๙. เส้นนี้ แก้เสียดตลอดศีระษะ
๑๐. เส้นนี้ แก้คอแข็ง
๑๑. เส้นนี้ แก้ไหล่ตาย
๑๒. เส้นนี้ แก่ยกสะบัก
๑๓. เส้นนี้ แก่มือขาให้เย็น
๑๔. เส้นนี้ แก่นิ้วกระดูกมิได้
๑๕. เส้นนี้ แก่ขาทั้งสองตั้ง
๑๖. เส้นนี้ แก่เท้าเย็นเป็นเหน็บ
๑๗. เส้นนี้ แก่ลมหลังโกง
๑๘. เส้นนี้ แก่เสียดชายโครง
๑๙. เส้นนี้ แก่เบือนคอมิได้

หมายเหตุ : บอกรูปที่ ๒๘ กล่าวถึงฤดูรวมเดือนยี่จนเดือนสี่ เป็นเหมันต์คิมหันต์ตราเจือกันทั้งสองนา ในสามเดือน
 โทษปถวี เป็นเหตุด้วยตนนอน ผิดเวลาล่วงมิติ ปถวียี่สิบนี้ เกิดโทษสิบสามสถาน ให้ตื่นแลอยากน้ำ มั่นให้ร้อน
 ไม่สำราญ ให้เสียดสองข้างปานดูจบั้มกโกรธซึ่ง ให้เจ็บแข็งค้อมือ ทั้งปากหวานเจ็บอกตั้ง ให้ลงมูลหนักจึง เบาบตก
 น้ำลายไหล ท้องล้นให้ป่นป่วน ทำเสียงครวญอยู่ภายใน ปถวียี่สิบไซร์ กำเรบเพื่อเจือปนกัน ให้แพทย์พึงสังเกต
 โรคเพื่อเหตุสิ่งใดนั้น พิศระหังงแมน่มัน จึงวางยาตามคัมภีร์ ผิแพทย์จะแก้พลัน ซึ่งมูลโทษปถวี ใบสะเดาเทียน
 คำตี ตรีภูกโกฐก้านพร้าว โภฐสอชะเอมเทศ เปลือกตีนเป็ดเกลือสินเธาว์ มะตูมอ่อนชะเอมเรา สมอไทยใบรักมี
 บอระเพ็ดแลแห้วหมู ทั้งชีลาตุ้มกาก็ เสมอภาคทำผงตี ลายน้ำผึ้งเร่งภุญชา แก้อโทษปถวี เกิดกาลีสีหนักหนา
 หายพลันอย่ากังขา โทษวิบัติกำจัดสูญ

สมปถวี

ในยหนึ่งปถวีธาตุ	เมื่อนิราศออกจากตน
เจ็บท้องเป็นสาละวน	ท้องขึ้นทันผอมเหลืองไป
สมมุติว่าริดสีดวง	เพศนี้ล่องจักแปรไป
เป็นองคสูตรไซร์	น้ำมูตรในเป็นมูตรหนอง
ให้เสียดสันหลังไป	อาหารไซร์มิอยู่ท้อง
ปถวีนี้คะนอง	ให้เร่งยาในห้าวัน

๓.๒.๒ มูลเหตุจากกษัยกล่อนดิน

๑) การวินิจฉัยกลุ่มอาการ

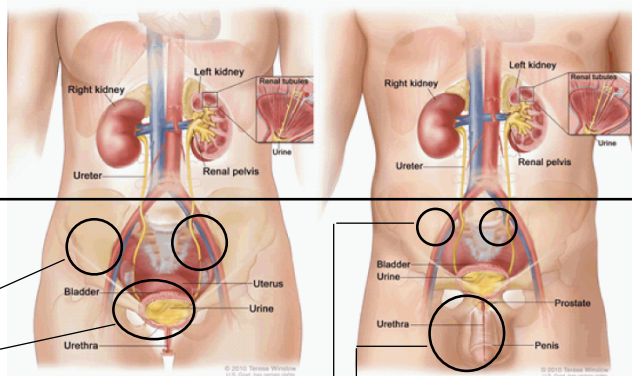
กษัยกล่อนดิน (นิ่วยูริกจับอันตะหรือรังไข่) และ (กษัยเส้นเกิดเพื่อลมพรดึก)

หญิง

๕. ท้องขึ้น
๖. กินอาหารไม่รู้รส
๗. จับสะบัดร้อนสะท้านหนาว
๘. ออยากเปรี้ยว ออยากหวาน ออยากของแสดง

ชาย

๑. เสียวตามราวข้างทรงอก
๒. เสียวตลอดถึงหัวใจ
๓. ปวดขบทรงอก
๔. เจ็บทั่วกาย

๑. กษัยจับเอาท่อไตหรือปีกมดลูกรังไข่
ด้านซ้าย-ขวา

๑. ตั้งเป็นก้อนตามหัวเหน่าซ้าย-ขวา
๒. เลื่อนลงลูกอันตะฟกบวมร้อน
๓. เมื่อยขบขัดเหน่าหน้าตะโพก
๔. ถ่วงตึงทวารเบา

กษัยจับรังไข่ซ้าย-ขวา

กษัยจับอันตะ

กษัยกล่อนดิน : เกิดเพราะลมพรดึกในกองปัดฆาตในปถวี เป็นอาการของโรคกษัย (นิ่ว ยูริกในชายจับที่ลูกอันตะ ในหญิงกษัยจับที่รังไข่ ปีกมดลูกด้านซ้าย-ขวา เป็นการฝังตัวของนิ่วยูริกบริเวณดังกล่าว และทำให้เกิดอักเสบบวมแดงร้อน

สมุฏฐาน ปถวีธาตูปิบัติ

อาการ เมื่อจะบังเกิดขึ้นนั้น ตั้งเป็นก้อนขึ้นตามหน้าเหน่าซ้าย -- กัดขวกาก็ดี แล้วเลื่อนลงมาเอาลูกอันตะกำเร็บฟกขึ้นต้องเข้ามิได้จะกระทบผ้านุ่งก็มีได้ ให้เจ็บเสียวตลอดถึงหัวใจ ให้เสียวตามราวข้างและทรงอก ให้ปวดขบในทรงอกเป็นกำลัง ให้เจ็บไปทั่วสรรพางค์กาย ให้เมื่อยขบขัดเหน่าหน้าตะโพก ให้ถ่วงตึงลงไปทวารเบา ให้ท้องขึ้นเป็นกำลัง บริโภคอาหารไม่มีรส บางทีให้จับสะบัดร้อน สะท้านหนาว มักให้ออยากเปรี้ยวอยากหวาน ซึ่งอยากทั้งนี้มิได้ชอบแก่โรค บุรุษสตรีเป็นคู่กัน อันว่าลักษณะกษัยจำพวกนี้เกิดเพื่อลมพรดึก คือ กองปัดฆาตกำเนิดแต่ปถวีให้เป็นเหตุตามอาจารย์กล่าวไว้ ดังนี้ ฯ

การวินิจฉัย

เกิดจากนิ้วยูริกจับเอาเส้นปัดฆาตในซ้าย-ขวา ตามแนวเส้นปัดฆาตใน คือบริเวณท้องน้อย ลากผ่านหัวเหน่า เข้าทวารเบา ในชายวิ่งลากผ่านต่อมลูกหมาก อัณฑะ แล้วลากผ่านขาด้านในซ้ายขวา นิ้วยูริกจับเอาลูกอัณฑะ ก็เกิดการอักเสบบวมแดงร้อน และมีอาการเสียวตามราวข้างและทรวงอก คล้ายกับมีอาการกษัยปลาไหล หรือ กษัยปลาหมอร่วมด้วย แสดงว่านิ้วยูริกจับอยู่ที่หลายระบบของร่างกาย จึงมีอาการต่างๆ ร่วมด้วย กษัยกล่อนดิน จึงขึ้นกับกษัยกล่อนเข้ายึดเกาะธาตุดินกองใด เช่น กษัยเส้น เข้าหลอดเลือด เส้นเอ็น (อัมพฤกษ์-อัมพาต) เข้ามดลูกรังไข่ (ซีสต์ ถุงน้ำรังไข่) เข้าลูกหมาก (ต่อมลูกหมากโต) เข้าอัณฑะๆ บวมแดง หรือकुสมะหะหย่อนเป็น ไล่เลื่อน ทั้งนี้ขึ้นกับกองธาตุใดมากระทบปถวีธาตุให้กำเริบ

กล่อนดิน

เหตุเกิดจากพฤติกรรมกรรมการทานอาหารซ้ำซาก การทานอาหารย่อยยาก
การดื่มน้ำน้อย ความเครียด วิตกกังวล ทำให้ปิตตะนั้นกล้า

กำเริบย่อย/กำเริบอุ่นกายกำเริบ

เนื่องจากการกระตุ้นการขับเคลื่อนของอาหารเก่าอาหารใหม่ให้ย่อยและถ่ายออก

เมื่อไฟกำเริบ

วาตะย่อยกำเริบตาม แต่เป็นลมร้อน

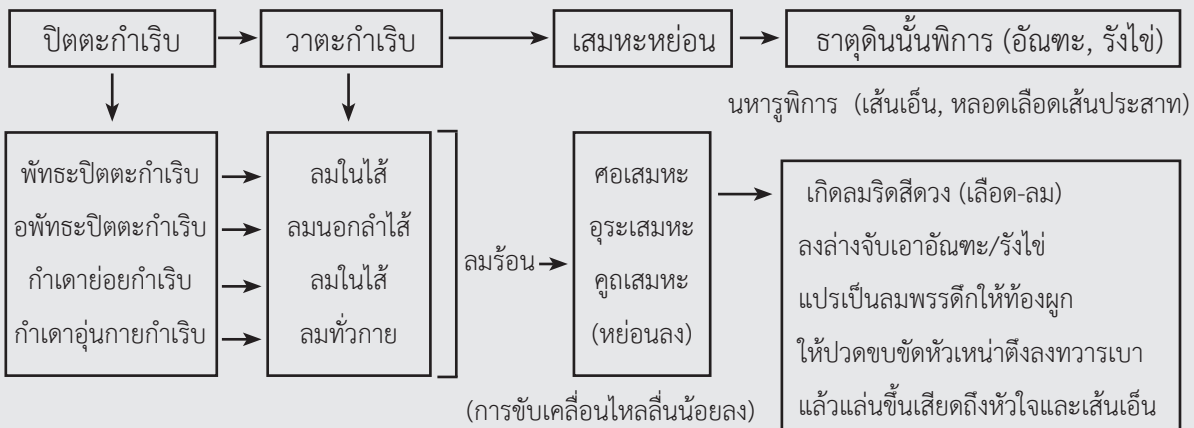
ทำให้เผาผลาญระบบน้ำรอบข้างนั้นแห้งลง การขับเคลื่อนของकुสมะหะลดลง นิ้วยูริกตกตะกอนเพิ่มตามแนว
เส้นปัดฆาตและท้องผูกเป็นเวลานานส่งผลให้เกิดลมในไส้และลมนอกไส้มากขึ้น

จนดันเข้าเส้นเอ็นรอบข้าง ส่งผลให้อัณฑะนั้นบวม

เนื่องจากลมเป็นเหตุดันลงล่าง

ลมร้อนสะสมมาก น้ำหล่อเลี้ยงอวัยวะน้อย-ใหญ่นั้นแห้ง ทำให้เจ็บเสียวตั้งแต่ช่วงล่างตลอดจนหัวใจ

เนื่องจากลมร้อนเสียดขึ้น นานเข้าจนกลายเป็นลมพรดิก

๒) ตำรับยารักษาโรคกษัยกล่อนดิน

๑. ยาแก้กษัยกล่อนดิน ๑ (จากศิลาจารึกวัดโพธิ์ ๑) (รสร้อน-สุขุม)

๑. เทียนดำ เทียนแดง เทียนขาว เทียนตาตักแตน	สิ่งละ	๑	ส่วน
๒. โกฐสอ โกฐกั๊กกรา	สิ่งละ	๑	ส่วน
๓. มหาหิงค์ การบูร ยาตำ	สิ่งละ	๑	ส่วน
๔. สหส์คุณเทศ กานพลู ดีปลี	สิ่งละ	๑	ส่วน
๕. เจตมูลเพลิง		๕	ส่วน
๖. รากทองแตก		๖	ส่วน
๗. รากจิงจ้อ		๘	ส่วน
๘. พริกไทย		๑๐	ส่วน

วิธีทำ ทำเป็นจุน บดละลายน้ำมะนาว น้ำส้มซ่า น้ำผึ้งก็ได้ ให้กินหนัก ๑ สลึง

สรรพคุณ แก้ปถวิกษัย ซึ่งกระทำให้เสียตราวข้าง และทรวงอกนั้นหายดีนักๆ กระจายกองวาตะที่อันอยู่ตามข้อตามโพรงกระดูก ถ้ายของเสียจากอวัยวะภายใน ล้างระบบน้ำเหลือง เสมหะ โลหิตที่เป็นพิษ ละลายนิ่วยูริกด้วยสรรพคุณของรากทองแตก และรากจิงจ้อ

๒. ยาแก้กษัยกล่อนดิน ๒ (จากศิลาจารึกวัดโพธิ์ ๑) (รสร้อน-ร้อน)

๑. ชิง	๗	แวน
๒. ดีปลี	๗	ดอก
๓. กระเทียม	๗	กลีบ
๔. ผลมะกรูด	๗	ผล
๕. ดินประสีขาว สารส้ม	๒	สลึง
๖. พริกไทย ไพล เกลือวิฑู	๑	สลึง

วิธีทำ ต้มตามวิธีให้กิน

สรรพคุณ แก้ปถวิกษัย ซึ่งกระทำให้ปวดถ่วงนั้นหายวิเศษนักๆ เพิ่มวาตะ ช่วงคูดเสมหะ ล้างตะกรันในระบบเสมหะ เพิ่มลมตันตะกรันของเสียในโลหิต กระตุ้นการดูดซึมของลำไส้ (ตำรับนี้เหมือนตำรับยาตัดรากกษัยกล่อนเถา)

๓. ยาแก้กษัยกล่อนดิน ๓ (จากศิลาจารึกวัดโพธิ์ ๑) (รสร้อน-สุขุม)

๑. เปลือกกระถินพิมาน เปลือกมะม่วงพรวน เปลือกประจำตีควาย
๒. กำแพง ๗ ชั้น เปลือกกุ่มทั้ง ๒
๓. เปลือกมะรุ้ม เปลือกทองหลางหนาม
๔. บอระเพ็ด กระดาดขาว

๕. ผิวมะกรูด ผิวมะนาว ผิวมะงั่ว
๖. พริกไทย ขิงแห้ง กระเทียม ไพล

วิธีทำ เอาเสมอภาค ทำเป็นจูน บดละลายน้ำผึ้งก็ได้ น้ำขิงก็ได้ ให้กิน แก้วปกรักษาหายดีนัก
สรรพคุณ ขับลม แก่ลมเบื้องสูง บำรุงเลือด ฟอกโลหิต ขับน้ำเหลืองเสีย ขับนิ่วทางเดินปัสสาวะ (แถวที่ ๑, ๒, ๓ มีสรรพคุณละลายนิ่วยูริก ขับนิ่ว ขับปัสสาวะ ขับลม แถวที่ ๕ และกำแพง ๗ ชั้น ช่วยลมพัดทั่วกาย คือทะเลาะลงเส้นเลือดให้ไหลเวียนสะดวกไม่ติดขัด แถวที่ ๖ เพิ่มไฟกำเดา ช่วยให้เลือดลมไหลเวียนสะดวกขึ้น)

๔. ยาแก้ช้ำก้นดิน ๔ (จากคัมภีร์แพทยศาสตร์สงเคราะห์) (รสร้อน-สุขุม)

๑. โกรฐสอ โกรฐพุงปลา โกรฐจุฬาลัมพา	สิ่งละ	๑	ส่วน
๒. แก่นแสมทะเล ผักแพวแดง ชะเอมเทศ	สิ่งละ	๑	ส่วน
๓. ว่านน้ำ ยาดำ มหาหิงคุ์	สิ่งละ	๑	ส่วน
๔. กัญชา หัวอุตพิต หัวตองดึง	สิ่งละ	๑	ส่วน
๕. สะค้าน ดีปลี รากเจตมูลเพลิง	สิ่งละ	๑	ส่วน
๖. พริกไทย		๑๕	ส่วน

วิธีทำ บดเป็นผง ละลายน้ำผึ้งกิน
ขนาดรับประทาน ครั้งละ ๑ สติง (๓.๗๕๐ กรัม) ยานี้กิน ๗ วัน เว้น ๑ วัน

สรรพคุณ ขับลม รักษาอาการทางคอเสมหะ ระบบทางเดินหายใจ ขับถ่าย/ระบายของเสีย รักษาอาการทางอุระเสมหะ และकुณเสมหะได้ด้วย (ถ้าจะแก้ช้ำก้นดินได้ ตำรับนี้ต้องใช้น้ำกระสายยา คือน้ำกะเม็ง และน้ำลูกประคำดีควาย เคี้ยวให้งวดแล้วนำไปผึ่งแดด ๗ ครั้ง เช่นเดียวกับยาทัพยาธิคุณ ในคัมภีร์มัญชุสวาระวิเชียร ผู้แต่งตำรับนี้ละไว้ในฐานที่เข้าใจ ซึ่งแพทย์ไทยเป็นที่รู้กัน ถ้าไม่ใช่แพทย์จะไม่รู้ดังนี้ ท่านให้กินยานี้ ๗ วัน แล้วจึงกินยาทุเลาเสีย ๑ ครั้ง แล้วทำยาขนานที่ ๕ กินต่อไป)

๕. ยาแก้ช้ำก้นดิน ๕ (จากคัมภีร์แพทยศาสตร์สงเคราะห์) (รสร้อน-ร้อน)

๑. ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู	สิ่งละ	๑	ส่วน
๒. ดีปลี รากเจตมูลเพลิง ขิงแห้ง	สิ่งละ	๑	ส่วน
๓. สมุลแว้ง เทียนดำ กระเทียม ผักแพวแดง	สิ่งละ	๑	ส่วน
๔. หัวบุก หัวกลอย หัวอุตพิต กระดาดทั้งสอง	สิ่งละ	๑	ส่วน
๕. การบูร		๒	ส่วน
๖. พริกไทย		๒๐	ส่วน

วิธีทำ บดผง ละลายน้ำผึ้ง น้ำร้อน หรือน้ำส้มสายชู ก็ได้

สรรพคุณ แก้ช้ำก้นดิน เกิดเพื่อปถวีธาตุ คือเส้นก้นอนนั้นมันตั้งเป็นก้อนอยู่ตามหัวหน้าซ้าย-ขวาก็ดี มันเลื่อนลงไปเอาลูกอันตะ ให้กำเริบฟกขึ้น จับต้องเข้ามิได้ ให้เจ็บเสียวตลอดหัวใจ เมื่อกินยาขอบมันก็ชักหดขึ้นไป ตั้งเป็นก้อนเป็นเถาขึ้นมาหัวหน้ามันก็ให้เสียดสีข้างถึงยอดอก แล้วมันให้ปวดยอดอก อันว่าเส้นอันนั้นมันแทงเข้าเมื่อใด มันให้โทษ ๑๑ ประการ ดังนี้

๑. มั่นให้เจ็บเสียดแทงเป็นพรรตึก
๒. ให้เป็นก้อนอยู่ในท้อง
๓. แล้วมันให้เจ็บทั่วสรรพางค์กาย
๔. ให้เจ็บสะเอว
๕. ให้มือตายเท้าตาย
๖. ให้เมื่อยขบขัดหัวหน้าตะโพก
๗. ให้ท้องตึงๆ ลงไปสองราวข้างและทวารเบา
๘. ให้เจ็บศีรษะ
๙. ให้วังเวียนหน้าตา
๑๐. ให้ตาฟาง หูตึง ให้ขัดสีข้าง
๑๑. ให้ท้องขึ้นท้องพอง บริโภคอาหารมิรู้รส

โรคทั้งนี้เกิดเพราะเสมหะแห่งอยู่นอกไส้ มักเกิดพรรตึก เมื่อจะเป็นนั้นมันให้ขึ้นเนื้อขึ้นตัว ให้ลอยอาหาร บางทีมันให้จับร้อนจับหนาว มักอยากเปรี้ยวหวาน มันอยากอย่างนี้ชอบแก่โรค บุรุษสตรีเป็นเหมือนกัน อันว่ากษัยกล่อนนี้เกิดขึ้นเพื่อเส้นและอุจจาระผูกพรรตึก อยู่ในปถวิธาตุ

(จากคัมภีร์แพทยศาสตร์สงเคราะห์ ซึ่งจะใช้อยู่ในตำรับที่ ๔ และ ๕)

ขั้นตอนการวางยา (จากศิลาจารึกวัดโพธิ์ฯ)

๑. รุ ด้วยตำรับยาเบญจอำมฤตย์ในกษัยกล่อนเถา (รูลมในไส้/ลมนอกไส้/รูลมในทางเดินอาหาร)
- รุ ด้วยตำรับที่ ๑ คล้ายยาดาวดิงษาในกษัยกล่อนเถา (รูลมในไส้/รูลมพรรตึก/รูลมริดสีดวง)
๒. ล้อม ด้วยตำรับที่ ๓, ๔, ๕ เพิ่มไฟกำเดา ๔ เพื่อปรับลมกองในไส้-นอกไส้ / ลมพัดขึ้นบน-ลงล่าง / ลมพัดทั่วกาย ให้พิจารณาใช้ตำรับใดตำรับหนึ่งในขั้นตอนนี้
๓. รักษา ด้วยตำรับที่ ๒ ล้างตะกรันในธาตุดินทั้ง ๔ และอันตะ, รังไข่
๔. ตัดราก ด้วยแกงกษัยปลาตุกในกษัยกล่อนเถา หมั่นทำกินบ่อยๆ ป้องกันการเกิดนิ่วยูริกใหม่ และละลายนิ่วยูริกเก่า

๓) ตำรับยาอื่นในรักษาโรคกษัยกล่อนดิน

๑. ยาธรณีสังฆฆาต

๑. พริกไทย		๙๖	กรัม
๒. ยาดำสะตุ		๒๐	กรัม
๓. เนื้อลูกสมอไทย มหาหิงค์ การบูร	หนักสิ่งละ	๖	กรัม
๔. รงทอง (ประสะ)		๔	กรัม
๕. ผักแพวแดง เนื้อลูกมะขามป้อม	หนักสิ่งละ	๒	กรัม
๖. ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู เทียนดำ เทียนขาว	หนักสิ่งละ	๑	กรัม
๗. ดอกตึง บุค กลอย กระดาดขาว กระดาดแดง กัญชา	หนักสิ่งละ	๑	กรัม
๘. เร่ว ชิง รากชะเอมเทศ รากเจตมูลเพลิงแดง ว่านน้ำ	หนักสิ่งละ	๑	กรัม
๙. โกฐกระดุก โกฐเขมา โกฐน้ำเต้า	หนักสิ่งละ	๑	กรัม

สูตรดั้งเดิม ต้มเครื่องกระสายยาด้วย ลูกพุฒิ เครื่องสี่สหาย ตรีผลา แล้วรินเอาแต่น้ำคูลูก รวมไปกับเครื่องยาที่บดเป็นจุนแล้ว นำผิงแดดให้แห้งสนิท นำไปบดเป็นจุนกลับอีกครั้งหนึ่ง

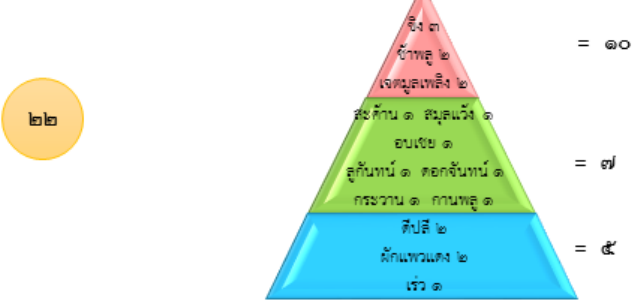
นำดินออกจากรูปรธาตุไฟ ใช้ว่านน้ำเป็นกระสายยา นำดินออกจากรูปรธาตุลม ใช้ลูกกระวานเป็นกระสายยา นำดินออกจากรูปรธาตุน้ำ ใช้จันทน์แดงเป็นกระสายยา นำดินออกจากรูปรธาตุดิน ใช้แห้วหมูและเปลือกกล้วยดิบ (ธรณี : ดิน, สัตนะ : หนักทึบ, ฆาต : ทำให้ปราสนาการสิ้นไป, ธรณีสัณฆฆาต : ทำให้ดิน (มวลธาตุ) ที่เสียปราสนาการสิ้นไป โดยใช้น้ำกระสายยาเป็นรสนยานำเข้าในแต่ละรูปรธาตุ ธรณีสัณฆฆาตก็จะไปนำเอาดินคือมวลที่เสียในรูปรธาตุทั้ง ๔ ออกมาได้ โดยมียาดำ รงทอง เปิดช่องทางนำมวลที่เสียออกจากรูปรธาตุทั้ง ๔)

ลูกพุด : เป็นลูกของต้นพุดซ้อน นำเข้าจากเมืองจีน เพราะเมืองไทยลูกเล็กและไม่ค่อยติดลูก ทางเมืองเหนือเรียกต้นเก็ดลาว

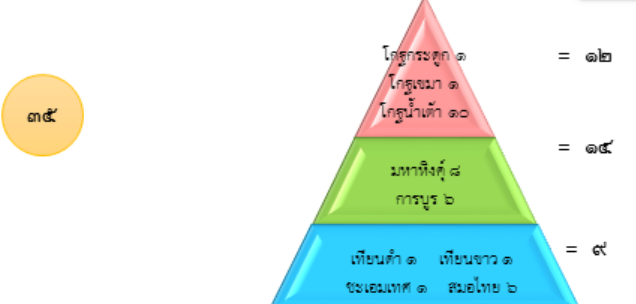
กลไกตรีธาตุธรณีสัณฆฆาต (รสร้อน - ร้อน)

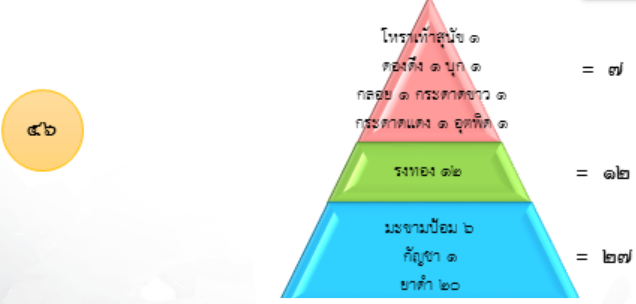
๑. เอกโทษ **ปิตตะหย่อน ↓** **ไฟ้อยหย่อน ↓** → **ไฟอุ่นกายหย่อน ↓** (รสร้อน-ร้อน)

๒. ทวันโทษ **วาตะหย่อน ↓** **ลมกุกฉิสยวาตะ ↓** → **ลมพัดทั่วกาย ↓** (รสรุขุม-ร้อน)

๓. ตรีโทษ **เสมหะกำเริบ ↑** **ปุพโท + โลหิต ↑** → **เสลดเสีย ↑** (รสรุขุม-ร้อน)

๒. ยาหอมระย้อม

๑. เทียนดำ เทียนขาว ว่านน้ำ	หนักสิ่งละ	๑๐	กรัม
๒. โกฐสอ โกฐเขมา โกฐหัวบัว	หนักสิ่งละ	๑๐	กรัม
๓. ชิง ชะเอมเทศ จันทน์แดง จันทน์ขาว	หนักสิ่งละ	๒๐	กรัม
๔. สมอไทย มะขามป้อม ลูกมะตูม	หนักสิ่งละ	๒๐	กรัม
๕. ดอกมะลิ ดอกพิกุล ดอกบุนนาค ดอกสารภี เกสรบัวหลวง	หนักสิ่งละ	๒๐	กรัม
๖. แห้วหมู		๖๐	กรัม
๗. รากระย้อม		๑๒๐	กรัม

วิธีทำ บดเป็นผงใส่แคปซูลเบอร์ ๐ รับประทานก่อนอาหารเช้า - เย็น ครั้งละ ๑ - ๒ แคปซูล

สรรพคุณ ช่วยลดความดันโลหิตสูง ช่วยให้นอนหลับสบาย

๓. ยาแก้ลมสันนิบาต

๑. รากข้าพลุ	หนักสิ่งละ	๔	บาท
๒. เถาสะค่าน	หนักสิ่งละ	๔	บาท
๓. ลูกจันทน์	หนักสิ่งละ	๔	บาท
๔. ดอกจันทน์	หนักสิ่งละ	๔	บาท
๕. สมุลแว้ง	หนักสิ่งละ	๔	บาท
๖. ดอกบุนนาค	หนักสิ่งละ	๔	บาท
๗. พริกไทย	หนักสิ่งละ	๕	บาท

วิธีทำ บดเป็นผงปั้นลูกกลอนกิน (ขนาดเม็ดพุทรา)

รับประทานครั้งละ ๓ เม็ด ก่อนอาหาร ๓ เวลา

สรรพคุณ แก้ลมสันนิบาต มีอาการคลั่งเพ้อ แก้ลมชักสั้นกระตุก ซาปลายมือปลายเท้า แก้ลมตีขึ้นเบื้องสูง คนมีไข้ห้ามรับประทาน

๔. ยาประสะลูกกระวาน

๑. จันทน์ทั้ง ๒ ผลพิลังกาสา	หนักสิ่งละ	๑	ส่วน
๒. พริกหอม พริกหาง การบูร	หนักสิ่งละ	๑	ส่วน
๓. ผลกระวานเต่ายาทั้งหลาย		๖	ส่วน

วิธีทำ บดผงละลายน้ำมะขี้ น้ำร้อน ดอกพิกุล กินหยาแล

สรรพคุณ แก้ไข้เพื่ออากาศธาตุกำเริบ ให้ปวดศีรษะ แลร้อนกระบอกตา ให้ท้องขึ้น และเจ็บกระดูทุกข้อ

๕. ยาประสะแห้วหมู

๑. โกฎั้ง 5 จันท์ทั้ง 2	หนักสิ่งละ	๑	ส่วน
๒. กฤษณา ขอนดอก พริกไทย	หนักสิ่งละ	๑	ส่วน
๓. หัวแห้วหมูเท่ายาทั้งหลาย		๑๐	ส่วน

วิธีทำ ทำผงละลายน้ำดอกไม้ น้ำร้อน น้ำส้มซ่า กินหายแล

สรรพคุณ แก้กลม ๑๒ จำพวก เจริญธาตุ แก้กัณโณมิได้ปกติ ให้คั้งละเมอเพื่อไป มิได้รู้รสอาหาร

๖. ยาประสะขมิ้นอ้อย

๑. ตริฎุก หอม กระเทียมสด	หนักสิ่งละ	๑	ส่วน
๒. รากอบเชย ว่านน้ำ ข่า	หนักสิ่งละ	๑	ส่วน
๓. ขมิ้นอ้อย เท่ายาทั้งหลาย		๘	ส่วน

วิธีทำ ทำผงละลายน้ำท่า น้ำเปลือกมะรุมน น้ำกระเทียม กินหายแล

สรรพคุณ แก้กลมอุทังคมาวาท ลมปัตฆาต แก้กัโลหิตและเสมหะ แก้กัเจ็บทุกข้อทุกกระดูก

๗. ยาประสะผลพิลังกาสา

๑. หัวแห้วหมู ใบสะเดา	หนักสิ่งละ	๑	ส่วน
๒. ตริฎุก ว่านน้ำ กระเทียม	หนักสิ่งละ	๑	ส่วน
๓. ผลพิลังกาสาเท่ายาทั้งหลาย		๗	ส่วน

วิธีทำ ทำผงละลายน้ำขิง น้ำข่า น้ำส้มซ่า น้ำกระเทียมก็ได้ กินแก้กัลม ๑๒ จำพวก หายแล

สรรพคุณ แก้กัลม ๑๒ จำพวก คือ ลมอัมพาต ลมอุทังคมาวาท ลมบาทย์กัษ ลมอัสวมุขี ลมปัตฆาต ลมสันทฆาต ลมชีวหาสมถ์ ลมกระดานพัด ลมอัมพฤกัษ ลมอณทพฤกัษ ลมไชยพฤกัษ ลมกัมมัววาท

๘. ยาคนที่สอ

๑. โกฎั้ง ๕ ตริฎุก	หนักสิ่งละ	๑	ส่วน
๒. ผลจันท์ ดอกจันท์	หนักสิ่งละ	๑	ส่วน
๓. หัวหญ้าชันกาด คนทีสอ	หนักสิ่งละ	๑	ส่วน

วิธีทำ เอาเท่ากันทำผลละลายน้ำผึ้ง น้ำส้มซ่าก็ได้ กินแก้กัอาโปธาตุกำเร็บ

สรรพคุณ แก้กัอาโปธาตุกำเร็บเพื่อโลหิต แก้กัน้ำมันในข้อ ในกระดูก ปวดกัล้ามเนื้อ รักษาไขข้อ

๙. ยามหาประสาน

๑. ใบมะนาว (ผิวมะกรูด) ลูกจันทน์ ดอกจันทน์	สิ่งละ	๕๐	กรัม
๒. เทียนดำ เทียนขาว ดีปลี	สิ่งละ	๑๐๐	กรัม
๓. หนุমানประสานกาย		๑๕๐	กรัม
๔. โกฎกระดูก		๒๐๐	กรัม
๕. มะขามป้อม สมอไทย	สิ่งละ	๒๐๐	กรัม
๖. เปลือกมะรุ้ม		๒๐๐	กรัม
๗. ขมิ้นอ้อย เพชรสังฆาต	สิ่งละ	๓๐๐	กรัม

วิธีทำ บดเป็นผงปั้นลูกกลอนด้วยน้ำผึ้ง ขนาดเม็ดมะม่วงกินครั้งละ ๕ เม็ด ก่อนอาหารเช้า-เย็น

สรรพคุณ บำรุงกระดูก แก้กระดูกเสื่อม แดก หัก สมานกระดูก ข้อมเสื่อม

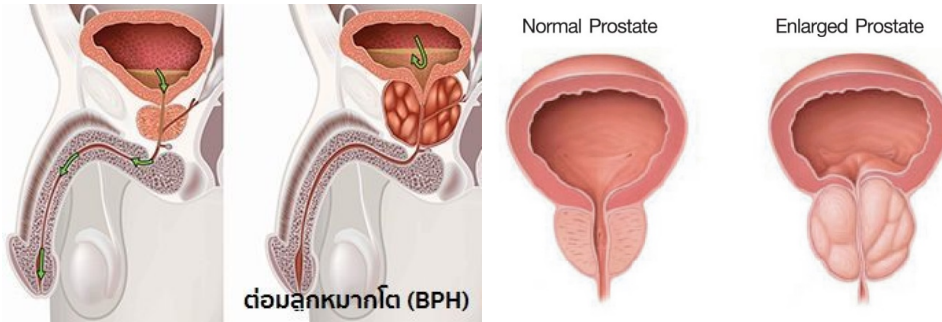
๕

โรคต่อมลูกหมากโต

๔. โรคต่อมลูกหมากโต

๔.๑ ข้อมูลทั่วไป โรคต่อมลูกหมากโต ตามแนวทางแพทย์แผนปัจจุบัน

การดูแลโรคต่อมลูกหมากโต

ต่อมลูกหมาก (Prostate gland) เป็นอวัยวะรูปร่างเหมือนลูกเกาลัด อยู่ใต้กระเพาะปัสสาวะ หุ้มรอบท่อปัสสาวะ ส่วนต้น ขนาดปกติประมาณ ๒๐ cc.

หน้าที่ของต่อมลูกหมาก

๑. เป็นอวัยวะในระบบสืบพันธุ์เพศชาย
๒. สร้างน้ำเลี้ยงตัวอสุจิ
๓. สร้างสารที่ช่วยการเคลื่อนที่ของตัวอสุจิ

โรคต่อมลูกหมากโตที่พบบ่อย

๑. ต่อมลูกหมากโต (B.P.H) พบได้ประมาณ ๘๐%
๒. มะเร็งต่อมลูกหมาก (Prostate cancer) พบได้ประมาณ ๑๘%
๓. ต่อมลูกหมากอักเสบ (Prostatitis) พบได้ประมาณ ๒%

ต่อมลูกหมากโต (B.P.H)

๑. เป็นโรคของชายผู้สูงอายุ ตั้งแต่ประมาณ ๕๐ ปี ขึ้นไป
๒. เป็นโรคเนื่องจกกรรมตาที่พบได้บ่อยที่สุด
๓. ผู้ชายที่มีอายุเกิน ๕๐ ปี ประมาณ ๕๐% จะมีความผิดปกติของการขับถ่ายปัสสาวะ
๔. ผู้ชายที่มีอายุเกิน ๘๐ ปี ประมาณ ๘๐% จะมีความผิดปกติของการขับถ่ายปัสสาวะ

สาเหตุของโรคต่อมลูกหมากโต

๑. เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสมดุลของฮอร์โมนเพศชาย ในชายสูงอายุ
๒. มีการลดลงของฮอร์โมนเพศชายในเลือด (Testosterone) ในขณะที่ฮอร์โมนเพศชายในต่อมลูกหมาก (dihydrotestosterone = DHT) มีความเข้มข้นสูง กระตุ้นให้ต่อมลูกหมากโต
๓. ฮอร์โมนเพศชายในเลือด (Testosterone) ถูกเปลี่ยนแปลงเป็นฮอร์โมนเพศชายที่ต่อมลูกหมาก (DHT) โดยเอนไซม์ ๕ - ∞ reductase type ๒ ซึ่ง DHT มีความแรงมากกว่า Testosterone ๑๐ เท่า

อาการของโรคต่อมลูกหมากโต

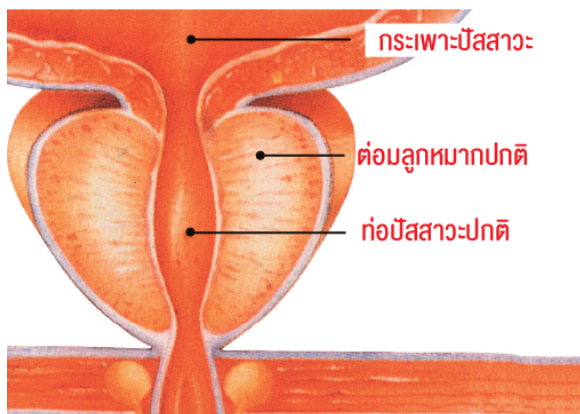
ระยะแรก ปัสสาวะบ่อย กลั้นปัสสาวะไม่อยู่ ปัสสาวะเล็ดราด
ระยะหลัง ปัสสาวะลำบาก ปัสสาวะออกช้า ปัสสาวะออกไม่หมด ต้องตื่นนอน ปัสสาวะบ่อย
ตอนกลางคืน ปัสสาวะไม่ออก

อาการแทรกซ้อน

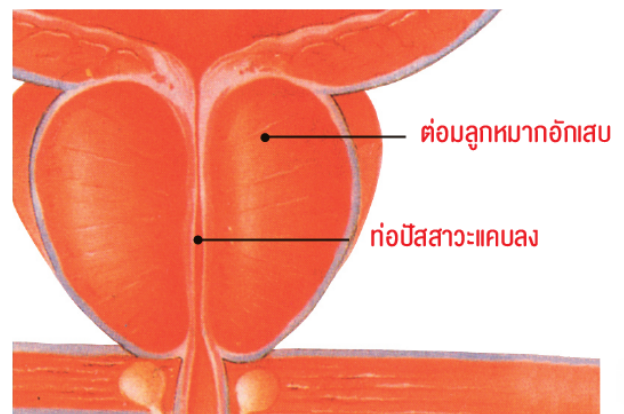
ไส้เลื่อน ริดสีดวงทวาร นิ่วกระเพาะปัสสาวะ ติดเชื้อทางเดินปัสสาวะ ไตวาย

ต่อมลูกหมากอักเสบ

ต่อมลูกหมากปกติ

ต่อมลูกหมากอักเสบ

มีอาการถ่ายปัสสาวะผิดปกติได้เหมือนโรคต่อมลูกหมากโต

สาเหตุ

๑. เกิดจากการติดเชื้อทางโรค มักพบในคนหนุ่ม
๒. เกิดจากการติดเชื้อทางเดินปัสสาวะ อาจมีนิ่วต่อมลูกหมากร่วมด้วย
๓. ติดเชื้อไวรัสโรคต่อมลูกหมาก ลักษณะของลูกหมากจะแข็งขรุขระ เหมือนมะเร็งลูกหมาก

๔.๒ หลักการวินิจฉัยและรักษาโรคต่อมลูกหมากโต ตามแนวทางแพทย์แผนไทย

๔.๒.๑ คัมภีร์มัจฉापิกขันธิกา

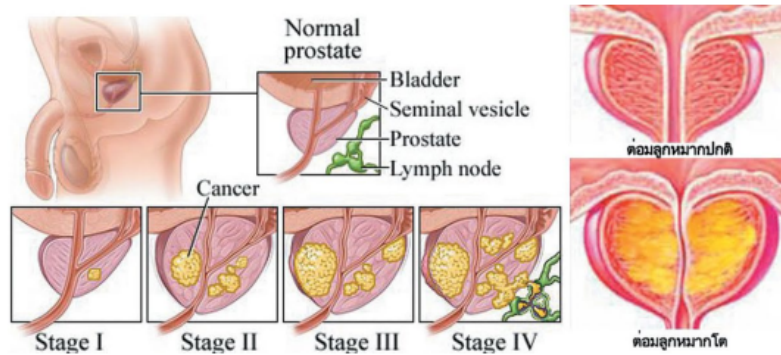
๑) มูลเหตุก่อโรค

ต่อมลูกหมากโต + อุปทม ๓

อุปทม๓ : เกิดเพราะโทษดาน กษัยกล่อน และกาหุมุตร

ลมวารยักรัษวาโย : เกิดแต่กองอชินวาท กินของแสลง

ลมอันทพาท : ลมที่วิ่งพาดผ่านต่อมลูกหมาก ลูกอันทะ

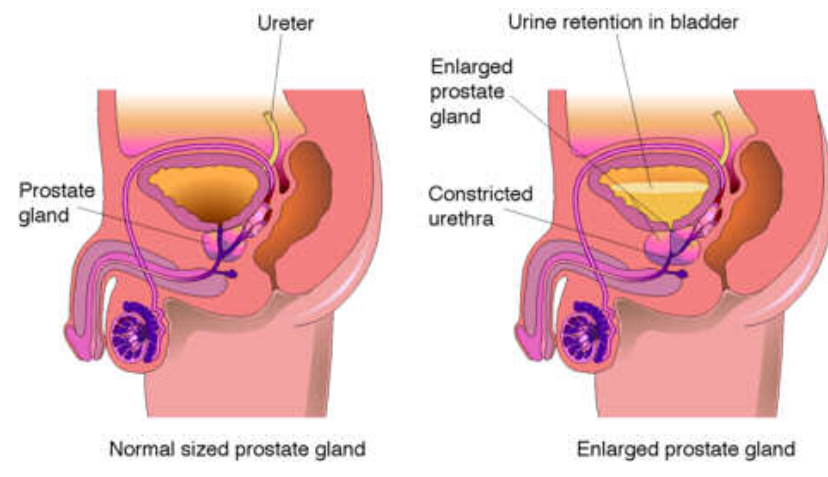
แสบริอน ปัสสาวะมิโชน อ่อน ปัสสาวะหยดย่อย

ปัสสาวะบ่อย ออกช้า ปัสสาวะไม่หมดไส้ คั่งค้าง กลั้นไม่อยู่

๒) การดูแลรักษา

อุปทม ๓

เกิดเพราะโทษดาน กษัยกล่อน และกาหุมุตร

สาเหตุ บังเกิดแก่บุคคลอันบริสุทธิ์ มีได้มักมากในทางกิเลสภาคคุณ คือ สมณะพราหมณ์ ทั้งหลายอัน มีศีลสุทธิเป็นต้น และฆราวาสอันรักษาศีล ๕ เป็นนิจศีล และศีล ๘ เป็นอุโบสถศีล และมี ปัญญาเป็นที่สุด มีได้เสพเมถุนธรรมด้วยมาตุคามเลย แลโรคนั้นบังเกิดขึ้นด้วยโทษดาน และ กษัยกล่อน มักบังเกิดแต่สะตือลงมาหัวเหน่า เดิมให้ขัดปัสสาวะ คือกล่อนลงฝักถึงองค์กำเนิด ให้องค์กำเนิดบวม

อาการ กระทำให้แสบร้อน ให้ปัสสาวะมิได้โชนและอ่อนไปหยดย่อย ครั้นกินยาสวกก็หายไป แล้วกลับ เป็นใหม่หลายครั้งหลายหน ครั้นแก่เข้าก็กลายเป็นบุพโพโลหิตให้ไหลออกมาทางช่องทวารเบา แล้วให้เจ็บปวดต่างๆ ถ้าผู้ใดเป็นดังกล่าวนั้น เรียกว่าโรคสำหรับบุรุษ จะได้เป็นอุปถัมภ์นั้นหามิได้ อาจารย์ท่านกล่าวไว้ดังนี้

การรักษา ๑. ให้ใช้ยานานที่ ๓ ในข้อ ๒ (ยาแก้อุปถัมภ์โรคสำหรับบุรุษ), (ดูคัมภีร์มัจฉาปักขันธิกา)
๒. หรือใช้ยานานต่อไปนี้

กาฬมูตร : โรคเกิดจากขัดปัสสาวะ, ปัสสาวะไม่ออก จึงเน่าเสียอยู่ภายในร่างกาย หรือโรคทางเดินปัสสาวะ อย่างหนึ่ง โดยมีกาฬ (เม็ด) เกิดขึ้นภายในระบบทางเดินปัสสาวะ

ข้อ ๓ : มีการติดเชื้อของท่อปัสสาวะโดยมิได้เสพเมถุน (ดูคัมภีร์มัจฉาปักขันธิกา)

ตำรับยารักษาตามคัมภีร์มัจฉาปักขันธิกา

๑. แก้โรคบุรุษอันบังเกิดแก่บุคคลบริสุทธิ์

๑. ขมิ้นอ้อย	๖	ส่วน
๒. ไพล	๖	ส่วน
๓. ยาข้าวเย็น	๑๐	ส่วน
๔. รากย่านาง	๒๐	ส่วน

วิธีทำ ต้มตามวิธีให้กิน

สรรพคุณ แก้โรคสำหรับบุรุษ อันบังเกิดแก่บุคคลบริสุทธิ์ และชำระบุพโพในลำปัสสาวะ แก้ปวดถ่วงตั้งใน หัวเหน่านั้นหายดีนั้นๆ

(อุปถัมภ์ ๓ : โรคนี้อันบังเกิดขึ้นด้วยโทษดาน และกษัยกล่อน มักบังเกิดแต่สะตือลงมาหัวเหน่า เดิมให้ขัดปัสสาวะ คือ กล่อนลงฝักถึงองค์กำเนิด ให้องค์กำเนิดบวม อาการของโรคอุปถัมภ์ ๓ ตามพระคัมภีร์มัจฉาปักขันธิกา สมุฏฐาน เกิดจากโทษดาน และกษัยกล่อนลงฝักถึงองค์กำเนิด ซึ่งเริ่มจากกษัยกล่อนเถา แล้วนิ้วยูริกฝังตัวบริเวณเนื้อ ต่อมลูกหมาก ทำให้เกิดการอักเสบบวมแดงร้อน ปัสสาวะขัด ตำรับยาที่ให้ใช้ไพล ขมิ้นอ้อย ข้าวเย็นเหนือ ข้าวเย็นใต้ เพื่อลดการอักเสบ รากย่านาง มีสรรพคุณถอนพิษของแสลง และลดนิ้วยูริก ยาตำรับนี้จึงเป็นยา ล้อมอาการอักเสบ บวม ของต่อมลูกหมาก การดูแลที่ดีต้องให้น้ำกระสายยา หรือตำรับยาขับนิ้ว ขับปัสสาวะ ร่วมด้วย อาการจึงจะทุเลาลง ถ้ายังไม่ดีขึ้นต้องย้อนกลับดูแลพัทธะปิตตะ (ตับ) ซึ่งเป็นต้นทางของโรค โดยใช้ ยาถ่อมนางนอน แล้วกลับไปดูแลปิตตะต่อ ส่วนอาการต่อมลูกหมากโตก็ใช้ยาล้อมอาการไปเรื่อยๆ จนโรคทุเลา

ลง แต่ต้องไปห้ามของแสลง เช่น ขนมจิ้น หน่อไม้ ของหมักดอง เหล้า เปียร์ เป็ด ไก่ เครื่องในสัตว์ ผักชะอม ถั่วงอก อาหารที่มีโปรตีนสูง เป็นต้น)

www.thaicrudedrug.com
by Sudarat Homhual

เครื่องยาข้าวเย็นเหนือ

๒. ยาตัดรากโรคบุรุษเกิดแต่บุคคลอันบริสุทธ์

๑. รากขนุนสามมะลอ เทียนดำ เทียนขาว	สิ่งละ	๑	ส่วน
๒. ตริโกฎก	สิ่งละ	๒	ส่วน
๓. ขมิ้นอ้อย		๓	หัว
๔. กระจูดงูเหลือม		๔	ส่วน
๕. เขม่าเหล็ก		๘	ส่วน
๖. ข้าวเย็นใต้		๑๐	ส่วน
๗. ชั้นทองพยาบาท		๑๐	ส่วน
๘. หนอนตายหยาก		๑๐	ส่วน
๙. รากพุดดอ รากพุงแก	สิ่งละ	๑๐	ส่วน
๑๐. โรคทั้ง ๒ รากก้างปลาทั้ง ๒	สิ่งละ	๑๐	ส่วน
๑๑. แก่นขี้เหล็ก มาศเหลือง	สิ่งละ	๑๐	ส่วน

วิธีทำ ต้มตามวิธีให้กิน

สรรพคุณ แก่โรคสำหรับบุรุษ อันบังเกิดแก่บุคคลอันบริสุทธ์นั้น เป็นยาตัดรากมิให้กลายไปได้นั้นดั้นกฯ (ตำรับนี้ใช้กรรมตัดรากโรคต่อมลูกหมากโตมิให้กลับมาเป็นอีก และกรรมต่อมลูกหมากโตที่มีสาเหตุมาจากเนื้อเซลล์ลูกหมากเองขยายตัวผิดปกติ มะเร็งต่อมลูกหมาก)

๓. ยาตัดรากอุปถัมโรคสำหรับบุรุษ

๑. เขม่าเหล็ก ตริโกฎก	สิ่งละ	๒	บาท
๒. ขมิ้นอ้อย		๓	หัว
๓. เทียนดำ เทียนขาว กระจูดงูเหลือม	สิ่งละ	๔	บาท
๔. โรคทั้ง ๒ คุยทั้ง ๒ ก้างปลาทั้ง ๒	สิ่งละ	๔	บาท

๕. รากขุ่นสำมะลอ สุพรรณถันเหลือง	สิ่งละ	๔	บาท
๖. แก่นขี้เหล็ก แก่นมะหาด	สิ่งละ	๑๐	บาท
๗. หนอนตายหยาก พุงแก	สิ่งละ	๑๐	บาท
๘. ขึ้นทองพยาบาท		๒๐	บาท
๙. ข้าวเย็นเหนือ		๑๐	บาท
๑๐. ข้าวเย็นใต้		๑๐	บาท

วิธีทำ ต้มกินตามวิธี

สรรพคุณ แก้อุปทม โรคสำหรับบุรุษ ถ้ามีหายกลายเป็นคุดทะราดเข้าข้อ เข้ากระดูก ให้ขัดมือขัดเท้าต่างๆ (กามโรค ซิฟิลิส ระยะเข้าข้อ และระยะเข้าระบบประสาท) เป็นยาตัดรากอุปทม แล

๔. ยาประคบ แก้ขัดปัสสาวะ

๑. ไพล ๑	ส่วน
๒. ขมิ้นอ้อย ๑	ส่วน
๓. พันธ์ผักกาด ๑	ส่วน
๔. มะกรูด ๑	ส่วน
๕. ส้มซ่า ๑	ส่วน
๖. แป้งเหล้า ๑	ส่วน

วิธีทำ บดห่อผ้าประคบหัวหน้า

สรรพคุณ แก้ขัดปัสสาวะนั้นหายตีวิเศษนัก

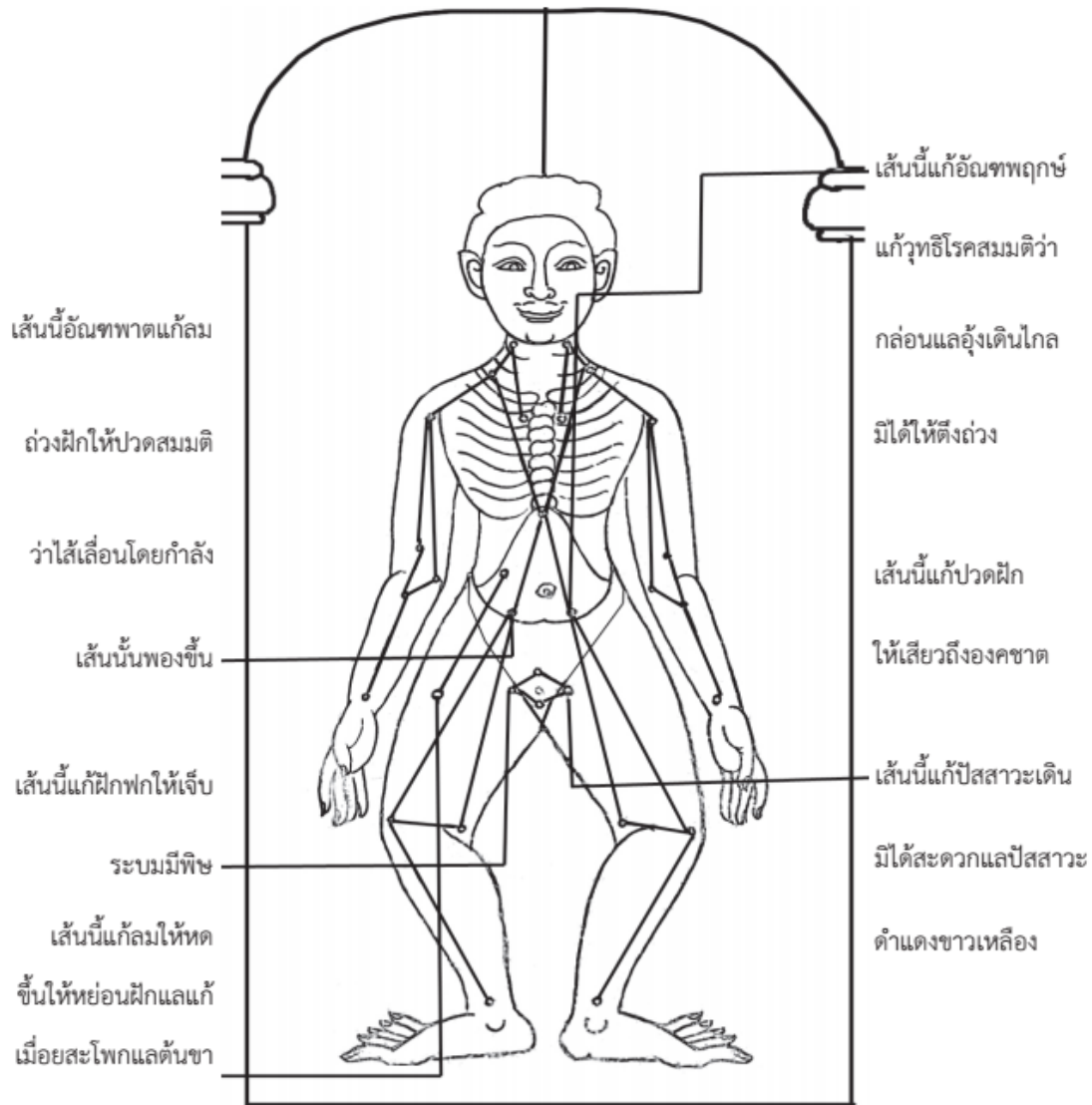
การรักษาทางหัตถเวช ตามจารีกแผ่นภาพวัดโพธิ์

การรักษาทางหัตถเวช ตามจารีกแผ่นภาพวัดโพธิ์ แผ่นที่ 29 แผนนวดหงาย-คว่ำ

คำอ่านปัจจุบัน

จารีกแผ่นที่ ๒๙ แผนนวดหงาย

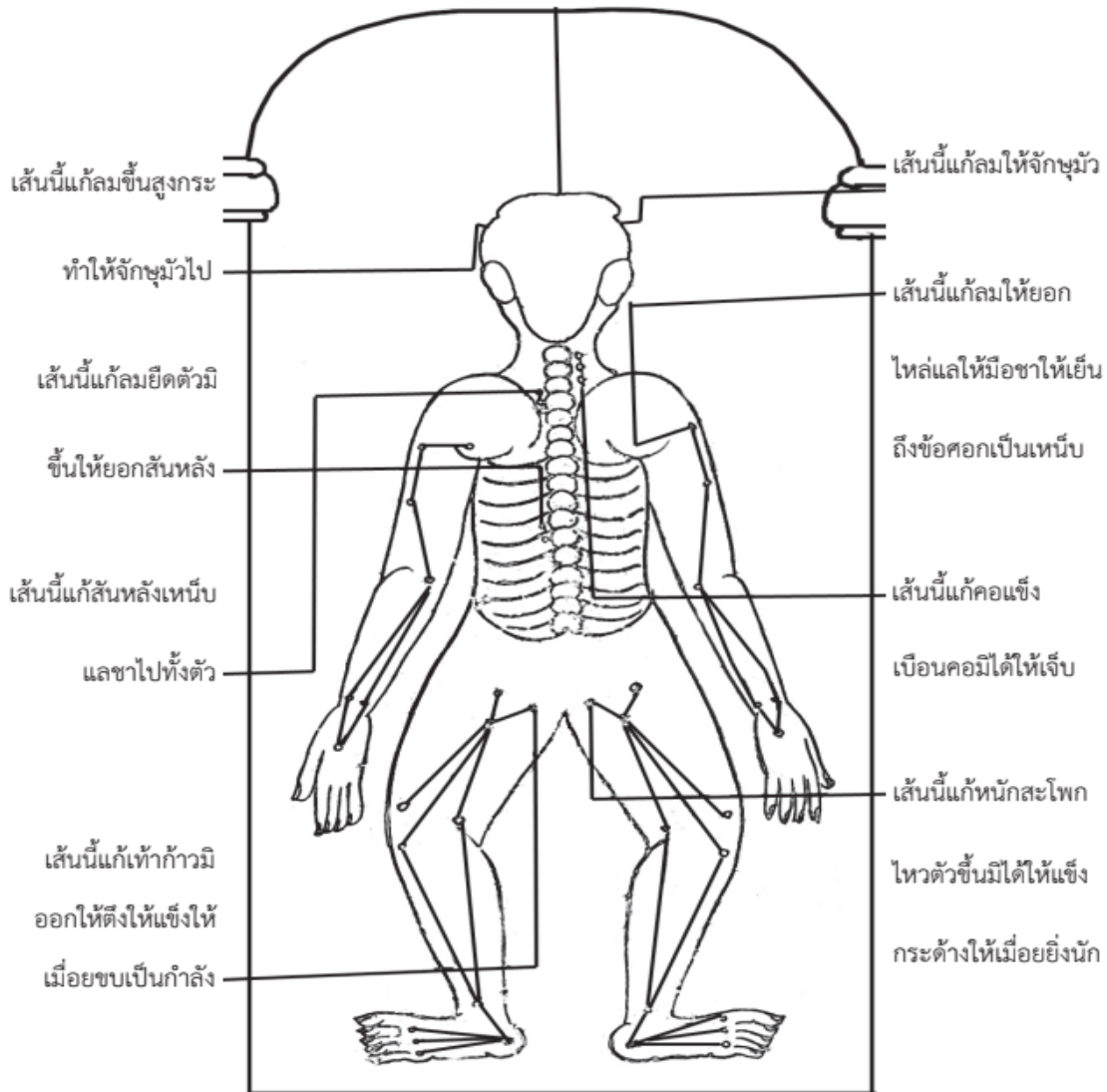
ลักษณะแผนหงายรูปนี้ บอกที่แก้ในกองวิสมะปัลลี เกิดแต่กองตรีภูวาท ตามอาจารย์แนะไว้

คำอ่านปัจจุบัน

จารึกแผ่นที่ ๒๙ แผนนวตคว่ำ

ลักษณะแผนคว่ำรูปนี้ บอกที่แก้ในกองวิสมะปลวี เกิดแต่กองตรีภูวาท ตามอาจารย์แนะไว้

จารึกแผ่นที่ ๒๙ แผนนวตหงาย

๑. ลักษณะแผนหงายรูปนี้ บอกที่แก้ในกองวิสมะปลวี เกิดแต่กองตรีภูวาท ตามอาจารย์แนะไว้ ดังนี้
๒. เส้นนี้ อั้นทพาท แก้มถ่วงฝักให้ปวด สมมุติว่าไส้เลื่อน โดยกำลั้งเส้นนั้นพองขึ้น
๓. เส้นนี้ แก้ฝักฟกให้เจ็บระบมมีพิษ
๔. เส้นนี้ แก้มให้หดขึ้น ให้หย่อนฝักและแก้เมื่อยตะโพกและต้นขา
๕. เส้นนี้ อั้นทพฤกษ์ แก้วทริโรค สมมุติว่ากล่อน และอุ้งเดินไกลมิได้ ให้ตั้งถ่วง
๖. เส้นนี้ แก้ปวดฝัก ให้เสียวถึงองคชาต
๗. เส้นนี้ แก้ปัสสาวะ เดินมิได้สะดวก แลปัสสาวะดำแดงขาวเหลือง

จารึกแผ่นที่ ๒๙ แผนนวดคว่ำ

๑. ลักษณะแผนคว่ำรูปนี้ บอกที่แก้ในกองวิสมะปถวี เกิดแต่กองตรีภูฏาวต ตามอาจารย์แนะไว้ ดังนี้
๒. เส้นนี้ แก้ลมขึ้นสูง กระทำให้จักษุมัวไป
๓. เส้นนี้ แก้ลมยึดตัวมิขึ้น ให้ออกสันหลัง
๔. เส้นนี้ แก้สันหลังเหน็บแลซาไปทั้งตัว
๕. เส้นนี้ แก้เท้ากำวมือออก ให้ตั้ง ให้แข็งให้เมื่อยขบเป็นกำลัง
๖. เส้นนี้ แก้ลมให้จักษุมัว
๗. เส้นนี้ แก้ลมให้ออกไหล่ แลให้มือซา ให้เย็นถึงข้อศอก เป็นเหน็บ
๘. เส้นนี้ แก้คอแข็งเปื้อนค่อมได้ให้เจ็บ
๙. เส้นนี้ แก้นักสะโพกไหวตัวขึ้นมิได้ ให้แข็งกระด้าง ให้เมื่อยยิ่งนัก

หมายเหตุ : ภาพบอกรูปที่ ๒๙ วิสมะปถวี กล่าวเรื่ององคสูตร และไส้เลื่อนองคสูตร เป็นการดำเนินโรคต่อจาก สันตฆาต แปรเข้าสู่สายฮอร์โมน ก่อเกิดแบ่งออกได้ 4 จำพวก เข้ากษัยกล่อนดิน และกษัยกล่อนเถา

ไส้เลื่อน เป็นการเคลื่อนที่ของอวัยวะในช่องท้องช่วงकुณเสมหะ ออกไปจากที่เดิม แบ่งเป็น ๕ ประการ คือ

๑. ลำไส้เลื่อน
๒. มดลูกเคลื่อน
๓. ต่อมลูกหมากโต ปัสสาวะขัด
๔. เถาดาน
๕. กระบังลมล่างหย่อน

วิสมะปถวี (กรีสัง)

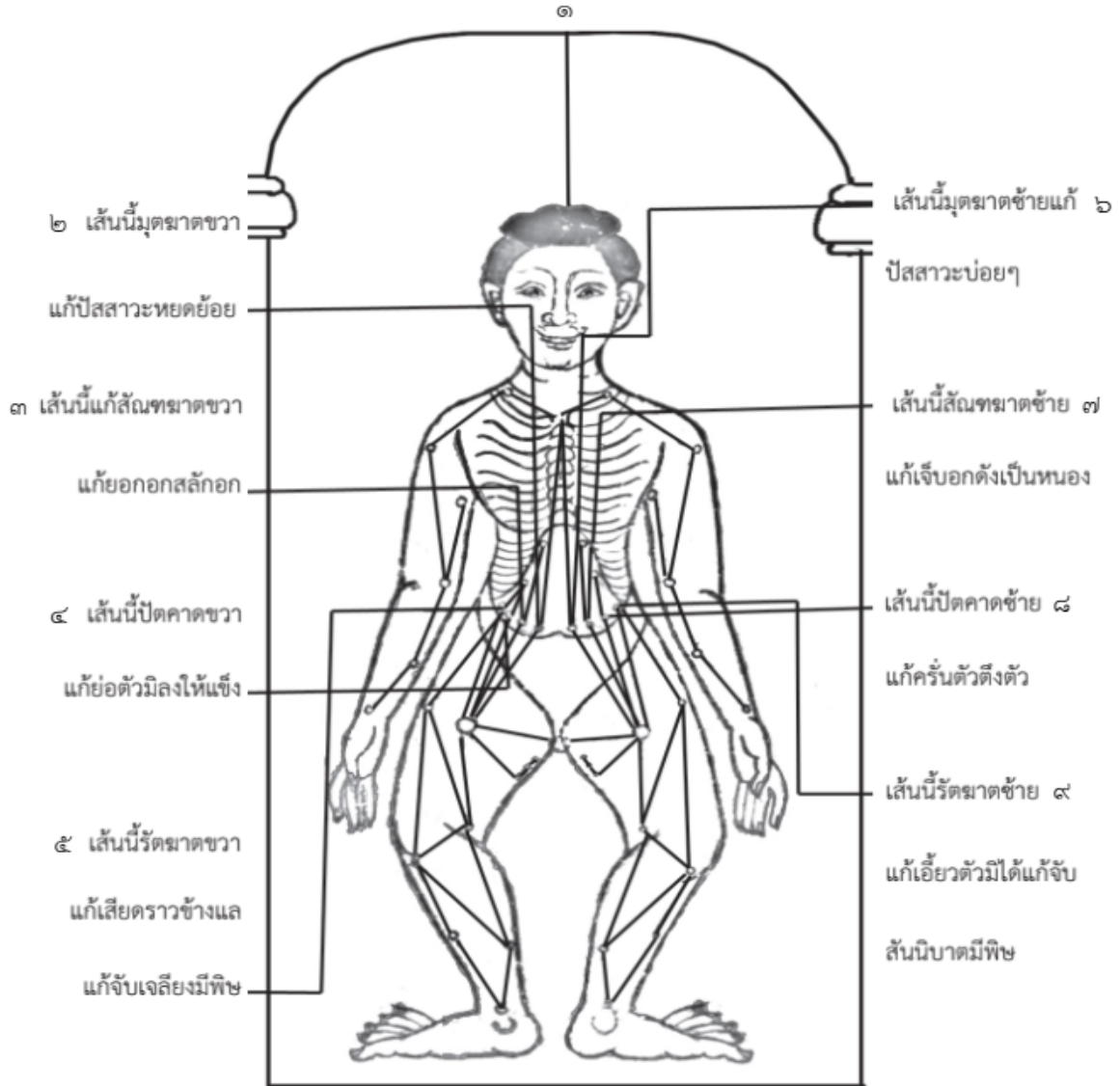
จะกล่าวธาตูปถวี	โทษนั้นสี่สิบสองสถาน
อาพาธนั้นบันดาล	ให้เจ็บปากและเจ็บฟัน
ผมร่วงเจ็บในสมอง	หนังหัวพองขนลุกชัน
เจ็บในก้อนเนื้อนั้น	เจ็บแฉะเอ็นแลดวงใจ
ผิวหนังแตกกระแหง	เจ็บทุกแห่งกระดูกใน
นาภีนั้นปวดเจ็บไป	ปถวีไซร์หย่อนแลนา

การรักษาทางหัตถเวช ตามจารึกแผ่นภาพวัตโพธิ์ แผ่นที่ ๓๐ แผนนวดหงาย - คำว่า

คำอ่านปัจจุบัน

จารึกแผ่นที่ ๓๐ แผนนวดหงาย

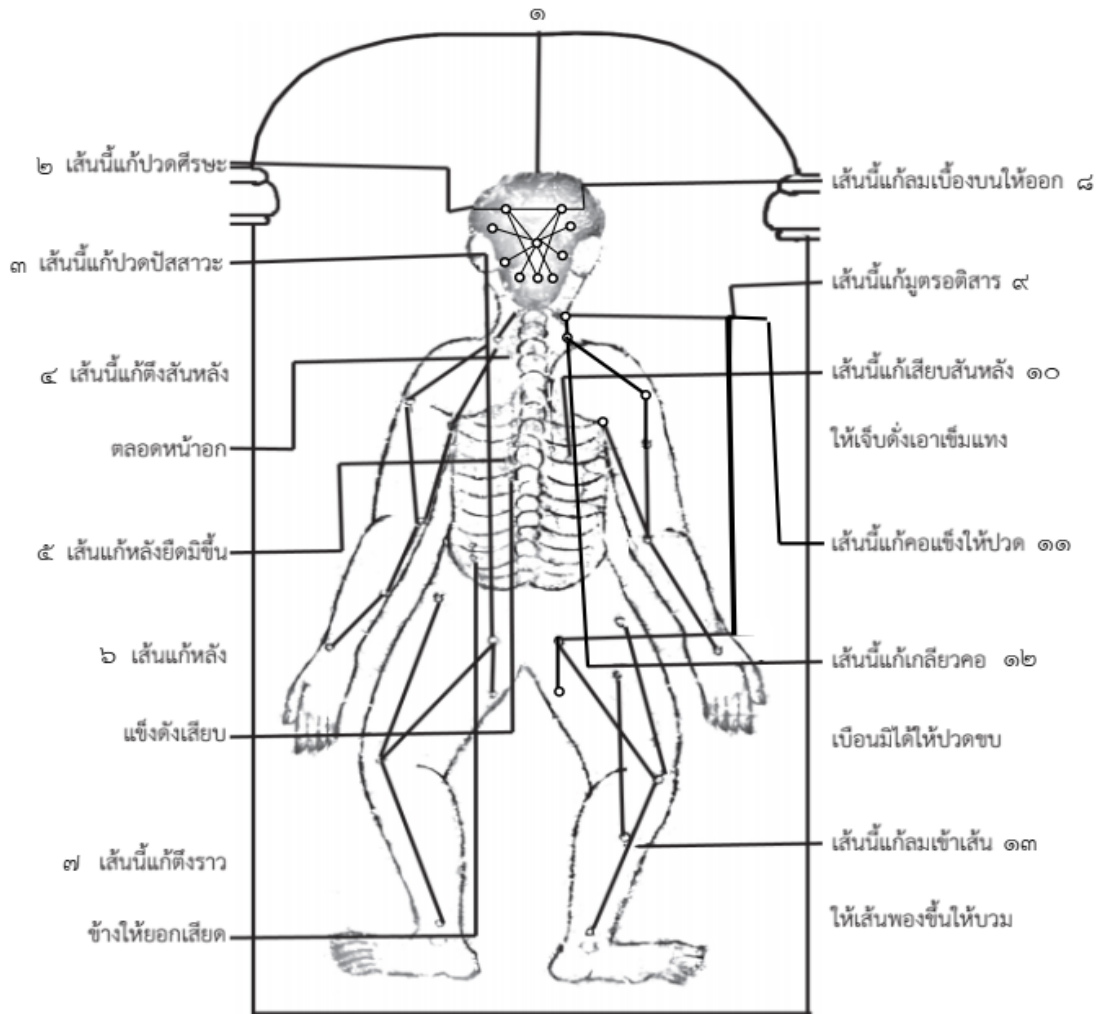
ลักษณะแผนหงายรูปนี้ บอกที่แก้ในกองกตึกะปถวี เกิดแต่กองอัมพฤกษ์ ตามอาจารย์แนะไว้

คำอ่านปัจจุบัน

จากรีกแผ่นที่ ๓๐ แผนขนาดคว่ำ

ลักษณะแผนคว่ำรูปนี้ บอกที่แก้ในกองกติกะปถวี เกิดแต่กองอัมพฤษ์ ตามอาจารย์แนะไว้

จากรีกแผ่นที่ ๓๐ แผนขนาดหงาย

๑. ลักษณะแผนหงายรูปนี้ บอกที่แก้ในกองกติกะปถวี เกิดแต่กองอัมพฤษ์ ตามอาจารย์แนะนำไว้ ดังนี้

แก้อาการ

๒. เส้นนี้ แก้มุตฆาตขวา
๓. เส้นนี้ แก่สันฆาตขวา
๔. เส้นนี้ แก่ปิตฆาตขวา
๕. เส้นนี้ แก่รัตฆาตขวา
๖. เส้นนี้ มุตฆาตซ้าย
๗. เส้นนี้ สันฆาตซ้าย
๘. เส้นนี้ ปิตฆาตซ้าย
๙. เส้นนี้ รัตฆาตซ้าย

คำอธิบาย

- แก้ปัสสาวะหยดย่อย
- แก้ยกอกกลักอก
- แก้ย่อตัวมิลงให้แข็ง
- แก้เสียตราวข้างและแก้จับเจ็ดยังเป็นพิษ
- แก้ปัสสาวะบ่อยๆ
- แก้เจ็บบอด้งเป็นหนอง
- แก้ครันตัวตั้งตัว
- แก้เอี้ยวตัวมิได้ แก้จับสันนิบาตมีพิษ

กติกะปลวี่ (มันทปลวี่) (ทหัยว้ตฤ)

โนยหน้เงเมื่อพิการ	ให้เจ็บซ่านท้งกายา
ท้งน้เงเจ็บหน้กหนา	ให้ว้ตาตี่ซ้ช้ไป
ท้งล้เงเสียงต่าเง	เสียงต่าเงซ้างซบตอดใน
โทษน้ปลวี่ให้	พิการใช้จ้เงว้กล

กติกะปลวี่ (อุทรีย้ง)

อน้เงเล้ากองปลวี่	กำเร็บมีกำล้งมา
สึบสามตามส้งขยา	คือนิทราไม่หล้บไหล
ให้คล้เงให้เจ็บอก	น้าลายตกกระหายไป
ให้เสียรร้าวณะภายใน	มักโกรธใจให้เจ็บหล้ง
ซ้ดหน้กและซ้ดเบา	ท้งน้เงเล้าล้เงเสียงต่า
ต่าเงให้ฟ้งฟ้ง	เจ็บกระท้งถึงทวารเบา
ซ้อมือแลซ้อแขน	ตลอดแล่นเมือยซบเอา
โทษน้ปลวี่เล้า	อย่าดูเบาสุขุมมา

จารึกแผ่นที่ ๓๐ แผนนวดคว่า

๑. ลักษณะแผนคว่ารูปน้ บอทที่แก้ในกองกติกะปลวี่ เกิดแต่กองอ้มพฤกษ์ ตามอาจารย์แนะนำไว้ ดังนี้
๒. เส้นน้ แก้ปวดศึรชะ
๓. เส้นน้ แก้ปวดปัสสาวะ
๔. เส้นน้ แก้ต้งส้นหล้งตลอดหน้าอก
๕. เส้นน้ แก้หล้งยี้ตมิซ้ช้
๖. เส้นน้ แก้หล้งซ้เงต้งไม้เสียบ
๗. เส้นน้ แก้ต้งราวซ้างให้ยอกเสียด
๘. เส้นน้ แก้ลมเบืองบนให้ออก
๙. เส้นน้ แก้มูตรอดิสาร
๑๐. เส้นน้ แก้เสียดส้นหล้งให้เจ็บต้งเอาซ้มแทง
๑๑. เส้นน้ แก้คอซ้เงให้ปวด
๑๒. เส้นน้ แก้เกลียวคอเบือนมิได้ ให้ปวดซบ
๑๓. เส้นน้ แก้ลมซ้เงเส้น ให้พองซ้ช้ ให้บวม

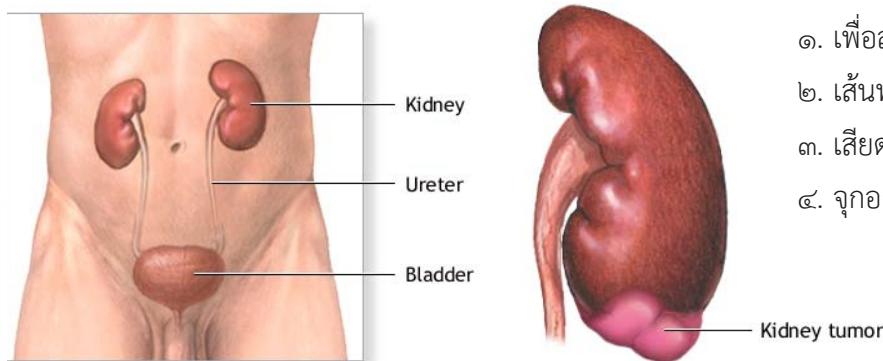
กซ้ยกล่อนเถา มี ๕ จำพวก คือน้

๑. กล่อนเอ้น	อาการปวดหัวหน้า เมือยซ้เงซบต้งร้อนซบต้งหนาว
๒. กล่อนซ้เงจากเส้นมูตฆาต	ระบบทางเดินปัสสาวะหยุดหรือซ้ดเมือยเอวและต้งขา
๓. กล่อนซ้เงจากเส้นส้นฆาต	ท้งซ้เงเป็นต่าน ต้งไปที่ถุ้งอ้นทะ
๔. กล่อนซ้เงจากเส้นป้ตฆาต	เมือยต้งตัว เหน้บซา ปวดถ้วงอ้นทะ
๕. กล่อนซ้เงจากเส้นร้ตฆาต	องคฆาตบวม เสียดสีซ้างและซายโครง ปัสสาวะซ้ด

กลุ่มอาการกษัยกล่อนเถาศึกษาจากมานหินในพระคัมภีร์อุทรโรค

ลม	ที่เกิด	ตำแหน่ง
รัตฆมาต	ไฟย่อย	ลมในไส้
ปัตฆมาต	ลมพัดทั่วกาย	ลมนอกไส้
สัณฆมาต	ดิน	ลมพัดขึ้นบน
มุตฆมาต	น้ำ	ลมพัดลงล่าง

กษัยกล่อนเถา (นิ่วยูริกที่กรวยไต)

๑. เพื่อลมสัณฆมาต ปัตฆมาต
๒. เส้นพองขวางอยู่หัวเหน่า
๓. เสียตขายโครงถึงยอดดอก
๔. จุกอก จุกคอ

สมุฏฐาน ปิหังพิการ

อาการ เกิดเพื่อลมสัณฆมาต และลมปัตฆมาต แล่นเข้าไปในลำเส้นนั้น ให้เส้นพองแข็งขวางอยู่ หัวเหน่ามาประจบเกลียวข้าง ถ้าผู้ชายมันขึ้นข้างขวา ถ้าผู้หญิงมันขึ้นข้างซ้าย มันเสียตตามขยโครงถึงยอดดอก มันก็ให้ปวดขบเอาในอกตลอดเสียถึงลำคอ ลางที่มันมักให้อาเจียนน้ำลาย ถ้ามันรากออกมาที่ปวดขบนั้นมันก็ค่อยสงบลงสักหน่อย ก็ทำเพศประจุฝึปลวก ฝึมะเรียงทรวง ผิดกันที่เป็นน้ำมูตร ถ้าเป็นกษัยน้ำมูตรแดง (อาจมีเลือดออกจากนิ่วครูด) แต่ว่าติดข้างจะเหลืองสักหน่อยให้อาถ้วยรองไว้ดู เมื่อมันนอนลงอยู่ที่ก้นถ้วยนั้นตั้งปูนกินหมาก (กรดยูริกตะกอนสีชมพู) และถ้าฝีสีมันดำ แลโรคอันนี้มันเป็นเพราะกินของคาวหวานนักจึงเป็น แต่เป็นๆ หายๆ ไปประมาณ ๑๒ ปี ๑๓ ปี แล้วมันก็กลายเป็น มานกษัย รักษาไม่ได้ ถ้าจะแก้ๆ ได้เมื่อมันยังอ่อนๆ อยู่ นั้นท่านให้ชำระด้วยยาเบญจอำมฤตย์ อันอยู่ข้างต้นนั้น กินวันหนึ่งวันเสีย ๕ วัน จึงกินทีหนึ่ง แล้วจึงกินยา นารายณ์พังค้าย หัววัน จึงกินยาชำระทีหนึ่ง แล้วให้ทำยาดาวดึงษากินเวลาเย็น

การวินิจฉัย

อาการของโรคนิ่วยูริกตกตะกอนที่กรวยไต / ท่อไต / กระเพาะปัสสาวะ ทำให้มีอาการปวดท้องน้อยด้านซ้าย-ขวา ตามเส้นทางเดินท่อไตลงสู่กระเพาะปัสสาวะ ให้ปัสสาวะสีดั่งปูนกินหมาก เพราะมีตะกอนนิ่วครูดกับหลอดเลือดฝอยที่กรวยไต ทำให้มีเลือดปนมากับตะกอนนิ่ว ปัสสาวะติดข้างจะเหลืองเพราะมีการอักเสบที่ถุงน้ำดี

หรือท่อน้ำดีตีบร่วมด้วย ทำให้มีอาการเหมือนลมแน่นจุกอก จุกคอ ลมแน่น ออก ลมแล่นเสียดชายโครง ถ้าไม่เร่งรักษาจะนำไปสู่ภาวะไตวายเรื้อรัง และให้โลหิตจาง เป็นกษัยโลหิต และทำให้ท้องบวมโต เป็นมานกษัย

กษัยกล่อนเถา

เกิดจากพฤติกรรมการยกของหนักอยู่เป็นนิจ การใช้วิธียาบถซ้ำๆ เป็นเวลานาน การกลั่นอุจจาระปัสสาวะ การดื่มน้ำน้อย ซึ่งปัจจัยเหล่านี้เป็นเหตุให้

ตำรับยารักษาโรคชัยก้อนเถา

๑. ยาเบญจอำมฤตย์ (รสร้อน-ร้อน)

๑. มหาหิงค์ ยาตำ	หนักสี่ล	๑	สลึง
๒. รงทอง		๒	สลึง
๓. ลูกมะกรูด		๓	ผล
(เอามหาหิงค์ ยาตำ รงทอง ยัดใส่ในมะกรูดสี่ลผล แล้วเอามูลโคพอกสุ่มไฟเกลือให้สุก)			
๔. ชิงแห้ง พริกไทย ดีปลี	หนักสี่ล	๑	สลึง
๕. รากหนดี		๑	บาท
๖. ดีเกลือ		๔	บาท

วิธีทำ ตัวยา ๕ สิ่งหลังนี้ประสมกับมะกรูดที่สุ่มไว้ ทำเป็นจุน ละลายน้ำส้มมะขามเปียกให้รับประทาน ครั้งละ ๑ สลึง (๓.๗๕ กรัม)

สรรพคุณ พอกอุจจาระอันลามกให้สิ้น ชำระลำไส้เมื่อกมันปะระเมหะทั้งปวง กระตุ้นการทำงานของลำไส้ น้อยใหญ่ เพิ่มปิตตะให้กล้าเพื่อขับของเสียในลำไส้น้อย-ใหญ่ พอกโลหิตอันเป็นพิษ

๒. ยานารายณ์พังค้าย (รสร้อน-สุขุม)

๑. โกรฐสอ เทียนดำ ผักชีล้อม	สี่ล	๑	ส่วน
๒. มะตูมอ่อน มหาหิงค์ ลำพัน	สี่ล	๑	ส่วน
๓. สมอ แก่นบุนนาค เปล้าน้อย	สี่ล	๑	ส่วน
๔. ชิงแห้ง พริกไทย ลูกข้าพลุ เจตมูลเพลิง	สี่ล	๑	ส่วน
๕. รากตองแตก		๑	ส่วน

วิธีทำ บดเป็นผงละลายน้ำร้อนกิน หนัก ๑ สลึง ให้กินต่อจากยา เบญจอำมฤตย์ ๕ วัน แล้วกลับไปกินยา เบญจอำมฤตย์อีกครั้งหนึ่ง

สรรพคุณ ขับลม บำรุงธาตุ ระบายอ่อนๆ กระจายกองลมที่เสียดเข้าตามเส้นน้อยใหญ่ให้วิ่งได้ดี

ขั้นตอนการรักษา

๑. รุ ด้วยยาเบญจอำมฤตย์ (รูลมในไส้ / ลมนอกไส้ / ระบบทางเดินอาหาร/ รุตะกรันตับ-ไต)
๒. ล้อม ด้วยยานารายณ์พังค้าย (โดยเพิ่มกำเดา ๔ เพื่อคุมลมพัดทั่วกาย / ลมทั้งปวง / ลมริดสีดวง)
๓. รักษา ด้วยยาดาวดึงษา (โดยรุตะกรันที่อวัยวะธาตุทั้ง ๕)
๔. ตัดราก ด้วยยาตัดรากชัยก้อนเถา และแกงยากชัยก้อนเถา เพื่อป้องกันการเกิดนิ่วใหม่และ สลายนิ่วเก่า

๓. ยาดาวดึงษา (รสร้อน-สุขุม)

๑. การบูร	๓	สลึง
๒. โกรฐสอ โกรฐเขมา โกรฐกักรา	๑	บาท
๓. เทียนดำ เทียนแดง เทียนขาว เทียนตาตุ๊กแตน	๑	บาท
๔. กานพลู ดีปลี สหสคุณเทศ มหาหิงค์ ยาดำ	๑	บาท
๕. พริกไทย	๕	บาท ๒ สลึง
๖. เจตมูลเพลิง สมอไทย รากทองแตก	๖	บาท
๗. จิงจ้อ	๘	บาท

วิธีทำ บดเป็นผงละลายน้ำผึ้ง น้ำร้อน น้ำมะกรูด น้ำมะนาว น้ำส้มซ่า ก็ได้

สรรพคุณ แก้สารพัดกษัย สารพัดโรคที่ทั้งปวงแล ยานี้ชื่อดาวดึงษา พระอินทราเธอให้ทานแก่คนทั้งหลาย ตีค่าไว้แสนตำลึงทอง ๑ แล (แล้วจึงต้มยาขนานที่ ๔ ให้กิน) ช่วยขับลมกองหยาบ ลดอาการลมตีขึ้นเบื้องบน บำรุงหัวใจ รักษาาระบบทางเดินหายใจ ขับระบบเสมหะ ขับนิ่ว ระบายและถ่ายของเสีย

๔. ยาตัดรากกษัยกล่อนเถา (รสร้อน-ร้อน)

๑. เกลือ	๑	กำมือ
๒. มะกรูด มะนาว	๗	ลูก
๓. จิง ดีปลี กระเทียม	๗	แฉ่น, ดอก, หัว
๔. พริกไทย ไพล สารส้ม	๑	บาท
๕. ดินประสิวขาว	๖	สลึง

วิธีทำ ต้ม ๓ เอา ๑ กินเพลลาเย็นทุกวัน

สรรพคุณ เป็นยาตัดรากกษัย ถอนพิษ ดับพิษ ขับปัสสาวะ ล้างตะก้นในโลหิต ขับลมกระจายลมเพิ่มลมต้นลงล่าง

๕. ยาแกงแก้กษัยกล่อนเถา (รสสุขุม-ร้อน)

๑. เปลือกทองหลางใบมนทั้ง ๒ เปลือกมะรุ้ม	สิ่งละ ๗	ส่วน
๒. ใบสวาด ลูกคัตเค้า	สิ่งละ ๗	ส่วน
๓. ปลาร้าปลาสร้อย	๗	ตัว
๔. ปลาตุ๊กย่าง	๑	ตัว
๕. ใบสลอดอ่อน	๗	ใบ

วิธีทำ หั่นเป็นฝักใส่ลง ทำเป็นแกงยา ถ่ายลงเป็นเสลดเขียวเหลืองออกมาหายแล

สรรพคุณ ถ่ายท้อง ขับน้ำดี แก้ปัสสาวะพิการ ให้สารอาหารโปรตีน (ช่วยไม่ให้เป็นนิ่ว) และเส้นใย พอกของเสียในระบบอวัยวะน้อยใหญ่ บำรุงเยื่อใยตามผนังอวัยวะ ยาแกงแก้กษัยกล่อนเถาใช้เครื่องยาคล้ายกับยาแกงกษัยปลาตุ๊ก ให้สังเกตดูว่าใช้ยาหลักเหมือนกันแต่ยาล้อมอาการอาจต่างกันไปตามอาการกษัยนั้นๆ

๖. ยาถ่ายกษัย (รสร้อน-สุขุม)

๑. กฤษณา ขอนดอก กระลำพัก	สิ่งละ	๑	สลึง
๒. ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู	สิ่งละ	๑	สลึง
๓. เทียนดำ เทียนขาว เทียนยาวพาดิน เทียนข้าวเปลือก	สิ่งละ	๑	สลึง
๔. โกฐหัวบัว โกฐก้านพร้าว โกฐกระดูก โกฐพุงปลา	สิ่งละ	๑	สลึง
๕. สมอทั้ง ๓	สิ่งละ	๒	สลึง
๖. ลูกสลอตประสะแล้ว (เอาเท่ายาทั้งหลาย)		๒๑	สลึง

วิธีทำ ลูกสลอตนั้นปอกเปลือกผ่าเอาไส้ในออกเสีย แล้วเอาข้าวสุกห่อให้มิด แล้วเอาผ้าขาวห่อต้มให้น้ำแห้งถึง ๓ วัน แล้วเอาขึ้นตากแดดให้แห้ง แล้วเอาต้ม ด้วยใบมะขาม ๑ ใบส้มป่อย ๑ เกลือ ๑ ต้มไปให้น้ำแห้ง ๓ วัน แล้วตากแดดให้แห้ง เอาเท่ายาทั้งหลาย ตำเป็นผงละลายน้ำผึ้ง กินตื่นกิน ๕ กล้า ถ่าย ๕ ครั้ง กิน ๗ กล้า ถ่าย ๗ ครั้ง (๒ กล้าเท่ากับ ๑ โป) ยานี้มีคุณมากนัก แก้อโรคทั้งปวงวิเศษนัก อย่าสนเท่ห์เลย

สรรพคุณ ถ่ายกษัย กระจายลม ขับเสมหะ ปรับธาตุ บำรุงปอด/ทางเดินหายใจ/บำรุงหัวใจ ลดอาการปวดบิดจากการถ่าย

๗. ยาแก้กษัยจุกเสียด (รสร้อน-สุขุม)

๑. ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กานพลู	สิ่งละ	๑	สลึง
๒. ตริโกฎก เจตมูลเพลิง ฝักส้มป่อยคั่ว	สิ่งละ	๓	บาท
๓. แก่นแสมทั้ง ๒ สหีสคุณทั้ง ๒	สิ่งละ	๓	บาท
๔. สมุลแว้ง		๖	บาท

วิธีทำ บดเป็นผงละลายน้ำผึ้ง น้ำกระเทียมกิน

สรรพคุณ แก้กษัยจุกเสียด ถ้าจะแก้ลมอัมพฤกษ์ ลมขี้มมหาสดมภ์ ละลายน้ำขิง ข่า กระเทียม ตามแต่จะละลายกินเถิด ห้ามน้ำมันาวแล แก้อาการใจสั้น ขับพอกโลหิต ถ่ายเลือดเน่าเสีย กระจายเลือดลม ลดอาการลมจุกอก ขับเสมหะจากปอด

๘. ยาแก้กษัยเจ็บช้ำดอก พรรตติก (รสร้อน-สุขุม)

๑. ลูกกระวาน	๒	บาท	๒	สลึง
๒. อบเชยเทศ	๓	บาท	๓	สลึง
๓. ดอกบุนนาค	๔	บาท		
๔. ลูกเอ็นเทศ ขิงแห้ง	๕	บาท		
๕. ชะเอมเทศ	๕	บาท	๒	สลึง
๖. ดีปลี	๖	บาท		
๗. พริกอ่อน	๘	บาท	๓	สลึง
๘. มะขามป้อม	๑๐	บาท		

วิธีทำ บดเป็นผง แล้วเอาน้ำตาลทรายเทายาทั้งหลาย คูสิการเข้าด้วยยาน้ำผึ้งกิน

สรรพคุณ แก้ลมกษัยซึ่งเจ็บอก ชัดในอก แก้พรตีกตีนักแล ช่วยย่อย ขับลม กระจายเลือดลม บำรุงปอด ลดภาวะลมกองละเอียด (มะขามป้อมมีสรรพคุณขับนิ่วยูริก และละลายนิ่วในถุงน้ำดีได้ หมอพื้นบ้านจะทานมะขามป้อมวันละ ๒ ผล เป็นเวลา ๒ เดือน นิ่วถุงน้ำดีจะละลายหมด)

จะเห็นว่า การดูแลโรคกษัยกล่อนเภาแบบไทยนั้นใช้หลักการวางยาแบบ รุ ล้อม รักษา ตัตราค คือ

๑. รุ (ด้วยยาเบญจอำมฤตย์ ฟอกอุจจาระอันลามก และชำระเมือกมันประระเมหะทั้งปวง)
๒. ล้อม (ด้วยยานารายณ์พังค้าย คือ ล้อมอาการต่างๆ ที่เนื่องมาจากโรคกษัยกล่อนเภา)
๓. รักษา (ด้วยยาดาวดิงซา เป็นยาขับนิ่วในปัสสาวะในไตโดยตรง)
๔. ตัตราค (ด้วยยาตัตราคกษัยกล่อนเภา เป็นยาละลายนิ่วและลดการอักเสบในกรวยไต)
๕. ป้องกัน (ใช้ยาแกกษัยกล่อนเภา เป็นอาหารเป็นยาป้องกันไม่ให้เกิดนิ่วยูริกใหม่อีก)

น้ำกระสายยาที่ใช้ น้ำมะกรูด น้ำส้มซ่า น้ำมะขามเปียก ซึ่งมีฤทธิ์เป็นกรด ที่ปาก และกระเพาะอาหาร แต่เมื่อดูดซึมเข้ากระแสเลือดแล้วมีฤทธิ์ขับเกลือซีเตรทออกทางปัสสาวะ ทำให้เลือดและน้ำปัสสาวะมีฤทธิ์เป็นด่างมากขึ้น และลดภาวะการรวมตัวเป็นนิ่วยูริกที่มีอยู่ในกระแสโลหิต

๑. ยาเบญจอำมฤตย์ เป็นยาถ่ายฟอกอุจจาระอันลามก ชำระลำไส้เมือกมันประระเมหะทั้งปวง ใช้ดีเกลือเป็นยาถ่ายหลัก และมีรากหนตึเป็นยาช่วยมีสรรพคุณ เป็นยาถ่าย แก้วบวม น้ำ แก้วฟกบวม ถ่ายเสมหะเป็นพิษ แก้วม้ามอักเสบ
๒. ยานารายณ์พังค้าย เป็นตำรับยาที่มีรสสุขุมร้อน แก้วในทางลมและโลหิต สรรพคุณตามตำรับยา ใช้เมสตีผักชีล้อมเป็นยาหลัก มีรสหอมร้อน ขับลมในลำไส้ แก้วธาตุพิการ แก้วหอบ บำรุงปอด แก้วไอ แก้วลมทำให้สะอึก ขับนิ่ว ขับปัสสาวะ
๓. ยาดาวดิงซา เป็นยาแก้สารพัดกษัย สารพัดโรคทั้งปวง แก้วบวมเพื่อริดสีดวงทางเลือด ลม แก้วลมทั้งปวง แก้วบวมน้ำบวมลม แก้วลมในเนื้อช็อกคิวต ลม ๓๒ จำพวก แก้วลมทั้งหลาย ทั้งจึงจ้อเป็นยาหลัก สรรพคุณแก้เสมหะ โลหิตกำเดา และลม แก้วอักเสบทางเดินปัสสาวะ ปัสสาวะขัดปวด ขับปัสสาวะ แก้วจุกเสียด ฟกบวม แก้วลม พรตีก เป็นยาระบายสำหรับคนท้องผูกเรื้อรัง แก้วปวดข้อ แก้วไขข้ออักเสบ และใช้น้ำมะกรูด น้ำมะนาว น้ำส้มซ่า เป็นน้ำกระสายยาทำให้ไตมีพลังในการขับกรดยูริกออกทางปัสสาวะมากขึ้น
๔. ยาตัตราคกษัยกล่อนเภา มีไฟลช่วยลดอาการอักเสบ ดินประสิ่วและสารส้มช่วยขับนิ่ว ขับปัสสาวะ กระจาย ประระเมหะทั้งปวง มะกรูดมะนาวนอกจากช่วยให้เลือดและปัสสาวะเป็นด่างแล้ว ยังช่วยขยายหลอดเลือดโดยทำงานร่วมกับบรสร้อนของขิงแห้ง พริกไทย ดีปลี กระเทียม ทำให้หลอดเลือดขยายตัวและเคลื่อนไหวดีขึ้น เป็นการล้างประระเมหะออกจากท่อไต
๕. ยาแกกษัยกล่อนเภา สูตรยาแกกษัยคล้ายกับกษัยปลาตุก ปลาไหล ปลาหมอ

ตำรับยาอื่นในการรักษาโรคต่อมลูกหมากโต

๑. ยาปราบชมพูทวีป (รสร้อน - สุขุม) วิสมะปถวี

๑. ลูกจันทน์	๑	เพ็อง		
๒. ดอกจันทน์	๑	สลึง		
๓. กระวาน	๑	สลึงเพ็อง		
๔. การบูร	๒	สลึง		
๕. ดีปลี	๒	สลึงเพ็อง		
๖. พิลังกาสา	๓	สลึง		
๗. ลำพันทางหมู	๓	สลึงเพ็อง		
๘. โกฎสูอ	๑	บาท		
๙. โกฎเขมา	๑	บาท		
๑๐. เทียนดำ	๑	บาทสลึง		
๑๑. เทียนแดง	๑	บาท		สลึงเพ็อง
๑๒. เทียนตักแตน	๑	บาท	๒	สลึงเพ็อง
๑๓. เทียนแกลบ	๑	บาท	๓	สลึง
๑๔. ชิงแห้ง	๑	บาท	๓	สลึงเพ็อง
๑๕. เจตมูลเพลิง	๒	บาท		
๑๖. บุกรอ	๒	บาท	๑	สลึงเพ็อง
๑๗. กานพลู	๒	บาท	๒	สลึง
๑๘. สมอไทย	๓	บาท		
๑๙. สมอเทศ	๓	บาท		
๒๐. หัสคุณเทศ	๕	บาท		สลึงเพ็อง
๒๑. พริกไทยล่อน	๓๑	บาท		
๒๒. ใบกัญชา	๓๑	บาท	๒	สลึง
๒๓. เหม็งอกปลาหมอทั้งห้า	๓๒	บาท		

วิธีปรุงร นำยาทั้งหมดบดเป็นผง ผสมน้ำผึ้งปั้นเป็นลูกกลอนเท่าเม็ดพุทรา

รับประทาน สำหรับคนธรรมดาไม่เป็นโรค ให้ทาน ๒ เวลา หลังอาหารและก่อนนอน สำหรับคนเป็นโรคให้ทาน ๓ เวลา ถ้ามีไข้ห้ามทานยานี้

สรรพคุณ แก้โรคกฐฐั้ง ๓๐ จำพวก

ตามืด ตาฟาง หูตึง หูหนวก คุตทะรัต ๓๐ จำพวก พุงโร ไล่พอง ไล่เลื้อน ท้องใหญ่ ท้องมาน หืด ๓๐ จำพวก ชี้เรื้อน ฝีดาษ ลม ๓๐ จำพวก ลมจุก ลมซึก ลมวิงเวียนศีรษะ ลมทั่วสรรพางค์กาย บวมทั้งตัว ลมซึกปากเบี้ยว ลมปัดฆาต จามไอ โลหิตมาไม่เสมอ ลมทำให้นอนไม่หลับ ธาตุทั้งสี่ไม่เสมอกัน มือเท้าตาย เดินไม่ได้ (ยาปราบชมพูทวีป รสร้อน-สุขุม แก้ในกองลมเข้ารูปธาตุดิน อาการทางวิสมะปถวี คือ ลมในดิน ลมที่มีเหตุมาแต่รูปธาตุดิน ดังภาพจารึกที่ ๒๙ หงาย-คว่ำ) ซึ่งกล่าวถึงโรคไล่เลื้อน ปวดฝักเสียวองคชาติ ลมอันทพฤกษ์ษ์ ลมอันทพาท จึงใช้เหม็งอกปลาหมอทั้ง ๕ เข้ารูปธาตุดิน)

ไฟ

ดิน

ลม

นอกจากยาปราบชมพูทวีปยังใช้รักษากลุ่มโรคทางวาตะ และ เสมหะ ดังแสดงในแผนภาพ

ภาวะชัยรอยต์ฮอร์โมนต่ำ

๑. นอนไม่หลับ ไมเกรน ความจำไม่ดี จดจำไม่นาน
๒. การได้ยินผิดปกติ ต้อหิน สายตาไม่ดี
๓. เป็นหวัดบ่อย ติดเชื้อทางระบบหายใจ หายใจไม่สะดวก เสี่ยงแพะ
๔. ตอบสนองช้า เปลือกตาบวม อ่อนเพลีย ไม่มีแรง ง่วงซึม ซึมเศร้า
๕. รู้สึกแสบๆ เจ็บๆ เหมือนถูกหนามตำ

๑. โรคผิวหนัง เช่น คัน ผื่นอักเสบ สะเก็ดเงิน สิว ผื่นแพ้ ผื่นแพ้ ผื่นแพ้เป็นขุยๆ เล็บเปราะ
๒. ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ มือเท้าเป็นพังผืด เหน็บชา

๑. ท้องผูก
๒. แหว่งลูกง่าย ติดลูกยาก
๓. เนื้ออกรังไข่ ชีสต์เต้านม ชีสต์รังไข่
๔. ปวดประจำเดือน ประจำเดือนมามาก

โรคระบาดสมัยใหม่ (Modern Epidemic)

ข้อมูลจาก
หนังสือทำไมคุณถึงป่วย เล่ม ๒
โดย นพ.เปี่ยมโชค ชลิตาพงษ์

สรรพคุณยาปราบชมพูทวีป

๑. แก้ลมทำให้นอนไม่หลับ ปวดหัว ลมทำให้เปลอ สติหลงลืม ลมวิตกวิจารณ์
๒. หูอื้อ หูตึง หูหนวก ตามีด ตาฟาง
๓. แก้หวัด แก้ไอ จาม ภูมิแพ้ หืดไอ ๕ จำพวก
๔. แก้ลมชัก ลมวิงเวียน ลมชักปากเบี้ยว ลมลิ้น กระด้างคางแข็ง ลมมักให้หาวเรอ สะอึก ลมทั่วสรรพางค์กาย แก้กล่อน ๕ จำพวก

๑. แก้ลมจุก ลมขัดในอก ลมบวมทั้งตัว
๒. พุงโร ไล่ฟอง ท้องใหญ่ ท้องมาน ไล่เลือด
๓. แก้โรคผิวหนัง ภูฎรัง ๓๐ จำพวก คุศทะเลา ไข้ร้อน ฝีดาษ
๔. ปวดเมื่อย แก้ลมตามกล้ามเนื้อ เหน็บชา ลมบิดขนาด

๑. แก้ท้องผูก
๒. แก้เสมหะ ๓๐ จำพวก แก้ลม ๓๐ จำพวก
๓. แก้ลมอัมพฤกษ์-อัมพาต มือเท้าชา
๔. แก้ปวดประจำเดือน ระดูมาไม่ปกติ เพราะธาตุ ทั้ง ๔ ไม่เสมอกัน

สรรพคุณยาในตระกูลยาทำลายพระสุเมรุ เช่น ยาปราบชมพูทวีป ยาไพศาลี ยาอภัยสาธิต ยาสารพัดโรค ยาสมใจนึก ยาหงสา กลุ่มอาการโรคที่เกิดจาก Thyroxin H ต่ำ จึงสามารถใช้ยาปราบชมพูทวีปรักษาควบคุมอาการได้

ภาพแสดงสรรพคุณยาปราบชมพูทวีปกับกลุ่มอาการ วาดะ และเสมหะ เปรียบเทียบกับกลุ่มอาการทางแพทย์แผนปัจจุบัน ในภาวะธัยรอยด์ฮอร์โมนต่ำ

๒. ยาพระอานนท์ (รสร้อน-สุขุม)

๑. ลูกจันทน์ ดอกจันทน์	๑	เพ็ญ
๒. เกลือสินเธาว์	๑	สลึงเพ็ญ
๓. กานพลู	๒	สลึง
๔. ดีปลี	๒	สลึงเพ็ญ
๕. ลูกพื้งกาสา	๓	สลึงเพ็ญ
๖. ว่านน้ำ	๑	บาท
๗. โกรฐสอ โกรฐเขมา	๑	บาทเพ็ญ
๘. เทียนดำ	๕	สลึงเพ็ญ
๙. เทียนแดง	๖	สลึง
๑๐. เทียนขาว	๖	สลึงเพ็ญ
๑๑. เทียนตาตุ๊กแตน	๗	สลึง
๑๒. สมอไทย	๙	สลึง
๑๓. สมอเทศ	๙	สลึงเพ็ญ
๑๔. บุกรอ หัสศุณเทศ กัญชา	๑๐	สลึง
๑๕. ลูกกระวาน	๑	บาท
๑๖. ชิงแห้ง	๒	บาท
๑๗. เจตมูลเพลิง	๒	บาทเพ็ญ
๑๘. พริกไทยอ่อน	๖	ตำลึง ๒ บาท ๒ สลึงเพ็ญ
๑๙. เทียนข้าวเปลือก	๑	ตำลึง ๓ สลึงเพ็ญ

ยา ๒๓ สิ่งนี้ ตำผงละลายน้ำผึ้ง น้ำนมโค น้ำอ้อยแดงกิน

แก้ริดสีดวง ๕๐๐ จำพวก ท้องมาร ๕ จำพวก ไล่เลื้อน ๕ จำพวก แก้ก้อน ๕ จำพวก หืดไอ ๑๘ จำพวก ภูงู ๕ จำพวก แก้เสมหะ ๑๐ จำพวก บาทจิตต์ ๙๐ จำพวก แก้กามโรค ตาฟาง แก้ลมหูหนัก หูดิง ตีขึ้นตีสอง ให้เจ็บตะโพก ให้จุกเสียด เมื่อยขบ แก้สลัดดอก ขี้เรื้อน คุดทะราด แก้ฝีในคอและเพดาน แก้ลมให้จาม ให้กะทก ตัวสั้น ลมปัดฆาตราชยักษ์ แก้ลมให้ลงราก สะอึก บาดทะยัก ลมภันชยักษ์ แก้ลมจำปราบ กุมหลวง สะแกเวียน เกิดโทษ สันนิบาต แก้โทษโลหิตพิการต่างๆ ลมมักให้พุ่มเถียง ลมมักให้หึงผัวเมีย ลมมักให้ดำพอดิแม่ ลมมักให้วิตกวิจารณ์ แก้ลมให้นอนมิหลับ ให้ง่วงเหงาหาวนอน ให้ขัดในคอพูดจามีออก ให้ปวดมวนไส้พอง แก้ป้าง จุกผามม้ามย่อย เป็นง่อยเปลี้ยเสียขา พุดจามีออก กินข้าวน้ำปะทะออก เมื่อได้กินยานี้หายสิ้นแลฯ (แก้ลมในรูปธาตุทั้ง ๔)

(ตำรายาสมุนไพรร โดย ส.ธรรมภักดี)

๑. เข้ารูปธาตุไฟ : สมอไทย สมอเทศ

๒. เข้ารูปธาตุลม : กระวาน ชิงแห้ง เจตมูลเพลิง

๓. เข้ำรูปธาตุน้ำ : บุกรอ หัสคุณเทศ กัญชา

๔. เข้ำรูปธาตุดิน : เทียนข้ำเปลือก มีรสสุขุม หวาน มัน ผาด แก้วปถวีธาตูกำเรบ
ตำรับนี้จึงเข้ำได้สี่รูปธาตุ จะเน้นรูปธาตุใดก็ให้ยกน้ำกระสายยาอีกทีหนึ่ง

๓. ยาดาวดิ่งสาทศวิเวก

๑. ลูกจันหน้ ดอกจันหน้ กระวาน กานพลู	สิ่งละ	๑	สลิ่ง
๒. โกรฐกักรรา โกรฐหัวบัว โกรฐเขมา โกรฐพุงปลา โกรฐสอ	สิ่งละ	๑	บาท
๓. เทียนตาตักแตน เทียนดำ เทียนขาว เทียนยาวพาณี เทียนสัตตบุษย์	สิ่งละ	๑	บาท
๔. ลูกสมอไทย รากตองแตก	สิ่งละ	๑	บาท
๕. ชิง หัสคุณเทศ ว่านน้ำ มหาหิงคุ์	สิ่งละ	๑	บาท
๖. การบูร		๓	บาท
๗. พริกไทย ดีปลี	สิ่งละ	๔	บาท
๘. เจตมูลเพลิง		๕	บาท
๙. จิงจ้อเหล็ยม		๖	บาท

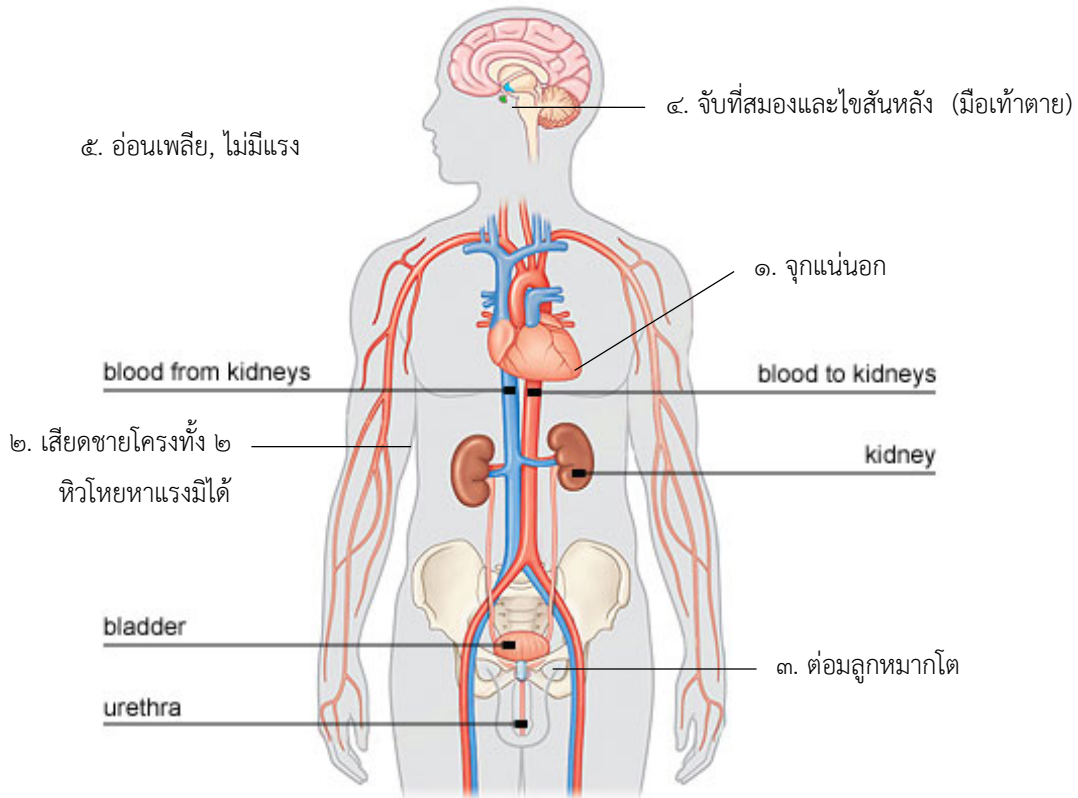
วิธีทำ ทำเป็นจูน ใส่กระทะคว้ให้เหล็อง เอน้ำมะนาวพรมคว้ ละลายน้ำฝั้งกิน แก้วลมทั้งปวง แก้วบวม
ใช้น้ำร้อน

สรรพคุณ แก้วบวม แก้วริดสีดวง เลือด ลม แก้วลมทั้งปวง (อายุรเวทศีกษา หน้า ๑๐๐ ตำรับที่ ๙๓๓)
(จิงจ้อเหล็ยม รากมีรสร้อนขึ้น แก้วเสมหะและลม ทำให้อาหารงวด แก้วไฟธาตูกล้ำ แก้วฟกบวม แก้วพรรตีก ช่วย
ย่อยอาหาร แก้วกำเดาโลหิตและเสมหะ เป็นยาระบายสำหรับคนท้องผูกเรื้อรัง แก้วพิษแมลงปอง พิษงู แก้วใช้
ขับปัสสาวะ แก้วไขข้ออักเสบ)

www.thaicrudedrug.com
by Sudarat Homhual

๔.๒.๒ คัมภีร์ ฉันทวาตปฏิสนธิ

สมุฏฐาน : เกิดแต่กองอชินวาท

๑) วารยักษวาโย

ลักษณะอาการ

มักกระทำให้อยากควาหวานและเนื้อ ปลา ปู หอย ครั้นบริโภคนเข้าไป ทำให้เสียดชายโครงทั้งสองข้าง และให้จุกอก แล้วแล่นมาจับเออองคชาต กระทำให้มือตีนตาย และหิวโหยหาแรงมิได้ ลมจำพวกนี้บังเกิดขึ้นกับ ผู้ใดถึงปี ๑ จะทำให้มือตีนทั้งสองนั้นเสีย ดังกล่าวมานี้ฯ พระฤาษีธรรมวงศ์ให้แต่งยาแก้ ดังนี้ สาเหตุ เกิดแต่กองอชินวาท (กองลมนี้เกิดแต่กินของแสลง กินสิ้นเกิน)

๑. กินของความาก → คอเลสเตอรอล

๒. กินของหวานมาก → ไตรกลีเซอไรด์

๓. กินเนื้อ ปู ปลา หอย → กรดยูริก

๔. เสียดชายโครงทั้งสองข้าง จุกแน่นอก → มีนิ่วยูริกอยู่ที่ไต

๕. แล่นมาจับอองคชาต → ต่อมลูกหมากอักเสบ บวมโต

๖. กระทำให้มือตีนตาย → เกิดลมอัมพฤษกัษัอมพาด เพราะนิ่วยูริกจับที่เส้นประสาทสั่งการในสมองหรือ ไขสันหลัง

๒) ตำรับยารักษาอาการชักงวโย

๑. ยาแก้ลมวกรยักชวโย ๑

๑. เปลือกมะกอก สารส้ม กระเทียม	สิ่งละ	๑	ส่วน
๒. ชิงแห้ง พริกไทยล่อน ดีปลี	สิ่งละ	๑	ส่วน

วิธีทำ เอาเสมอภาค บดละลายน้ำอ้อยแดงกิน หนัก ๑ สลึง

สรรพคุณ แก้ลมวกรยักชวโยนั้นหายดีนัก

(ดูจากตำรายาสมุนไพรในตำรับนี้ มีสรรพคุณขับนิ้ว ขับปัสสาวะโดยตรง โดยเฉพาะใช้น้ำอ้อยแดงเป็นกระสายยา)

๒. น้ำมันอินทสังหาร

๑. ผักเสี้ยนผี หญ้าไซ ส้มกบ เปลือกเพกา	สิ่งละ	๑	ทะนาน
๒. รากกะทกรก รากขี้ดมอน	สิ่งละ	๑	ทะนาน
๓. ผักตบ ผักแพวแดง	สิ่งละ	๑	ทะนาน

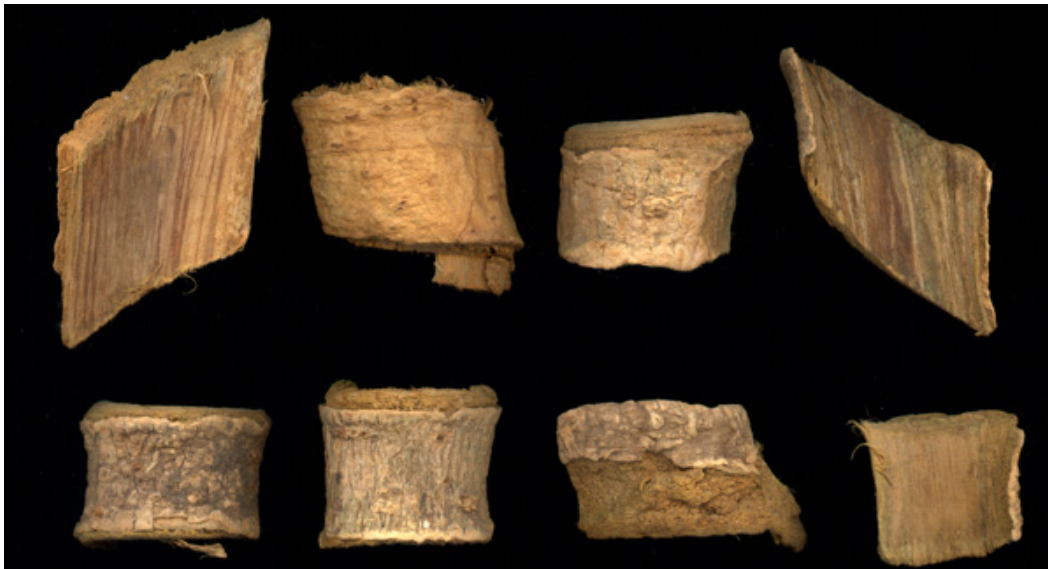
วิธีทำ ๑ เอาน้ำสิ่งละ ๑ ทะนาน น้ำมันงา ๑ ทะนาน หุงให้คงแต่น้ำมัน แล้วจึงเอา

๔. ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู	สิ่งละ	๑	สลึง
๕. เทียนดำ เทียนขาว การบูร เกลือสินเธาว์	สิ่งละ	๑	สลึง

วิธีทำ ๒ ทำเป็นจุ่มปลงลงในน้ำมัน ทั้งกินทั้งทา

สรรพคุณ แก้ลมวกรยักชวโยนั้นหายวิเศษนัก ได้ใช้แล้วฯ

(โดยมากตำรับยาที่ต้องการนำโอสถสารของยาไปยังเนื้อเยื่อต่างๆ ไปกับโลหิตนำไปมักใช้น้ำมันงาเป็นตัวนำ ดูจากสมุนไพรในตำรับนี้แล้วมีสรรพคุณไปในทางขับนิ้ว ขับปัสสาวะ และลดการอักเสบภายใน)

๓. ยาแก้ลมวารยักษวายุ ๒

๑. โกฐทั้ง ๕ เทียนทั้ง ๕	สิ่งละ ๑	ส่วน
๒. ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กานพลู ผักแพวแดง	สิ่งละ ๑	ส่วน
๓. ดอกตี่ง กัญชา รากจิงจ้อ	สิ่งละ ๒	ส่วน
๔. น้ำประสานทอง การบูร มหาหิงค์	สิ่งละ ๒	ส่วน
๕. พริกไทย ชิงแห้ง ดีปลี รากส้มกุ้งทั้ง ๒	สิ่งละ ๑๐	ส่วน
๖. กระเทียม ผิวมะกรูด เทพธาโร เปล้าน้อย	สิ่งละ ๑๒	ส่วน
๗. สมอพิเภก	๑๖	ส่วน
๘. มะขามป้อม	๓๒	ส่วน
๙. สมอไทย	๔๘	ส่วน

วิธีทำ ทำเป็นจุน ละลายน้ำกระสายอันควรแก่โรค กินหนัก ๑ สลึง

สรรพคุณ แก้ลมวารยักษวายุอันบังเกิดแต่กองอชิณวาทนั้นนายวิเศษนักฯ

วิเคราะห์ตำรับยา ยาตำรับนี้มีสรรพคุณปรับสมดุลโลหิต จึงนำมาใช้ในกรณีปรับสมดุลของสารประกอบในกระแสโลหิตให้สู่ปกติ เช่น คอเลสเตอรอล ไตรกลีเซอไรด์ เบาหวาน ความดันโลหิตสูง นิ้วประระเมหะทั้งปวง

๑. ตริผลา ช่วยขับสารพิษ และโลหะหนักออกจากตับเป็นการช่วยฟื้นฟูตับ ซึ่งดูแลเกี่ยวกับไขมันและระบบฮอร์โมนต่างๆ ในร่างกาย
๒. กระเทียม ผิวมะกรูด เทพธาโร เปล้าน้อย มีสารแอนตี้ออกซิเดนท์สูงมาก ช่วยให้ไขมันในร่างกายไม่ถูกออกซิไดซ์ ซึ่งจะเป็ไขมันที่ต้งนำไปใช้งานไม่ได้ จึงคั่งค้างอยู่ในกระแสเลือดเป็นจำนวนมาก
๓. โกฐ เทียน ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู มีรสหอมร้อน ช่วยเพิ่มระบบการไหลเวียนของโลหิตดีขึ้น อีกทั้งขยายหลอดเลือด
๔. รากจิงจ้อ ดอกตี่ง ช่วยลดกรดยูริก เพราะมีสาร colchicine
๕. พริกไทย ชิงแห้ง ดีปลี รากส้มกุ้งทั้ง ๒ ช่วยละลายลิ่มเลือดไม่ให้เลือดข้น ทำให้การไหลเวียนโลหิตดีขึ้น ลดการตกตะกอนของนิ่วยูริก

จะเห็นว่าตำรับนี้แก้ที่ระบบโลหิตเป็นหลัก เป็นการป้องกันไม่ให้เกิดกลุ่มอาการจากนิ่วยูริกจากการกินลันเกิน หรือกินของแสลงโรค ซึ่งทำให้เลือดมีภาวะเป็นกรด และนำไปสู่การรวมตัวเป็นนิ่วยูริก ในตำแหน่งต่างๆ ของร่างกาย

๔. ยาแก้ลมวารยักษวายุ ๓

๑. ครั่งดุ่น อุตพิศ	สิ่งละ ๑	ส่วน
๒. เทียนดำ เทียนขาว บอระเพ็ด	สิ่งละ ๒	ส่วน
๓. สมอพิเภก สมอไทย มะขามป้อม เปลือสินหาวี	สิ่งละ ๒	ส่วน
๔. มหาหิงค์ เกสรบัวหลวง บุกรอ	สิ่งละ ๔	ส่วน

๕. พริกไทย สารส้ม

สิ่งละ ๘ ส่วน

๖. รากจิงจ้อ

๑๖ ส่วน

วิธีทำ ทำเป็นจุกน ละลายน้ำส้มซ่า กินหนัก ๑ สลึง

สรรพคุณ แก้ลมวารัักษวาโยหายๆ

(ตำรับนี้เป็นตำรับยารักษานิวยูริกโดยตรง จะเห็นว่าตัวยาสมนไพรที่ใช้มีสรรพคุณเป็นไปในทำนองเดียวกับตำรับยาที่ชื่อดาวดึงษา แก้โรคกษัยกล่อนเถา ซึ่งอาการจากโรคลมวารัักษวาโย ก็ถือว่าเป็นโรคในกลุ่มอาการของโรคกษัยกล่อนเถา หรือนิวยูริก อีกส่วนหนึ่ง และเราสามารถนำตำรับยาแก้ลมวารัักษวาโย ๓ ไปใช้ในการดูแลผู้ป่วยโรคกินสันเกิน คือ ความดัน เบาหวาน ไชมัน ได้อีกส่วนหนึ่ง)

www.thaierudrug.com
by Sudarat Homhual

ข้อสรุป แนวทางการดูแลโรคต่อมลูกหมากโต

คำแนะนำ

๑. แนะนำเรื่องอาหารแสลง เช่น ของคาว พวกเนื้อ กุ้ง หอย ปู ปลา ของหวาน เช่น น้ำตาลทราย น้ำอัดลม น้ำเต้าหู้ รวมทั้งแอลกอฮอล์จากเหล้า เบียร์ ต้องเลี่ยง ไม่ควรบริโภคหรือไม่ควรทานคราวละมาก ๆ หรือทานบ่อย ๆ เป็นประจำ
๒. แนะนำออกกำลังกายให้กะบังลมช่วงล่างแข็งแรง ยืดหยุ่นดี
๓. ยาบางชนิด เช่น Salbutamol กลุ่มยาแก้แพ้ คลอเฟนิรามีน ควรหลีกเลี่ยงเพราะทำให้อาการกำเริบ
๔. แชน้ำอุ่นบริเวณอุ้งเชิงกราน วันละ ๑๕ นาที เช้า - เย็น
๕. ใช้ยาประคบหัวเหน่า อาทิตย์ละ ๒ - ๓ ครั้ง
๖. นวดกษัย ส่งเลือดลงไปเลี้ยงที่ อวัยวะเพศเพิ่มขึ้น

การรักษาทางยา

- รૂ ๑ - ถ่าย เช่น ยาเบญจอำมฤตย์ ยาธรรณีสถิตทฆาต ยาพรหมภักตร์ ยาดาวดึงสา
ยาลมวารยักษัวโย
- ยาขับนิ่ว ขับปัสสาวะ เช่น ยาเนาวหอย ยานารายณ์พังค้าย ยาแก้ลมวาร
ยักษัวโย ๑ ยามหานทีคุณ ยาปีหัง
- รุลมในไส้ - นอกไส้ เช่น ยาอินทรีย์ธาตุประชุม ยาปราบชมพูทวีป
- ล้อม ๒ - ถ้ามีลมจุกแน่นออกล้อมอาการด้วยยานารายณ์พังค้าย ยามหาวิฆเนทีย
- ถ้ามีเบาหวาน ความดันโลหิตสูง ไชมัน ล้อมด้วยยาตรีผลาธิคุณ ๒ หรือยา
ลมวาร ยักษัวโย ๒
- รักษา ๓ - ยาลดการอักเสบที่ลูกหมาก เช่น ยาตรีศิวคุณ ยาอุปทม ๓
- ตัดราก ๔ - ยาบำรุงกำลัง ยาบำรุงไต ยาอายุวัฒนะ ยาบำรุงโลหิต

หัตถการ : เพื่อให้เกิดการเคลื่อนที่ของมวลพลังงานบริเวณคูสมะ

๑. เผายา
๒. ทับหม้อ
๓. นั้งถ่าน
๔. นวดกษัย

การรักษาโรคต่อมลูกหมากโต

การดูแลต่อมลูกหมากโตแบบวิถีชาวบ้าน

๑. ให้อาต้มดื่มขับนิ่ว ขับปัสสาวะ บำรุงไต เพื่อให้ปัสสาวะได้สะดวก
๒. ให้อารักษาและลดการอักเสบในลูกหมาก โดยใช้น้ำหมักลูกสมอ ลูกมะขามป้อม ลูกยอ บอระเพ็ด ลำไย ลิ้นจี่
พลูควาว อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายๆ อย่างรวมกันเท่าที่มี ๑ ซ่อนโต๊ะ ใช้น้ำต้มว่านชักมดลูกเป็นน้ำกระสาย
ยา ๑ แก้วกาแฟ ดื่มเช้า-เย็น ก่อนอาหาร เป็นเวลา ๒-๔ อาทิตย์
๓. ให้นานยาบำรุงโลหิต ยาบำรุงกำลัง เป็นตัวตัดรากโรค

๑. ยาต้มขับนิ่ว ขับปัสสาวะ บำรุงไต

รางแดง สรรพคุณ แก้กษัยเส้น คลายเส้นเอ็น แก้ปวดหลัง ปวดเอว แก้ก้อน
ลงฝัก แก้ก้อนทุกชนิด ขับปัสสาวะ

เถาว์ลย์เปรียง สรรพคุณ แก้เส้น ถ้ายกษัย แก้เส้นเอ็นพิการ เส้นเลือดขาด
แก้ปวดเมื่อยตามร่างกาย แก้กษัยเหน็บชา ขับปัสสาวะ

แก่นฝางเสน สรรพคุณ บำรุงโลหิต แก้ร้อนในกระหายน้ำ แก้ปวดพิการ
แก้ท้องร่วง แก้ธาตุพิการ แก้โลหิตออกทางทวารหนัก แก้กำเดา แก้เสมหะ

กำแพงเจ็ดชั้น สรรพคุณ แก้ปวดข้อ แก้ไขข้อพิการ แก้โลหิตเป็นพิษ บำรุง
โลหิต ฟอกโลหิต แก้ประดง เข้าข้อ

โตไม่รู้ล้ม สรรพคุณ ขับนิ่ว ขับปัสสาวะ แก้ท้องมาน แก้ตีชาน แก้ต่อม
ทอลซิลอักเสบ แก้ต่อมน้ำเหลืองอักเสบ มีฤทธิ์เป็นยาปฏิชีวนะ แก้ฝีหนอง ฝี
ฝักบัว

รากแฝกหอม สรรพคุณ ทำให้ดวงจิตชุ่มชื้น ขับลมในลำไส้ ทำให้หาวเรอ
แก้ปวดท้อง จุกเสียด แก้ไข้เพื่อลม ขับปัสสาวะ

เถาจิงจ้อเหลี่ยม สรรพคุณ แก้จุกเสียด บวม แก้ลมพรดิก ช่วยย่อยอาหาร
รากจิงจ้อ สรรพคุณ แก้เสมหะ แก้ลม ทำให้อาหารงวด แก้ไทรคุดกล้า
แก้ฟกบวม แก้พรดิก ช่วยย่อยอาหาร แก้กำเดาโลหิตและเสมหะ เป็นยา
ระบายสำหรับคนที่ท้องผูกเรื้อรัง แก้พิษแมงป่อง พิษงู แก้ไข้ ขับปัสสาวะ
แก้ปวดข้อ แก้ไขข้ออักเสบ

วิธีทำ ทั้งหมดเอาเสมอภาค ต้มน้ำให้เดือด เบาไฟลง เคี่ยวต่ออีก ๒๐ นาที ต้มดื่มจนยาจืด ต้มครั้งละ ๑ แก้ว
เช้า - เย็น หรือต้มต่างน้ำก็ได้ ยามท้องว่าง ถ้าต้องการสรรพคุณสมุนไพรตัวใดตามอาการหนักเบาของ
โรคก็ให้ใส่สมุนไพรตัวนั้นมากหน่อย ปรับได้ตามอาการของโรค

๒. ยาแก้ต่อมลูกหมากโตและลดการอักเสบในลูกหมาก

๑

น้ำหมัก

สมอไทย

มะขามป้อม

ลูกยอ

บอระเพ็ด

พลูควา

ลิ้นจี่

ลำไย

๒

ว่านชักมดลูก

+

หม้อต้ม

๓

๔

น้ำต้มว่านชักมดลูก

+

น้ำหมักชีวภาพ ๑ ซ้อนโต๊ะ

+

น้ำผึ้ง ๑ ซ้อนชา

วิธีทำ ใช้ น้ำต้มว่านชักมดลูก ๑ แก้วกาแฟ เทน้ำหมักสำหรับต้ม ๑ ซ้อนโต๊ะ และน้ำผึ้ง ๑-๒ ซ้อนชา คนให้เข้ากัน ต้มเข้า-เย็น ก่อนอาหาร เป็นเวลา ๑ เดือน อาการต่อมลูกหมากโตและค่า PSA ของมะเร็งต่อมลูกหมาก จะลดลงสู่ปกติ

๓. ยาตัดรอกต่อมลูกหมากโต

๑. ยาบารุงโลहित ให้ ๑ - ๒ กรัม ก่อนอาหาร ๓ เวลา และก่อนนอน และปรับมาให้เข้า-เย็น ก่อนอาหาร หรือก่อนนอนครั้งเดียวก็ได้ตามอาการ
๒. ยาเขียวประสะพิมเสน ให้ ๑/๒ - ๑ กรัม ให้คู่กับยาบารุงโลहित
๓. ยาบารุงกำลัง ยาบารุงโต ให้ก่อนนอน หรือให้ ๕ โมงเย็นครั้งเดียว

ตำรับยาอื่นๆ ที่ใช้รักษากลุ่มอาการต่อมลูกหมากโต

๑. ยาแก้เน้วในกระเพาะปัสสาวะ

๑. หญ้าหนวดแมว (ว่านพยับเมฆ)	๑	กำมือ
๒. รากหญ้าคา	๑	กำมือ
๓. เหง้าสับปะรด	๑	กำมือ
๔. สารส้ม (ขนาดปลายนิ้วก้อย)		

วิธีทำ ต้มตามวิธี

รับประทาน ต้มบ่อย ๆ

สรรพคุณ แก้เน้วในกระเพาะปัสสาวะ

๒. ยาแก้เน้ว

๑. พริกไทย ขิงแห้ง ดีปลี	สิ่งละ	๑	บาท
๒. หัวกระเทียม ผิวมะกรูด	สิ่งละ	๑	บาท
๓. ไพล ขมิ้นอ้อย	สิ่งละ	๑	บาท
๔. กำมะถันแดง ขี้แมลงสาบคั่ว	สิ่งละ	๑	บาท
๕. น้ำประสานทองสะอาด	๑๐	กรัม	

วิธีทำ บดเป็นผงผสมน้ำสุราปั่นแห้งไว้ กินกับน้ำกระสายยาแดงกวา ยัดใส่สารส้มหนึ่งให้สุกคั้นเป็นน้ำกระสายยา วันละ ๓ - ๕ เวลา

สรรพคุณ ถ่ายปัสสาวะคล่อง ละลายก้อนเน้วอย่างดี

๓. ยาแก้ต่อมลูกหมากพิการ (พ่อครูชูป แป้นคัมภีร์)

๑. ผางเสน รากข่อย	หนักสิ่งละ	๑	บาท
๒. ชะเอมเทศ ชะเอมไทย	หนักสิ่งละ	๑	บาท
๓. ดินประสิว		๒	สลึง

วิธีทำ ตัวยาทั้ง ๕ ย่อยขนาดลง ใส่ในมะพร้าวอ่อน ที่ปอกเปลือกและเฉาะด้านหัว เอาตัวยาใส่ไปในมะพร้าวอ่อน ปิดฝาที่เฉาะแล้วสุมด้วยไฟแกลบ ซึ่งเป็นไฟเย็น สุมจนเดือด กินเนื้อมะพร้าวและน้ำมะพร้าว กินวันละ ๑ ผล ติดต่อกัน ๓ วันหายแล

๔. ยาตรีศิวคุณ

๑. ไพล ขมิ้นอ้อย ข่า	สิ่งละ	๖๐	กรัม
๒. เทียนดำ แสมสาร เถาวัลย์เปรียง	สิ่งละ	๖๐	กรัม
๓. ข้าวเย็นเหนือ ข้าวเย็นใต้	สิ่งละ	๑๕๐	กรัม
๔. รากย่านาง รากหญ้าคา	สิ่งละ	๓๐๐	กรัม

วิธีทำ บดผงใส่แคปซูลเบอร์ ๐ (๕๐๐ mg) เภยจุผลธาตุ เป็นน้ำกระสายยา

รับประทาน ครั้งละ ๓ เม็ด ก่อนอาหาร ๓ เวลา

สรรพคุณ แก้ต่อมลูกหมากโต

๕. ยาแก้ต่อมลูกหมากโต

๑. รากทองพันชั่ง	๑	ส่วน
๒. รากหญ้าคา	๑	ส่วน
๓. หัวหญ้าชันกาด	๑	ส่วน
๔. หญ้าปักกิ่ง	๑	ส่วน

วิธีทำ ต้มกินตามวิธี วันละ ๓ - ๔ ครั้ง ก่อนนอน

๖. ยาแก้ขัยเข้าฝัก

๑. เถาวัลย์เปรียง เถาคันแดง	สิ่งละ	๑	บาท
๒. แก่นขี้เหล็ก แก่นสักชี แก่นประคู้ แก่นมะงั่ว	สิ่งละ	๑	บาท
๓. แก่นขนุน แก่นลิ้นทม แก่นหนามพรหม แก่นพยุง	สิ่งละ	๑	บาท
๔. แก่นมะขามไก่ แสมทะเล แสมสาร แก่นไม้สัก	สิ่งละ	๑	บาท
๕. ฝาง โศกกระสุน ใบมะกา	สิ่งละ	๑	บาท

วิธีทำ ต้มกินตามวิธี

รับประทาน ครั้งละ ๑ ถ้วยกาแฟร้อน ก่อนอาหารเช้า - เย็น ทานติดต่อกัน ๓ หม้อๆ ละ ๗ - ๑๐ วัน

สรรพคุณ แก้ต่อมลูกหมากโต กระจายปัสสาวะอักเสบ

๗. หมวดยาบำรุงร่างกาย ยาอายุวัฒนะ

๑. ยาอายุวัฒนะ	บำรุงร่างกาย แก้ปวดเมื่อยตามร่างกาย แก้ภาวะวัยทอง เพิ่มภูมิคุ้มกัน อายุวัฒนะ
๒. ยาฟ้าวัฒนะ	บำรุงร่างกาย ควบคุมเบาหวาน ความดัน ไขมัน อายุวัฒนะ
๓. ยาเสาธงเหล็ก	บำรุงกำลัง บำรุงไต แก้ปวดหลังปวดเอว ควบคุมความดันโลหิตให้ปกติ
๔. ยาตรีวัฒนะ	บำรุงร่างกาย บำรุงสมอง ควบคุมเบาหวาน ความดัน ไขมัน แก้ ความจำเสื่อม แก้มือเท้าชา

๕. ยาสันนั้ไตรภพ	บำรุงร่างกาย ควบคุมเบาหวาน ความดัน ไขมัน ให้เป็นปกติ
๖. ยาตรีผลาธิคุณ ๑	ลดความอ้วน ลดไขมัน ความดัน เบาหวาน Cyst
๗. ยาตรีผลาธิคุณ ๒	ลดคอเลสเตอรอล ไตรกลีเซอไรด์ ยูริก ปรับสมดุลความดัน เบาหวาน Cyst บรรเทาอาการโรคเก๊า ระบายอ่อนๆ
๘. ยามหาปัญญา ๑	บำรุงสมองและปลายประสาท แก้ปวดศีรษะไมเกรน ช่วยให้นอนหลับ
๙. ยามหาปัญญา ๒	บำรุงสมอง บำรุงร่างกาย แก้ลมตีขึ้นเบื้องสูง ลมอัมพฤกษ์
๑๐. ยาตรีวาสังข์ บำรุงสมอง	ม้าม และไขกระดูก ช่วยให้หลับลึก
๑๑. ยากำลังเสื่อโคร่ง	บำรุงกำลัง บำรุงร่างกาย บำรุงสมอง อายุวัฒนะ

๘. ยาอายุวัฒนะ บำรุงสมอง

๘.๑ ยาอายุวัฒนะ

๑. เมล็ดช่อย เจริญอาหาร ฆ่าพยาธิในลำไส้ บำรุงอวัยวะภายใน ทำให้ไตดี
๒. พริกไทยล่อน เจริญธาตุทุกส่วนของร่างกาย ให้ความร้อน บำรุงผิวหนัง บำรุงอวัยวะภายใน มีธาตุเหล็ก บำรุงประสาท ช่วยย่อยอาหาร ไม่ทำให้อาหารภายในเสีย
๓. ทิ้งถ่อน รักษาธาตุ ขับถ่ายปัสสาวะ ทำลายตัวพยาธิ บำรุงอวัยวะภายใน กลั่นกรองน้ำอสุจิเร็วขึ้น
๔. ตะโกนา กำจัดพยาธิภายใน บำรุงอวัยวะภายใน
๕. หัวแห้วหมู บำรุงธาตุ ปรับปรุงสิ่งที่เสื่อมในท้อง
๖. บอระเพ็ด กำจัดลมเบื้องสูงให้ลงล่าง ทำให้ผิวหนังเหนียว บำรุงธาตุ
๗. กระจาย รักษาลำไส้ใหญ่ ทำเนื้อเหนียวแห้งให้เปล่งปลั่ง เป็นหนุ่มเป็นสาว

วิธีทำ บดผง น้ำหนักเสมอภาค

ขนาดรับประทาน วันละ ๑ เม็ด ก่อนนอน

สรรพคุณ บำรุงกำลัง เจริญอาหาร เป็นยาอายุวัฒนะ ปรับภาวะความดัน เบาหวาน วิงทอง ภูมิแพ้

๘.๒ ยาเปลี่ยนร่าง

๑. ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระจวาน กานพลู	สิ่งละ	๓๐	กรัม
๒. สมุลแว้ง ชะเอมเทศ มหาหิงค์ พริกไทยดำ	สิ่งละ	๓๐	กรัม
๓. แก่นหัสศคุณเทศ โกฐเชียง หญ้าฝรั่ง หัวหมู มะตูมอ่อน	สิ่งละ	๓๐	กรัม

วิธีทำ บดเป็นผงละเอียดอ่อน ปั้นลูกกลอนกับน้ำผึ้งขนาดปลายนิ้วก้อย กินก่อนเข้านอนทุกวัน รับประทาน ๑ เดือน โรคภัยไข้เจ็บหายหมด กลับเป็นหนุ่มสาว มีกำลังวังชา

๘.๓ ยาอายุวัฒนะฟ้า

๑. ขี้เหล็ก ผักเสี้ยนผี ขมิ้นอ้อย	สิ่งละ	๕๐	กรัม
๒. รากเจตมูลเพลิง หัวหมู กระจาย	สิ่งละ	๕๐	กรัม
๓. อบเชย มะรุม มะขามป้อม ทองพันชั่ง	สิ่งละ	๕๐	กรัม

๔. พริกไทย ๑๐๐ กรัม
๕. ฟ้าทะลายโจร ๖๐๐ กรัม

วิธีทำ บดเป็นผง ใส่แคปซูลเบอร์ ๐

รับประทาน ครั้งละ ๒ แคปซูล ก่อนนอน

สรรพคุณ อายุวัฒนะ แก้เบาหวาน บำรุงตับ

๘.๔ ยาอายุวัฒนะโสฬส

๑. สมอไทย สมอเทศ สิ่งละ ๑ บาท
๒. สมอพิเภก เทียนทั้ง ๕ สิ่งละ ๒ บาท
๓. แห้วหมู เมล็ดข่อย สิ่งละ ๓ บาท
๔. เปลือกทังถ่อน ตะโกนา สิ่งละ ๔ บาท
๕. บอระเพ็ด โดไม้รูดัม สิ่งละ ๕ บาท
๖. ฟ้าทะลายโจร ๑๐ บาท
๗. พริกไทยล่อน ๑๕ บาท

วิธีทำ บดเป็นผง ปั้นลูกกลอนขนาดเม็ดมะเขือพวง

รับประทาน ครั้งละ ๒ เม็ด ก่อนนอน

สรรพคุณ อายุวัฒนะ แก้เบาหวาน ความดัน

๘.๕ ยาอายุวัฒนะ

๑. รากทังถ่อน เปลือกตะโกนา พริกไทยล่อน รากแจง สิ่งละ ๓๐ กรัม
๒. แห้วหมู บอระเพ็ด เมล็ดข่อย หัวกระชาย สิ่งละ ๓๐ กรัม
๓. เนื้อสมอเทศ เนื้อสมอไทย เนื้อสมอพิเภก เนื้อมะขามป้อม สิ่งละ ๓๐ กรัม
๔. ดอกติป्ली เหง้าชิงแห้ง ข่าลิง มะตูมอ่อน อบเชย สิ่งละ ๓๐ กรัม
๕. โกงฐเชียง โกงฐหัวบัว หัวสิงหะโมรา สมอติง สิ่งละ ๓๐ กรัม

วิธีทำ บดเป็นผงละเอียด

สรรพคุณ แก้ปวดเมื่อย เจริญอาหาร นอนหลับ กำลังแข็งแรง สมบูรณ์ ท้องไม่ผูก อายุยืน เปลี่ยนสภาพเป็นหนุ่มสาว

๘.๖ ยาเสารงเหล็ก

๑. ดอกกานพลู ๑๐๐ กรัม
๒. โกงฐน้ำเต้าจีน ๒๐๐ กรัม
๓. โกงฐสอ โกงฐหัวบัว ชะเอมจีน สิ่งละ ๓๐๐ กรัม
๔. โกงฐเชียง โกงฐขเมา แห้วหมู สิ่งละ ๔๐๐ กรัม
๕. กำลังหนุมาน เถาเมื่อย สิ่งละ ๕๐๐ กรัม

๑. การจับชีพจร ฝ่ามือซ้าย แบ่งจุดชีพจรบนฝ่ามือเป็น ๕ จุด

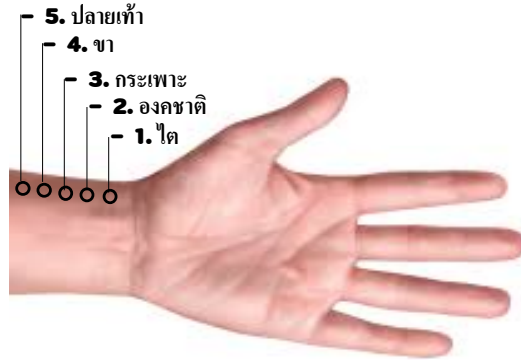
จุดที่ ๑ ไต การทำงานของไต และกระเพาะปัสสาวะ

จุดที่ ๒ องคชาติ ต่อมลูกหมาก อารมณ์ทางเพศ ฮอร์โมนเพศ

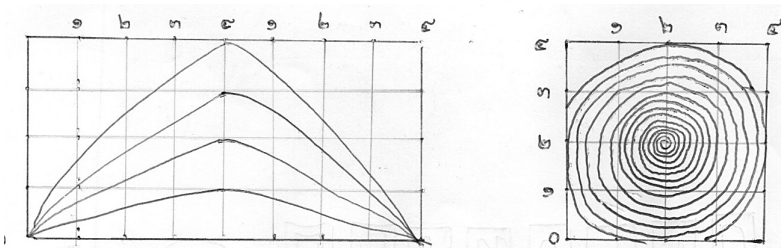
จุดที่ ๓ กระเพาะ - ลำไส้ ต่อมลูกหมาก อารมณ์ทางเพศ ฮอร์โมนเพศ

จุดที่ ๔ ขา โคนขาถึงตาตุ่ม การเดิน

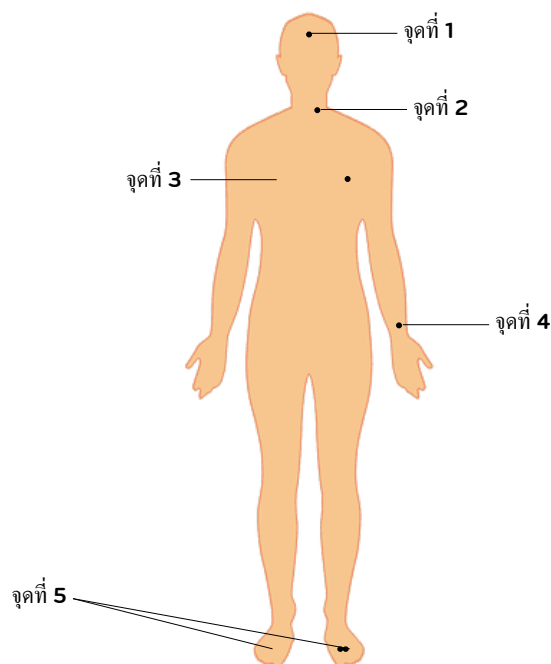
จุดที่ ๕ ตาตุ่มถึงเท้า การเดินของเท้าทั้งสอง เดินสม่ำเสมอหรือไม่ เจ็บฝ่าเท้าหรือไม่

๒. การเต้นของชีพจร (นาที) : ตำแหน่งชีพจรมือข้างซ้าย จุดที่ ๒ จะเต้นกว้าง, สูง, หนา กว่าจุดอื่นๆ

ผู้ป่วยถ่ายปัสสาวะลำบากอยู่นานแรมปี จนในที่สุดถ่ายปัสสาวะไม่ออกเลย เนื่องจากต่อมลูกหมากอุดตัน ผู้ป่วยจะปวดตึงท้องน้อย และคลำได้ก้อนของกระเพาะปัสสาวะ ที่มีปัสสาวะคั่งอยู่เต็ม อาจทำให้กระเพาะปัสสาวะอักเสบ

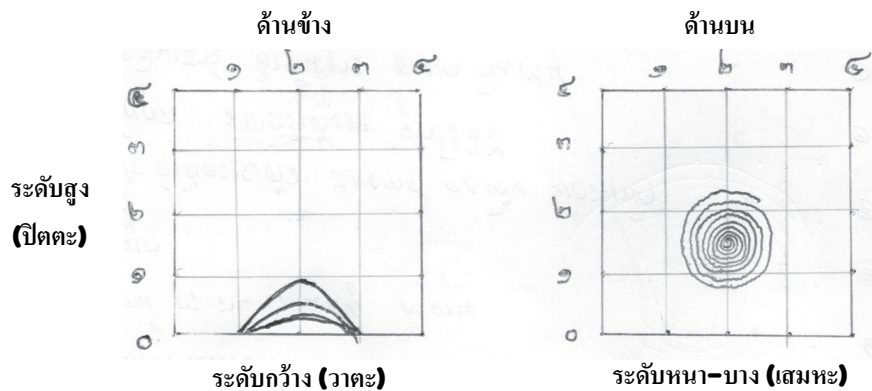
การตรวจโรค โดยใช้หลังมือข้างใดข้างหนึ่งสัมผัส ดังนี้

๑. หลังมือสัมผัส จุดที่ ๑ ให้ศีรษะร้อนรุ่ม ๆ
๒. ปลายนิ้วมือจับ จุดที่ ๒ เส้นเลือดใต้ซอกคอด้านซ้ายจะเต้น กว้าง สูง หนากว่าปกติ
๓. หลังมือสัมผัส จุดที่ ๓ อุณหภูมิจะร้อนรุ่ม ๆ
๔. จับ - ตรวจ - ซีฟจร เต้น ณ จุดที่ ๔
๕. หลังมือสัมผัสปลายเท้า จุดที่ ๕ อุณหภูมิจะเย็น

ตรวจซีฟจร ที่จุด ๒ ข้อมือซ้าย

สูงระดับ ๓ - ๔ กว้างระดับ ๓ - ๔ ความหนาระดับ ๓ - ๔ ตรวจวิเคราะห์โรคได้ตามข้อ ๒.๑, ๒.๒, ๒.๓, ๒.๔ ถ้าหากซีฟจรจุดที่ ๑ เต้น แคบ ต่ำ บาง

ตรวจซีฟจร ต้นฝ่ามือซ้าย จุดที่ ๒ ซีฟจรจะเต้นหนัก และหนา แสดงถึงอาการบกพร่องของต่อมลูกหมากโต ระบบปัสสาวะ

ซีฟจรเต้นหนัก - หนา (เสมหะ) แสดงว่าบกพร่องมาก (ป่วยมาก)

ซีฟจรเต้นเบา (เสมหะ) หรือไม่เต้น แสดงการทำงานของต่อมลูกหมากเป็นปกติ

ซีฟจรเต้นในจุดเดียวกัน 2 จังหวะ แสดงว่า อวัยวะนั้นบกพร่องมาก มีโรคแทรกซ้อนตามมา เช่น

หู่ - แผลม หู่ - แผลม

ตรวจซีฟจร จุดที่ 1 จะได้ลักษณะดังนี้ สูงระดับ 0 - 1, กว้างระดับ 0 - 1 ตรวจวิเคราะห์โรคได้ตามข้อ 2 - 4

สรุปสาเหตุแห่งโรคต่อมลูกหมากโต

๑. ชาติจตุติ (เดือน ๔, ๕, ๖) หรือเกิดในเดือน ๑๐, ๑๑, ๑๒
๒. กำเริบฤดูหนาวเย็น
๓. มักเป็นในอายุปัจฉิมวัย พบบ่อยในชายอายุ ๕๐ ปีขึ้นไป พบได้ ๕๐% อายุ ๘๐ ปี พบได้ ๘๐%
๔. อาหารที่แสดงต่อโรคภัย โรคนิว เช่น ของหมักดอง หน่อไม้ เครื่องในสัตว์ สัตว์ปีก กระถิน ชะโอม อาหารโปรตีนสูง เหล้า เบียร์
๕. อากาศหนาวเย็น
๖. อารมณ์เครียด วิตกกังวลเรื้อรัง กลัวจะกระทบไต ไตเสื่อมจะคุมลูกหมาก กระเพาะปัสสาวะไม่ได้

๗. อิริยาบถนั่งนานเกินไป ทำให้การไหลเวียนเข้าบริเวณลูกหมากน้อย เช่น ในหมู่พระภิกษุสงฆ์ ที่นั่งสมาธินานเกินไป
๘. เสพกามมากเกินไป
๙. นอนดึก พักผ่อนน้อย ทำงานมากเกินไป ทำให้ฮอร์โมนเพศเสื่อมถอย ไตเสื่อม
๑๐. อั้นอุจจาระ อั้นปัสสาวะ อั้นน้ำกาม
๑๑. มีพันธุกรรมเรื้อรัง เช่น โรคทาลาสซีเมีย พาหะทาลาสซีเมีย โรคนิ้ว โรคเท้า โรคคชชัย โรคไทรอยด์ โรคกระเพาะเรื้อรัง เป็นต้น
๑๒. ดื่มน้ำน้อย ดื่มน้ำเย็น น้ำแข็ง น้ำอัดลม (ขับพิษออกน้อย เลือดเป็นกรด)
๑๓. ด้วยวัยที่มากขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงฮอร์โมนเพศชาย หรือพลังหนุ่มลดลง มีผลให้ไตเสื่อมลง ไม่มีพลังไปดูแลลูกหมากและกระเพาะปัสสาวะ เป็นเหตุให้ลูกหมากโต และการมีเลือดานที่ท้องน้อย และผู้ที่มีอิริยาบถนั่งนาน มีผลทำให้พลังเลือดลมวิ่งเข้าเลี้ยงเซลล์ลูกหมากบวมโต หรือจากการมีนิ่วยูริกเกาะติด ย่อมติด รัดรั้งลูกหมาก ทำให้เกิดการอักเสบบวมเรื้อรัง ทำให้ต่อมลูกหมากโต และอาจทำให้เกิดอาการแทรกซ้อน เป็นไส้เลื่อน ริดสีดวงทวาร ไตวาย นิ่วกระเพาะปัสสาวะ นิ่วไต ติดเชื้อทางเดินปัสสาวะ กรวยไตอักเสบ

สรุปการปฏิบัติตนในผู้ป่วยต่อมลูกหมากโต

๑. เลี่ยงอาหารแสลง เช่น ของหมัก ของดอง หน่อไม้ เครื่องในสัตว์ สัตว์ปีก อาหารที่แสลงต่อโรคเก๊าต์ โรคคชชัย ถั่วเหลือง และผลิตภัณฑ์จากถั่วเหลือง ผงชูรส และบริวาร สารกันบูด สารกันรา สารเร่ง กลือสังเคราะห์ สุรา เบียร์ สารเคมีต่างๆ ยาฆ่าหญ้า ยาฆ่าแมลง
 - สมุนไพรล้างพิษ : รางจืด ผักบุงแดง เถาตำลึง ย่านาง ยอดอ่อนผักกระเฉด ยอดผักหวาน นำมาต้มดื่มต่างน้ำอย่างใดอย่างหนึ่งหรือมากกว่าก็ได้
 - ผักบุงแดง ๑ กำมือ ลวกน้ำร้อน หั่นท่อนเล็กๆ ใส่จานโรยน้ำผึ้งปีบมะนาวใส ๑ ลูก กินให้หมดวันละ ๑ จานตอนเช้า ๗ วัน เดือนละครึ่ง
 - ดื่มชาชงหญ้าหนวดแมว ชาชงขลุ่
 - อาหารสำหรับผู้มีภาวะต่อมลูกหมากโต : แกงผักเชียงดากับปลาแห้งใส่มะเขือส้ม แกงแคใส่ใบชะพลู ใบโกศล ใบเล็บครุฑ และดอกจิว แกงส้มหรือผัดน้ำมันหอย ผักกะขับ (ผักขี้อ้น, หญ้าผมยุง) แกงส้ม ผักกระเฉดหรือผัดไฟแดง ผักบุงไฟแดง ไข่ทอดดอกมะรุม ยอดมะรุมลวกจิ้มน้ำพริก แกงส้มผักมะรุม แกงเลียงหัวปลี ส้มตำลูกขยอ ห่อหมกใบยอ ใบยอผัดผักบุงไฟแดง แกงดอกขี้เหล็ก สะเดาน้ำปลาหวาน แกงส้มกุ่มยอด
๒. ดัดตนท่าผีเสื้อขยับปีก
๓. แช่น้ำแร่ หรือน้ำอุ่นบริเวณอุ้งเชิงกราน ครั้งละ ๑๕ นาที เข้า-เย็น
๔. พอกหรือประคบด้วยยาดังนี้ ไพล + ขมิ้นอ้อย + พันธ์ุผักกาด + ผิวมะกรูด + ผิวส้มซ่า + แป้งเหล้า เอาเท่าๆ กัน พอกหรือประคบที่หัวเหน่า แก้วปัสสาวะขัด
๕. นวดกชชัยเพื่อส่งเลือดลมไปเลี้ยงบริเวณลูกหมากมากขึ้น และให้เลือดลมไหลเวียนดีบริเวณคูแสมหะ
๖. มีสติอยู่กับกาย ทุกอิริยาบถ ทุกลมหายใจ นั่งสมาธิ ฝึกลมหายใจเข้าสบาย ออกสบาย อย่างน้อย ๒๐ นาที (ฮอร์โมนแห่งหนุ่มสาวจะหลั่งออกมาดูแลร่างกาย)

๗. นอนหลับก่อน ๔ ทุ่ม ในที่ไม่มีแสงไฟ และคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้า (ฮอร์โมนหนุ่มสาวจะหลั่งออกมาดูแลร่างกาย)
๘. ออกกำลังกายเบาๆ ต่อเนื่อง เช่น เดินเร็ว ว่ายน้ำตื้น ให้ออกกำลังกายได้ ๓๐ นาทีขึ้นไป (ฮอร์โมนหนุ่มสาวจะหลั่งออกมาดูแลร่างกาย) เลือดลมไหลเวียนดี และไม่ออกกำลังกายหรือทำงานมากเกินไป
๙. ดูแลโรคเรื้อรังให้หาย เช่น โรคกระเพาะ กรดไหลย้อน เบาหวาน ความดัน ไขมัน โรคโลหิตจาง โรคไต โรคหัวใจ นิ้วถ่วงน้ำดี โรคภัยต่างๆ
๑๐. ใช้เครื่องถนอมผ้าที่แห้งแล้วนำมาฉีกเป็นเส้นเล็กๆ ตากแห้งคั่วให้หอม นำมาทำชาขงดื่มต่างน้ำ
๑๑. ทานหัวปลีกล้วยเป็นประจำ ทานเมล็ดฟักทองเป็นประจำ
๑๒. เมล็ดในลิ้นจี่ หรือลำไย อบแห้ง บดเป็นผง บั่นน้ำผึ้งเป็นลูกกลอนกินเช้า - เย็น
๑๓. ผักกาดน้ำ (หญ้าเอ็นยืด) สดๆ ๔ ต้น ยอดอ้อยแดง ๓๐-๔๐ เซนติเมตร ๑ ยอด หั่นเป็นแว่นๆ ใส่หม้อรวมกันต้มน้ำ ๓ ส่วนเคี่ยวให้เหลือ ๑ ส่วน ทานครั้งละ ๑ ถ้วยชา ทานก่อนอาหารเช้า-เย็น ทานติดต่อกันอย่างน้อย ๗ วัน ถ้ายังไม่หายก็ดื่มทานอีกติดต่อกัน ๑-๒ หม้อ ก็จะปกติ
๑๔. ให้ทำหัตถการ เผายา พอกยา ประคบยา อย่างยาร่วมด้วยจะหายเร็วขึ้น

ท่าตัดต้นแก้ต่อมลูกหมากโต ๑

๑. นอนราบกับพื้นยกกันสูง ยกขาขึ้นทั้ง ๒ ข้าง

๒. แยกขาออกเล็กน้อย กระดกปลายเท้าขึ้น-ลง

๓. หมุนข้อเท้าวนเข้า-ออก

๔. ปั่นจักรยานอากาศนับ ๑-๑๐

๕. กางขาออกให้มากที่สุด แล้วหมุนเข้า นับ ๑-๑๐

๖. ทำเหยียดลำตัว คูกเข้า แขน ท้าวกับพื้น หายใจเข้าลึกๆ

๗. หายใจออกพร้อมเหยียด แขนและลำตัวให้ตึง

๘. นั่งราบกับพื้น เหยียดตัว ตรงไปข้างหน้า

๙. งอเข้าทั้ง ๒ ข้าง พับขาเข้ามา ให้ฝ่าเท้าประกบกัน มือ ๒ ข้าง จับที่นิ้วเท้า ดึงส้นเท้าชิดตัว

๑๐. ทำท่าผีเสื้อขยับปีก นับ ๑-๑๐

๑๑. ลดท่อนขาลง มือจับปลายเท้า ยืดหลังให้ตรง ออกแรงดันให้ขาแนบ ดัดพื้น ภายใจเข้าออก ๕ รอบ

๑๒. หายใจออกพร้อมโน้มตัวไป ข้างหน้าให้มากที่สุด หายใจเข้า-ออก สม่่าเสมอ

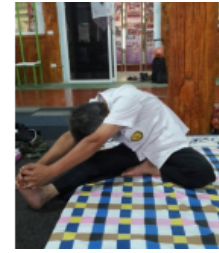
ท่าตัดต้นแก้ต่อมลูกหมากโต ๒

๑. เท้าขวาบิดไปข้างหน้า เท้าซ้าย
ขัดสมาธิ ยกมือทั้ง ๒ ขึ้น หายใจ
เข้าลึกๆ นับ ๑-๑๐

๒. โนม้ตัวไปข้างหน้าพร้อม
หายใจออกมือจับเท้าเข้าหาตัว
หายใจเข้า-ออก ๕ ครั้ง

๓. ทำสลับกัน

๔. นั่งสมาธิ ยกแขน ๒ ข้างขึ้น
หายใจเข้านับ ๑-๑๐ แล้วหายใจออก
โนม้ตัวยืดไปข้างหน้าให้สุด

๕. มือ ๒ ข้างดันคางขบฟันให้แน่น
หายใจเข้า กลั้นลมหายใจ ให้
ความรู้สึกอยู่ที่อวัยวะเพศและ
ก้นเกร็งแล้วคลาย ทำ ๓-๔ ครั้ง

๖. แก้มอ้นทพฤก : นั่งแบะขา
เท้าชิดกัน มือข้างหนึ่งกดที่
โคนคาง เอี้ยวหน้าไป งอศอก
ของแขนอีกข้าง

๗. ให้อยู่ระดับเอว อยู่นิ่งศอกของอีก
ข้างหนึ่ง หายใจเข้าพร้อมดันคางขึ้น
กดไหล่อีกข้างลง เกร็งลมเล่งลงมาที่
ท้องน้อย หายใจออกแล้วคลาย

๘. ทำสลับซ้าย-ขวา

๙. แก้มในองคชาติ : ยืนส้นเท้า
ชิดกัน กอดอก

๑๐. ย่อเข่าลงหายใจเข้าลึกๆ
เกร็งหน้าท้อง ขมิบก้นหรือ
เกร็งกล้ามเนื้อบริเวณก้น

๑๑. หายใจออกพร้อมคลาย
กลับสู่ท่าเดิม ทำซ้ำๆ ๓-๔ ครั้ง

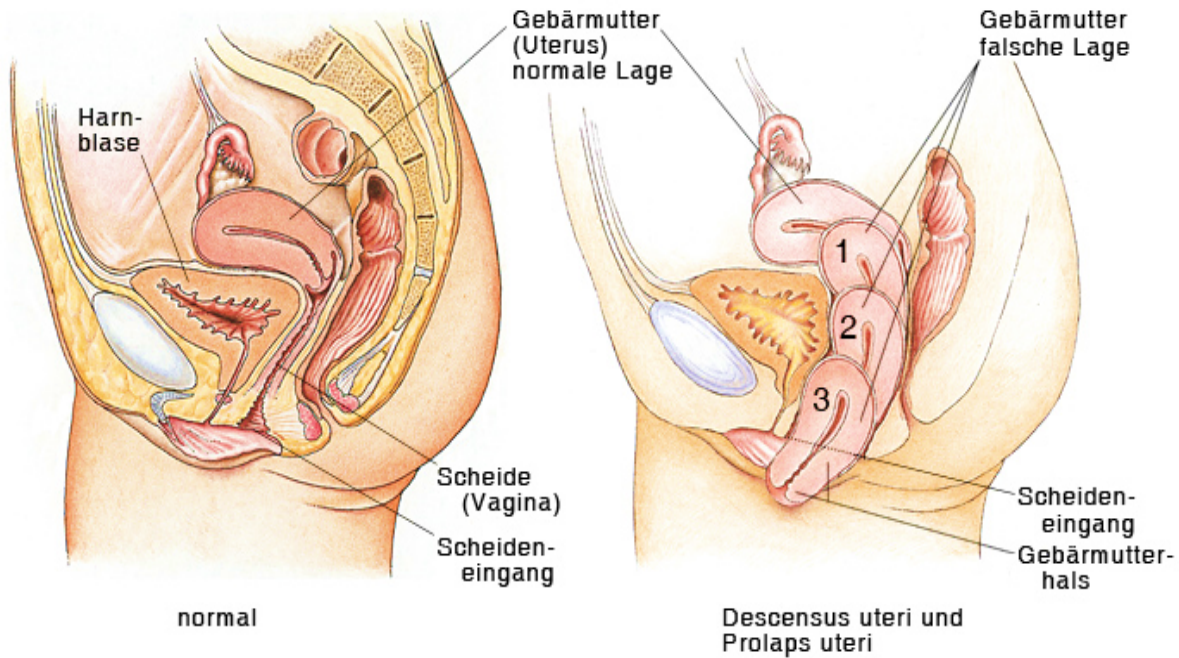

໕

ກາວະມດລູກເຄສ້ອນ

๕. ภาวะมดลูกเคลื่อน

๕.๑ ความรู้ทั่วไปกายวิภาคศาสตร์

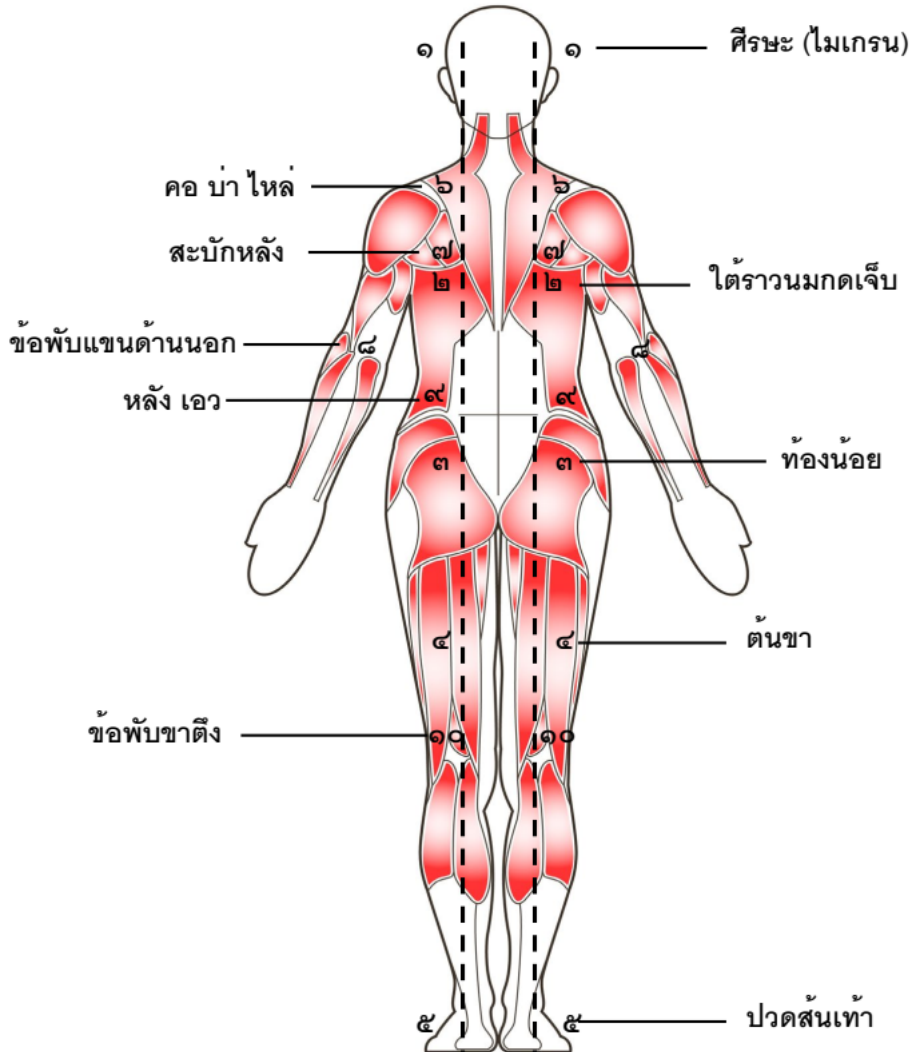
มดลูกแบ่งออกได้เป็น ๓ ส่วน คือ

- Fundus ส่วนบนที่อยู่เหนือท่อนำไข่ เป็นส่วนกว้างที่สุด
- Body ส่วนที่อยู่ต่ำกว่าท่อนำไข่ เรียวลงไปจนถึงส่วนแคบที่เรียกว่า isthmus
- Cervix ส่วนล่างสุดที่อยู่ติดกับช่องคลอด หรือที่เรียกว่า ปากมดลูก

ภายในมดลูกมีโพรงมดลูก (Uterine Cavity) เป็นช่องว่างรูปสามเหลี่ยม ส่วนในช่อง cervix เป็นรูปกระสวยที่เรียกว่า cervical canal เมื่ออยู่ในท่ายืนตรงขณะที่กระเพาะปัสสาวะว่าง มดลูกจะงอพับไปทางด้านหน้าเล็กน้อย โดยวางตัวอยู่บนกระเพาะปัสสาวะ ในลักษณะที่เรียกว่า anteverted and anteflexed ซึ่งถือว่าเป็นท่าปกติของมดลูก

๕.๒ หลักการวินิจฉัยและการรักษาภาวะมดลูกเคลื่อนตามแนวทางแพทย์แผนไทย

ท่าบิอการเหล่านี้หรือບ่?

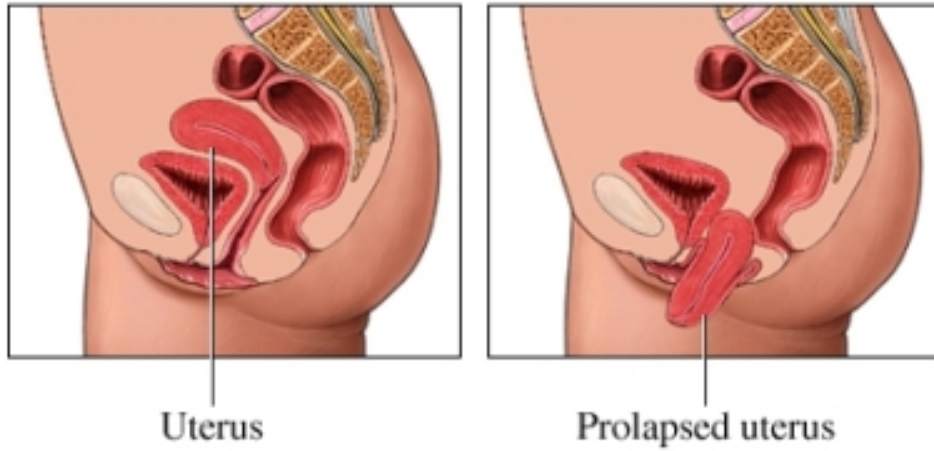
ด้านหน้า

๑. ปวดหัวไมเกรน
๒. จุดใต้ราวนมกตเจ็บ
๓. ปวดท้องน้อย ปวดหน่วงๆ
๔. ปวดตึงหน้าขา
๕. ปวดสันเท้า

ด้านหลัง

๖. ปวดตึงคอ บ่า ไหล่
๗. ปวดสะบักหลัง กตเจ็บ
๘. ข้อพับแขนด้านนอกกตเจ็บ
๙. ปวดหลัง ปวดบั้นเอว
๑๐. ข้อพับขาตึง

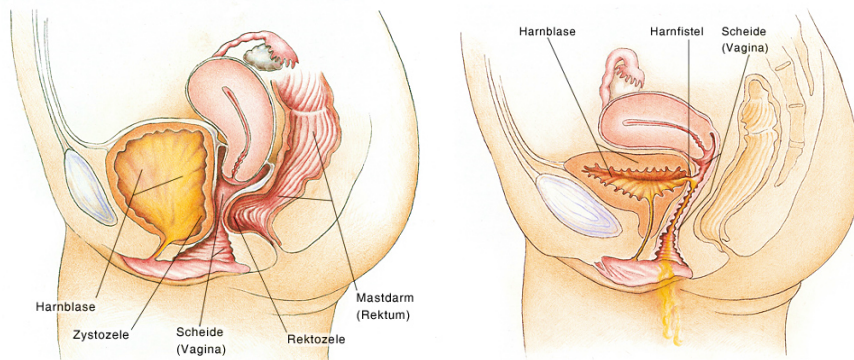
ภาพ ๒ มดลูกเคลื่อน

มดลูกเคลื่อนไปจากที่เดิม มี ๓ แบบ

- มดลูกต่ำ
- มดลูกลอย
- มดลูกตะแคง

ภาพ ๓ มดลูกต่ำ

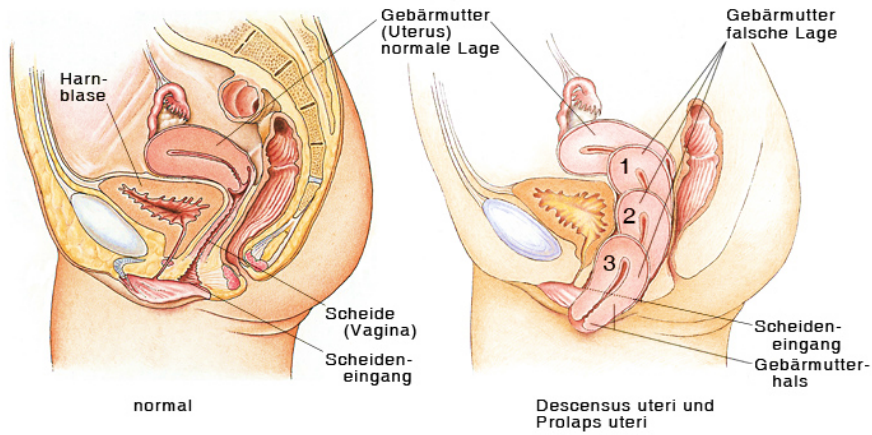
สาเหตุ

๑. ภาวะหลังคลอดมดลูกไม่เข้าอู่
๒. กระบังลมหย่อน
๓. ท้องผูก, ไอเรื้อรัง
๔. อุบัติเหตุก้นกระแทก

อาการ

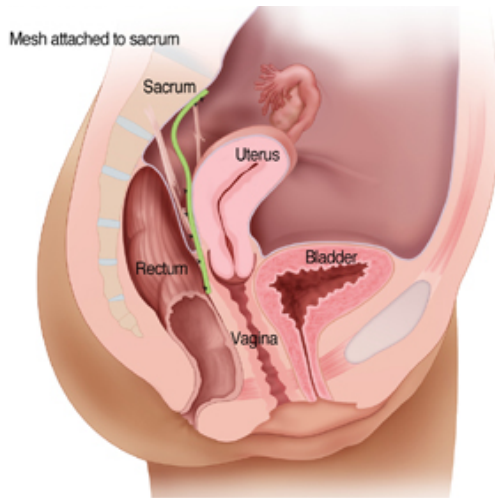
๑. ปัสสาวะวันละ ๑๐, ๒๐, ๓๐ ครั้ง
๒. ปัสสาวะเล็ดเวลาหัวเราะ ไอ จาม
๓. ปวดหลังร้าวมาท้องน้อย
๔. ประจำเดือนมาผิดปกติ

มดลูกต่ำมี ๔ ระยะ

- ๑. เลื่อนต่ำกว่าตำแหน่งเดิม
- ๒. เลื่อนต่ำถึงระดับเยื่อพรหมจารี
- ๓. โผล่ออกมาสู่อากาศข้างนอก
- ๔. หลุดห้อยออกมาข้างนอกเกือบทั้งหมด

ภาพ ๔ มดลูกลอย

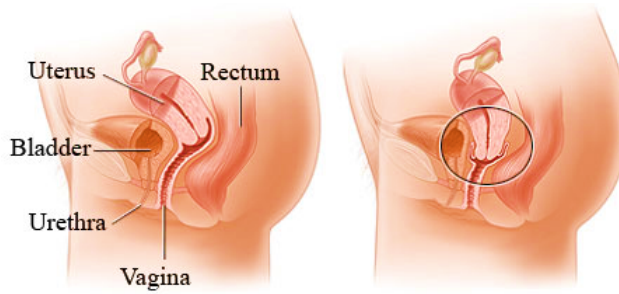
สาเหตุ

- ๑. คลอดบุตรไม่ได้ยูไฟ
- ๒. กระบังลมหย่อน
- ๓. กลั้นปัสสาวะ อุจจาระท้องผูกเรื้อรัง
- ๔. อุบัติเหตุก้นกระแทก

อาการ

- ๑. ผายลมทางช่องคลอด
- ๒. เวลาก้าวเดินเสียวช่องคลอด
- ๓. ปวดต้นคอ ปวดร้าวมาที่ท้องน้อย
- ๔. ไม่ทนร้อนทนหนาว ใจหิวสั่น อ่อนเพลีย

ภาพ ๕ มดลูกตะแคง

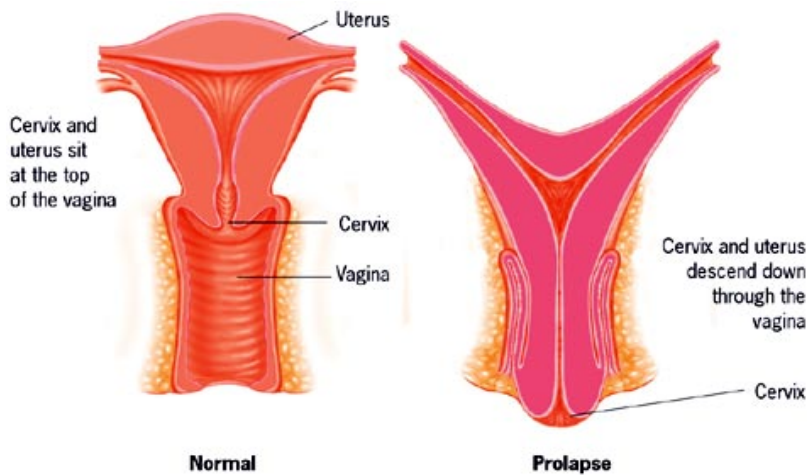
อาการเริ่มแรก

- ปวดท้องน้อยมาก ปวดจนบิดตัวงอ
- ตะแคงลงข้างใดปวดข้างนั้น
- ถ้าไม่แก้ไข → มดลูกเคลื่อน

อาการทั่วไป

- ปวดหลัง ปวดเอว ปวดกระเบนเหน็บ
- ปวดเชิงกราน ร้าวขาออกขา
- เย็นปลายมือปลายเท้า
- มีตกขาว ไม่คัน ไม่มีกลิ่น
- ปวดบ่า คอ ไหล่ (อาจปวดหัวไมเกรน)

ผลของโรคมดลูกเคลื่อน

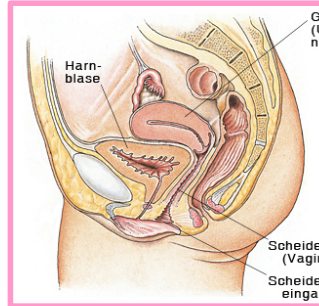
- ประจำเดือนขาด ๕, ๗, ๙ เดือน
- มีระดูขาวตลอดเดือน
- ช่องคลอดหลวม
- มดลูกลงต่ำปวดเจ็บเวลามีเพศสัมพันธ์
- ไม่มีความรู้สึกทางเพศ กามตายด้าน
- เสี่ยงต่อเนื้องอกและมะเร็งมดลูก
- กล้ามเนื้อหน้าอก แก้ม ถุงใต้ตาหย่อน
- มีริดสีดวงทวาร
- มีภาวะท้องผูก
- หูดหย่อน กลั้นปัสสาวะไม่อยู่
- ปัสสาวะวันละ ๑๐, ๒๐, ๓๐ กว่าหน
- ปัสสาวะลำบาก ไม่คล่อง
- หัวเราะไอจาม ปัสสาวะเล็ด
- แท้งลูกง่าย ติดลูกยาก
- มีลมในมดลูก ผายลมทางช่องคลอด
- ผิวพรรณเสีย ไม่สิ้น ไม่แวว
- ไม่มีกลิ่นสาปสาว
- ไม่มีเสนห์เรื่องเพศ
- มีอาการลมพิษเดือน
- เสียการทรงตัว ทกล้มบ่อย

๕.๒.๑ หลักการวินิจฉัยและรักษาตามพระคัมภีร์รักษา

๑) มูลเหตุก่อโรคและการวินิจฉัย

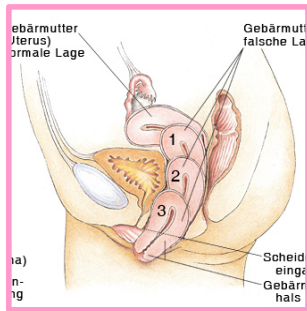
กษัยปลาตุก (มดลูกอักเสบบวม, เคลื่อน)

๑. เกิดเพื่อโลหิตและน้ำเหลือง
๒. เกิดที่ในกระเพาะข้าว
๓. จับเอามดลูก ท้องบวม
๔. ข้างขึ้นยื่นยอดอก

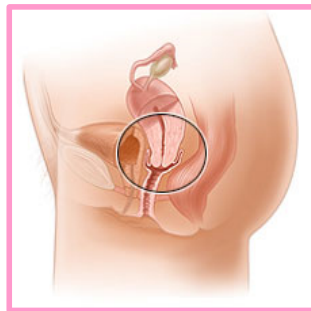

มดลูกปกติ

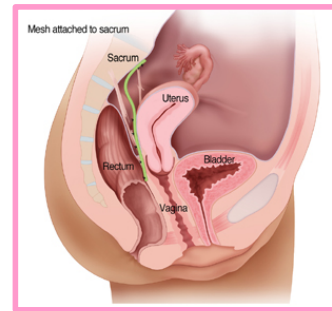
๕. บางที่แทงซ้าย, ขวา
๖. ข้างแรมลงท้องน้อยและหัวเหน่า
๗. ปวดตึงกระดูกสันหลัง
๘. ลงถึงต้นขา

มดลูกต่ำ

มดลูกตะแคง

มดลูกลอย

กษัยปลาตุก : เกิดเพื่อโลหิตและน้ำเหลืองระคนกัน มีจิตวิญญานดุจปลาตุกจริงๆ เกิดขึ้นในกระเพาะข้าว ถ้าสตรีจับเอามดลูก มีสัญญาณดังแม่หญิงทรงครรภ์ได้ ๗ เดือน ๘ เดือน บางที่แทงไปข้างซ้าย, ขวา ถ้าข้างขึ้นยื่นไปเอายอดอกให้เจ็บบอกต้องลมมิได้ บางที่ให้หอบให้สะอึก ถ้าข้างแรมเลื่อนลงมาอยู่ท้องน้อยแลหัวเหน่า บางที่ต่ำ (ลึก) ลงไปกระดูกสันหลัง ตึงลงไปต้นขาทั้ง ๒ มิทันรู้ว่ามิครรภ์ ถ้าแพทย์จะรักษาให้พิจารณาให้แม่นยำดังนี้ ถ้าจะแก้ไขให้เอายาที่แก้กษัยปลาไหลนั้นมาแก้ดูกัน ถ้ามิฟังให้แต่งยานี้กินต่อไป

การวินิจฉัย

อาการ นิ้วมือจับเอาที่มดลูกทำให้มดลูกอักเสบบวม ท้องบวมเหมือนหญิงตั้งครรภ์ ทำให้เกิดภาวะมดลูกเคลื่อน ตะแคงซ้าย ตะแคงขวา หรือมดลูกเคลื่อนต่ำลง ทำให้มีอาการปวดท้องน้อยและหัวเหน่า การเคลื่อนตัวของมดลูกทำให้เส้นเอ็นที่รั้งมดลูกไว้ตึงไปทั่วสรรพางค์กาย ตามแนวเส้นเอ็นที่รั้งมดลูกไว้ เช่น ตึงหน้าขา ตึงข้อพับเท้า ตึงคอป่าไหล่ ถ้ามดลูกลอยก็ยื่นขึ้นยอดอกทำให้จุกแน่น อาหารไม่ย่อย แน่นอก หอบสะอึก เกิดลมตีขึ้นบน ตีเข้าดับ ม้าม ปอด กลุ่มอาการกษัยปลาตุกช่วงบนมักพัฒนาไปเป็นนิ่วในถุงน้ำดี ส่วนกลุ่มอาการช่วงล่างมักพัฒนาไปเป็นเนื้องอกมดลูก เนื้องอกรังไข่ ในผู้ชายจะเป็นอาการของต่อมลูกหมากโต มีอาการปัสสาวะบ่อย ปัสสาวะขัด ปวดหลัง ปวดเอว เสียดสะโพก ปวดเสียวเข้าต่อมลูกหมาก และทวารเบา

กษัยปลาตูก

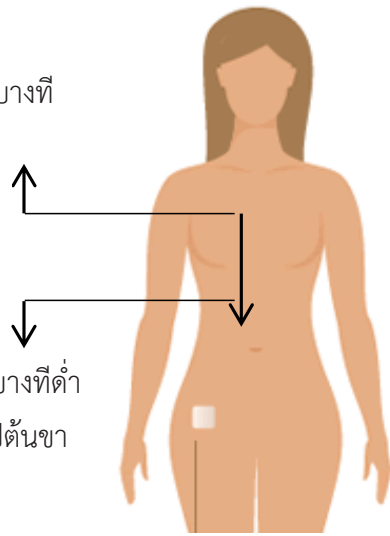
เกิดเพื่อโลหิตและน้ำเหลืองระคนกัน เกิดในกระเพาะข้าว เนื่องจากการสะสมของตะกั้นต่างๆ ในอวัยวะน้อย-ใหญ่ เป็นเวลานาน เมื่อร่างกายสะสมมากจนรองรับไม่ไหวก็ทำให้ลมกองหยาบพัดระคนไปทั่วช่องท้อง ส่งผลให้ลมโกฎฐาสยวาทาและลมกุกฉิสยวาทากำเริบ เสียดแทงไปในอวัยวะน้อยใหญ่ในช่องท้อง

ถ้าเกิดช่วงข้างขึ้น ปัจจัยการเกิดลมภายนอกก็มากขึ้นตาม ทำให้กระทบต่อลมภายในร่างกาย กลายเป็นลมพัดขึ้นกำเริบขึ้นยืนไปเอายอดอกให้เจ็บอกต้องลมมิได้ บางทีให้หอบให้สะอึก เหตุเกิดเพราะลมร้อนนั้นแล

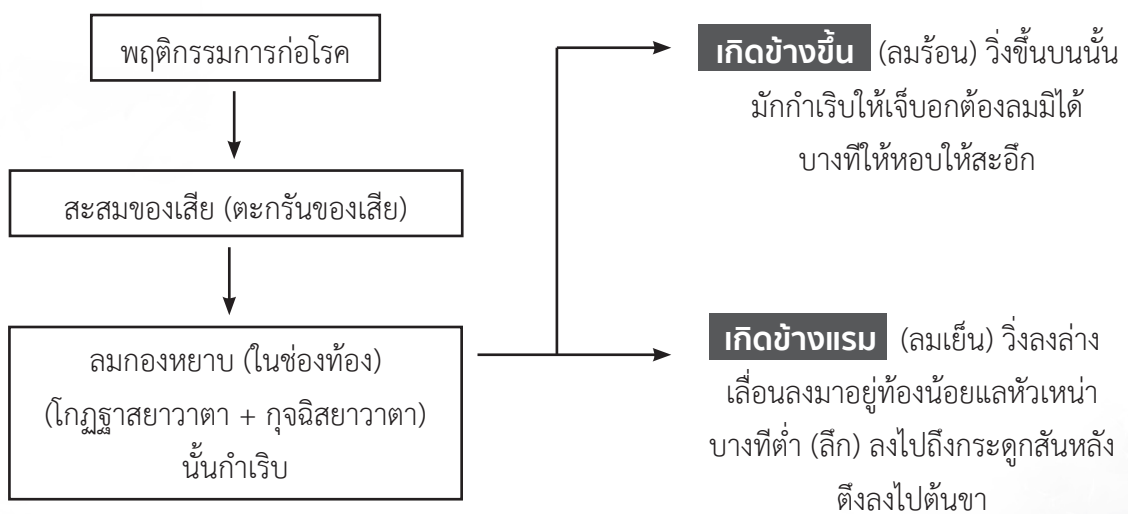
ถ้าเกิดช่วงข้างแรม ลมนั้นก็กลายเป็นลมเย็น พัดลงล่าง เลื่อนลงมาอยู่ที่ท้องน้อยและหัวเหน่า บางทีต่ำ (ลิก) ลงไปถึงกระดูกสันหลัง ตึงลงไปต้นขา ลมทุกกองล้วนแล้วแต่พัดเอาตะกั้นให้เสียดแทงไปตามอวัยวะน้อยใหญ่ ให้อวัยวะนั้นปวดบวม และเนื่องจากการเสียดสีของตะกั้นกับผนังอวัยวะทำให้ท้องนั้นบวมอึกเสบ

ข้างขึ้น แทงยอดอกให้เจ็บอกต้องลมมิได้ บางทีให้หอบให้สะอึก จับเอาแต่อุทรไปคูถเสมหะ

ข้างแรม เลื่อนลงอยู่ท้องน้อยแลหัวเหน่า บางทีต่ำ ลิกลงไปกระดูกสันหลัง (เส้นอัพยา) ตึงลงไปต้นขา ทั้ง ๒ ข้าง

กลไกการเกิดโรค

การวินิจฉัยโรคมดลูกเลื่อนแผนไทย

A มดลูกลอย (อาการช่วงบน)

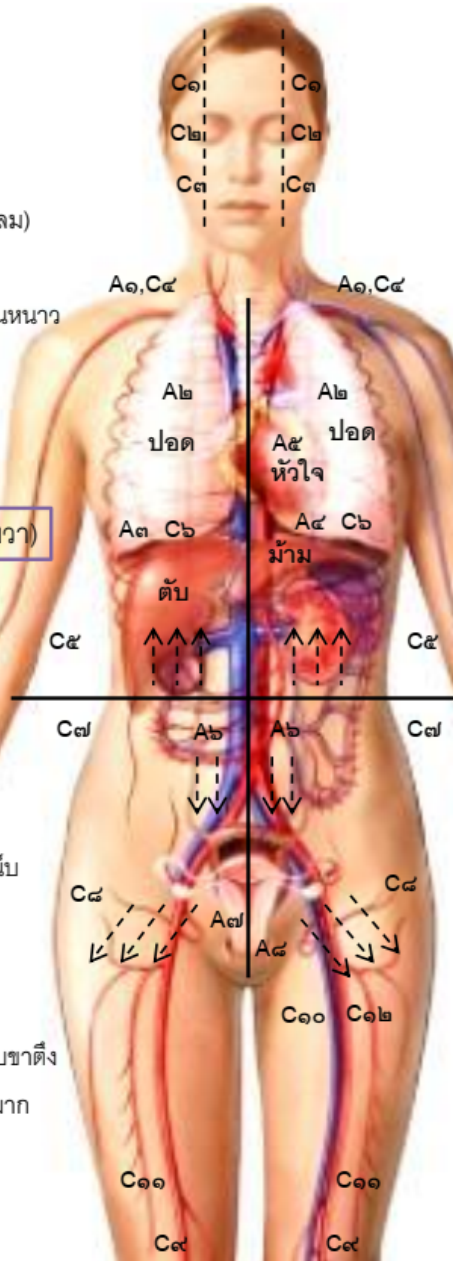
- A๑ ปวดคอบ่าไหล่ กัดเจ็บ
- A๒ หายใจไม่เต็มปอด
- A๓ ท้องอืดแน่น (เกิดลมตีขึ้นบน ๑๒ ลม)
- A๔ โลหิตจาง (ลมตีเข้าม้าม)
- A๕ ใจหวิวสั่น อ่อนเพลีย ไม่ทนร้อนทนหนาว
- A๖ ท้องน้อยบวม
- A๗ ผายลมทางช่องคลอด
- A๘ ก้าวเดินเสียวช่องคลอด

C มดลูกตะแคง (อาการซีกซ้ายขวา)

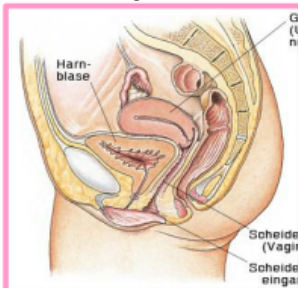
- C๑ ปวดหัวไมเกรน
- C๒ นิ่งตาตก
- C๓ โหนกแก้มต่ำ
- C๔ ตึงคอบ่าไหล่ กัดเจ็บ
- C๕ ข้อพับแขนด้านนอกกัดเจ็บ
- C๖ จุดใต้ราวนมกัดเจ็บ
- C๗ ปวดหลังปวดเอว ปวดกระเบนเหน็บ
- C๘ ปวดเชิงกรานร้าวออกมา
- C๙ ปวดสันเท้า ขาปลายเท้า เท้าเย็น
- C๑๐ ตกขาวไม่คัน ไม่มีกลิ่น
- C๑๑ การทรงตัวไม่ดี หกล้มบ่อย ข้อพับขาตึง
- C๑๒ ประจำเดือนมาจะปวดท้องน้อยมาก

B มดลูกต่ำ (อาการช่วงล่าง)

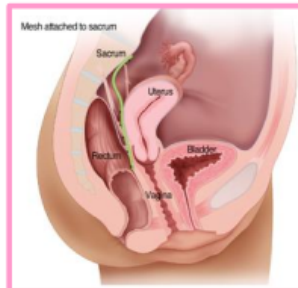
- B๑ ช่องคลอดหวม
- B๒ ปวดเจ็บเวลามีเพศสัมพันธ์
- B๓ กามตายด้าน กลัวสามี
- B๔ ประจำเดือนไม่ปกติ และปวดท้องน้อย
- B๕ ปวดหน้าขา
- B๖ ข้อพับขาตึง
- B๗ นูรูดหย่อน กลั้นปัสสาวะไม่อยู่
- B๘ ปัสสาวะลำบาก ไม่คล่อง
- B๙ ปัสสาวะวันละ ๑๐, ๒๐, ๓๐ กว่าหน
- B๑๐ หัวเราะ ไอ จาม ปัสสาวะเล็ด
- B๑๑ แท้งง่ายยติดลูกยาก
- B๑๒ กล้ามเนื้อหน้าอก แก้ม ฤงได้ตาย่อน
- B๑๓ ท้องผูก
- B๑๔ ริดสีดวงทวาร
- B๑๕ ผิวพรรณเสีย ไม่สิ้น ไม่แว
- B๑๖ ไม่มีกลิ่นสาบสาว
- B๑๗ ไม่มีเส้นที่ทางเพศ
- B๑๘ มีภาวะลมผิตเดือน
- B๑๙ มีฝ้าขึ้นตามใบหน้า

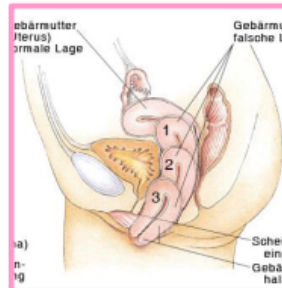
มดลูกปกติ

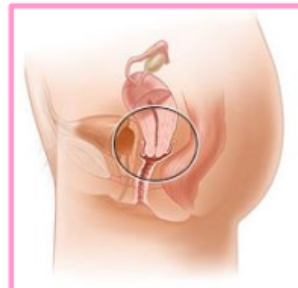
A มดลูกลอย

B มดลูกต่ำ

C มดลูกตะแคง

๒) ตำรับยารักษา

๒.๑) ตำรับยาหลักในการรักษา

๑. ยาแก้ช้ำปลาตุก (รสร้อน-สุขุม)

๑. เปลือกกราชพฤกษ์ เปลือกตาเสือ รากตองแตก พาดไฉนุ่น	สิ่งละ	๑	ส่วน
๒. พริกไทย ชิง กระเทียม หอม	สิ่งละ	๑	ส่วน
๓. ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู	สิ่งละ	๑	ส่วน
๔. ข่า กระชาย กระทือ ไพล ขมิ้นอ้อย กะปิ	สิ่งละ	๑	ส่วน
๕. ปลาตุกย่าง		๑	ตัว
๖. ปลาร้าปลาสร้อย		๕	ตัว

วิธีทำ ยา ๒๐ สิ่งนี้ทำเป็นน้ำแกง แล้วเอาใบมะกาที่เพสลาด (ไปไม่อ่อนไม่แก่) นั้นมาหั่นใส่ลงเป็นผักกินให้ได้ด้วยแกงหนึ่งลงจนสิ้นโทษร้ายหายวิเศษนัก

สรรพคุณ ระบาย ลดการอักเสบภายใน ขับนิ่ว ขับปัสสาวะ แก้มดลูกอักเสบบวม โปรตีนบางชนิดในตำรับ (ปลาต่างๆ) ช่วยลดภาวะการเกิดนิ่วยูริก กระจายเลือดลม ล้างตะกอนในโลหิต ฟอกโลหิต ขับระดู เน่าเสีย (โปรตีนจากเนื้อปลา ช่วยในการขับพิษออกทางไต ในรูปแอมโมเนีย) เปลือกตาเสือ คือเปลือกต้นมะตาเสือ คือเปลือกต้นยอทางภาคกลาง

๒. ยารุ้ดรกษช้ำปลาตุก (รสร้อน-ร้อน)

๑. โหระพาเดี่ยวไก่ มหาหิงคุ์ ยาดำ กระเทียม การบูร	สิ่งละ	๑	ส่วน
๒. พริกไทย		๑๖	ส่วน
๓. ดิงเกลือม ตีตะพาน้ำ ตีปลาไหล ดินาค (เอาแทรกกลางพอควร)			

วิธีทำ เอายา ๑๐ สิ่งนี้ ตำเป็นผง เอารากลำโพงกาสลัก ต้มเป็นน้ำกระสาย บดทำแห้งไว้แต่พอประมาณ แล้วเอายางสลัดไคมาเคล้า ผึ่งแดดแต่พอแห้ง แล้วเอามาเคล้าอีกให้ได้ ๓ หน จึงผึ่งแดดให้แห้งทีเดียวใส่ห่อต้มให้กิน ถ้ากิน ๓ เม็ด ลง ๓ หน กิน ๔ เม็ด ลง ๔ หน กิน ๕ เม็ด ลง ๕ หน ให้กินไปตามกำลังจะสู้ยาได้ ลงจนสิ้นร้ายตัดตัวกษช้ำตายขาดออกมา หายแล้วจึงต้มยาสมานให้กินต่อไป

สรรพคุณ ขับนิ่ว ขับปัสสาวะ ขับอุจจาระ ฟอกโลหิต ประจุกษช้ำ ให้เลือดลมวิ่งได้ดี ถ่ายเมือกมันตามผนังลำไส้

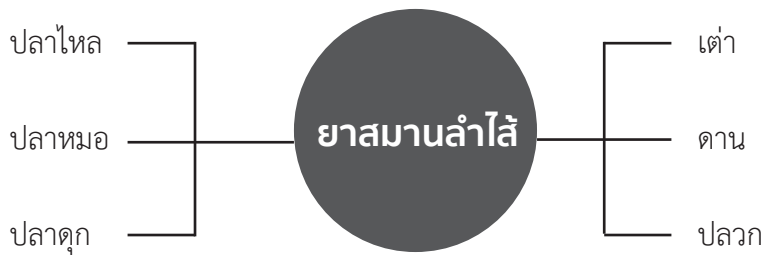
๓. ยาสมานลำไส้ กษัยปลาตุก (รสสุขุม-เย็น)

๑.	เทียนดำ เทียนขาว	สิ่งละ	๔	ส่วน
๒.	ใบถั่วแระ ใบผักเป็ด ใบกะเม็ง	สิ่งละ	๔	ส่วน
๓.	ยาข้าวเย็น		๑๐	ส่วน
๔.	เปลือกกันเกรา		๒๐	ส่วน

วิธีทำ

มะพร้าวไฟ ๑ ผล ทุบใส่ทั้งน้ำทั้งเนื้อ^{๑๗} รวมยาทั้งนี้ ต้ม ๓ เา ๑ กินเป็นยาตัดราก สมานลำไส้ ไนโรค กษัยปลาไหล กษัยปลาหมอ กษัยปลาตุก กษัยเต่า กษัยดาน กษัยปลวก ทั้ง ๖ จำพวกนี้ หายสิ้นวิเศษนัก (ตำรับนี้น่าสนใจมาก เพราะแก้ได้ทั้ง ๖ กษัย เป็นตำรับที่มีสรรพคุณบำรุงธาตุ บำรุงโลหิต แก้อักเสบภายใน ขับนิ่ว ขับปัสสาวะ ลดอาการเกร็งของอวัยวะน้อย-ใหญ่ ขับลม กองหยาบ) (กันเกรา มีคุณบำรุงร่างกาย บำรุงธาตุ บำรุงไขมัน เป็นยาอายุวัฒนะ แก้ไขจับสัน มงคร้อ หืดไอ แก้กิดสีดวง แก้ท้องมาน แก้ลมท้องผูกเลือด แก้แน่นอก บำรุงม้าม ขับลม แก้โลหิตพิการ แก้ปวดแสบปวดร้อน ตามผิวหนังร่างกาย)

กษัยปลาตุก ควรจะมีการนวดโดยมดลูก การทาบหม้อเกลือ ร่วมด้วย พร้อมการวางยาจึงจะได้ผลดี แต่คัมภีร์นี้มีได้กล่าวไว้ เพราะอาจจะไว้ในฐานที่เข้าใจกันในหมู่แพทย์แล้ว หรือผู้แต่งคัมภีร์มิใช่ผู้มีความชำนาญทางหมอดำแย จึงมิได้กล่าวถึง และกล่าวโรคกษัยปลาตุกเฉพาะในสตรีอย่างเดียว ยังมีได้กล่าวถึงกษัยปลาตุก ในเพศชายถ้าจะอนุมานเอาจากกษัยปลาตุกในเพศชายน่าจะมีภาวะต่อมลูกหมากบวมอักเสบจากการที่นิ่วยูริกไปเกาะที่ เนื้อลูกหมาก ทำให้อักเสบบวม ปัสสาวะขัด ซึ่งจะไปในกลุ่มอาการของโรคลมวารยักษ์วโย และกษัยกล่อนเถา หรือคล้ายกษัยเชือก แต่กษัยปลาตุกมิได้กล่าวถึงสีน้ำปัสสาวะอย่างกษัยเชือก ที่มีน้ำปัสสาวะสีดำ แต่กลุ่มอาการโดยรวมคล้ายๆ กัน ยาที่วางก็คล้ายๆ กัน ขอท่านผู้อ่านลองศึกษาเปรียบเทียบดู

^{๑๗} ศีลาจารึก : ทั้งเชื้อ

๒.๒) ตำรับยาอื่นในการรักษา

๑. ยาประสะไพล

๑. การบูร		๑	ส่วน
๒. พริกไทย จิงแห้ง ดีปลี	หนักสี่ล	๘	ส่วน
๓. หัวหอม กระเทียม ขมิ้นอ้อย	หนักสี่ล	๘	ส่วน
๔. ผิวนะครูด ว่านน้ำ เทียนดำ เกล็ดสินเธาว์	หนักสี่ล	๘	ส่วน
๕. ไพล		๘๑	ส่วน

วิธีทำ บดเป็นผง ใช้น้ำสุกหรือน้ำสุราเป็นกระสายยา

ข้อบ่งใช้ ๑. ระดูมาไม่สม่ำเสมอ หรือมาน้อยกว่าปกติ
๒. ขับน้ำคาวปลาในสตรีหลังคลอด

ขนาดและวิธีใช้

๑. กรณีระดูมาไม่สม่ำเสมอหรือมาน้อยกว่าปกติ ครั้งละ ๑ ช้อนชา (๑ กรัม) ละลายน้ำสุก ๒ - ๔ ช้อนโต๊ะ วันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เป็นเวลา ๓ - ๕ วัน เมื่อระดูมาให้หยุดรับประทาน
๒. กรณีขับน้ำคาวปลาในสตรีหลังคลอดบุตร ครั้งละ ๑ ช้อนชา (๑ กรัม) ละลายน้ำสุก ๒ - ๔ ช้อนโต๊ะ วันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหารเป็นเวลา ๑๕ วัน ให้หยุดรับประทาน

๒. ยารักษาโรคมดลูกเคลื่อน

๑. รากพุ่มเรียง รากขุนนระมุด รากมะดัน หนักสี่ล	๔	บาท
๒. รากบานไม่รู้โรย โศกกระสุน โศกกระออม หนักสี่ล	๔	บาท
๓. ว่านชั้กมดลูก ใบหนาด หนักสี่ล	๔	บาท

วิธีทำ บดเป็นผง ใช้น้ำสุกหรือน้ำสุราเป็นกระสายยา

ขนาดรับประทาน ดื่มครั้งละ ๑ - ๒ ช้อนกาแฟ ก่อนอาหารเช้า - เย็น เป็นเวลา ๑๕ วัน

สรรพคุณ แก่โรคมดลูกเคลื่อน ชั้กมดลูกเข้าอู่

๓. ยาบำรุงกำลัง

๑. เปล้าเลือด	๔	บาท
๒. สบู่เลือด	๔	บาท
๓. บอระเพ็ดพุงช้าง	๔	บาท
๔. กระชายดำ	๔	บาท
๕. โสม	๔	บาท
๖. กวาวเครือขาว	๑/๒	ช้อนโต๊ะ

วิธีทำ บดผงรับประทานกับน้ำผึ้ง น้ำมะนาว
ขนาดรับประทาน ครั้งละ ๑ ซ้อนกาแฟ ก่อนอาหารเช้า - เย็น
สรรพคุณ บำรุงร่างกาย บำรุงกำลัง

๔. ยาบำรุงร่างกาย

๑. สารส้ม เบญจกานี	สิ่งละ	๑	ส่วน
๒. ตริโกฎก ขมิ้นอ้อย เทียนขาว	สิ่งละ	๒	ส่วน
๓. ครั่ง ฝางเสน รากเสนียด	สิ่งละ	๒	ส่วน
๔. ไพล เทียนดำสิ่งละ		๔	ส่วน

วิธีทำ บดเป็นผง น้ำผึ้ง น้ำมะนาว น้ำมะขามเปียก เป็นกระสายยา
ขนาดรับประทาน ครั้งละ ๑ ซ้อนกาแฟ ก่อนอาหาร ๓ เวลา
สรรพคุณ บำรุงโลหิต บำรุงร่างกาย

๕. ยาแก้มดลูกอักเสบ

๑. เกสรทั้ง ๕	สิ่งละ	๑	ส่วน
๒. จันทน์แดง จันทน์ขาว	สิ่งละ	๒	ส่วน
๓. ว่านนางคำ		๒	ส่วน
๔. ข้าวเย็นเหนือ ข้าวเย็นใต้	สิ่งละ	๒	ส่วน

วิธีทำ ต้ม ๓ เอา ๑
ขนาดรับประทาน ครั้งละ ๑/๒ - ๑ แก้วกาแฟ ๓ เวลา ก่อนอาหาร
สรรพคุณ แก้มดลูกอักเสบ

วิธีทำ บดผง ปั่นเท่าเม็ดพุทรา

ขนาดรับประทาน ครั้งละ ๒ - ๔ เม็ด ก่อนอาหารเช้า - เย็น

สรรพคุณ แก่ริดสีดวงทวาร

๖.๔ ยามหาเสน่ห์

๑. ไพล ว่านชักมดลูก	สิ่งละ	๑๐๐	กรัม
๒. ขมิ้นอ้อย ว่านมหาเมฆ	สิ่งละ	๕๐	กรัม
๓. กระชายดำ เห้วห่มุ พริกไทย	สิ่งละ	๕๐	กรัม
๔. ข่า โศไม่รู้อ้อม ว่านน้ำ	สิ่งละ	๕๐	กรัม
๕. ตรีผลา	สิ่งละ	๕๐	กรัม

วิธีทำ บดเป็นผง

ขนาดรับประทาน ครั้งละ ๑ ช้อนชา ก่อนอาหารเช้า - เย็น

สรรพคุณ บำรุงร่างกาย กระชับช่องทวารที่ ๑๐ แก่เครื่องหลวม ชักมดลูก

๖.๕ ยาปลิวีธาตุ ๔ (อันทังพิการ)

๑. ไพล กระชาย	หนักสิ่งละ	๑๐๐	กรัม
๒. ขมิ้นอ้อย ขมิ้นชัน	หนักสิ่งละ	๑๐๐	กรัม
๓. ว่านชักมดลูก กระชายดำ	หนักสิ่งละ	๑๐๐	กรัม
๔. เห้วห่มุ พริกไทย	หนักสิ่งละ	๑๐๐	กรัม
๕. บอระเพ็ด มะตูมอ่อน	หนักสิ่งละ	๑๐๐	กรัม

วิธีทำ บดเป็นผงใส่แคปซูล ๕๐๐ mg

ขนาดรับประทาน ครั้งละ ๒ - ๓ แคปซูล ก่อนอาหาร และก่อนนอน

สรรพคุณ ขับลม สมานแผลภายในและภายนอก ทำให้สตรีเสน่ห์แรง (กระชับมดลูก)

๗. ยาบำรุงไต ยาบำรุงกำลัง ยาอายุวัฒนะ

๗.๑ ยาปถวีธาตุ ๒ (ปีหัง)

๑. เบลูจผลธาตุ	หนักสี่งละ	๑	ส่วน
๒. กฤษณา ขอนดอก กระลำพัก	หนักสี่งละ	๑	ส่วน
๓. รากแฝกหอม บอระเพ็ด	หนักสี่งละ	๑	ส่วน
๔. รากกระชาย ใบบัวบก	หนักสี่งละ	๑	ส่วน
๕. รากหญ้าคา เหง้าสับปะรด	หนักสี่งละ	๒	ส่วน
๖. ตรีผลา	หนักสี่งละ	๒	ส่วน

วิธีทำ บดผงใส่แคปซูลๆ ละ ๕๐๐ mg

ขนาดรับประทาน ครั้งละ ๓ แคปซูลก่อนอาหารเช้า - เย็น

สรรพคุณ ขับปัสสาวะ บำรุงไต บำรุงตับ

๗.๒ ยาบำรุงกำลัง

๑. โกรฐเชียง	หนักสี่งละ	๕	บาท
๒. หัวหมู พริกไทย	หนักสี่งละ	๕	บาท
๓. กระชาย กวาวเครือ สมอไทย	หนักสี่งละ	๕	บาท
๔. กำลัทรพี กำลั้วเถลิง มะขามป้อม	หนักสี่งละ	๕	บาท
๕. กำลัเสื้อโคร่ง กำลั้งเจ็ดข้างสาร	หนักสี่งละ	๕	บาท

วิธีทำ บดผงผสมน้ำผึ้ง ปั้นลูกกลอนขนาดเม็ดพุทรา

ขนาดรับประทาน ครั้งละ ๒ - ๓ เม็ด ก่อนอาหารเช้า - เย็น

สรรพคุณ แก้ปวดเมื่อย บำรุงกำลัง ฯลฯ
(จากวัดสมานราษฎร์ อ.เมือง จ.ชลบุรี)

๗.๓ ยาบำรุงร่างกาย

๑. หัวหัวหมู เถาบอระเพ็ด หัวกระเทียม	หนักสี่งละ	๔	บาท
๒. บอระเพ็ดพุงช้าง เถาโคคลาน พริกไทย	หนักสี่งละ	๔	บาท
๓. ม้ากระทืบโรง กำลั้วเถลิง หัวกระชาย	หนักสี่งละ	๑๖	บาท
๔. โตไม่รู้ลัม เถาวัลย์เปรียง	หนักสี่งละ	๑๖	บาท

วิธีทำ หัวหัวหมู หัวกระชาย หัวกระเทียม บอระเพ็ด
เอาสดๆ โขลกรวมกับพริกไทย เถาโคคลาน
ม้ากระทืบโรง กำลั้วเถลิง โตไม่รู้ลัม เถาวัลย์เปรียง

ขนาดรับประทาน ครั้งละ ๑ เม็ดก่อนนอน

สรรพคุณ บำรุงกำลัง บำรุงร่างกาย บำรุงกำหนด

๘. ยาแก้ปวดหัวไมเกรน แก้ปวดท้อง

๘.๑ ยาแก้ไข้เพื่ออากาศธาตุกำเริบ

๑. การบูร		๒	บาท	
๒. พริกหอม พริกหาง	หนักสี่ลัะ	๒	บาท	
๓. ลูกปลิงกาสา	จันทน์ทั้ง ๒	หนักสี่ลัะ	๒	บาท
๔. ลูกกระวาน		๑๒	บาท	

วิธีทำ บดเป็นผง ใช้น้ำมะงั่ว น้ำดอกพิกุลหรือน้ำสุกเป็นกระสายยา

ขนาดรับประทาน ครั้งละ ๑ - ๒ ช้อนชา ก่อนอาหาร ๒ - ๓ เวลา

สรรพคุณ แก้ไข้เพื่ออากาศธาตุกำเริบ แก้ปวดหัว ร้อนออกกระบอกตา ท้องขึ้นอยู่ประจำ เจ็บปวดกระดูทุกข้อทุกส่วน

๘.๒ ยาตรีขันธ์วาท

๑. เทียนทั้ง ๕	หนักสี่ลัะ	๑	บาท
๒. ตรีผลา	หนักสี่ลัะ	๑	บาท
๓. ดองดึง ว่านน้ำ	หนักสี่ลัะ	๑	บาท
๔. มหาหิงค์		๒	บาท
๕. กระเทียม (หัว ราก ใบ)		๑๒	บาท

วิธีทำ บดเป็นผง ละลายน้ำผึ้งกิน หรือใส่แคปซูลเบอร์ ๐ (๕๐๐ mg)

ขนาดรับประทาน ครั้งละ ๑ - ๒ ช้อนชา ก่อนอาหาร ๒ - ๓ เวลา,
ครั้งละ ๒ เม็ด ก่อนอาหาร ๓ เวลา

สรรพคุณ แก้จุกเสียด แก้ปวดศีรษะ

๘.๓ ยาบำรุงกำลัง

ว่านชักมดลูก	๒	ส่วน	กำแพงเจ็ดชั้น	๑	ส่วน
กระชายดำ	๑	ส่วน	เถาว์วัลย์เปรียง	๑	ส่วน
สบู่เลือดตัวผู้	๑	ส่วน	ดอกคำฝอย	๑	ส่วน
สบู่เลือดตัวเมีย	๑	ส่วน	เถาเลือดไก่	๑	ส่วน
เปล้าเลือด	๑	ส่วน	เจียวกู่หลาน	๑	ส่วน

วิธีทำ บดเป็นผง

ขนาดรับประทาน ครั้งละ ๑ ช้อนชา ก่อนอาหารเช้า - เย็น

สรรพคุณ บำรุงโลหิต ชักมดลูก แก้ปวดเมื่อยตามร่างกาย

๓) การดูแลรักษา

ขั้นตอนการดูแลรักษา

๑. นวดรักษาโภยมดลูกเคลื่อน
๒. วางยาว่านชักมดลูก ๑ เดือน และยาอื่นๆ ตามอาการ
๓. นึ่งแช่น้ำอุ่นโรยต่างทับบทิมพอสีเรื่อยๆ หรือน้ำต้มสมุนไพรแช่ ๑๕ นาที เข้า - เย็น ประมาณ ๑ สัปดาห์
๔. บริหารร่างกายตัดตนแก้มดลูกเคลื่อน
๕. หลีกเลี่ยงสาเหตุที่ทำให้เกิดโรค

ท่าตัดตนป้องกันและรักษาโรคมดลูกเคลื่อน (กระบ้งลมช่วงล่างหย่อน)

ภาพที่ ๑ ท่าเตรียมนอนในท่าสบายๆ

ภาพที่ ๒ หายใจเข้าช้าๆ พร้อมยกเท้าซ้ายขึ้น

ภาพที่ ๓ ยกเท้าซ้ายขึ้นจนถึงฉาก

ภาพที่ ๔ มือทั้ง ๒ ประสานกันจับที่เท้าซ้าย

ภาพที่ ๕ ยกเข่าชิดดอกพร้อมก้มศีรษะเข้าหาเข่าซ้าย
ผ่อนลมหายใจออก แล้วกลับไปอยู่ในท่าเตรียม

ภาพที่ ๖ ยกขาต้านขวาขึ้น พร้อมหายใจเข้าช้าๆ

ภาพที่ ๗ ยกขาขวาขึ้นตั้งฉาก

ภาพที่ ๘ มือทั้ง ๒ ประสานกันจับที่เข่าขวา

ภาพที่ ๙ ยกเข่าขวาชิดดอกก้มศีรษะเข้าหาเข่าขวา
ผ่อนลมหายใจออก แล้วกลับไปอยู่ในท่าเตรียม

ภาพที่ ๑๐ ยกเข่าคู่ พร้อมกับหายใจเข้าช้าๆ

ภาพที่ ๑๑ ยกขาทั้งสองขึ้นตั้งฉาก

ภาพที่ ๑๒ มือทั้ง ๒ ประสานกันจับที่เข่าคู่

ภาพที่ ๑๕ ยกขาขวาขึ้นไขว้ไปทางด้านซ้าย หันศีรษะไปทางด้านขวาให้รู้สึกพอดึงๆ แล้วกลับไปอยู่ในท่าเตรียม

ภาพที่ ๑๖ ชั้นเข้าทั้ง ๒ ชั้น อาจใช้หมอนรองร่วมด้วยก็ได้

ภาพที่ ๑๗ ฝึกหายใจเข้า แขนว่ท้องขมิบก้น กลั้นลมหายใจไว้ นับ ๖ - ๑๐ แล้วหายใจออก

ภาพที่ ๑๘ ยกกันขึ้นพร้อมหายใจเข้าและแขนว่ท้องขมิบก้น กลั้นลมหายใจนับ ๖ - ๑๐ แล้วหายใจออกเอากันลง ทำ ๓ - ๖ ยก แล้วกลับไปอยู่ในท่าเตรียม

ภาพที่ ๑๙ ชั้นเข้าทั้ง ๒ ชั้น ประสานมือทั้งสอง โยกมดลูกด้านซ้าย

ภาพที่ ๒๐ โยกมดลูกด้านขวา

ภาพที่ ๒๑ โภยมดลูกตรงกลางใต้ท้องน้อย
ทำ ๓ - ๖ ชุด แล้วกลับไปอยู่ในท่าเตรียม

ภาพที่ ๒๒ ชั้นเข้าทั้ง ๒ ชั้น ยกกันขึ้น
หายใจเข้า เข้มวท้อง ขมิบก้น ทำ ๓ - ๖ ชุด

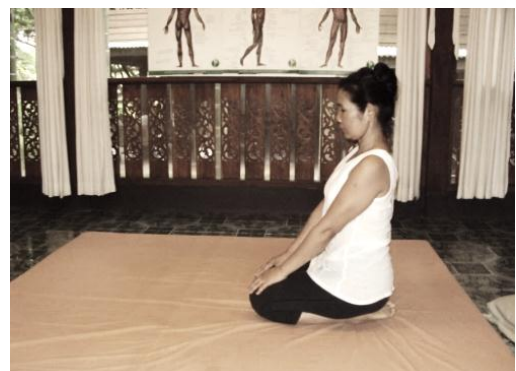
ภาพที่ ๒๓ นั่งในท่าเทพธิดาเตรียม หายใจเข้าช้าๆ
แล้วกลั่นลมหายใจไว้

ภาพที่ ๒๔ ก้มตัวและศีรษะลง ยึดแขนทั้ง ๒
ไปด้านหน้าพอรู้สึกตึงๆ พร้อมผ่อนลมหายใจออก

ภาพที่ ๒๕ หายใจเข้าช้าๆ พร้อมกลับมาอยู่
ในท่าเทพธิดาดังเดิม

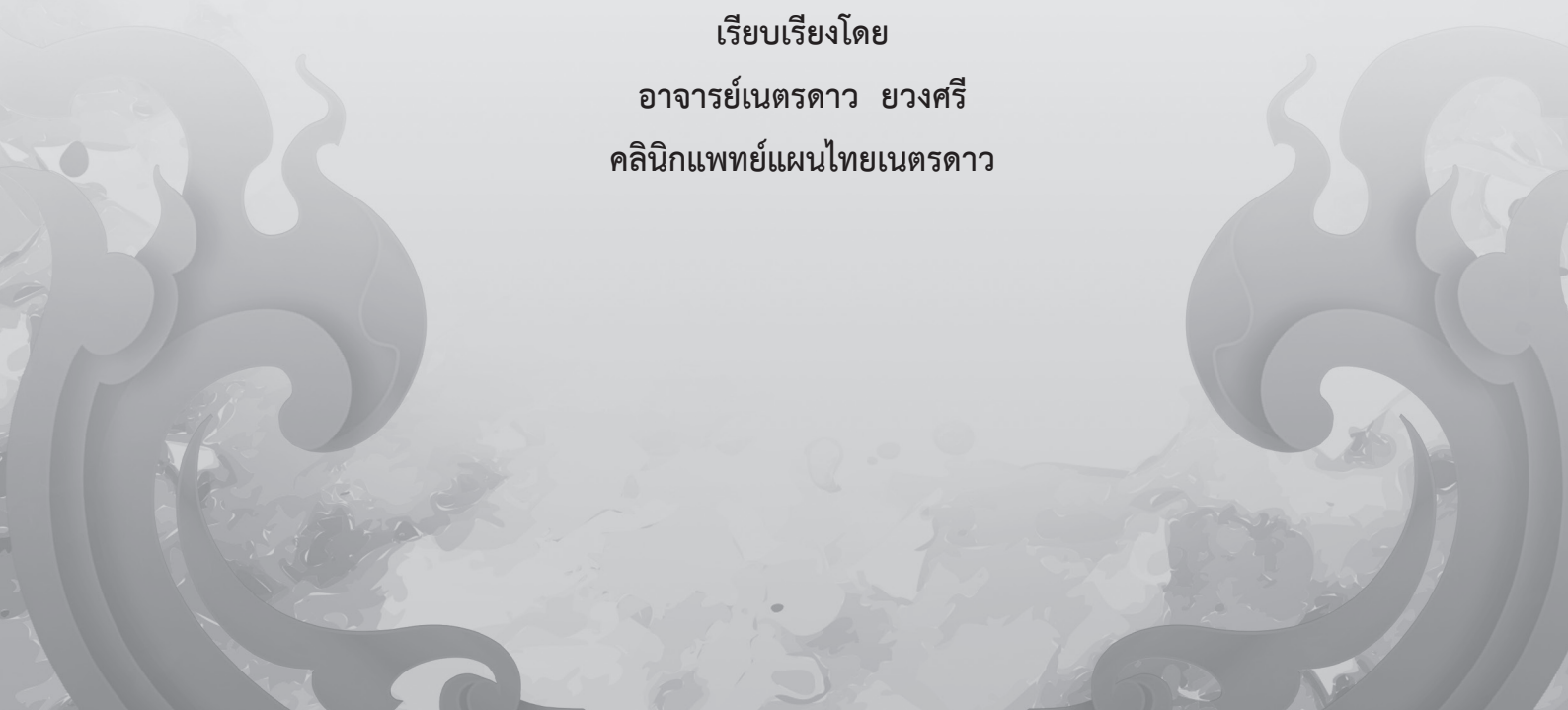

ภาพที่ ๒๖ อยู่ในท่าเทพธิดา จบ ๑ ชุด
ใช้เวลาประมาณ ๓๐ นาที

ตำรับยาที่ใช้ในการดูแลรักษา โรคในผู้สูงอายุ

เรียบเรียงโดย
อาจารย์เนตรดาว ยวงศรี
คลินิกแพทย์แผนไทยเนตรดาว

ตำรับยาที่ใช้ในการดูแลรักษาโรคในผู้สูงอายุ

อ.เนตรดาว ยวงศรี
คลินิกการแพทย์แผนไทยเนตรดาว

๑. พิกัดยา

ตรีผลา

สรรพคุณ แก้ปิตตะ วาตะ เสมหะ ในกองธาตุ ฤดู อายุ และกองสมุฏฐาน

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑.	ลูกสมอพิเภก	๑	เปรี้ยวฝาดหวาน (ฝาดสุขุม)	แก้เสมหะจุกคอ ทำให้ชุ่มคอ แก้โรคตา แก้ธาตุ กำเริบ บำรุงธาตุ แก้ไข้ แก้ริดสีดวง
๒.	ลูกสมอไทย	๑	ฝาดเปรี้ยวขม	แก้ไข้เพื่อเสมหะ แก้โลหิตในอุทร แก้น้ำดี ถ่าย อุจจาระ รู้ถ่ายรู้ปิดเอง แก้ลมป่วง แก้พิษร้อน ภายใน แก้ลมจุกเสียด ถ่ายพิษไข้ คุมธาตุ แก้ ไอเจ็บคอ ขับน้ำเหลืองเสีย แก้เสมหะเป็นพิษ แก้ดีปลู้ง แก้อาเจียน บำรุงร่างกาย แก้นอน สะดุ้งผวา ดองกับน้ำมูตรโค ต้มแก้ปวดเมื่อยตาม ร่างกายตามข้อ แก้อ่อนเพลีย บดเป็นผงโรยแผล เรื้อรัง
๓.	ลูกมะขามป้อม	๑	เปรี้ยวฝาดขมเผ็ด	แก้ไข้เจือลม แก้ไอ แก้เสมหะ ทำให้ชุ่มคอ ลดไข้ ขับปัสสาวะ ระบายท้อง บำรุงหัวใจ ฟอกโลหิต แก้ลม แก้ลักปิดลักเปิด มีวิตามินซีมากกว่า น้ำส้มคั้นถึง ๒๐ เท่า

ตรีสาร

สรรพคุณ แก้เสมหะ ปิตตะ วาตะในกองธาตุ ฤดู อายุและกองสมุฏฐาน

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑.	รากเจตมูลเพลิง	๑	ร้อน	บำรุงธาตุ บำรุงโลหิต ขับลมในกระเพาะอาหาร และลำไส้ ขับโลหิตระดู แก้ริดสีดวงทวาร เคลื่อน ฝีให้ความอบอุ่นแก่ร่างกาย กระจายเลือดลม มี ฤทธิ์บีบรัดลูกทำให้แห้งได้ ทาแก้โรคผิวหนัง
๒.	เถาสะค้าน	๑	เผ็ดร้อน	แก้ลมอันบังเกิดในกองธาตุ กองสมุฏฐาน ขับ ลมในลำไส้ แก้อุจเสียด แก้ธาตุพิการ บำรุงธาตุ ทำให้ผายเรอ
๓.	รากข้าพลุ	๑	เผ็ดร้อน	แก้คูเสมหะ ขับเสมหะให้ตก บำรุงธาตุ ขับลม ในลำไส้ ทำให้เสมหะแห้ง

ตรีภูก

สรรพคุณ แก้วตตะ เสมหะ ปิตตะ ในกองธตฤ ฤตุ อายุ และกองสมุฏฐน

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑.	ขิงแหง้	๑	หวนเผ็ดร้อน	ขับลม แก้ท้องอืด จุกเสียด แน่นเพือ คลื่นไส้ อาเจียน แก้หอบไอ ขับเสมหะ แก้บิด เจริญ อากศธตฤ กระตุ้นการบีบตัวของกระเพาะอาหาร และลำไส้
๒.	พริกไทย	๑	เผ็ดร้อน	แก้ลมอัมพฤกษ์ แก้ลมล้นในท้อง บำรุงธตฤ แก้ท้องอืดเพือ แก้เสมหะเพืออง แก้มุตกิด
๓.	ดีปลี	๑	เผ็ดร้อนขม	แก้ธตฤปลวีธตฤ ๒๐ ประการ แก้ธตฤคินพิการ แก้ ท้องร่วง ขับลมในลำไส้ แก้หืดไอ แก้ลมวิงเวียน แก้ริดสีดวงทวาร แก้คุดทะรต เจริญอาหาร แก้ หลอดลมอักเสบ แก้นอนไม่หลับ แก้โรคลมบ้าหมู ขับน้ำดี ขับระดู ทำให้แหง้ ขับพยาธิ แก้ปวด กล้ามเนื้อ แก้อากการอักเสบ

ตรีทิพยรส

สรรพคุณ บำรุงธตฤ บำรุงตับ ปอดและหัวใจ บำรุงกระตุก บำรุงครรรักษ์รักษา ทำให้ชุ่มชื้น

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑.	โกฐกระตุก	๑	มันสุขุมหอม	แก้ลมในกองเสมหะ (มักเกิดในตอนเช้า) บำรุง กระตุก
๒.	กระลำพัก	๑	หอมสุขุม (ขมหอม)	แก้ไข้ ขับลม บำรุงหัวใจ บำรุงครรรักษ์รักษา
๓.	ขอนดอก	๑	จืดหอม	แก้ลม บำรุงหัวใจ บำรุงตับปอด บำรุงทารกใน ครรรักษ์ ทำหัวใจให้ชุ่มชื้น

ตรีผลสมุฏฐาน

สรรพคุณ แก้สมุฏฐานแห่งตรีโทษ ขับลมต่างๆ แก้โรคไตพิการ

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑.	ลูกมะตูม	๑	ฝาดร้อนปร่าขื่น	แก้ธาตุพิการ แก้ท้องเสียแก้บิด แก้โรคกระเพาะอาหาร เจริญอาหาร ขับผายลม บำรุงกำลัง
๒.	ลูกยอ	๑	ร้อนปร่า	แก้คลื่นเหียนอาเจียน ขับโลหิตระดู ขับลมในลำไส้ ขับผายลม หั่นปิ้งไฟพอเหลืองทำกระสายยาแก้อาเจียน เฝ่าเป็นถ่านผสมเกลือเล็กน้อย อมแก้เหงือกเปื่อยเป็นขุมบวม
๓.	ลูกผักชีลา	๑	ขมฝาดร้อนหอม	ขับลมในลำไส้ บำรุงธาตุ แก้ไตพิการ เจริญอาหาร ขับลม แก้ท้องขึ้นอืดเฟ้อ จุกเสียดแน่น

ตรีสมอ

สรรพคุณ แก้เสมหะ บำรุงธาตุ แก้ไข้ ผายธาตุ รู้ถ่ายรู้ปัดเอง

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑.	สมอไทย	๑	ฝาดเปรี้ยวขม	แก้ไข้เพื่อเสมหะ แก้โลหิตในอุทร แก้น้ำดี ถ่ายอุจจาระ รู้ถ่ายรู้ปัดเอง แก้ลมป่วง แก้พิษร้อนภายใน แก้ลมจุกเสียด ถ่ายพิษไข้ คุมธาตุ แก้ไอเจ็บคอ ขับน้ำเหลืองเสีย แก้เสมหะเป็นพิษ แก้ตีพlung แก้อาเจียน บำรุงร่างกาย แก้นอนสะดุ้งผวา ตองกับน้ำมูตรโค ต้มแก้ปวดเมื่อยตามร่างกายตามข้อ แก้อ่อนเพลีย บดเป็นผงโรยแผลเรื้อรัง
๒.	สมอเทศ	๑	เปรี้ยวฝาด	ระบายอ่อนๆ ระบายเสมหะ ระบายลม รู้ถ่ายรู้ปัดเอง แก้เสมหะ ทำให้ลมเดินสะดวก
๓.	สมอพิเภก	๑	เปรี้ยวฝาดหวาน	แก้เสมหะจุกคอ ทำให้ชุ่มคอ แก้โรคตา แก้ธาตุกำเริบ บำรุงธาตุ แก้ไข้ แก้ริดสีดวง

ตรีสินธุรส

สรรพคุณ แก้ร้อนในกระหายน้ำ แก้พิษไข้ แก้ตีพิการ แก้นิว ขับปัสสาวะ

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑.	รากมะตูม	๑	ฝาดปร่าซ่าขึ้นเล็กน้อย	แก้พิษฝี พิษไข้ แก้กตีเฟลอ รักษาฝ้าดี ขับลมให้เรอ
๒.	เทียนขาว	๑	เผ็ดร้อนขมหอม	แก้ลมและตีพิการ ขับเสมหะ แก้นิว ขับระดูขาว ขับผายลม แก้ท้องขึ้นในเด็ก นำมาสกัดได้น้ำมัน ยี่หระ ใช้ทำเครื่องหอม เครื่องตี๋มและยาขับลม
๓.	น้ำตาลกรวด	๑	หวานเย็น	แก้ร้อนใน ชูกำลัง แก้คอแห้ง ทำให้เนื้อหนังชุ่มชื้น

วิธีต้มยา ตรีสินธุรส

- ใช้หม้อเคลือบหรือหม้อสแตนเลส ใส่รากมะตูม เติมน้ำ ๑ ลิตร ทำเครื่องหมายไว้ที่ข้างหม้อ เติมน้ำอีก ๑ ลิตร ทำเครื่องหมายเช่นกัน เติมน้ำอีก ๑ ลิตร (รวมทั้งหมด ๓ ลิตร) ตั้งไฟให้เดือด จนน้ำลดเหลือ ๒ ลิตร
- ใส่เมล็ดเทียนขาว ตั้งไฟต่อจนน้ำลดเหลือ ๑ ลิตร กรองเอากากออก
- ใส่น้ำตาลกรวด คนจนละลาย ตั้งทิ้งไว้พออุ่น กรอกใส่ขวด เก็บใส่ตู้เย็น
- เวลารับประทาน ตวงยาตามที่กำหนด ตั้งทิ้งไว้จนหายเย็น หรือเติมน้ำร้อน

ตรีสุรผล

สรรพคุณ แก้ลมสัมปะชวร บำรุงโลหิต แก้ลมสลบ

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑.	สมุลแว้ง	๑	หอมร้อนปร่า	แก้ลมวิงเวียน ใจสั่น แก้พิษหวัด แก้กำเดา ขับลมในลำไส้ แก้ธาตุพิการ
๒.	เนื้อไม้ (กฤษณา)	๑	หอมสุขุม	บำรุงโลหิต แก้ตับปอดพิการ แก้ไข้เพื่อเสมหะ และลม แก้ลมวิงเวียน บำรุงโลหิตในหัวใจ ทำให้หัวใจชุ่มชื้น แก้ปวดข้อ ต้มดื่มแก้ร้อนในกระหายน้ำ ใช้ปรุงเป็นยาบำรุงและรักษาโรคหัวใจ แก้อโรคลมกองละเอียด
๓.	เทพทาโร	๑	เผ็ดร้อนหอม	แก้ลมจุกเสียด แน่นเฟ้อ ขับลมในลำไส้และกระเพาะอาหาร แก้ปวดท้อง ขับผายลม ทำให้เรอ บำรุงธาตุ ฝนกับเปลือกหอยขมน้ำขาวข้าวดำกันยา แก้ไข้สะอึก

จตุวาตะผล

สรรพคุณ แก้ไข้ แก้พรรดิก แก้ตรีสมุฏฐาน ขับผายลม บำรุงธาตุ แก้ลมกองริดสีดวง

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑.	เหง้าชิงแห้ง	๑	หวานเผ็ดร้อน	ขับลม แก้ท้องอืด จุกเสียด แน่นเฟ้อ คลื่นไส้ อาเจียน แก้หอบไอ ขับเสมหะ แก้บิด เจริญ อากาศธาตุ กระตุ้นการบีบตัวของกระเพาะอาหารและลำไส้
๒.	กระลำพัก	๑	หอมสุขุม (ขมหอม)	แก้ไข้ ขับลม บำรุงหัวใจ บำรุงครรภ์รักษา
๓.	อบเชยเทศ	๑	เผ็ดหวาน	แก้ลมอัมพาตฤกษ์ ปลุกธาตุอันดับให้เจริญ แก้ไข้ สันนิบาต แก้อ่อนเพลีย ขับผายลม
๔.	โกฐหัวบัว	๑	มันสุขุมหอม	แก้ลมในกองริดสีดวง กระจายลมทั้งปวง ขับลมในลำไส้

จตุผลาริเกะ

สรรพคุณ แก้ไข้ แก้ลม แก้โรคตา บำรุงธาตุ ผายธาตุ รู้ถ่ายรู้ปิดเอง

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑.	สมอพิเภก	๑	เปรี้ยวฝาดหวาน	แก้เสมหะจุกคอ ทำให้ชุ่มคอ แก้โรคตา แก้ธาตุกำเริบ บำรุงธาตุ แก้ไข้ แก้ริดสีดวง
๒.	สมอไทย	๑	ฝาดเปรี้ยวขม	แก้ไข้เพื่อเสมหะ แก้โลหิตในอุทร แก่น้ำดี ถ่ายอุจจาระ รู้ถ่ายรู้ปิดเอง แก้ลมป่วง แก้พิษร้อนภายใน แก้ลมจุกเสียด ถ่ายพิษไข้ คุมธาตุ แก้ไอเจ็บคอ ขับน้ำเหลืองเสีย แก้เสมหะเป็นพิษ แก้ตีพลง แก้อาเจียน บำรุงร่างกาย แก้นอนสะดุ้งผวา ดองกับน้ำมูตรโค ต้มแก้ปวดเมื่อยตามร่างกาย ตามข้อ แก้อ่อนเพลีย บดเป็นผงโรยแผลเรื้อรัง
๓.	สมอเทศ	๑	เปรี้ยวฝาด	ระบายอ่อนๆ ระบายเสมหะ ระบายลม รู้ถ่ายรู้ปิดเอง แก้เสมหะ ทำให้ลมเดินสะดวก
๔.	มะขามป้อม	๑	เปรี้ยวฝาดขมเผ็ด	แก้ไข้เจือลม แก้ไอ แก้เสมหะ ทำให้ชุ่มคอ ลดไข้ ขับปัสสาวะ ระบายท้อง บำรุงหัวใจ ฟอกโลหิต แก้ลม แก้ลักปิดลักเปิด มีวิตามินซีมากกว่าน้ำส้มคั้นถึง ๒๐ เท่า

เบญจกุล

สรรพคุณ กระจายกองลมและโลหิต แก้कुณเสมหะ แก้ลมพานไส้ บำรุงกองธาตุทั้ง ๔

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑.	ดอกดีปลี	๑	เผ็ดร้อนขม	แก้ธาตุปถวีธาตุ ๒๐ ประการ แก้ธาตุดินพิการ แก้ท้องร่วง ขับลมในลำไส้ แก้หืดไอ แก้ลมวิงเวียน แก่ริดสีดวงทวาร แก้คุดทะราด เจริญอาหาร แก้หลอดลมอักเสบ แก่นอนไม่หลับ แก้โรคลมบ้าหมู ขับน้ำดี ขับระดู ทำให้แห้ง ขับพยาธิ แก้ปวดกล้ามเนื้อ แก้อาการอักเสบ
๒.	รากข้าวปลู	๑	เผ็ดร้อน	แก้कुณเสมหะ ขับเสมหะให้ตก บำรุงธาตุ ขับลมในลำไส้ ทำให้เสมหะแห้ง
๓.	เถาสะค้าน	๑	เผ็ดร้อน	แก้ลมอันบังเกิดในกองธาตุ กองสมุฏฐาน ขับลมในลำไส้ แก้จุกเสียด แก้ธาตุพิการ บำรุงธาตุ ทำให้ผายเรือ
๔.	รากเจตมูลเพลิง	๑	ร้อน	บำรุงธาตุ บำรุงโลหิต ขับลมในกระเพาะอาหาร และลำไส้ ขับโลหิตระดู แก่ริดสีดวงทวาร เคลื่อนฝืนให้ความอบอุ่นแก่ร่างกาย กระจายเลือดลม มีฤทธิ์บีบมดลูกทำให้แห้งได้ ทาแก้โรคผิวหนัง
๕.	เหง้าขิงแห้ง	๑	หวานเผ็ดร้อน	ขับลม แก้ท้องอืด จุกเสียด แน่นเฟ้อ คลื่นไส้ อาเจียน แก้หอบไอ ขับเสมหะ แก้บิด เจริญอากาศธาตุ กระตุ้นการบีบตัวของกระเพาะอาหารและลำไส้

เบญจโลธิกะ

สรรพคุณ แก้ไข้เพื่อดี แก่ริดตะปิตตะโรค แก้ลมวิงเวียน กล่อมพิษทั้งปวง

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑.	แก่นจันทร์แดง	๑	ขมเย็น	แก้ไออันเกิดจากชางและดี บำรุงหัวใจ แก้เลือดออกตามไรฟัน แก้ไข้เพื่อดีพิการ แก้บาดแผล
๒.	แก่นจันทร์ขาว	๑	ขมหวาน	บำรุงประสาท บำรุงเนื้อหนังให้สดชื่น แก่ร้อนในกระหายน้ำ แก้ตับปอดและดีพิการ แก้เหงื่อตกหนัก ขับพยาธิ
๓.	แก่นจันทร์ชะมด	๑	ขมหอมสุขุม	แก้ไข้ แก้ลม บำรุงหัวใจ ทำให้สดชื่น บำรุงกำลัง แก่คลื่นเหียนอาเจียน
๔.	เนระพูสี	๑	สุขุม	แก้โรคความดันเลือดต่ำ บำรุงกำลังทางเพศ บำรุงกำลังสตรีระหว่างตั้งครรภ์
๕.	มหาสะดำ	๑	เย็น	แก้กาฬ แก้พิษในกระดุก แก้ไข้พิษ ไข้กาฬ ไข้ที่มีแว่นวงสีม่วงดำแดงตามผิวหนัง ให้มีอาการร้อนในระส่ำระสาย

เบญจโลกวิเชียร

(ยา ๕ ราก)

สรรพคุณ ใช้กระทุ้งพิษต่างๆ หรือถอนพิษต่างๆ แก้ไข้ต้นมือ แก้ไข้พิษ ไข้กาฬ ไข้หัว แก้ไข้เพื่อดีและโลหิต

ที่	สมุนไพรร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑.	รากชิงชี่	๑	ขมขื่น	แก้โรคที่เกิดในท้อง ขับลมให้ช่านออกมา แก้ไข้ร้อนภายในทุกชนิด แก้ไข้เพื่อดีและโลหิต ไข้พิษ ไข้กาฬ แก้โรคตา
๒.	รากย่านาง	๑	จืดขม	แก้พิษเมาเบื่อ กระทุ้งพิษไข้ แก้ไข้ แก้เมาสุรา ถอนพิษผิดสำแดง แก้ไม่ผูกไม่ถ่าย แก้ไข้รากสาด ไข้กลับ แก้ลม แก้โรคหัวใจบวม แก้กำเดา
๓.	รากเท้ายาม่อม	๑	จืดขื่น	ขับเสมหะลงสู่เบื้องต่ำ ถอนพิษไข้ทุกชนิด แก้ร้อนใน กระหายน้ำ แก้หืดไอ แก้อาเจียน ดับพิษฝี แก้ไข้เหนือ ไข้พิษ ไข้กาฬ ตัดไข้จับ แก้ไข้เพื่อดีพิการ
๔.	รากคนทา	๑	ขมฝื่อน	แก้ไข้เหนือ ไข้พิษ ไข้กาฬ ไข้ตักศิลา แก้ไข้เส้น กระทุ้งพิษไข้หัว แก้ไข้ทุกชนิด
๕.	รากมะเดื่อชุมพร	๑	ฝาดเย็น	แก้ไข้ กระทุ้งพิษไข้ กล่อมเสมหะและโลหิต แก้ไข้หัว ไข้กาฬ แก้พิษร้อน แก้ท้องร่วง

เบญจผลธาตุ

สรรพคุณ แก้ธาตุพิการ บำรุงธาตุ บำรุงกำลัง แก้ทางเดินปัสสาวะ เจริญไฟธาตุ แก้ดับทธาตุ

ที่	สมุนไพรร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑.	หัวกกลังกา	๑	ขม	ต้มเอาน้ำดื่มหรือบดเป็นผงละลายน้ำร้อนรับประทาน บำรุงธาตุ เจริญอาหาร แก้เสมหะเพื่อง ขับน้ำลาย
๒.	แห้วหมู	๑	เผ็ดหอมปร่า	บำรุงหัวใจ ขับเหงื่อ ขับปัสสาวะ ขับลมในลำไส้ แก้ปวดท้อง อืดเฟ้อ บำรุงกำลัง บำรุงธาตุ บำรุง ทารกในครรภ์ เป็นยาอายุวัฒนะ แก้ไข้ ลดความ ดันเลือด ลดการอักเสบ แก้บิด ท้องเสีย แก้ อาเจียน แก้ดับอักเสบ และยับยั้งการเติบโตของ เชื้อมาลาเรียชนิดฟัลซิฟัม
๓.	หญ้าชันกาด	๑	เย็นจืดฝื่อน	แก้ทางเดินปัสสาวะพิการ ขับปัสสาวะ แก้ไต พิการ ดับร้อน แก้พิษไข้ พิษกาฬ ฝนหยอดตา แก้ตาฟาง ตาแดง ตามัว แก้พิษปวดเคืองตา
๔.	เปราะหอม	๑	เผ็ดขม	แก้โลหิตซึ่งเจือด้วยลมพิษ สุมศีรชะเด็ก แก้หวัด คัดจมูก ขับลมในลำไส้ แก้เสมหะ เจริญไฟธาตุ แก้ลงท้อง
๕.	หัวเต่าเกียด	๑	เย็น	กลื่นหอมฉุน ชักดับ ชักตาก แก้ดับปอดพิการ แก้ ดับทธาตุเนื่องจากชอกช้ำ

สัตตะโกฐ

สรรพคุณ แก้ไข้จับ แก้ไข้เพื่อเสมหะ หืดไอ แก้โรคปอด แก้โรคในปาก ชูกำลัง บำรุงโลหิต
แก้ลมในกองธาตุ แก้ไข้เรื้อรัง แก้หอบสะอึก

ที่	สมุนไพรม	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑.	โกฐเชียง	๑	หวานสุขุม	แก้ไข้ แก้ไอ แก้สะอึก แก้เสียดแทงสองราวข้าง
๒.	โกฐสอ	๑	สุขุมหอม	แก้ไข้ แก้ไข้จับสั่น แก้หืดไอ แก้สะอึก บำรุงหัวใจ แก้เสมหะเป็นพิษ แก้หลอดลมอักเสบ
๓.	โกฐหัวบัว	๑	มันสุขุมหอม	แก้ลมในกองริดสีดวง กระจายลมทั้งปวง ขับลม ในลำไส้
๔.	โกฐเขมา	๑	สุขุมหอม	แก้โรคในปากในคอ แก้แผลเน่าเปื่อย แก้เสียด แทงสองราวข้าง แก้หอบหืด
๕.	โกฐจุฬาลัมพา	๑	สุขุมหอมร้อน	แก้ไข้เจ็ลียง (ไข้ที่มีเม็ดผื่นตามตัว เช่น ไข้หัด สุกใส ดำแดง เป็นต้น) แก้ไข้เพื่อเสมหะ แก้หืด แก้ไอ แก้ไข้จับ เป็นยาเร่งประสาทส่วนกลาง เหมือนการบูร ขับลม แก้กตเลือด ตำพอกแก้ลม แก้ช้ำใน แก้ปวดเมื่อยรูมาติก แก้บิด แก้ปวดท้อง หลังคลอด แก้ระดูมามากเกินไป
๖.	โกฐก้านพร้าว	๑	ขม	แก้ไข้ซึ่งมีอาการสะอึก แก้ไข้เรื้อรัง แก้หอบ แก้ เสมหะเป็นพิษ
๗.	โกฐกระดุก	๑	มันสุขุมหอม	แก้ลมในกองเสมหะ (มักเกิดในตอนเช้า) บำรุง กระดุก

๒. กลุ่มยาแก้ไข้ แก้อักเสบ กลุ่มโรคทางเดินหายใจ

จันทน์ลีลา

(ยาสามัญประจำบ้าน)

สรรพคุณ แก้ไข้ แก้ตัวร้อน

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑.	โกฐสอ	๔	สุขุมหอม	แก้ไข้ แก้ไข้จับสั่น แก้หืดไอ แก้สะอึก บำรุงหัวใจ แก้เสมหะเป็นพิษ แก้หลอดลมอักเสบ
๒.	โกฐเขมา	๔	สุขุมหอม	แก้โรคในปากในคอ แก้แผลเน่าเปื่อย แก้เสียดแทงสองราวข้าง แก้หอบหืด
๓.	โกฐจุฬาลัมพา	๔	สุขุมหอมร้อน	แก้ไข้เจ็ลียง (ไข้ที่มีเม็ดผื่นตามตัว เช่น ไข้หัดสุกใส ดำแดง เป็นต้น) แก้ไข้เพื่อเสมหะ แก้หืด แก้ไอ แก้ไข้จับ เป็นยาแรงประสาทส่วนกลาง เหมือนการบูร ขับลม แก้ตกเลือด ตำพอกแก้ลม แก้ไข้ใน แก้ปวดเมื่อยรูมาติก แก้บิด แก้ปวดท้อง หลังคลอด แก้ระดูมามากเกินไป
๔.	จันทน์ขาว	๔	ขมหวาน	บำรุงประสาท บำรุงเนื้อหนังให้สดชื่น แก้ร้อนในกระหายน้ำ แก้ตับปอดและดีพิการ แก้เหงื่อตกหนัก ขับพยาธิ
๕.	จันทน์แดง	๔	ขมเย็น	แก้ไข้อันเกิดจากชางและดี บำรุงหัวใจ แก้เลือดออกตามไรฟัน แก้ไข้เพื่อดีพิการ แก้บาดแผล
๖.	ลูกกระดอม	๔	ขมเย็น	บำรุงน้ำดี แก้ดีแห้ง ดีฝ่อ ดีเดือด เจริญอาหาร ดับพิษโลหิต แก้ไข้ แก้ลมตุกอกอักเสบ ถอนพิษผิดสำแดง
๗.	บอระเพ็ด	๔	ขมเย็น	แก้พิษฝีดาษ แก้ไข้เหนือ ไข้พิษ ฝีดาษ โรคแทรกซ้อนของไข้ทรพิษ แก้ไข้ทุกชนิด แก้ร้อนในกระหายน้ำ ทำให้เลือดเย็น แก้สะอึก บำรุงกำลัง บำรุงน้ำดี บำรุงไฟธาตุ เจริญอาหาร
๘.	รากปลาไหลเผือก	๔	ขมเมาเล็กน้อย	ถ่ายพิษต่างๆ ถ่ายฝีในท้อง ถ่ายพิษไข้ พิษเสมหะ และโลหิต แก้ไข้ ตัดไข้ทุกชนิด แก้ลม แก้วิมโรค ระยะบวม
๙.	พิมเสน	๑	หอมเย็น	แก้ลมวิงเวียนหน้ามืด หัวใจอ่อน บำรุงหัวใจ ทำให้ชุ่มชื้น ทำให้เรอ ขับผายลม แก้จุกเสียด แน่นเฟ้อ แก้ปวดท้อง แก้บาดแผลสด แผลเรื้อรัง แผลกามโรค แผลเนื้อร้าย

หมายเหตุ รายการที่ ๔ ตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่องยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ พ.ศ. ๒๕๕๖ ใช้ จันทน์ขาว แต่ตำราแพทย์แผนโบราณทั่วไป สาขาเภสัชกรรม รายการที่ ๔ ใช้ จันทน์เทศ

ทศโอสถ

(สัตตะโกฐ + ตรีสสาร)

สรรพคุณ (ยาน้ำเด็ก) แก้ไข้ แก้ไข้เพื่อเสมหะ แก้หอบ แก้โรคในปอด (เข้า - เย็น)

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑.	โกฐสอ	๑	สุขุมหอม	แก้ไข้ แก้ไข้จับสั่น แก้หืดไอ แก้สะอึก บำรุงหัวใจ แก้เสมหะเป็นพิษ แก้หลอดลมอักเสบ
๒.	โกฐเขมา	๑	สุขุมหอม	แก้โรคในปากในคอ แก้แผลเน่าเปื่อย แก้เสียด แทงสองราวข้าง แก้หอบหืด
๓.	โกฐหัวบัว	๑	มันสุขุมหอม	แก้ลมในกองริดสีดวง กระจายลมทั้งปวง ขับลม ในลำไส้
๔.	โกฐเชียง	๑	หวานสุขุม	แก้ไข้ แก้ไอ แก้สะอึก แก้เสียดแทงสองราวข้าง
๕.	โกฐจุฬาลัมพา	๑	สุขุมหอมร้อน	แก้ไข้เจ็ดยิ่ง (ไข้ที่มีเม็ดผื่นตามตัว เช่น ไข้หัด สุกใส ดำแดง เป็นต้น) แก้ไข้เพื่อเสมหะ แก้หืด แก้ไอ แก้ไข้จับ เป็นยาแรงประสาทส่วนกลาง เหมือนการบูร ขับลม แก้ตกเลือด ตำพอกแก้ลม แก้ช้ำใน แก้ปวดเมื่อยรูมาติก แก้บิด แก้ปวดท้อง หลังคลอด แก้ระดูมามากเกินไป
๖.	โกฐกระดูก	๑	มันสุขุมหอม	แก้ลมในกองเสมหะ (มักเกิดในตอนเช้า) บำรุง กระดูก
๗.	โกฐก้านพร้าว	๑	ขม	แก้ไข้ซึ่งมีอาการสะอึก แก้ไข้เรื้อรัง แก้หอบ แก้ เสมหะเป็นพิษ
๘.	เจตมูลเพลิง	๑	ร้อน	บำรุงธาตุ บำรุงโลหิต ขับลมในกระเพาะอาหาร และลำไส้ ขับโลหิตระดู แก่ริดสีดวงทวาร เคลื่อน ฝี ให้ความอบอุ่นแก่ร่างกาย กระจายเลือดลม มี ฤทธิ์บีบมดลูกทำให้แท้งได้ ทาแก้โรคผิวหนัง
๙.	สะค้าน	๑	เผ็ดร้อน	แก้ลมอันบังเกิดในกองธาตุ กองสมุฏฐาน ขับ ลมในลำไส้ แก่จุกเสียด แก่ธาตุพิการ บำรุงธาตุ ทำให้ผายเรอ
๑๐.	ข้าพลุ	๑	เผ็ดร้อน	แก้คุณเสมหะ ขับเสมหะให้ตก บำรุงธาตุ ขับลม ในลำไส้ ทำให้เสมหะแห้ง

ประสมมะแว้ง

(ยาสามัญประจำบ้าน)

สรรพคุณ แก้ไอ แก้เสมหะ

วิธีการ ละลาย น้ำมะนาว แทรกเกลือ กินหรืออม

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑.	สารส้ม	๑	ฝาดเปรี้ยว	สมานทั้งภายนอกภายใน แก้ระดูขาว แก้หนองใน ขับปัสสาวะ ขับนิ่ว แก้ปวดอักเสบ ฟอกระดู แก้ รำมะนาด เหงือกเป็นแผลบวม ทำให้ฟันมันคง แก้แผลในปากคอ สมานแผล ห้ามเลือดในแผล เล็กน้อย
๒.	ขมิ้นอ้อย	๓	ฝาดเผื่อน	แก้ครันเนื้อครันตัว สมานลำไส้ แก้ระดูขาว ขับ ปัสสาวะ แก้ฟกบวม แก้อักเสบ แก้พิษโลหิต แก้ ลม รักษาอาการเลือดคั่ง เลือดลมไหลเวียนไม่ สะดวก แก้ระดูมาไม่ปกติ ตำผสมกับการบุงเล็ก น้อย ดองกับน้ำฝนกลางหา รินเอาน้ำหยอดตา แก้ตาแดง ตาแฉะ ตามัว
๓.	ใบสวาด	๔	ร้อน	ขับผายลม แก้จุกเสียดแน่น แก้เสมหะ
๔.	ใบตานหม่อน	๔	หวานชุ่มเย็น	แก้พิษตานซาง บำรุงเนื้อหนังให้ชุ่มชื้น คุมธาตุ ขับไส้เดือน
๕.	ใบกะเพรา	๔	เผ็ดร้อน	บำรุงไฟธาตุ ขับลม แก้ปวดท้อง แก้ลมตานซาง ขับผายลม ทำให้เรอ แก้จุกเสียด แก้คลื่นเหียน อาเจียน น้ำคั้นจากใบรับประทานขับเห็้อ แก้ใช้ ขับเสมหะ ทาผิวหนังแก้กลากเกลื้อน หยอดหูแก้ ปวดหู ใบสดหรือแห้งชงกับน้ำร้อนดื่มบำรุงธาตุ ขับลมในเด็กอ่อน
๖.	ลูกมะแว้งต้น	๘	ขมขื่นเปรี้ยว	แก้ไอ ขับเสมหะ แก้ไข้เพื่อคอเสมหะพิการ ขับ ปัสสาวะ ลดน้ำตาลในเลือดได้เล็กน้อย เจริญ อาหาร บำรุงน้ำดี (ถ้าใช้ติดต่อกันเป็นเวลานาน อาจให้โทษต่อไตได้)
๗.	ลูกมะแว้งเครือ	๘	ขมขื่นเปรี้ยว	ปรุงยาแก้ไอ ขับปัสสาวะ เจริญอาหาร แก้เบาหวาน

ประสะจันทน์แดง

(ยาสามัญประจำบ้าน)

สรรพคุณ แก้ไข้ตัวร้อน ระบายน้ำ

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑.	รากเหมือดคน	๔	สุขุม	แก้พิษ ถอนพิษ ถอนพิษผิดสำแดง แก้ไข้กลับไข้ซ้ำ ไข้พิษ ไข้หวัด ไข้หัด ไข้ปอดบวม ถอนพิษยาเบื่อเมา แก้เมาเห็ด เมาหอย
๒.	รากมะปรางหวาน	๔	จืดเย็น	ถอนพิษผิดสำแดง แก้ไข้กลับไข้ซ้ำ แก้ไข้ตัวร้อน
๓.	รากมะนาว	๔	จืดเย็น	แก้ไข้ แก้ไข้กลับไข้ซ้ำ ถอนพิษผิดสำแดง ผงกับสุราทาแก้ปวดฝี แก้พิษอักเสบ
๔.	เปราะหอม	๔	เผ็ดขม	แก้โลหิตซึ่งเจือด้วยลมพิษ สุมศีรษะเด็ก แก้หวัด คัดจมูก ขับลมในลำไส้ แก้เสมหะ เจริญไฟธาตุ แก้ท้องอืด
๕.	โกฐหัวบัว	๔	มันสุขุมหอม	แก้ลมในกองริดสีดวง กระจายลมทั้งปวง ขับลมในลำไส้
๖.	จันทน์เทศ	๔	ขมหอมสุขุม	แก้ไข้เพื่อดี ดับพิษดี พิษโลหิต บำรุงตับปอด หัวใจ และน้ำดี
๗.	ฝางเสน	๔	ขมฝาด	บำรุงโลหิต แก้ปอดพิการ แก้ร้อนในกระหายน้ำ แก้ท้องร่วง ธาตุพิการ แก้โลหิตออกทางทวารหนัก แก้เสมหะ กำเดา
๘.	มะลิ	๑	หอมเย็นขม	บำรุงหัวใจ ดับพิษร้อน ทำให้จิตใจชุ่มชื้น บำรุงครรภ์ แก้ไข้ แก้ร้อนในกระหายน้ำ แก้เจ็บตา
๙.	บุนนาค	๑	หอมเย็นขมเล็กน้อย	บำรุงดวงจิตให้ชุ่มชื้น แก้ร้อนใน กระสับกระส่าย แก้ลมกองละเอียด วิงเวียน หน้ามืด ตาลาย ใจสั่นหวิว ชูกำลัง บำรุงโลหิต แก้กลิ่นสาบสางในร่างกาย
๑๐.	สารภี	๑	ขมหอมเย็น	แก้โลหิตพิการ แก้ไข้มีพิษร้อน เจริญอาหาร บำรุงหัวใจ ชูกำลัง
๑๑.	เกสรบัวหลวง	๑	ฝาดหอม	แก้ไข้รากสาด แก้ไข้มีพิษร้อน ชูกำลัง ทำให้ชื่นใจ บำรุงครรภ์รักษา
๑๒.	จันทน์แดง	๓๒	ขมเย็น	แก้ไออันเกิดจากขางและดี บำรุงหัวใจ แก้เลือดออกตามไรฟัน แก้ไข้เพื่อดีพิการ แก้บาดแผล

ประสะเปราะใหญ่

(ยาสามัญประจำบ้าน)

สรรพคุณ

ถอนพิษไข้ตานทราย สำหรับเด็ก

ละลาย น้ำดอกไม้มเทศ หรือน้ำสุก รับประทาน หรือผสม น้ำสุรา สุมกระหม่อม

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑.	โกฐเชียง	๑	หวานสุขุม	แก้ไข้ แก้ไอ แก้สะอึก แก้เสียดแทงสองราวข้าง
๒.	โกฐสอ	๑	สุขุมหอม	แก้ไข้ แก้ไข้จับสั่น แก้หืดไอ แก้สะอึก บำรุงหัวใจ แก้เสมหะเป็นพิษ แก้หลอดลมอักเสบ
๓.	โกฐหัวบัว	๑	มันสุขุมหอม	แก้ลมในกองริดสีดวง กระจายลมทั้งปวง ขับลม ในลำไส้
๔.	โกฐเขมา	๑	สุขุมหอม	แก้โรคในปากในคอ แก้แผลเน่าเปื่อย แก้เสียด แทงสองราวข้าง แก้หอบหืด
๕.	โกฐจุฬาลัมพา	๑	สุขุมหอมร้อน	แก้ไข้เจ็ย (ไข้ที่มีเม็ดผื่นตามตัว เช่น ไข้หัด สุกใส ดำแดง เป็นต้น) แก้ไข้เพื่อเสมหะ แก้หืด แก้ไอ แก้ไข้จับ เป็นยาเร่งประสาทส่วนกลาง เหมือนการบูร ขับลม แก้ตกลือด ต่าพอกแก้ลม แก้ช้ำใน แก้ปวดเมื่อยรูมาติก แก้บิด แก้ปวดท้อง หลังคลอด แก้ระดูมามากเกินไป
๖.	เทียนดำ	๑	เผ็ดขม	ขับเสมหะให้ลงสู่อุทวาร ขับลมในลำไส้ แก้ อาเจียน บำรุงโลหิตให้สมบูรณ์
๗.	เทียนแดง	๑	เผ็ดร้อนขมหอม	แก้เสมหะ แก้ลม แก่น้ำดีพิการ แก้ลมเสียดแทง สองราวข้าง แก้กลิ้นเหียนอาเจียน ขับน้ำนม แก้ ลักปิดลักเปิดพอกโลหิต เอามาแช่น้ำให้พอง รับประทานช่วยลดอาหารได้
๘.	เทียนขาว	๑	เผ็ดร้อนขมหอม	แก้ลมและดีพิการ ขับเสมหะ แก่นิว ขับระดูขาว ขับผายลม แก้ท้องขึ้นในเด็ก นำมาสกัดได้น้ำมัน ยี่ห่วย ใช้ทำเครื่องหอม เครื่องตีและยาขับลม
๙.	เทียนข้าวเปลือก	๑	หวานเผ็ดหอม	บำรุงกำลัง ขับผายลม แก้เส้นศูนย์กลางท้อง พิการ แก้ชีพจรอ่อนหรือพิการ แก่นอนสะดุ้ง (โทษน้ำดี) แก้กลิ้น
๑๐.	เทียนตาตั๊กแตน	๑	ขมเผ็ดเล็กน้อย	บำรุงธาตุ ช่วยย่อยอาหาร แก้ท้องอืดพองในเด็ก ขับลม แก้เสมหะพิการ แก้กำเดา
๑๑.	ลูกจันทน์	๑	ร้อนหอมติดฝาด	บำรุงกำลัง บำรุงธาตุ แก้อาตุพิการ ขับลม แก้ ปวดมดลูก แก้ท้องร่วง บำรุงโลหิต

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑๒.	ดอกจันทน์	๑	เผ็ดร้อน	บำรุงโลหิต บำรุงธาตุ ขับลม
๑๓.	กระวาน	๑	เผ็ดร้อนหอม	ขับเสมหะ ขับโลหิต ขับลม บำรุงธาตุ กระจายเลือดและลมให้ซ่านผสมยาถ่าย ป้องกันไม่ให้จุกเสียดและไส้ท้อง นำลูกมาแช่แอลกอฮอล์ได้น้ำยาสีแดง รับประทานบำรุงธาตุ แก้อาการอาหารไม่ย่อย ท้องอืดเฟ้อ ระบายอุจจาระธาตุ ใช้ปรุงอาหาร
๑๔.	กานพลู	๑	เผ็ดร้อนปรา	กระจายเสมหะ แก้เสมหะเหนียว แก้เลือดออกตามไรฟัน แก้หืด ทำอาหารให้งวด แก้ปวดฟัน แก้รำมะนาด แก้ปวดท้อง แก้ลม แก้เหน็บชา แก้พิษโลหิต พิษน้ำเหลือง ขับน้ำคาวปลา ทำอุจจาระให้ปกติ ดับกลิ่นกล้ำ แก้ธาตุทั้ง ๔ พิการ แก้ท้องขึ้น กดลมให้ลงสู่เบื้องต่ำ
๑๕.	แก่นจันทน์เทศ	๑	ขมหอมสุขุม	แก้ไข้เพื่อตี ดับพิษตี พิษโลหิต บำรุงตับปอด หัวใจ และน้ำดี
๑๖.	แก่นจันทน์แดง	๑	ขมเย็น	แก้ไข้อันเกิดจากซางและตี บำรุงหัวใจ แก้เลือดออกตามไรฟัน แก้ไข้เพื่อตีพิการ แก้บาดแผล
๑๗.	พิภูล	๑	หอมสุขุม	แก้ลม บำรุงโลหิต
๑๘.	บุณนาค	๑	หอมเย็นขมเล็กน้อย	บำรุงดวงจิตให้เข้มขึ้น แก้ร้อนใน กระสับกระส่าย แก้ลมกองละเอียด วิงเวียน หน้ามืด ตาลาย ใจสั่นหวิว ชูกำลัง บำรุงโลหิต แก้กลิ่นสาบสงในร่างกาย
๑๙.	สารภี	๑	ขมหอมเย็น	แก้โลหิตพิการ แก้ไข้มีพิษร้อน เจริญอาหาร บำรุงหัวใจ ชูกำลัง
๒๐.	เกสรบัวหลวง	๑	ฝาดหอม	แก้ไข้รากสาด แก้ไข้มีพิษร้อน ชูกำลัง ทำให้ชื่นใจ บำรุงครรภ์รักษา
๒๑.	เปราะหอม	๒๐	เผ็ดขม	แก้โลหิตซึ่งเจือด้วยลมพิษ สุมศีระษะเด็ก แก้หวัด คัดจมูก ขับลมในลำไส้ แก้เสมหะ เจริญไฟธาตุ แก้ท้อง

อำมฤควาที

(ยาสามัญประจำบ้าน)

สรรพคุณ แก้ไอ ขับเสมหะ
ละลาย น้ำมะนาว แทรกเกลือ ใช้จิบ หรือ กวาดคอ

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑.	โกฐพุงปลา	๑	ฝาด	แก้โรคอุจจาระธาตุ ลงแดง อติสาร แก้บิดมูกเลือด
๒.	เทียนขาว	๑	เผ็ดร้อนขมหอม	แก้ลมและตีพิการ ขับเสมหะ แก้บิด ขับระดูขาว ขับผายลม แก้ท้องขึ้นในเด็ก นำมาสกัดได้น้ำมัน ยี่หระ ใช้ทำเครื่องหอม เครื่องตี้มและยาขับลม
๓.	ลูกผักชีลา	๑	ขมฝาดร้อนหอม	ขับลมในลำไส้ บำรุงธาตุ แก้ตีพิการ เจริญอาหาร ขับลม แก้ท้องขึ้นอืดเพื่อ จุกเสียดแน่น
๔.	เนื้อมะขามป้อม	๑	เปรี้ยวฝาดขม	เป็นยาฝาดสมาน แก่ริดสีดวงทวาร แก้บิดท้องเสีย ใช้ควบกับธาตุเหล็ก แก่ตีชานและช่วยย่อยอาหาร หมักได้แอลกอฮอล์ รับประทานแก้อาหารไม่ย่อย แก้ไอ
๕.	เนื้อสมอพิเภก	๑	ลูกแก่ - เปรี้ยวฝาดหวาน	แก้เสมหะจุกคอ ทำให้ชุ่มคอ แก้โรคตา แก้ธาตุกำเริบ บำรุงธาตุ แก้ไข้ แก่ริดสีดวง
๖.	ชะเอมเทศ	๑	หวานขมชุ่ม	แก้ น้ำลายเหนียว แก้เสมหะเป็นพิษ (ไอ) ทำเสมหะแห้งจืด ทำให้ชุ่มคอ บำรุงปอด แก้พิษ คั่วแล้ว แก้เบื่ออาหาร แก้ปวดท้อง แก้อ่อนเพลีย แก้ไข้ แก้ไอ สงบประสาท แก่ตีและโลหิต บำรุงกล้ามเนื้อให้เจริญ

หมายเหตุ ตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ พ.ศ. ๒๕๕๖
ยาอำมฤควาที ไม่ใช่ รากไคร้เครือ แต่ตำรับยาดั้งเดิมมีรากไคร้เครือด้วยรากไคร้เครือ (รสขมขึ้นปร่า)
แก้ไข้ ใช้จับสั้น ไข่เปลือกกล้วย แก้พิษไข้ พิษกาฬ ขับเหงื่อ เจริญอาหาร ชูกำลัง

๓. กลุ่มโรคทางเดินอาหาร

ยาธาตุบรรจบ

(ยาสามัญประจำบ้าน)

สรรพคุณ

แก้ธาตุไม่ปกติ ท้องเสีย ใช้ เปลือกแค หรือ เปลือกสะเดาหรือ เปลือกลูกทับทิมต้มกับ น้ำปูนใส แก้ท้องขึ้น ท้องเฟ้อ ใช้ กระเทียม ๓ กลีบ ทูบขงน้ำร้อน หรือ ใบกะเพรา ต้มเป็นกระสายยา

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑.	ขิง	๔	หวานเผ็ดร้อน	ขับลม แก้ท้องอืด จุกเสียด แน่นเฟ้อ คลื่นไส้ อาเจียน แก้อบไอ ขับเสมหะ แก้บิด เจริญ อากาศธาตุ กระตุ้นการบีบตัวของกระเพาะ อาหารและลำไส้
๒.	โกฐเชียง	๔	หวานสุขุม	แก้ไข้ แก้ไอ แก้สะอึก แก้เสียดแทงสองราวข้าง
๓.	โกฐสอ	๔	สุขุมหอม	แก้ไข้ แก้ไข้จับสั่น แก้หืดไอ แก้สะอึก บำรุงหัวใจ แก้เสมหะเป็นพิษ แก้หลอดลมอักเสบ
๔.	โกฐเขมา	๔	สุขุมหอม	แก้โรคในปากในคอ แก้แผลเน่าเปื่อย แก้เสียดแทงสองราวข้าง แก้อบหืด
๕.	โกฐพุงปลา	๔	ฝาด	แก้โรคอุจจาระธาตุ ลงแดง อติสาร แก้บิดมูกเลือด
๖.	เทียนดำ	๔	เผ็ดขม	ขับเสมหะให้ลงสู่อุทวาร ขับลมในลำไส้ แก้อาเจียน บำรุงโลหิตให้สมบูรณ์
๗.	เทียนแดง	๔	เผ็ดร้อนขมหอม	แก้เสมหะ แก้ม แก้ น้ำดีพิการ แก้มเสียดแทงสองราวข้าง แก้อาเจียนอาเจียน ขับน้ำนม แก้ ลักปิดลักเปิดฟอกโลหิต เอามาแช่น้ำให้พอง รับประทานช่วยลดอาหารได้
๘.	เทียนขาว	๔	เผ็ดร้อนขมหอม	แก้มและดีพิการ ขับเสมหะ แก้นิว ขับระดูขาว ขับผายลม แก้ท้องขึ้นในเด็ก นำมาสกัดได้น้ำมัน ยี่ห่วย ใช้ทำเครื่องหอม เครื่องต้มและยาขับลม
๙.	เทียนยาวพาดิ	4	ร้อนหอม	กระจายเสมหะ กระจายลมที่ล้นโครกครากอยู่ใน ท้อง แก้อาเจียนอาเจียน แก้อุจเสียด ขับลมที่ ปั่นป่วนอยู่รอบขอบสะดือ
๑๐.	เทียนสัตตบุษย์	4	เผ็ดหอมหวานร้อน เล็กน้อย	แก้มครรภรักษา แก้อาหารระส่ำระสาย แก้ไข้ แก้อบ แก้สะอึก ประจวบกับชะเอมจีน ทำยาอม แก้ไอ
๑๑.	ลูกจันทร์	๔	ร้อนหอมติดฝาด	บำรุงกำลัง บำรุงธาตุ แก้อาตุพิการ ขับลม แก้ปวดมดลูก แก้ท้องร่วง บำรุงโลหิต

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑๒.	ดอกจันทร์	๔	เผ็ดร้อน	บำรุงโลหิต บำรุงธาตุ ขับลม
๑๓.	กระวาน	๔	เผ็ดร้อนหอม	ขับเสมหะ ขับโลหิต ขับลม บำรุงธาตุ กระจายเลือดและลมให้ซ่านผสมยาถ่าย ป้องกันไม่ให้จุกเสียดและไข้ท้อง นำลูกมาแช่แอลกอฮอล์ได้น้ำยาสีแดง รับประทานบำรุงธาตุ แก้อาตุพิการ อาหารไม่ย่อย ท้องอืดเพื่อ ระบายอุจจาระธาตุ ใช้ปรุงอาหาร
๑๔.	กานพลู	๔	เผ็ดร้อนปร่า	กระจายเสมหะ แก้อาตุพิการเหนียว แก้อืดอกตามไรฟัน แก้หืด ทำอาหารให้งวด แก้ปวดฟัน แก้รำมะนาด แก้ปวดท้อง แก้ลม แก้เหน็บชา แก้พิษโลหิต พิษน้ำเหลือง ขับน้ำคาวปลา ทำอุจจาระให้ปกติ ดับกลิ่นกล่ำ แก้ธาตุทั้ง ๔ พิการ แก้ท้องขึ้น กดลมให้ลงสู่เบื้องต่ำ
๑๕.	ใบพิมเสน	๔	เย็นหอม	ถอนพิษร้อน ดับพิษไข้ แก้ไข้ทุกชนิด แก้ลม บำรุงหัวใจ
๑๖.	ลูกผักชีลา	๔	ขมฝาดร้อนหอม	ขับลมในลำไส้ บำรุงธาตุ แก้ไตพิการ เจริญอาหาร ขับลม แก้ท้องขึ้นอืดเพื่อ จุกเสียดแน่น
๑๗.	ดีปลี	๔	เผ็ดร้อนขม	แก้ธาตุพิการธาตุ ๒๐ ประการ แก้ธาตุพิการ แก้ท้องร่วง ขับลมในลำไส้ แก้หืดไอ แก้ลมวิงเวียน แก้ริดสีดวงทวาร แก้คุดทะราด เจริญอาหาร แก้หลอดลมอักเสบ แก้นอนไม่หลับ แก้โรคลมบ้าหมู ขับน้ำดี ขับระดู ทำให้แห้ง ขับพยาธิ แก้ปวดกล้ามเนื้อ แก้อาการอักเสบ
๑๘.	เปราะหอม	๔	เผ็ดขม	แก้โลหิตซึ่งเจือด้วยลมพิษ สุมศีรษะเด็ก แก้หวัด คัดจมูก ขับลมในลำไส้ แก้เสมหะ เจริญไฟธาตุ แก้ท้อง
๑๙.	เปลือกสมุลแว้ง	๔	หอมร้อนปร่า	แก้ลมวิงเวียน ใจสั่น แก้พิษหวัด แก้กำเดา ขับลมในลำไส้ แก้ธาตุพิการ
๒๐.	การบูร	๔	ร้อนปร่าเมา	บำรุงธาตุ ทำให้อาหารงวด ขับเสมหะและลม แก้อาตุพิการ แน่นจุกเสียด ปวดท้อง ขับลมในลำไส้ แก้ไอ แก้เลือดลม ชูกำลัง แก้คัน แก้โรคตา ขับลมให้ผาย กระจายลม บำรุงกำหนด ขับเหงื่อ แก้ปวดตามเส้น เกลื่อนฝี แก้โคลิดขัดยอกบวม แก้กระดูก แก้ปวดข้อ แก้ปวดเส้นประสาท แก้อาตุพิการผิวน้ำแตก แก้พิษแมลงสัตว์กัดต่อย เป็นยาชาเฉพาะที่ แก้โรคผิวหนังเรื้อรัง ขับน้ำเหลือง บำรุงหัวใจ ใช้ปรุงกลิ่นรสในยาอื่น ไส่ยุงและแมลง

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๒๑.	โกฐก้านพร้าว	๘	ขม	แก้ไข้ซึ่งมีอาการสะอึก แก้ไข้เรื้อรัง แก้หอบ แก้เสมหะเป็นพิษ
๒๒.	เนื้อสมอไทย	๑๖	ฝาดเปรี้ยว	แก้บิด แก้ท้องผูก แก้ท้องขึ้นอืดเฟ้อ แก้โรค เกี่ยวกับน้ำดี แก้โรคท้องมาน แก้ตับ ม้ามโต แก้อาเจียน แก้สะอึก แก้หืดไอ แก้ท้องร่วงเรื้อรัง

หมายเหตุ ตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ พ.ศ. ๒๕๕๖
ยาธาตุบรรจบ ไม่ใส่ รากไคร้เครือ แต่ตำรับดั้งเดิมมี รากไคร้เครือ ๔ ส่วน
รากไคร้เครือ (ขมขึ้นพร้าว) แก้ไข้ ไข้จับสั่น ไข้เพื่อคลั่ง แก้พิษไข้ พิษกาฬ ขับเหงื่อ เจริญอาหาร ชูกำ

ยาประสะกานพลู

(ยาสามัญประจำบ้าน)

สรรพคุณ

แก้ปวดท้อง เนื่องจากธาตุไม่ปกติ

ใช้ โพลีเอไฟ ฝนกับน้ำปูนใส ถ้าหาน้ำกระสายยาไม่ได้ให้ใช้น้ำสุกแทน

ขนาดรับประทาน

ทุก ๓ ชั่วโมง ผู้ใหญ่ ครั้งละ ๑ ซ้อนชา

ที่	สมุนไพรม	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑.	เทียนดำ	๔	เผ็ดขม	ขับเสมหะให้ลงสู่คูดทวาร ขับลมในลำไส้ แก้ อาเจียน บำรุงโลหิตให้สมบูรณ์
๒.	เทียนขาว	๔	เผ็ดร้อนขมหอม	แก้ลมและตีพิการ ขับเสมหะ แก้ไข้ ขับระดูขาว ขับผายลม แก้ท้องขึ้นในเด็ก นำมาสกัดได้น้ำมัน ยี่หระ ใช้ทำเครื่องหอม เครื่องดื่มและยาขับลม
๓.	โกฐสอ	๔	สุขุมหอม	แก้ไข้ แก้ไข้จับสั่น แก้หืดไอ แก้สะอึก บำรุงหัวใจ แก้เสมหะเป็นพิษ แก้หลอดลมอักเสบ
๔.	โกฐกระดูก	๔	มันสุขุมหอม	แก้ลมในกองเสมหะ (มักเกิดในตอนเช้า) บำรุง กระดูก
๕.	รากกรงเขมา	๔	เย็นหอมสุขุม	แก้ไข้ แก้ดีรั่ว ดีสั้น ดีชาน เป็นยาอายุวัฒนะ บำรุงอวัยวะเพศให้แข็งแรง แก้ลม โลหิตและ กำเดา แก้โรคตา ขับปัสสาวะ แก้อาการบวม น้ำ แก้ทางเดินปัสสาวะอักเสบ กระเพาะปัสสาวะ อักเสบ
๖.	รากแจง	๔	ขมเมา	บำรุงร่างกาย แก้ปัสสาวะพิการ แก้กระษัย แก้ ปวดเมื่อย ขับปัสสาวะ อบแก้ขาบวม
๗.	เปลือกเพกา	๔	ฝาดขมเย็น	สมานแผล ดับพิษกาฬ แก้อ่อนใน แก้ท้องร่วง ทำให้น้ำเหลืองเป็นปกติ ดับพิษโลหิต ตำผสมสุรา ฟ้นตามตัวสตรีที่ทนการอยู่ไฟไม่ได้ ให้ผิวหนัง ษา ตำผสมกับน้ำส้มมดแดงกับเกลือสินเธาว์ รับประทานขับลมในลำไส้ แก้บิด แก้อาเจียนไม่ หยุด ต้มรับประทานแก้เสมหะจุกคอ ขับเสมหะ ขับเลือดเน่าในเรือนไฟ บำรุงโลหิต แก้บิด แก้ จุกเสียด ฝนกับสุรากวาดปาก แก้พิษขาง เม็ดสี เหลือง แก้ละออง แก้ซางเด็ก ทาแก้ปวดฝี แก้ฟก บวม
๘.	เปลือกขี้เถ้า	๔	ฝาด	กล่อมอาจรม แก้อุจจาระธาตุให้หายเป็นฟอง แก้ท้องร่วง แก้บิดเรื้อรัง แก้ปวดเบ่ง ชะล้าง บาดแผล แก้ลงแดง

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๙.	ใบกระวาน	๔	เผ็ดร้อนหอม	ขับลมให้ผายเรอ ขับเสมหะ แก้ไข้เชิงงูซิม ให้ปิดธาตุ แก้รำมะนาด แก้ลม ให้ความอบอุ่น นำมากลั่นได้การบูร
๑๐.	ลูกกระวาน	๔	เผ็ดร้อนหอม	ขับเสมหะ ขับโลหิต ขับลม บำรุงธาตุ กระจายเลือดและลมให้ช่าน ผสมยาถ่ายป้องกันไม่ให้จุกเสียดและไข้ท้อง นำลูกมาแช่แอลกอฮอล์ได้น้ำยาสีแดง รับประทานบำรุงธาตุ แก้อาการพิการ อาหารไม่ย่อย ท้องอืดเฟ้อ ระบายอุจจาระธาตุ ใช้ปรุงอาหาร
๑๑.	ลูกผักชีลา	๔	ขมฝาดร้อนหอม	ขับลมในลำไส้ บำรุงธาตุ แก้อาการพิการ เจริญอาหาร ขับลม แก้ท้องขึ้นอืดเฟ้อ จุกเสียดแน่น
๑๒.	แฝกหอม	๔	หอม	ทำดวงจิตให้ชุ่มชื้น ขับลมในลำไส้ ทำให้หายใจสะดวก แก้ปวดท้อง จุกเสียดแน่นอืด แก้ไข้เพื่อลม ขับปัสสาวะ
๑๓.	ว่านน้ำ	๔	หอมร้อน	แก้บิด แก้ปวดท้อง แก้ท้องอืดเฟ้อ แน่นจุกเสียด ขับลมในกระเพาะและลำไส้ ขับเสมหะ แก้ไอระงับประสาท แก้ตื่นเต้น ชี้ลิม แก้ชัก แก้ปวดตามข้อ แก้อาการสะลึมสะลือ แก้แผลมีหนอง ขับพยาธิ แก้ปวดฟัน เลือดออกตามไรฟัน ต้มชะล้าง แก้คันตามซอกขาและก้น ผนกับสุราทาหน้าอกเด็ก แก้ปอดและหลอดลมอักเสบ ต้มดื่มหรือเคี้ยว แก้หวัด แก้หลอดลมอักเสบ อมแก้ไอ รับประทานแก้หอบหืด บำรุงหัวใจ เผาให้เป็นถ่านรับประทานแก้พิษสลด
๑๔.	กระชาย	๔	เผ็ดร้อนขม	แก้โรคอันเกิดในปาก แก้มดกัด แก้ลมในกองหทัยวาต แก้ปากเปื่อย ขับระดูขาว แก้ใจสั้น แก้ปวดมวนในท้อง แก้บิดปวดเบ่ง แก้ลำไส้ใหญ่อักเสบ บำรุงกำลัง
๑๕.	เปราะหอม	๔	เผ็ดขม	แก้โลหิตซึ่งเจือด้วยลมพิษ สุมศีรชะเด็ก แก้หวัด คัดจุก ขับลมในลำไส้ แก้เสมหะ เจริญไฟธาตุ แก้ท้อง
๑๖.	กำมะถันเหลือง	๔	เมาฝืดคอก	ขับลมในกระตูก แก้น้ำเหลืองเสีย แก้ประดงฆ่าพยาธิทั้งภายนอกและภายใน แก้จุกเสียดในโรคป่วง แก้โรคผิวหนังผื่นคันพุพอง รักษาบาดแผลและโลหิต

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑๗.	การบูร	๔	ร้อนปร่าเมา	บำรุงธาตุ ทำให้อาหารงวด ขับเสมหะและลม แก้ธาตุพิการ แน่นจุกเสียด ปวดท้อง ขับลมในลำไส้ แก้ไอ แก้เลือดลม ชูกำลัง แก้คัน แก้โรคตา ขับลมให้ผาย กระจายลม บำรุงกำหนด ขับเหงื่อ แก้ปวดตามเส้น เกื้องนไฟ แก้เคล็ดขัดยอกบวม แก้กระตุก แก้ปวดข้อ แก้ปวดเส้นประสาท แกรรอยผิวน้ำแตก แก้พิษแมลงสัตว์กัดต่อย เป็นยาชาเฉพาะที่ แก้โรคผิวหนังเรื้อรัง ขับน้ำเหลือง บำรุงหัวใจ ใช้ปรุงรสน้ำมันยาอื่น ไลยุงและแมลง
๑๘.	รากข้าวสาร	๘	เมา	ทำให้อาเจียน ถอนพิษ
๑๙.	เนื้อไม้	๘	หอมสุขุม	บำรุงโลหิต แก้ตับปอดพิการ แก้ไข้เพื่อเสมหะและลม แก้ลมวิงเวียน บำรุงโลหิตในหัวใจ ทำให้หัวใจชุ่มชื้น แก้ปวดข้อ ต้มดื่มแก้ร้อนในกระหายน้ำ ใช้ปรุงเป็นยาบำรุงและรักษาโรคหัวใจ แก้ลมกองละเอียด
๒๐.	ลูกจันทน์	๘	ร้อนหอมติดผาด	บำรุงกำลัง บำรุงธาตุ แก้ธาตุพิการ ขับลม แก้ปวดมดลูก แก้ท้องร่วง บำรุงโลหิต
๒๑.	ขมิ้นชัน	๘	ผาดหวานเอียน	แก้ไข้เพื่อดี คลั่งเพื่อ แก้ไข้เรื้อรัง ผอมเหลือง แก้โรคผิวหนัง แก้เสมหะและโลหิต แก้ท้องร่วง สมานแผล แก้ธาตุพิการ ขับผายลม แก้ผื่นคัน ขับกลิ่นและสิ่งสกปรกในร่างกายน คุมธาตุ รักษาแผลในกระเพาะอาหาร น้ำคั้นจากเหง้าสดหยอดตา แก้อาบน้ำ ตาแดง ทาแก้แผลถลอก แก้โรคผิวหนังผื่นคัน ลดการอักเสบ ทำให้ผิวหนังพรรณผุดผ่อง
๒๒.	ขิงแห้ง	๓	หวานเผ็ดร้อน	ขับลม แก้ท้องอืด จุกเสียด แน่นเฟ้อ คลื่นไส้ อาเจียน แก้หอบไอ ขับเสมหะ แก้บิด เจริญอากาศธาตุ กระตุ้นการบีบตัวของกระเพาะอาหารและลำไส้
๒๓.	ดีปลี	๓	เผ็ดร้อนขม	แก้ธาตุปถวีธาตุ ๒๐ ประการ แก้ธาตุพิการ แก้ท้องร่วง ขับลมในลำไส้ แก้หืดไอ แก้ลมวิงเวียน แก้อริสตีดวงทวาร แก้อุดทวาร เจริญอาหาร แก้หลอดลมอักเสบ แก้นอนไม่หลับ แก้โรคลมบ้าหมู ขับน้ำดี ขับระดู ทำให้แห้ง ขับพยาธิ แก้ปวดกล้ามเนื้อ แก้อาการอักเสบ

ที่	สมุนไพรม	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๒๔.	เจตมูลเพลิงแดง	๒	ร้อน	บำรุงธาตุ บำรุงโลหิต ขับลมในกระเพาะอาหาร และลำไส้ ขับโลหิตระดู แก่ริดสีดวงทวาร เคลื่อนฝี่ ให้ความอบอุ่นแก่ร่างกาย กระจายเลือดลม มีฤทธิ์ขับมดลูกทำให้แท้งได้ ทาแก้โรคผิวหนัง
๒๕.	เถาสะค้าน	๒	เผ็ดร้อน	แก้ลมอันบังเกิดในกองธาตุ กองสมุฏฐาน ขับลมในลำไส้ แก่จุกเสียด แก่ธาตุพิการ บำรุงธาตุ ทำให้ผายเรอ
๒๖.	รากข้าวปลู	๒	เผ็ดร้อน	แก้คุณเสมหะ ขับเสมหะให้ตก บำรุงธาตุ ขับลมในลำไส้ ทำให้เสมหะแห้ง
๒๗.	ไพล	๒	ฝาดขึ้นเอียน	ขับระดู แก้เหน็บชา แก้ปวดท้อง แก้บิดมูกเลือด ขับลม แก่ท้องเสีย แก่ลำไส้อักเสบ ขับเลือดร้าย แก่มุตกิดระดูขาว แก่อาเจียน แก้ปวดฟัน แก่อาเจียนเป็นโลหิต แก้เด็กเป็นไข้สูง ตัวสั้นตาเหลือก แก่เคล็ดขัดยอก ข้อเท้าแพลง แก่โรคผิวหนัง แก้ฝี่ ทาเคลือบแผล ป้องกันการติดเชื้อ ดูดหนอง สมานแผล แก้ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อเป็นยาชาเฉพาะที่
๒๘.	เปลือกซีก	๑๐	ฝาด	สมานแผลในปากคอ แก้โรคเหงือกบวม แก้ปวดฟัน แก่ท้องร่วง แก่ริดสีดวงทวารหนัก แก้โลหิตตกใน
๒๙.	พริกไทย	๑	เผ็ดร้อน	แก้ลมอัมพฤกษ์ แก้ลมลั่นในท้อง บำรุงธาตุ แก่ท้องอืดเฟ้อ แก้เสมหะเฟื่อง แก่มุตกิด
๓๐.	กานพลู	๑๒๕	เผ็ดร้อนปร่า	กระจายเสมหะ แก้เสมหะเหนียว แก้เลือดออกตามไรฟัน แก้หืด ทำอาหารให้จืด แก้ปวดฟัน แก่รำมะนาด แก้ปวดท้อง แก้ลม แก้เหน็บชา แก้พิษโลหิต พิษน้ำเหลือง ขับน้ำคาวปลา ทำอุจจาระให้ปกติ ดับกลิ่นกล้ำ แก่ธาตุทั้ง 4 พิการ แก่ท้องขึ้น กดลมให้ลงสู่เบื้องต่ำ

หมายเหตุ น้ำหนักยานี้อิงตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ พ.ศ. ๒๕๕๖ แต่ตำรับดั้งเดิมมี รากไคร้เครือ (๔ ส่วน) และน้ำประสานทองสะตุ (๒ ส่วน)

- รากไคร้เครือ (ขมขึ้นปร่า) แก้ไข้ ไข้จับสั่น ไข้เพ้อคลั่ง แก้พิษไข้ พิษกาฬ ขับเหงื่อ เจริญอาหาร ชูกำลัง
- น้ำประสานทองสะตุ (ปร่าชา) แก้ละอองชาง กัดเม็ดยอดในปากคอ กัดเม็ดยี่

ประสะเจตพังคี

(ยาสามัญประจำบ้าน)

สรรพคุณ แก้กระษัยจุกเสียด

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑.	ลูกจันทน์	๑	ร้อนหอมติดฝาด	บำรุงกำลัง บำรุงธาตุ แก้ธาตุพิการ ขับลม แก้ปวดมดลูก แก้ท้องร่วง บำรุงโลหิต
๒.	ดอกจันทน์	๑	เผ็ดร้อน	บำรุงโลหิต บำรุงธาตุ ขับลม
๓.	ลูกกระวาน	๑	เผ็ดร้อนหอม	ขับเสมหะ ขับโลหิต ขับลม บำรุงธาตุ กระจายเลือดและลมให้ซ่านผสมยาถ่าย ป้องกันไม่ให้จุกเสียดและไข้ท้อง นำลูกมาแช่แอลกอฮอล์ได้น้ำยาสีแดง รับประทานบำรุงธาตุ แก้ธาตุพิการ อาหารไม่ย่อย ท้องอืดเพื่อ ระบายอุจจาระธาตุ ใช้ปรุงอาหาร
๔.	กานพลู	๑	เผ็ดร้อนปร่า	กระจายเสมหะ แก้เสมหะเหนียว แก้เลือดออกตามไรฟัน แก้หืด ทำอาหารให้งวด แก้ปวดฟัน แก้รำมะนาด แก้ปวดท้อง แก้กลม แก้เหน็บชา แก้พิษโลหิต พิษน้ำเหลือง ขับน้ำคาวปลา ทำอุจจาระให้ปกติ ดับกลิ่นกล่ำ แก้ธาตุทั้ง 4 พิการ แก้ท้องขึ้น กดลมให้ลงสู่เบื้องต่ำ
๕.	ใบกระวาน	๑	เผ็ดร้อนหอม	ขับลมให้ผายเรอ ขับเสมหะ แก้ไข้ซึ่งง้ำซึม ให้ปิดธาตุ แก้รำมะนาด แก้กลม ให้ความอบอุ่น นำมากลั่นได้การบูร
๖.	รากกรงเขมา	๑	เย็นหอมสุขุม	แก้ไข้ แก้ดีริ้ว ดีลั่น ดีซ่าน เป็นยาอายุวัฒนะ บำรุงอวัยวะเพศให้แข็งแรง แก้กลม โลหิตและกำเดา แก่โรคตา ขับปัสสาวะ แก้อาการบวม น้ำ แก้ทางเดินปัสสาวะอักเสบ กระเพาะปัสสาวะอักเสบ
๗.	พญารากขาว	๑	ขม	บำรุงธาตุ เจริญอาหาร แก้อ่อนเพลีย ชูกำลัง สำหรับคนฟื้นไข้
๘.	ลูกสมอทะเล	๑	ร้อนสุขุม	แก้กลมเป็นพิษ แก้ท้องเสีย แก้ธาตุพิการ แก้ซางขโมย
๙.	เปลือกหว่า	๑	ฝาด	แก้ท้องร่วง ปิดธาตุ แก่น้ำลายเหนียว ต้มชะล้างบาดแผล

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑๐.	การบูร	๑	ร้อนปร่าเมา	บำรุงธาตุ ทำให้อาหารงวด ขับเสมหะและลม แก้ธาตุพิการ แน่นจุกเสียด ปวดท้อง ขับลมในลำไส้ แก้ไอ แก้เลือดลม ชูกำลัง แก้คัน แก้โรคตา ขับลมให้หาย กระจายลม บำรุงกำหนด ขับเหงื่อ แก้ปวดตามเส้น เกลือ่นผี แก้เคล็ดขัดยอกบวม แก้กระตุก แก้ปวดข้อ แก้ปวดเส้นประสาท แก้วรอยผิวหนังแตก แก้พิษแมลงสัตว์กัดต่อย เป็นยาชาเฉพาะที่ แก้โรคผิวหนังเรื้อรัง ขับน้ำเหลือง บำรุงหัวใจ ใช้ปรุงรากลั่นรสในยาอื่น ไส่ยุงและแมลง
๑๑.	เกลือสินเธาว์	๑	เค็ม	แก้พรรตึก ล้างเมือกในลำไส้ ขับพยาธิภายในท้อง ละลายนิ่ว แก้ตรีโทษ
๑๒.	พริกไทยล่อน	๒	เผ็ดร้อน	แก้ลมอัมพฤกษ์ แก้ลมลั่นในท้อง บำรุงธาตุ แก้ท้องอืดเฟ้อ แก้เสมหะเพ็อง แก้มุกตึก
๑๓.	บอระเพ็ด	๒	ขมเย็น	แก้พิษฝีดาษ แก้ไข้เหนือ ใช้พิษ ฝีกาฬ โรคแทรกซ้อนของไข้ทรพิษ แก้ไข้ทุกชนิด แก้วร้อนในกระหายน้ำ ทำให้เลือดเย็น แก้วสะอึก บำรุงกำลัง บำรุงน้ำดี บำรุงไฟธาตุ เจริญอาหาร
๑๔.	รากระย่อม	๒	ขม	แก้พิษกาฬ แก้ป้างเพื่อดีและโลหิต ระงับประสาท แก้จุกเสียด บำรุงน้ำนมช่วยย่อยอาหาร บำรุงประสาท แก้วนอนไม่หลับ แก้วคลุ้มคลั่ง เนื่องจากดีและโลหิต แก้วความดันโลหิตสูง เจริญอาหาร ขับพยาธิ ขับระดู แก้วบิต แก้วท้องเดิน ขับปัสสาวะ ระงับปวด
๑๕.	ข่า	๑๖	เผ็ดร้อนขม	แก้ปวดท้อง จุกเสียดแน่น ขับลมให้กระจาย แก้วฟกบวม แก้วพิษ แก้วบิต แก้วตกโลหิต แก้วลมป่วง แก้วกลากเกลื้อน ขับน้ำคาวปลา แก้วสันนิบาตหน้าเพลิง ต่ำกับมะขามเปียกและเกลือ ให้สตรีรับประทานหลังคลอด ขับเลือดน้ำคาวปลา ขับรก
๑๖.	รากเจตพังคี	๓๓	ขมร้อนขึ้น	แก้ธาตุพิการ จุกเสียดแน่นเฟ้อ ปวดท้อง ขับผายลม ทำให้เรอ แก้วท้องร่วง เจริญอาหาร ขับลมในลำไส้ แก้วมูกเลือด ผนกับน้ำปูนใสและมหาหิงค์ ทาท้องเด็กแก้วท้องขึ้นอืดเฟ้อ

หมายเหตุ ตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ พ.ศ. ๒๕๕๖ ยาประสะเจตพังคี ไม่ใส่รากใคร้เครือ แต่ตำรับดั้งเดิมมี รากใคร้เครือ (๑ ส่วน) รากใคร้เครือ (ขมขึ้นปร่า) แก้วไข่ ใช้จับสัน ไข่เพื่อคลั่ง แก้วพิษไข้ พิษกาฬ ขับเหงื่อ เจริญอาหาร ชูกำลัง

มันทราตุ

(ยาสามัญประจำบ้าน)

สรรพคุณ แก้ธาตุไม่ปกติ แก้ท้องขึ้น ท้องเฟ้อ

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑.	โกฐเชียง	๑	หวานสุขุม	แก้ไข้ แก้ไอ แก้สะอึก แก้เสียดแทงสองราวข้าง
๒.	โกฐสอ	๑	สุขุมหอม	แก้ไข้ แก้ไข้จับสั่น แก้หืดไอ แก้สะอึก บำรุงหัวใจ แก้เสมหะเป็นพิษ แก้หลอดลมอักเสบ
๓.	โกฐหัวบัว	๑	มันสุขุมหอม	แก้ลมในกองริดสีดวง กระจายลมทั้งปวง ขับลม ในลำไส้
๔.	โกฐเขมา	๑	สุขุมหอม	แก้โรคในปากในคอ แก้แผลเน่าเปื่อย แก้เสียด แทงสองราวข้าง แก้หอบหืด
๕.	โกฐจุฬาลัมพา	๑	สุขุมหอมร้อน	แก้ไข้เจ็ลียง (ไข้ที่มีเม็ดผื่นตามตัว เช่น ไข้หัด สุกใส ดำแดง เป็นต้น) แก้ไข้เพื่อเสมหะ แก้หืด แก้ไอ แก้ไข้จับ เป็นยาแรงประสาทส่วนกลาง เหมือนการบูร ขับลม แก้ตกเลือด ตำพอกแก้ลม แก้ช้ำใน แก้ปวดเมื่อยรูมาติก แก้บิด แก้ปวดท้อง หลังคลอด แก้ระดูมามากเกินไป
๖.	เทียนดำ	๑	เผ็ดขม	ขับเสมหะให้ลงสู่คฤทวาร ขับลมในลำไส้ แก้ไอเจ็ย บำรุงโลหิตให้สมบูรณ์
๗.	เทียนแดง	๑	เผ็ดร้อนขมหอม	แก้เสมหะ แก้ลม แก้น้ำดีพิการ แก้ลมเสียดแทง สองราวข้าง แก้กลิ้นเหียนอาเจียน ขับน้ำนม แก้ลักปิดลักเปิดพอกโลหิต เอามาแช่น้ำให้พอง รับประทานช่วยลดอาหารได้
๘.	เทียนขาว	๑	เผ็ดร้อนขมหอม	แก้ลมและดีพิการ ขับเสมหะ แก้นิว ขับระดูขาว ขับผายลม แก้ท้องขึ้นในเด็ก นำมาสกัดได้น้ำมัน ยี่หระ ใช้ทำเครื่องหอม เครื่องตี้มและยาขับลม
๙.	เทียนข้าวเปลือก	๑	หวานเผ็ดหอม	บำรุงกำลัง ขับผายลม แก้เส้นศูนย์กลางท้อง พิการ แก้ซีฟจรอ่อนหรือพิการ แก้นอนสะดุ้ง (โทษน้ำดี) แก้กลิ้ง
๑๐.	เทียนตาตั๊กแตน	๑	ขมเผ็ดเล็กน้อย	บำรุงธาตุ ช่วยย่อยอาหาร แก้ท้องอืดเฟ้อในเด็ก ขับลม แก้เสมหะพิการ แก้ก้าเดา
๑๑.	แก่นจันทร์แดง	๑	ขมเย็น	แก้ไออันเกิดจากขางและดี บำรุงหัวใจ แก้เลือด ออกตามไรฟัน แก้ไข้เพื่อดีพิการ แก้บาดแผล

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑๒.	แก่นจันทร์เทศ	๑	ขมหอมสุขุม	แก้ไข้เพื่อดี ดับพิษดี พิษโลหิต บำรุงตับปอด หัวใจ และน้ำดี
๑๓.	ลูกจันทร์	๑	ร้อนหอมติดฝาด	บำรุงกำลัง บำรุงธาตุ แก้ธาตุพิการ ขับลม แก้ปวดมดลูก แก้ท้องร่วง บำรุงโลหิต
๑๔.	ตีปาลี	๑	เผ็ดร้อนขม	แก้ธาตุปถวีธาตุ ๒๐ ประการ แก้ธาตุดินพิการ แก้ท้องร่วง ขับลมในลำไส้ แก้หืดไอ แก้ลมวิงเวียน แก่ริดสีดวงทวาร แก้คุดทะราด เจริญอาหาร แก้หลอดลมอักเสบ แก่นอนไม่หลับ แก่โรคลมบ้าหมู ขับน้ำดี ขับระดู ทำให้แห้ง ขับพยาธิ แก้ปวดกล้ามเนื้อ แก้อาการอักเสบ
๑๕.	รากข้าวปลู	๑	เผ็ดร้อน	แก้คูธเสมหะ ขับเสมหะให้ตก บำรุงธาตุ ขับลมในลำไส้ ทำให้เสมหะแห้ง
๑๖.	เถาสะค้าน	๑	เผ็ดร้อน	แก้ลมอันบังเกิดในกองธาตุ กองสมุฏฐาน ขับลมในลำไส้ แก้จุกเสียด แก้ธาตุพิการ บำรุงธาตุ ทำให้ผายเรอ
๑๗.	เจตมูลเพลิงแดง	๑	ร้อน	บำรุงธาตุ บำรุงโลหิต ขับลมในกระเพาะอาหาร และลำไส้ ขับโลหิตระดู แก่ริดสีดวงทวาร เคลื่อนฝี่ ให้ความอบอุ่นแก่ร่างกาย กระจายเลือดลม มีฤทธิ์บีบมดลูกทำให้แห้งได้ ทาแก้โรคผิวหนัง
๑๘.	ลูกผักชีล้อม	๑	หอมร้อน	ขับลมในลำไส้ ทำให้ผายเรอ แก้ธาตุพิการ แก่หอบ บำรุงปอด แก้ไอ แก้ลมทำให้สะอึก แก้ลมวิงเวียน แก่อาเจียน
๑๙.	ลูกผักชีลา	๑	ขมฝาดร้อนหอม	ขับลมในลำไส้ บำรุงธาตุ แก้ไตพิการ เจริญอาหาร ขับลม แก้ท้องขึ้นอืดเพื่อ จุกเสียดแน่น
๒๐.	เปลือกสมุลแว้ง	๑	หอมร้อนปร่า	แก้ลมวิงเวียน ใจสัน แก้พิษหวัด แก้กำเดา ขับลมในลำไส้ แก้ธาตุพิการ
๒๑.	เปลือกโมกมัน	๑	ขมร้อนฝาดเมา	บำรุงธาตุทั้ง ๔ ให้เจริญ รู้ปัดธาตุ แก้บิดมูกเลือด แก้คุดทะราด แก้พิษแมลงสัตว์กัดต่อย รักษาโรคไต เจริญอาหาร
๒๒.	กระเทียม	๑	ร้อนฉุน	แก้ไอ แก้โรคผิวหนัง กลากเคลื่อน แผลเนื้อร้าย บำรุงธาตุ ขับโลหิตระดู แก่โรคประสาท แก้ปวดหู แก่หูอื้อ ระบายพิษไข้ แก่ริดสีดวงอก ขับพยาธิ ในท้อง แก้โรคในปากคอก แก้หืด แก่อัมพาต แก้ลมเข้าข้อ แก้จุกเสียดแน่นเพื่อ แก้ขัดปัสสาวะ บำรุงปอด แก้ปอดพิการ แก้เสมหะ แก่น้ำลายเหนียว แก้เลือดออกตามไรฟัน แก้ฟกบวม แก้สะอึก อมบัวปากฆ่าเชื้อโรคในปาก ขจัดไขมันที่อุดตันในหลอดเลือด ลดความดันโลหิต

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๒๓.	พริกไทยล่อน	๑	เผ็ดร้อน	แก้ลมอัมพฤกษ์ แก้ลมลั่นในท้อง บำรุงธาตุ แก้ท้องอืดเฟ้อ แก้เสมหะเพ็อง แก้มูกติด
๒๔.	กานพลู	๑	เผ็ดร้อนปร่า	กระจายเสมหะ แก้เสมหะเหนียว แก้เลือดออกตามไรฟัน แก้หืด ทำอาหารให้งวด แก้ปวดฟัน แก้รำมะนาด แก้ปวดท้อง แก้ลม แก้เหน็บชา แก้พิษโลหิต พิษน้ำเหลือง ขับน้ำคาวปลา ทำอุจจาระให้ปกติ ดับกลิ่นกล่ำ แก้ธาตุทั้ง ๔ พิการ แก้ท้องขึ้น กดลมให้ลงสู่เบื้องต่ำ
๒๕.	การบูร	๑	ร้อนปร่าเมา	บำรุงธาตุ ทำให้อาหารงวด ขับเสมหะและลม แก้ธาตุพิการ แน่นจุกเสียด ปวดท้อง ขับลมในลำไส้ แก้ไอ แก้เลือดลม ชูกำลัง แก้คัน แก้โรคตา ขับลมให้ผาย กระจายลม บำรุงกำหนด ขับเหงื่อ แก้ปวดตามเส้น เก็ล่อนผี แก้เคล็ดขัดยอกบวม แก้กระดูก แก้ปวดข้อ แก้ปวดเส้นประสาท แกรรอยผิวน้ำแตก แก้พิษแมลงสัตว์กัดต่อย เป็นยาชาเฉพาะที่ แก้โรคผิวน้ำเหลือง รัง ขับน้ำเหลือง บำรุงหัวใจ ใช้ปรุงรากลินรสในยาอื่น ไล่วงและแมลง
๒๖.	ขิง	๓	หวานเผ็ดร้อน	ขับลม แก้ท้องอืด จุกเสียด แน่นเฟ้อ คลื่นไส้ อาเจียน แก้หอบไอ ขับเสมหะ แก้บิด เจริญอากาศธาตุ กระตุ้นการบีบตัวของกระเพาะอาหารและลำไส้
๒๗.	ลูกเบญจกานี	๓	ฝาดจัด	แก้ท้องร่วง แก้บิดปวดเบ่ง สมานบาดแผล แก้ อาเจียน แก้ปวดมดลูก ฝนกับน้ำสมานแผลเนื้ออ่อน สมานทั้งภายนอกและภายใน

หมายเหตุ ตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ พ.ศ. ๒๕๕๖
 ยามันทธาตุ ไม่ใส่รากใคร่เครือ แต่ตำรับดั้งเดิมมี รากใคร่เครือ (๑ ส่วน)
 รากใคร่เครือ (ขมขึ้นปร่า) แก้ไข้ ใช้จับสั้น ใช้เพ้อคลั่ง แก้พิษไข้ พิษกาฬ ขับเหงื่อ เจริญอาหาร ชูกำลัง

ยาวิสัมพยาใหญ่

(ยาสามัญประจำบ้าน)

สรรพคุณ แก้ท้องขึ้น อืดเฟ้อ จุกเสียด

วิธีการทำ บดเป็นผง

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑.	ลูกผักชีลา	๘	ขมฝาดร้อนหอม	ขับลมในลำไส้ บำรุงธาตุ แก้ไตพิการ เจริญอาหาร ขับลม แก้ท้องขึ้นอืดเฟ้อ จุกเสียดแน่น
๒.	ลูกจันทร์	๘	ร้อนหอมติดฝาด	บำรุงกำลัง บำรุงธาตุ แก้อาตุพิการ ขับลม แก้ปวดมดลูก แก้ท้องร่วง บำรุงโลหิต
๓.	ดอกจันทร์	๘	เผ็ดร้อน	บำรุงโลหิต บำรุงธาตุ ขับลม
๔.	ลูกกระวาน	๒	เผ็ดร้อนหอม	ขับเสมหะ ขับโลหิต ขับลม บำรุงธาตุ กระจายเลือดและลมให้ซ่านผสมยาถ่าย ป้องกันไม่ให้จุกเสียดและไส้ท้อง นำลูกมาแช่แอลกอฮอล์ได้น้ำยาสีแดง รับประทานบำรุงธาตุ แก้อาตุพิการ อาหารไม่ย่อย ท้องอืดเฟ้อ ระบายอุจจาระธาตุ ใช้ปรุงอาหาร
๕.	กานพลู	๒	เผ็ดร้อนปรา่	กระจายเสมหะ แก้เสมหะเหนียว แก้เลือดออกตามไรฟัน แก้หืด ทำอาหารให้จืด แก้ปวดฟัน แก้รำมะนาด แก้ปวดท้อง แก้ลม แก้เหน็บชา แก้พิษโลหิต พิษน้ำเหลือง ขับน้ำคาวปลา ทำอุจจาระให้ปกติ ดับกลิ่นกล่ำ แก้อาตุทั้ง ๔ พิการ แก้ท้องขึ้น กดลมให้ลงสู่เบื้องต่ำ
๖.	โกฐเชียง	๒	หวานสุขุม	แก้ไข้ แก้ไอ แก้สะอึก แก้เสียดแทงสองราวข้าง
๗.	โกฐสอ	๒	สุขุมหอม	แก้ไข้ แก้ไข้จับสั่น แก้หืดไอ แก้สะอึก บำรุงหัวใจ แก้เสมหะเป็นพิษ แก้หลอดลมอักเสบ
๘.	โกฐหัวบัว	๒	มันสุขุมหอม	แก้ลมในกองริดสีดวง กระจายลมทั้งปวง ขับลมในลำไส้
๙.	โกฐเขมา	๒	สุขุมหอม	แก้โรคในปากในคอ แก้แผลเน่าเปื่อย แก้เสียดแทงสองราวข้าง แก้หอบหืด

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑๐.	โกฐจุฬาลัมพา	๒	สุขุมหอมร้อน	แก้ไข้เจ็ลียง (ใช้ที่มีเม็ดฝิ่นตามตัว เช่น ไข้หัด สุกใส ดำแดง เป็นต้น) แก้ไข้เพื่อเสมหะ แก้หืด แก้ไอ แก้ไข้จับ เป็นยาเร่งประสาทส่วนกลาง เหมือนการบูร ขับลม แก้ตกเลือด ตำพอกแก้ลม แก้ไข้ใน แก้ปวดเมื่อยรูมาติก แก้บิด แก้ปวดท้อง หลังคลอด แก้ระดูมาามากเกินไป
๑๑.	อบเชย	๒	เผ็ดหวาน	แก้ลมอัมพาตฤกษ์ชัย ปลุกธาตุอันดับให้เจริญ แก้ไข้สันนิบาต แก้อ่อนเพลีย ขับผายลม
๑๒.	สมุลแว้ง	๒	หอมร้อนปร่า	แก้ลมวิงเวียน ใจสั่น แก้พิษหวัด แก้กำเดา ขับลม ในลำไส้ แก้ธาตุพิการ
๑๓.	สมอเทศ	๒	เปรี้ยวฝาด	ระบายอ่อนๆ ระบายเสมหะ ระบายลม รู้ถ่าย รู้ปัดเอง แก้เสมหะ ทำให้ลมเดินสะดวก
๑๔.	สมอไทย	๒	ฝาดเปรี้ยวขม	แก้ไข้เพื่อเสมหะ แก้โลหิตในอุทร แก้น้ำดี ถ่าย อุจจาระ รู้ถ่ายรู้ปัดเอง แก้ลมป่วง แก้พิษร้อน ภายใน แก้ลมจุกเสียด ถ่ายพิษไข้ คุมธาตุ แก้ไอ เจ็บคอ ขับน้ำเหลืองเสีย แก้เสมหะเป็นพิษ แก้ดี พลุ่่ง แก้อาเจียน บำรุงร่างกาย แก้นอนสะดุ้งผวา ดองกับน้ำมูตรโค ต้มแก้ปวดเมื่อยตามร่างกาย ตามข้อ แก้อ่อนเพลีย บดเป็นผงโรยแผลเรื้อรัง
๑๕.	ว่านน้ำ	๒	หอมร้อน	แก้บิด แก้ปวดท้อง แก้ท้องอืดเฟ้อ แน่นจุกเสียด ขับลมในกระเพาะและลำไส้ ขับเสมหะ แก้ไอ ระงับประสาท แก้ตื่นเต้น ชี้ลิม แก้ชัก แก้ปวด ตามข้อ แก้อาการสะลิมสะลือ แก้แผลมีหนอง ขับพยาธิ แก้ปวดฟัน เลือดออกตามไรฟัน ต้ม ชะล้าง แก้คันตามซอกขาและก้น ฝนกับสุราทา หน้าอกเด็ก แก้ปอดและหลอดลมอักเสบ ต้มดื่ม หรือเคี้ยว แก้หวัด แก้หลอดลมอักเสบ อมแก้ไอ รับประทานแก้หอบหืด บำรุงหัวใจ เผาให้เป็น ถ่านรับประทานแก้พิษตลอด
๑๖.	บอระเพ็ด	๒	ขมเย็น	แก้พิษฝีดาษ แก้ไข้เหนือ ไข้พิษ ฝีดาษ โรค แทรกซ้อนของไข้ทรพิษ แก้ไข้ทุกชนิด แก้อ่อนใน กระจายน้ำ ทำให้เลือดเย็น แก้สะอึก บำรุงกำลัง บำรุงน้ำดี บำรุงไพธาตุ เจริญอาหาร

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑๗.	ขิงแห้ง	๒	หวานเผ็ดร้อน	ขับลม แก้ท้องอืด จุกเสียด แน่นเฟ้อ คลื่นไส้ อาเจียน แก้หอบไอ ขับเสมหะ แก้บิด เจริญ อากาศธาตุ กระตุ้นการบีบตัวของกระเพาะอาหารและลำไส้
๑๘.	พญารากขาว	๒	ขม	บำรุงธาตุ เจริญอาหาร แก้อ่อนเพลีย ชูกำลัง สำหรับคนฟื้นไข้
๑๙.	ดีปลี	๕๔	เผ็ดร้อนขม	แก้ธาตุปถวีธาตุ ๒๐ ประการ แก้ธาตุดินพิการ แก้ท้องร่วง ขับลมในลำไส้ แก้หืดไอ แก้ลมวิงเวียน แก่ริดสีดวงทวาร แก้คุดทะราด เจริญอาหาร แก้หลอดลมอักเสบ แก่นอนไม่หลับ แก่โรคลมบ้าหมู ขับน้ำดี ขับระดู ทำให้แห้ง ขับพยาธิ แก้ปวดกล้ามเนื้อ แก้อาการอักเสบ

หมายเหตุ

นำหนักยานี้อิงตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ พ.ศ. ๒๕๕๖ แต่ตำรับดั้งเดิมมี รากไคร้เครือ ๒ ส่วน และดีปลี ๕๖ ส่วน รากไคร้เครือ (ขมขึ้นปราง) แก่ไข่ ไข่จับสั้น ไข่เพื่อคลั่ง แก่พิษไข้ พิษกาฬ ขับเหงื่อ เจริญอาหาร ชูกำลังแล้วดื่ม

๔. กลุ่มโรคในระบบทางเดินปัสสาวะและอวัยวะสืบพันธุ์

แก้ปัสสาวะมากเกินไป

(ตำราแพทย์แผนโบราณทั่วไป สาขาเวชกรรม เล่ม ๒ หน้า ๑๔๐)

สรรพคุณ แก้ปัสสาวะบ่อยและออกมากเกินไป

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑.	จันทน์แดง	๑	ขมเย็น	แก้ไออันเกิดจากขางและดี บำรุงหัวใจ แก้เลือดออกตามไรฟัน แก้ไข้เพื่อตีพิการ แก้บาดแผล
๒.	จันทน์ขาว	๑	ขมหวาน	บำรุงประสาท บำรุงเนื้อหนังให้สดชื่น แก้อ่อนในกระหายน้ำ แก้ตับปอดและตีพิการ แก้เหงื่อตกหนัก ขับพยาธิ
๓.	สมอไทย	๑	ฝาดเปรี้ยวขม	แก้ไข้เพื่อเสมหะ แก้โลหิตในอุทร แก้น้ำดี ถ่ายอุจจาระ รู้ถ่ายรู้ปิดเอง แก้ลมป่วง แก้พิษร้อนภายใน แก้ลมจุกเสียด ถ่ายพิษไข้ คุมธาตุ แก้ไอเจ็บคอ ขับน้ำเหลืองเสีย แก้เสมหะเป็นพิษ แก้ตีพลง แก้อาเจียน บำรุงร่างกาย แก้นอนสะดุ้งผวา ตองกับน้ำมูตรโค ต้มแก้ปวดเมื่อยตามร่างกาย ตามข้อ แก้อ่อนเพลีย บดเป็นผงโรยแผลเรื้อรัง
๔.	สมอเทศ	๑	เปรี้ยวฝาด	ระบายอ่อนๆ ระบายเสมหะ ระบายลม รู้ถ่ายรู้ปิดเอง แก้เสมหะ ทำให้ลมเดินสะดวก
๕.	สมอพิเภก	๑	เปรี้ยวฝาดหวาน	แก้เสมหะจุกคอ ทำให้ชุ่มคอ แก้อโรคา แก้ธาตุกำเริบ บำรุงธาตุ แก้ไข้ แก้อริดสีดวง
๖.	รากข้าพลุ	๑	เผ็ดร้อน	แก้คูเสมหะ ขับเสมหะให้ตก บำรุงธาตุ ขับลมในลำไส้ ทำให้เสมหะแห้ง
๗.	สะค้าน	๑	เผ็ดร้อน	แก้ลมอันบังเกิดในกองธาตุ กองสมุฏฐาน ขับลมในลำไส้ แก้อจุกเสียด แก้อธาตุพิการ บำรุงธาตุ ทำให้ผายเรอ
๘.	เจตมูลเพลิง	๑	ร้อน	บำรุงธาตุ บำรุงโลหิต ขับลมในกระเพาะอาหาร และลำไส้ ขับโลหิตระดู แก้อริดสีดวงทวาร เคลื่อนฝีให้ความอบอุ่นแก่ร่างกาย กระจายเลือดลม มีฤทธิ์บีบมดลูกทำให้แห้งได้ ทาแก้อโรคาผิวน้ำ
๙.	แฝกหอม	๑	หอม	ทำดวงจิตให้ชุ่มชื้น ขับลมในลำไส้ ทำให้ผายเรอ แก้ปวดท้อง จุกเสียดแน่นอืด แก้ไข้เพื่อลม ขับปัสสาวะ
๑๐.	ลูกผักชีลา	๑	ขมฝาดร้อนหอม	ขับลมในลำไส้ บำรุงธาตุ แก้อตีพิการ เจริญอาหาร ขับลม แก้อท้องขึ้นอืดเพื่อ จุกเสียดแน่น

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑๑.	แห้วหมู	๑	เผ็ดหอมปร่า	บำรุงหัวใจ ขับเหงื่อ ขับปัสสาวะ ขับลมในลำไส้ แก้ปวดท้อง อืดเฟ้อ บำรุงกำลัง บำรุงธาตุ บำรุง ทารกในครรภ์ เป็นยาอายุวัฒนะ แก้ไข้ ลดความ ดันเลือด ลดการอักเสบ แก้บิด ท้องเสีย แก้อาเจียน แก้ตับอักเสบ และยับยั้งการเติบโตของเชื้อ มาลาเรียชนิดฟัลซิฟรัม
๑๒.	ลูกกระดอม	๑	ขมเย็น	บำรุงน้ำดี แก้ดีแห้ง ดีฝ่อ ดีเดือด เจริญอาหาร ดับพิษโลหิต แก้ไข้ แก้มดลูกอักเสบ ถอนพิษผิด ส้ำแดง
๑๓.	สมอไทย	๑	มันกร่อยหวานเล็กน้อย	แก้ประดง คุตทะราด แก่น้ำเหลืองเสีย แก้เส้น เอ็นพิการ แก้กามโรค เข้าซ้อออกดอก ฝีแผลเน่า เปื่อยพุพอง เม็ดผื่นคัน ดับพิษในกระดุก แก้ปัสสาวะพิการ แก้อักเสบในร่างกาย
๑๔.	อ้อยแดง	๑	หวานขมชุ่ม	แก้ร้อนใน ขับปัสสาวะ ขับเสมหะ แก้ทืดไอ แก้คลื่นไส้อาเจียน แก้ไข้สั่มประชวน แก้ปัสสาวะ พิการ ขับนิ่ว แก้ซั้วร้ว แก้ท้องผูก บำรุงกระเพาะ อาหาร แก้ซัดเบา บำรุงธาตุ แก้สะอึก

แก้ปัสสาวะไม่ออก / ยาขับปัสสาวะ

(ตำราแพทย์แผนโบราณทั่วไป สาขาเวชกรรม เล่ม ๒ หน้า ๑๔๐)

สรรพคุณ แก้ปัสสาวะไม่สะดวก ปัสสาวะหยดย้อย

วิธีปรุง ต้ม

ขนาดรับประทาน ๓ เวลา ก่อนอาหาร

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑.	เหง้าสับปะรด	๑	หวานเย็น	ต้มดื่ม ขับปัสสาวะ ขับนิ่ว แก้มุกติกระดูขาว แก้หนองใน
๒.	รากลำเจียก	๑	จืดหวาน	แก้ไข้ ขับปัสสาวะ ขับนิ่ว แก้ปัสสาวะพิการ ขับเสมหะ แก้เบาหวาน แก้โรคทางเดินปัสสาวะ อักเสบ แก้หนองใน แก้ระดูขาวมีกลิ่นเหม็น
๓.	รากเตย	๑	หวานเย็นหอม	แก้กระษัยไตพิการ ขับปัสสาวะ แก้ไข้ที่มีพิษร้อน แก้พิษตานซาง แก้ร้อนในกระหายน้ำ
๔.	ข้าวเย็นเหนือ	๑	มันกร่อยหวาน เล็กน้อย	แก้ประดง คุดทะราด แก้น้ำเหลืองเสีย แก้เส้น เอ็นพิการ แก้กามโรค เข้าช้อออกดอก ฝีแผลเน่า เปื่อยพุพอง เม็ดผื่นคัน ดับพิษในกระดู แก้ปัสสาวะพิการ แก้อักเสบในร่างกาย
๕.	ข้าวเย็นใต้	๑	มันกร่อยหวาน เล็กน้อย	แก้ประดง คุดทะราด แก้น้ำเหลืองเสีย แก้เส้น เอ็นพิการ แก้กามโรค เข้าช้อออกดอก ฝีแผลเน่า เปื่อยพุพอง เม็ดผื่นคัน ดับพิษในกระดู แก้ปัสสาวะพิการ แก้อักเสบในร่างกาย
๖.	สารส้ม	๑	ฝาดเปรี้ยว	สมานทั้งภายนอกภายใน แก้ระดูขาว แก้หนองใน ขับปัสสาวะ ขับนิ่ว แก้ปอดอักเสบ ฟอกระดู แก้รำมะนาด เหงือกเป็นแผลบวม ทำให้ฟันมันคง แก้แผลในปากคอ สมานแผลห้ามเลือดในแผล เล็กน้อย
๗.	รากหญ้าคา	เท่า ยาทั้ง หลาย	หวานเย็น	ขับปัสสาวะ แก้กระเพาะปัสสาวะอักเสบ แก้ปัสสาวะแดงขุ่นข้น บำรุงไต ขับระดูขาว แก้ร้อนในกระหายน้ำ แก้ตีชาน ตัวเหลือง ตาเหลือง อ่อนเพลีย เบื่ออาหาร แก่ความดัน เลือดสูง แก้บวมน้ำ แก้หนองใน แก้ประจำเดือน มามากผิดปกติ

เทพรังษิต

(แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ หน้า ๕๒๖)

อาการ (โลหิตปรกติโทษบังเกิดแต่ผิวเนื้อ) ร้อนผิวหนัง แดงทั่วตัวดังผลตำลึงสุก บางทีลายตุ่มใช้รากสาด มีพิษร้อน เมื่อระดมมาจึงหาย

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑.	โกฐเชียง	๑	หวานสุขุม	แก้ไข้ แก้ไอ แก้สะอึก แก้เสียดแทงสองราวข้าง
๒.	โกฐสอ	๑	สุขุมหอม	แก้ไข้ แก้ไข้จับสั่น แก้หืดไอ แก้สะอึก บำรุงหัวใจ แก้เสมหะเป็นพิษ แก้หลอดลมอักเสบ
๓.	โกฐกระดูก	๑	มันสุขุมหอม	แก้ลมในกองเสมหะ (มักเกิดในตอนเช้า) บำรุงกระดูก
๔.	เทียนดำ	๑	เผ็ดขม	ขับเสมหะให้ลงสู่คูถวาร ขับลมในลำไส้ แก้อาเจียน บำรุงโลหิตให้สมบูรณ์
๕.	เทียนขาว	๑	เผ็ดร้อนขมหอม	แก้ลมและดีพิการ ขับเสมหะ แก้นิว ขับระดูขาว ขับผายลม แก้ท้องขึ้นในเด็ก นำมาสกัดได้น้ำมัน ยี่ห่วย ใช้ทำเครื่องหอม เครื่องดื่มและยาขับลม
๖.	เทียนข้าวเปลือก	๑	หวานเผ็ดหอม	บำรุงกำลัง ขับผายลม แก้เส้นศูนย์กลางท้องพิการ แก้ชีพจรอ่อนหรือพิการ แก้นอนสะดุ้ง (โทษน้ำดี) แก้กั้ง
๗.	จันทน์แดง	๑	ขมเย็น	แก้ไข้อันเกิดจากชางและดี บำรุงหัวใจ แก้เลือดออกตามไรฟัน แก้ไข้เพื่อดีพิการ แก้บาดแผล
๘.	จันทน์ขาว	๑	ขมหวาน	บำรุงประสาท บำรุงเนื้อหนังให้สดชื่น แก้อ่อนในกระหายน้ำ แก้ตับปอดและดีพิการ แก้เหงื่อตกหนัก ขับพยาธิ
๙.	เนื้อไม้ กฤษณา	๑	หอมสุขุม	บำรุงโลหิต แก้ตับปอดพิการ แก้ไข้เพื่อเสมหะและลม แก้ลมวิงเวียน บำรุงโลหิตในหัวใจ ทำให้หัวใจชุ่มชื้น แก้ปวดข้อ ต้มดื่มแก้อ่อนในกระหายน้ำ ใช้ปรุงเป็นยาบำรุงและรักษาโรคหัวใจ แก้ลมกองละเอียด
๑๐.	กระลำพัก	๑	หอมสุขุม (ขมหอม)	แก้ไข้ ขับลม บำรุงหัวใจ บำรุงครรภ์รักษา
๑๑.	ขอนดอก	๑	จี๊ดหอม	แก้ลม บำรุงหัวใจ บำรุงตับปอด บำรุงทารกในครรภ์ ทำหัวใจให้ชุ่มชื้น
๑๒.	ใบสันพร้าวหอม	๑	เย็นจี๊ด	แก้ไข้พิษ บำรุงหัวใจ แก้ไข้หวัด ถอนพิษไข้
๑๓.	ใบพิมเสน	๑	เย็นหอม	ถอนพิษร้อน ดับพิษไข้ แก้ไข้ทุกชนิด แก้ลม บำรุงหัวใจ

ที่	สมุนไพรร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑๔.	ใบ, ต้น ผักกระโถม	๑	หอมเย็น	ใบปรุงเป็นยาเขียว กระทุ้งพิษเหือดหัด สุกใส ตำแดง ผีตาช ระวังความร้อน ขับเสมหะ แก้แน่นหน้าอก แน่นท้อง แก้ไอ ปวดท้อง ลดการ บวมน้ำ เจริญอาหาร ขับปัสสาวะ ตำพอกรักษา บาดแผล
๑๕.	เปราะหอม	๒	เผ็ดขม	แก้โลหิตซึ่งเจือด้วยลมพิษ สุมศีระชะเต็ก แก้หวัด คัดจมูก ขับลมในลำไส้ แก้เสมหะ เจริญไพเราะตุ แก้ลงท้อง
๑๖.	โกฐหัวบัว	๖	มันสุขุมหอม	แก้ลมในกองริดสีดวง กระจายลมทั้งปวง ขับลม ในลำไส้

โลหิตอันเกิดแต่กองเตโชธาตุ

(ตำราแพทยศาสตร์สงเคราะห์ คัมภีร์มหาโชตรัตน์ หน้า ๕๓๑)

อาการ

“ ถ้าแลเกิดแก่สตรีผู้ใดมีสามีแล้วก็ดี หากสามีได้ก็ได้อีก ลักษณะเมื่อฤดูจะมีมานั้น กระทำให้ตั้งไปทั้งตัวแล้วฤดูจึงมีมา ให้ร้อนทางช่องครรภจุกถูกพริก แลโลหิตที่ออกมานั้นปนฟอง มีสีดุน้ำฝาง อันบุคคลเอาน้ำส้มมะนาวบีบลง สีนั้นก็เหลืองไป แล้วกระทำให้ร้อนผิวเนื้อดังจะปอก แลให้อาเจียน ให้เหม็นอาหาร บริโภคอาหารมิได้ ให้สะบัดร้อนสะบัดหนาว แลให้จุกแตก ”

สรรพคุณ

แก้โลหิตอันเกิดแต่กองเตโชธาตุ

วิธีการ

บดทำแท่งละลายน้ำชาดื่มแทรกการบูร ให้กินแก้วเศษโลหิต อันเกิดแต่กองเตโชธาตุนั้น หายวิเศษนักแล

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑.	โกฐสอ	๑	สุขุมหอม	แก้ไข้ แก้ไข้จับสั่น แก้หืดไอ แก้สะอึก บำรุงหัวใจ แก้เสมหะเป็นพิษ แก้หลอดลมอักเสบ
๒.	โกฐเขมา	๑	สุขุมหอม	แก้โรคในปากในคอ แก้แผลเน่าเปื่อย แก้เสียดแทงสองราวข้าง แก้หอบหืด
๓.	เทียนดำ	๑	เผ็ดขม	ขับเสมหะให้ลงสู่คูถวาร ขับลมในลำไส้ แก้อาเจียน บำรุงโลหิตให้สมบูรณ์
๔.	เทียนขาว	๑	เผ็ดร้อนขมหอม	แก้ลมและตีพิการ ขับเสมหะ แก้นิว ขับระดูขาว ขับผายลม แก้ก้องขึ้นในเด็ก นำมาสกัดได้น้ำมัน ยี่ห่วย ใช้ทำเครื่องหอม เครื่องดื่มและยาขับลม
๕.	ลูกกระวาน	๑	เผ็ดร้อนหอม	ขับเสมหะ ขับโลหิต ขับลม บำรุงธาตุ กระจายเลือดและลมให้ชาน ผสมยาถ่ายป้องกันไม่ให้จุกเสียดและใช้ท้อง นำลูกมาแช่แอลกอฮอล์ได้น้ำยา สีแดง รับประทานบำรุงธาตุ แก้อาตุพิการ อาหารไม่ย่อย ท้องอืดเพื่อ ระบายอุจจาระธาตุ ใช้ปรุงอาหาร
๖.	กานพลู	๑	เผ็ดร้อนปร่า	กระจายเสมหะ แก้เสมหะเหนียว แก้เลือดออกตามไรฟัน แก้หืด ทำอาหารให้งวด แก้ปวดฟัน แก้วร่ามะนาด แก้ปวดท้อง แก้วลม แก้วเหน็บชา แก้วพิษโลหิต พิษน้ำเหลือง ขับน้ำคาวปลา ทำอุจจาระให้ปกติ ดับกลิ่นกล้ำ แก้อาตุทั้ง ๔ พิการ แก้ก้องขึ้น กดลมให้ลงสู่เบื้องต่ำ

ที่	สมุนไพรร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๗.	กระเทียม	๑	ร้อนฉุน	แก้ไอ แก้โรคผิวหนัง กลากเคลื่อน แผลเนื้อร้าย บำรุงธาตุ ขับโลหิตระดู แก้โรคประสาท แก้ปวดหู แก้หูอื้อ ระบายพิษไข้ แก้ริดสีดวงอก ขับพยาธิในท้อง แก้โรคในปากคอก แก้หืด แก้ล้มพาด แก้ลมเข้าข้อ แก้จุกเสียดแน่นเฟื้อ แก้ขัดปัสสาวะ บำรุงปอด แก้ปอดพิการ แก้เสมหะ แก่น้ำลายเหนียว แก้เลือดออกตามไรฟัน แก้ฟกบวม แก้สะอึก อมบัวนปากฆ่าเชื้อโรคในปาก ขจัดไขมันที่อุดตันในหลอดเลือด ลดความดันโลหิต
๘.	มหาหิงค์	๑	เฝื่อนร้อนเหม็น	ขับลมในลำไส้ แก้ท้องขึ้น อืดเฟื้อ แน่นจุกเสียด แก้ปวดท้อง บำรุงธาตุ ขับเสมหะ ขับผายลม แก้โรคเส้นประสาท ช่วยย่อยอาหาร แก้ปวด แก้ชัก กระตุก แก้อิสทึเรีย ทาแก้ท้องขึ้น นวดท้องในเด็ก
๙.	แห้วหมู	๑	เฝ็ดหอมปร่า	บำรุงหัวใจ ขับเหงื่อ ขับปัสสาวะ ขับลมในลำไส้ แก้ปวดท้อง อืดเฟื้อ บำรุงกำลัง บำรุงธาตุ บำรุงทารกในครรภ์ เป็นยาอายุวัฒนะ แก้ไข้ ลดความดันเลือด ลดการอักเสบ แก้บิด ท้องเสีย แก้อาเจียน แก้ตับอักเสบ และยับยั้งการเติบโตของเชื้อมาลาเรียชนิดฟัลซิฟัรึม
๑๐.	ลูกปลิงกาสา	๑	ร้อนฝาดสุขุม	แก้ไข้ท้องเสีย แก้ลมพิษ แก้ธาตุพิการ แก้ชางขโมย
๑๑.	เกลือเทศ	๑	เค็ม	แก้พรรตึก ล้างเมือกในลำไส้ ขับพยาธิภายในท้อง ละลายนิ่ว แก้ตรีโทษ
๑๒.	เกลือสินเธาว์	๑	เค็ม	แก้พรรตึก ล้างเมือกในลำไส้ ขับพยาธิภายในท้อง ละลายนิ่ว แก้ตรีโทษ
๑๓.	สะค้ำน	๔	เฝ็ดร้อน	แก้ลมอันบงเกิดในกองธาตุ กองสมุฏฐาน ขับลมในลำไส้ แก้จุกเสียด แก้ธาตุพิการ บำรุงธาตุ ทำให้ผายเรอ
๑๔.	พริกไทย	๔	เฝ็ดร้อน	แก้ลมอัมพฤษ์ แก้ลมลันในท้อง บำรุงธาตุ แก้ท้องอืดเฟื้อ แก้เสมหะเฟื้อง แก้มุดกิด

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑๕.	สมอไทย	๔	ฝาดเปรี้ยวขม	แก้ไข้เพื่อเสมหะ แก้โลหิตในอุทร แก้น้ำดี ถ่ายอุจจาระ รู้ถ่ายรู้ปิดเอง แก้ลมป่วง แก้พิษร้อนภายใน แก้ลมจุกเสียด ถ่ายพิษไข้ คุมธาตุ แก้ไอเจ็บคอ ขับน้ำเหลืองเสีย แก้เสมหะเป็นพิษ แก้ดีพลุ่ง แก้อาเจียน บำรุงร่างกาย แก้นอนสะดุ้งผวาดองกับน้ำมูตรโค ต้มแก้ปวดเมื่อยตามร่างกายตามข้อ แก้อ่อนเพลีย บดเป็นผงโรยแผลเรื้อรัง
๑๖.	รากข้าวปลู	๘	เผ็ดร้อน	แก้คุณเสมหะ ขับเสมหะให้ตก บำรุงธาตุ ขับลมในลำไส้ ทำให้เสมหะแห้ง
๑๗.	ตีปถี	๘	เผ็ดร้อนขม	แก้ธาตุปถวีธาตุ ๒๐ ประการ แก้ธาตุดินพิการ แก่ท้องร่วง ขับลมในลำไส้ แก้หืดไอ แก้ลมวิงเวียน แก่ริดสีดวงทวาร แก้คุดทะราด เจริญอาหาร แก่หลอดลมอักเสบ แก่นอนไม่หลับ แก่โรคลมบ้าหมู ขับน้ำดี ขับระดู ทำให้แห้ง ขับพยาธิ แก้ปวดกล้ามเนื้อ แก้อาการอักเสบ
๑๘.	มะขามป้อม	๘	เปรี้ยวฝาดขมเผ็ด	แก้ไข้เจือลม แก้ไอ แก้เสมหะ ทำให้ชุ่มคอ ลดไข้ ขับปัสสาวะ ระบายท้อง บำรุงหัวใจ ฟอกโลหิต แก้ลม แก้ลักปิดลักเปิด มีวิตามินซีมากกว่าน้ำส้มคั้นถึง ๒๐ เท่า
๑๙.	รากเจตมูลเพลิง	๑๒	ร้อน	บำรุงธาตุ บำรุงโลหิต ขับลมในกระเพาะอาหารและลำไส้ ขับโลหิตระดู แก่ริดสีดวงทวาร เคลื่อนฝี่ให้ความอบอุ่นแก่ร่างกาย กระจายเลือดลม มีฤทธิ์บีบมดลูกทำให้แห้งได้ ทาแก้โรคผิวหนัง
๒๐.	ขิงแห้ง	๑๒	หวานเผ็ดร้อน	ขับลม แก้ท้องอืด จุกเสียด แน่นเฟ้อ คลื่นไส้ อาเจียน แก่หอบไอ ขับเสมหะ แก้บิด เจริญอากาศธาตุ กระตุ้นการบีบตัวของกระเพาะอาหารและลำไส้
๒๑.	สมอพิเภก	๑๒	เปรี้ยวฝาดหวาน	แก้เสมหะจุกคอ ทำให้ชุ่มคอ แก้โรคตา แก่ธาตุกำเริบ บำรุงธาตุ แก้ไข้ แก่ริดสีดวง

โลหิตอันเกิดแต่กองปถวีธาตุ

(ตำราแพทยศาสตร์สงเคราะห์ คัมภีร์มหาโชตรัตน์ หน้า ๕๓๓)

อาการ “ สตรีผู้ใดที่มีสามีแล้วก็ดี ที่หาสามีมิได้นั้นก็ดี แลลักษณะเมื่อฤดูจะมีมานั้น ให้เมื่อยทุกข้อทุกกำ ทุกกระดูก ฤดูเดินหดยด้อยมิได้สะดวก บางทีเปนมันเมือกบางทีเปนมันปนเมือก บางทีเป็น ประเมหะระคนออกมากับ โลหิตเหนียวดุจยางมะตูม กระทำให้ร้อนให้แสบแล้วจุกเสียดให้ ท้องขึ้นเพนกำลึง แลฤดูนั้นมีสีดำ สีแดง สีขาว สีเหลือง ระคนกันออกมา มีกลิ่นอันคาวยิ่งนัก ให้ปวดในอุทรเพนกำลึง ”

สรรพคุณ แก้โลหิตอันเกิดแต่กองปถวี

วิธีการ บดทำแห้งไว้ละลายน้ำร้อนแทรกพิมเสนให้กินแก้วพิเศษโลหิต อันเกิดแต่กองปถวีธาตุนั้นหาย วิเศษตึ้นกแล

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑.	สารส้ม	๒	ฝาดเปรี้ยว	สมานทั้งภายนอกภายใน แก้ระดูขาว แก้หนองใน ขับปัสสาวะ ขับนิ่ว แก้ปอดอักเสบ ฟอกกระดูก แก้รำมะนาด เหงือกเป็นแผลบวม ทำให้ฟันมันคง แก้แผลในปากคอ สมานแผลห้ามเลือดในแผล เล็กน้อย
๒.	ดินประสิวขาว	๒	เค็มปร่าเย็น	ขับลมที่คั่งค้างตามเส้น ทำให้เส้นเอ็นหย่อน ถอนพิษ แก้คันตามผิวหนัง ขับปัสสาวะ แก้โรค ผิวหนัง
๓.	ผลจันทร์เทศ	๒	ร้อนหอมติดฝาด	บำรุงกำลัง บำรุงธาตุ แก้ธาตุพิการ ขับลม แก้ปวดมดลูก แก้ท้องร่วง บำรุงโลหิต
๔.	เทียนดำ	๒	เผ็ดขม	ขับเสมหะให้ลงสู่กฐทวาร ขับลมในลำไส้ แก้อาเจียน บำรุงโลหิตให้สมบูรณ์
๕.	เทียนขาว	๒	เผ็ดร้อนขมหอม	แก้ลมและตีพิการ ขับเสมหะ แก้นิ่ว ขับระดูขาว ขับผายลม แก้ท้องขึ้นในเด็ก นำมาสกัดได้น้ำมัน ยี่ห่า ใช้ทำเครื่องหอม เครื่องตี้มและยาขับลม
๖.	ขมิ้นอ้อย	๒	ฝาดเผื่อน	แก้ครันเนื้อครันตัว สมานลำไส้ แก้ระดูขาว ขับปัสสาวะ แก้ฟกบวม แก้อักเสบ แก้พิษโลหิต แก้ลม รักษาอาการเลือดคั่ง เลือดลมไหลเวียน ไม่สะดวก แก้ระดูมาไม่ปกติ ตำผสมกับการบูร เล็กน้อย ดองกับน้ำฝนกลางหาว รินเอาน้ำหยอด ตา แก้อาแดง ตาแฉะ ตามัว

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๗.	โพล	๒	ฝาดขึ้นเยียน	ขับระดู แก้เหน็บชา แก้ปวดท้อง แก้บิดมูกเลือด ขับลม แก้ท้องเสีย แก้ลำไส้อักเสบ ขับเลือดร้าย แก้มุกติกระดูขาว แก้อาเจียน แก้ปวดฟัน แก้อาเจียนเป็นโลหิต แก้เด็กเป็นไข้สูง ตัวสั้น ตาเหลือก แก้เคล็ดขัดยอก ข้อเท้าแพลง แก้โรคผิวหนัง แก้ฝี ทาเคลือบแผล ป้องกันการติดเชื้ ดูดหนอง สมานแผล แก้ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ เป็นยาชาเฉพาะที่
๘.	หอยสังข์เผา	๒		ถ้าเปลือกหอยสังข์เผา มีองค์ประกอบเป็นเกลือ แมกนีเซียมซิลิเกต (silicate of magnesia) ทำให้เป็นผง โรยเนื้อร้าย หรือใช้ภายในเป็นยาแก้ ไข้รากสาด หนองใน ปวดมวนในท้อง ปวดท้อง เนื่องจากอาหารไม่ย่อย และโรคติชาน
๙.	เกลือสมุทร	๒	เค็มขมเย็น	แก้พรรตึก ล้างเมือกในลำไส้ ขับพยาธิภายในท้อง ละลายนิ่ว แก้ตรีโทษ
๑๐.	แห้วหมู	๒	เผ็ดหอมปร่า	บำรุงหัวใจ ขับเหงื่อ ขับปัสสาวะ ขับลมในลำไส้ แก้ปวดท้อง อืดเฟ้อ บำรุงกำลัง บำรุงธาตุ บำรุง ทารกในครรภ์ เป็นยาอายุวัฒนะ แก้ไข้ ลดความ ดันเลือด ลดการอักเสบ แก้บิด ท้องเสีย แก้อาเจียน แก่ดับอักเสบ และยับยั้งการเติบโต ของเชื้อมาลาเรียชนิดฟัลซิฟรัม
๑๑.	กระเทียม	๒ ส่วน	ร้อนฉุน	แก้ไอ แก้โรคผิวหนัง กลากเกลื้อน แผลเนื้อร้าย บำรุงธาตุ ขับโลหิตระดู แก้โรคประสาท แก้ปวด หู แก้หูื้อ ระบายพิษไข้ แก่ริดสีดวงอก ขับพยาธิ ในท้อง แก้โรคในปากคอก แก่หืด แก่อัมพาต แก้ลม เข้าข้อ แก้จุกเสียดแน่นเฟ้อ แก่ขับปัสสาวะ บำรุง ปอด แก่ปอดพิการ แก่เสมหะ แก่น้ำลายเหนียว แก่เลือดออกตามไรฟัน แก่ฟกบวม แก่สะอึก อมบัวปากฆ่าเชื้อโรคในปาก ขจัดไขมันที่อุดตัน ในหลอดเลือด ลดความดันโลหิต
๑๒.	พริกไทย	๔ ส่วน	เผ็ดร้อน	แก้ลมอัมพฤกษ์ แก้ลมลั่นในท้อง บำรุงธาตุ แก่ ท้องอืดเฟ้อ แก่เสมหะเฟื่อง แก่มุกติ
๑๓.	ขิงแห้ง	๔ ส่วน	หวานเผ็ดร้อน	ขับลม แก้ท้องอืด จุกเสียด แน่นเฟ้อ คลื่นไส้ อาเจียน แก่หอบไอ ขับเสมหะ แก้บิด เจริญ อากาศธาตุ กระตุ้นการบีบตัวของกระเพาะ อาหารและลำไส้

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑๔.	ดีปลี	4 ส่วน	เผ็ดร้อนขม	แก้ธาตุปถวีธาตุ ๒๐ ประการ แก้ธาตุดินพิการ แก้ท้องร่วง ขับลมในลำไส้ แก้หืดไอ แก้ลมวิงเวียน แก่ริดสีดวงทวาร แก้คุดทะราด เจริญอาหาร แก้หลอดลมอักเสบ แก่นอนไม่หลับ แก้โรคลมบ้าหมู ขับน้ำดี ขับระดู ทำให้แห้ง ขับพยาธิ แก้ปวดกล้ามเนื้อ แก้อาการอักเสบ
๑๕.	เจตมูลเพลิง	๘ ส่วน	ร้อน	บำรุงธาตุ บำรุงโลหิต ขับลมในกระเพาะอาหาร และลำไส้ ขับโลหิตระดู แก่ริดสีดวงทวาร เคลื่อนฝีให้ความอบอุ่นแก่ร่างกาย กระจายเลือดลม มีฤทธิ์บีบมดลูกทำให้แห้งได้ ทาแก้โรคผิวหนัง
๑๖.	สะค้าน	๘ ส่วน	เผ็ดร้อน	แก้ลมอันบังเกิดในกองธาตุ กองสมุฏฐาน ขับลมในลำไส้ แก้จุกเสียด แก้ธาตุพิการ บำรุงธาตุ ทำให้ผายเรอ
๑๗.	ข้าพลุ	๘ ส่วน	เผ็ดร้อน	แก้คูเสมหะ ขับเสมหะให้ตก บำรุงธาตุ ขับลมในลำไส้ ทำให้เสมหะแห้ง
๑๘.	สมอไทย	๑๒ ส่วน	ฝาดเปรี้ยวขม	แก้ไข้เพื่อเสมหะ แก้โลหิตในอุทร แก่น้ำดี ถ่ายอุจจาระ รู้ถ่ายรู้ปิดเอง แก้ลมป่วง แก้พิษร้อนภายใน แก้ลมจุกเสียด ถ่ายพิษไข้ คุมธาตุ แก้ไอเจ็บคอ ขับน้ำเหลืองเสีย แก้เสมหะเป็นพิษ แก้ตีพlung แก้อาเจียน บำรุงร่างกาย แก่นอนสะดุ้งผวา ตองกับน้ำมูตรโค ต้มแก้ปวดเมื่อยตามร่างกาย ตามข้อ แก่อ่อนเพลีย บดเป็นผงโรยแผลเรื้อรัง
๑๙.	สมอพิเภก	๑๒ ส่วน	เปรี้ยวฝาดหวาน	แก้เสมหะจุกคอ ทำให้ชุ่มคอ แก้โรคตา แก้ธาตุกำเริบ บำรุงธาตุ แก้ไข้ แก่ริดสีดวง
๒๐.	มะขามป้อม	๑๒ ส่วน	เปรี้ยวฝาดขมเผ็ด	แก้ไข้เจ็บลม แก้ไอ แก้เสมหะ ทำให้ชุ่มคอ ลดไข้ ขับปัสสาวะ ระบายท้อง บำรุงหัวใจ ฟอกโลหิต แก้ลม แก้ลักปิดลักเปิด มีวิตามินซีมากกว่าน้ำส้มคั้นถึง ๒๐ เท่า
๒๑.	สมอเทศ	๑๖ ส่วน	เปรี้ยวฝาด	ระบายอ่อนๆ ระบายเสมหะ ระบายลม รู้ถ่ายรู้ปิดเอง แก้เสมหะ ทำให้ลมเดินสะดวก

โลหิตอันเกิดแต่กองวาโยธาตุ

(ตำราแพทยศาสตร์สงเคราะห์ คัมภีร์มหาโชตรัตน์ หน้า ๕๓๒)

อาการ “ ถ้าเกิดแก่สตรีผู้ใดที่มีสามีแล้วก็ดี ที่มีได้มีก็ดี ลักษณะเมื่อจะมีฤกษ์มานั้น กระทบทำให้ท้องขึ้น ท้องพอง ให้จุกให้เสียดปนกำลัง ให้ตัวร้อนให้เจ็บเป็นเวลา ให้คลื่นให้เหียนให้อาเจียนแต่ลมเปล่า ฤกษ์มีมาไม่สะดวกมีสีตุจุน้ำดอกคำอันจาง ให้ปวดปนกำลัง ”

สรรพคุณ แก้วพิเศษโลหิตอันบังเกิดแต่กองวาโยธาตุ

วิธีการ บดเป็นผงละลาย น้ำส้มซ่า ให้กินหนัก ๑ สลึง

ที่	สมุนไพรม	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑.	เทียนดำ	๒	เผ็ดขม	ขับเสมหะให้ลงสู่คูถวาร ขับลมในลำไส้ แก้อาเจียน บำรุงโลหิตให้สมบูรณ์
๒.	เทียนขาว	๒	เผ็ดร้อนขมหอม	แก้ลมและตีพิการ ขับเสมหะ แก้นิว ขับระดูขาว ขับผายลม แก้อท้องขึ้นในเด็ก นำมาสกัดได้น้ำมัน ยี่ห่วย ใช้ทำเครื่องหอม เครื่องดื่มและยาขับลม
๓.	เทียนข้าวเปลือก	๒	หวานเผ็ดหอม	บำรุงกำลัง ขับผายลม แก้เส้นศูนย์กลางท้องพิการ แก้ชีพจรอ่อนหรือพิการ แก้นอนสะดุ้ง (โทษน้ำดี) แก้กั้ง
๔.	เทียนสัตตบุษย์	๒	เผ็ดหอมหวานร้อนเล็กน้อย	แก้ลมครรภรักษา แก้พิษระส่ำระสาย แก้ไข้ แก้หอบ แก้สะอึก ปรงร่วมกับชะเอมจีน ทำยาอมแก้ไอ
๕.	เทียนเยาวพาลี	๒	ร้อนหอม	กระจายเสมหะ กระจายลมที่ล้นโครกครากอยู่ในท้อง แก้อคลื่นเหียนอาเจียน แก้อจุกเสียด ขับลมที่ป็นป่วนอยู่รอบขอบสะดือ
๖.	แก่นสน	๒	ขมฝาดเผ็ดมัน	แก้ไข้เพื่อเสมหะ กระจายลม ระงับประสาท แก้ฟุ้งซ่าน แก้อ่อนเพลีย แก้อคลื่นเหียนอาเจียน บำรุงไขกระดูก ไขข้อ แก้อท้องเดิน
๗.	แห้วหมู	๒	เผ็ดหอมปร่า	บำรุงหัวใจ ขับเหงื่อ ขับปัสสาวะ ขับลมในลำไส้ แก้อปวดท้อง อืดเฟ้อ บำรุงกำลัง บำรุงธาตุ บำรุงทารกในครรภ์ เป็นยาอายุวัฒนะ แก้ไข้ ลดความดันเลือด ลดการอักเสบ แก้บิด ท้องเสีย แก้อาเจียน แก้อดับอักเสบ และยับยั้งการเติบโตของเชื้อมาลาเรียชนิดฟัลซิฟรัม
๘.	มหาหิงคุ์	๓	เผื่อนร้อนเหม็น	ขับลมในลำไส้ แก้อท้องขึ้น อืดเฟ้อ แน่นจุกเสียด แก้อปวดท้อง บำรุงธาตุ ขับเสมหะ ขับผายลม แก้โรคเส้นประสาท ช่วยย่อยอาหาร แก้อปวด แก้อชักกระตุก แก้อิสที่เรีย ทาแก้อท้องขึ้น นวดท้องในเด็ก

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๙.	ขิงแห้ง	๘	หวานเผ็ดร้อน	ขับลม แก้ท้องอืด จุกเสียด แน่นเฟ้อ คลื่นไส้ อาเจียน แก้หอบไอ ขับเสมหะ แก้บิด เจริญ อากาศธาตุ กระตุ้นการบีบตัวของกระเพาะอาหารและลำไส้
๑๐.	ลูกจันทน์	๑	ร้อนหอมติดฝาด	บำรุงกำลัง บำรุงธาตุ แก้อาการพิการ ขับลม แก้ปวดมดลูก แก้ท้องร่วง บำรุงโลหิต
๑๑.	ดอกจันทน์	๑	เผ็ดร้อน	บำรุงโลหิต บำรุงธาตุ ขับลม
๑๒.	กานพลู	๑	เผ็ดร้อนปร่า	กระจายเสมหะ แก้เสมหะเหนียว แก้เลือดออกตามไรฟัน แก้หืด ทำอาหารให้จืด แก้ปวดฟัน แก้รำมะนาด แก้ปวดท้อง แก้ลม แก้เหน็บชา แก้พิษโลหิต พิษน้ำเหลือง ขับน้ำคาวปลา ทำอุจจาระให้ปกติ ดับกลิ่นกล่ำ แก้ธาตุทั้ง ๔ พิการ แก้ท้องขึ้น กดลมให้ลงสู่เบื้องต่ำ
๑๓.	หัสศคุณเทศ	๑	ต้น, ราก - ร้อน	ขับเลือดและหนองให้ตก ขับลม กระจายเลือดลม ขับพยาธิ
๑๔.	เปล้าน้อย	๑	แก่น - ร้อน	ขับโลหิตให้ตก แก้ไข้ใน บำรุงโลหิต ขับระดู
๑๕.	ดีปลี	๔	เผ็ดร้อนขม	แก้อาการพิการ ๒๐ ประการ แก้อาการพิการ แก้ท้องร่วง ขับลมในลำไส้ แก้หืดไอ แก้ลมวิงเวียน แก้อริตตีตวงทวาร แก้คุดทะราด เจริญอาหาร แก้หลอดลมอักเสบ แก้นอนไม่หลับ แก้โรคลมบ้าหมู ขับน้ำดี ขับระดู ทำให้แห้ง ขับพยาธิ แก้ปวดกล้ามเนื้อ แก้อาการอักเสบ
๑๖.	พริกไทย	๑๒	เผ็ดร้อน	แก้ลมอัมพฤกษ์ แก้ลมลั่นในท้อง บำรุงธาตุ แก้ท้องอืดเฟ้อ แก้เสมหะเพื่อง แก้มูกติด
๑๗.	เกลือสินเธาว์	๑๖	เค็ม	แก้พรรตัก ล้างเมือกในลำไส้ ขับพยาธิภายในท้อง ละลายนิ่ว แก้ตรีโทษ

โลหิตอันเกิดแต่กองอาโปธาตุ

(ตำราแพทยศาสตร์สงเคราะห์ คัมภีร์มหาโชดรัต หน้า ๕๓๐)

อาการ “ ถ้าสตรีผู้ใดที่ยังมิได้มีสามีก็ดี มีสามีแล้วก็ดี เมื่อฤดูจวนจะมีมานั้น กระทำให้ลงไปวันละ ๕ ครั้ง วันละ ๖ ครั้ง ฤดูนั้นเดินออกมาเปนมวกเปนมัน เหม็นคาวยิ่งนัก โลหิตนั้นบางที่ใส บางที่ปนเปลาตุจประเมหะแลไขขาว แลฤดูนั้นเดินมิได้สะดวก ให้ปวดท้องเป็นกำลัง ให้บริโภคอาหารมิได้ ”

สรรพคุณ แก่โลหิตอันเกิดแต่กองอาโปธาตุ

วิธีการ บดปั้นแห้งไว้ละลาย น้ำมะนาวแทรกพิมเสน ให้กินแก้วพิเศษโลหิต อันบังเกิดแต่กองอาโปธาตุนั้น หายแล

ที่	สมุนไพรมะ	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑.	โกฐเชียง	๒	หวานสุขุม	แก้ไข้ แก้ไอ แก้สะอึก แก้เสียดแทงสองราวข้าง
๒.	โกฐสอ	๒	สุขุมหอม	แก้ไข้ แก้ไข้จับสั่น แก้หืดไอ แก้สะอึก บำรุงหัวใจ แก้เสมหะเป็นพิษ แก้หลอดลมอักเสบ
๓.	โกฐหัวบัว	๒	มันสุขุมหอม	แก้ลมในกองริดสีดวง กระจายลมทั้งปวง ขับลมในลำไส้
๔.	โกฐเขมา	๒	สุขุมหอม	แก้โรคในปากในคอ แก้แผลเน่าเปื่อย แก้เสียดแทงสองราวข้าง แก้หอบหืด
๕.	โกฐจุฬาลัมพา	๒	สุขุมหอมร้อน	แก้ไข้เจ็ดยาง (ใช้ที่มีเม็ดผื่นตามตัว เช่น ไข้หัดสุกใส ดาแดง เป็นต้น) แก้ไข้เพื่อเสมหะ แก้หืด แก้ไอ แก้ไข้จับ เป็นยาแรงประสาทส่วนกลาง เหมือนการบูร ขับลม แก้ตกเลือด ตำพอกแก้ลม แก้ไข้ใน แก้ปวดเมื่อยรูมาติก แก้บิด แก้ปวดท้องหลังคลอด แก้ระดูมามากเกินไป
๖.	เทียนดำ	๒	เผ็ดขม	ขับเสมหะให้ลงสู่คูถวาร ขับลมในลำไส้ แก้อาเจียน บำรุงโลหิตให้สมบูรณ์
๗.	เทียนแดง	๒	เผ็ดร้อนขมหอม	แก้เสมหะ แก้ลม แก้น้ำดีพิการ แก้ลมเสียดแทงสองราวข้าง แก้คลื่นเหียนอาเจียน ขับน้ำนม แก้ลักปิดลักเปิดพอกโลหิต เอามาแช่น้ำให้พองรับประทานช่วยลดอาหารได้
๘.	เทียนขาว	๒	เผ็ดร้อนขมหอม	แก้ลมและดีพิการ ขับเสมหะ แก้นิว ขับระดูขาว ขับผายลม แก้ท้องขึ้นในเด็ก นำมาสกัดได้น้ำมัน ยี่ห่วย ใช้ทำเครื่องหอม เครื่องดื่มและยาขับลม
๙.	เทียนข้าวเปลือก	๒	หวานเผ็ดหอม	บำรุงกำลัง ขับผายลม แก้เส้นศูนย์กลางท้องพิการ แก้ชีพจรอ่อนหรือพิการ แก้นอนสะดุ้ง (โทษน้ำดี) แก้คลื่น

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑๐.	เทียนตาตั๊กแตน	๒	ขมเผ็ดเล็กน้อย	บำรุงธาตุ ช่วยย่อยอาหาร แก้ท้องอืดเฟ้อในเด็ก ขับลม แก้เสมหะพิการ แก้กำเดา
๑๑.	ลูกจันทน์	๒	ร้อนหอมติดฝาด	บำรุงกำลัง บำรุงธาตุ แก้อาตุพิการ ขับลม แก้ปวดมดลูก แก้ท้องร่วง บำรุงโลหิต
๑๒.	ดอกจันทน์	๒	เผ็ดร้อน	บำรุงโลหิต บำรุงธาตุ ขับลม
๑๓.	ลูกกระวาน	๒	เผ็ดร้อนหอม	ขับเสมหะ ขับโลหิต ขับลม บำรุงธาตุ กระจายเลือดและลมให้ชาน ผสมยาถ่ายป้องกันไม่ให้จุกเสียดและไส้ท้อง นำลูกมาแช่แอลกอฮอล์ได้น้ำยาสีแดง รับประทานบำรุงธาตุ แก้อาตุพิการ อาหารไม่ย่อย ท้องอืดเฟ้อ ระบายอุจจาระธาตุ ใช้ปรุงอาหาร
๑๔.	กานพลู	๒	เผ็ดร้อนปร่า	กระจายเสมหะ แก้เสมหะเหนียว แก้เลือดออกตามไรฟัน แก้หืด ทำอาหารให้งวด แก้ปวดฟัน แก้กามขนาด แก้ปวดท้อง แก้มลม แก้เหน็บชา แก้พิษโลหิต พิษน้ำเหลือง ขับน้ำคาวปลา ทำอุจจาระให้ปกติ ตับกลืนกล้า แก้อาตุทั้ง ๔ พิการ แก้ท้องขึ้น กดลมให้ลงสู่เบื้องต่ำ
๑๕.	มะตูมอ่อน	๒	ฝาดร้อนปร่าขึ้น	แก้อาตุพิการ แก้ท้องเสียแก้บิด แก้โรคกระเพาะอาหาร เจริญอาหาร ขับผายลม บำรุงกำลัง
๑๖.	จันทน์แดง	๔	ขมเย็น	แก้ไออันเกิดจากชางและดี บำรุงหัวใจ แก้เลือดออกตามไรฟัน แก้ไข้เพื่อตีพิการ แก้บาดแผล
๑๗.	จันทน์ขาว	๔	ขมหวาน	บำรุงประสาท บำรุงเนื้อหนังให้สดชื่น แก้อ่อนในกระหายน้ำ แก่ตับปอดและตีพิการ แก้เหงื่อตกหนัก ขับพยาธิ
๑๘.	ชิงแห้ง	๔	หวานเผ็ดร้อน	ขับลม แก้ท้องอืด จุกเสียด แน่นเฟ้อ คลื่นไส้ อาเจียน แก้อหอบไอ ขับเสมหะ แก้บิด เจริญอากาศธาตุ กระตุ้นการบีบตัวของกระเพาะอาหาร และลำไส้
๑๙.	พริกไทย	๘	เผ็ดร้อน	แก้ลมอัมพฤกษ์ แก้ลมลั่นในท้อง บำรุงธาตุ แก้ท้องอืดเฟ้อ แก้เสมหะเพื่อง แก้มูกติด

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๒๐.	ดีปลี	๑๒	เผ็ดร้อนขม	แก้ธาตุพิการธาตุ ๒๐ ประการ แก้ธาตุพิการ แก้ท้องร่วง ขับลมในลำไส้ แก้หืดไอ แก้ลมวิง เวียน แก่ริดสีดวงทวาร แก้คุดทะราด เจริญ อาหาร แก้หลอดลมอักเสบ แก้นอนไม่หลับ แก้โรคลมบ้าหมู ขับน้ำดี ขับระดู ทำให้แห้ง ขับพยาธิ แก้ปวดกล้ามเนื้อ แก้อาการอักเสบ
๒๑.	ไพล	๕๗	ฝาดขื่นเอียน	ขับระดู แก้เหน็บชา แก้ปวดท้อง แก้บิดมูกเลือด ขับลม แก้ท้องเสีย แก้ลำไส้อักเสบ ขับเลือดร้าย แก้มดกิดระดูขาว แก้อาเจียน แก้ปวดฟัน แก้ อาเจียนเป็นโลหิต แก้เด็กเป็นไข้สูง ตัวสั้น ตาเหลือก แก้เคล็ดขัดยอก ข้อเท้าแพลง แก้โรค ผิวหนัง แก้ฝี ทาเคลือบแผล ป้องกันการติดเชื้อ ดูดหนอง สมานแผล แก้ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ เป็นยาชาเฉพาะที่

๕. กลุ่มยาระบบไหลเวียนโลหิต ระบบประสาท สมอง

แก้ไขเพื่ออากาศธาตุ

สรรพคุณ ปวดศีรษะ ร้อนกระบอกตา ให้ท้องขึ้นและเจ็บกระดูกทุกข้อ

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑.	พริกหอม	๑	ร้อน	ขับลมในลำไส้ ขับปัสสาวะ บำรุงธาตุ ถอนพิษฟกบวม แก้หนองใน
๒.	พริกหาง	๑	เผ็ดร้อนเล็กน้อย	ขับปัสสาวะ บำรุงธาตุ ถอนพิษฟกบวม แก้หนองใน ขับลมในลำไส้ ทำให้หนาวเรอ
๓.	จันทน์แดง	๑	ขมเย็น	แก้ไออันเกิดจากชางและดี บำรุงหัวใจ แก้เลือดออกตามไรฟัน แก้ไข้เพื่อตีพิการ แก้บาดแผล
๔.	จันทน์ขาว	๑	ขมหวาน	บำรุงประสาท บำรุงเนื้อหนังให้สดชื่น แก้ร้อนในกระหายน้ำ แก้ตับปอดและตีพิการ แก้เหงื่อตกหนัก ขับพยาธิ
๕.	ลูกพิลังกาสา	๑	ร้อนผาดสุขุม	แก้ไข้ท้องเสีย แก้ลมพิษ แก้ธาตุพิการ แก้ชางขโมย
๖.	ลูกกระวาน	เท่า ยาทั้ง หลาย	เผ็ดร้อนหอม	ขับเสมหะ ขับโลหิต ขับลม บำรุงธาตุ กระจายเลือดและลมให้ชานผสมยาถ่าย ป้องกันไม่ให้จุกเสียดและไข้ท้อง นำลูกมาแช่แอลกอฮอล์ได้น้ำยาสีแดง รับประทานบำรุงธาตุ แก้ธาตุพิการ อาหารไม่ย่อย ท้องอืดเพื่อ ระบายอุจจาระธาตุ ใช้ปรุงอาหาร

แก้ป्लीธาตุกำเริบ

(จากคัมภีร์สรรพคุณยาไทย ของ คล้อย ทรงบัณฑิตย์ หน้า ๑๔๖)

สรรพคุณ แก้ป्लीธาตุกำเริบ แก้ลมจับหัวใจให้คลุ้มคลั่ง

วิธีการทำ บดเป็นผง ละลายน้ำขิง

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑.	สมอพิเภก	๑	เปรี้ยวฝาดหวาน	แก้เสมหะจุกคอ ทำให้ชุ่มคอ แก้โรคตา แก้ธาตุกำเริบ บำรุงธาตุ แก้ไข้ แก้ริดสีดวง
๒.	สมอไทย	๑	ฝาดเปรี้ยวขม	แก้ไข้เพื่อเสมหะ แก้โลหิตในอุทร แก้น้ำดี ถ่ายอุจจาระ รู้ถ่ายรู้ปิดเอง แก้ลมป่วง แก้พิษร้อนภายใน แก้ลมจุกเสียด ถ่ายพิษไข้ คุมธาตุ แก้ไอเจ็บคอ ขับน้ำเหลืองเสีย แก้เสมหะเป็นพิษ แก้ดีพลุ่ง แก้อาเจียน บำรุงร่างกาย แก้นอนสะดุ้งผวา ตองกับน้ำมูตรโค ต้มแก้ปวดเมื่อยตามร่างกายตามข้อ แก้อ่อนเพลีย บดเป็นผงโรยแผลเรื้อรัง
๓.	มะขามป้อม	๑	เปรี้ยวฝาดขมเผ็ด	แก้ไข้เจือลม แก้ไอ แก้เสมหะ ทำให้ชุ่มคอ ลดไข้ ขับปัสสาวะ ระบายท้อง บำรุงหัวใจ ฟอกโลหิต แก้ลม แก้ลักปิดลักเปิด มีวิตามินซีมากกว่าน้ำส้มคั้นถึง ๒๐ เท่า
๔.	จันทน์แดง	๑	ขมเย็น	แก้ไออันเกิดจากชางและดี บำรุงหัวใจ แก้เลือดออกตามไรฟัน แก้ไข้เพื่อตีพิการ แก้บาดแผล
๕.	จันทน์ขาว	๑	ขมหวาน	บำรุงประสาท บำรุงเนื้อหนังให้สดชื่น แก้อ่อนในกระหายน้ำ แก่ตับปอดและตีพิการ แก้เหงื่อตกหนัก ขับพยาธิ
๖.	รากหนดี (ตองแตก)	๑	เพื่อนร้อนขม	ถ่ายลมถ่ายเสมหะเป็นพิษ ไม่ใช่ท้อง ใช้ในรายที่ถ่ายด้วยยาตำไมได้ แก้บวมน้ำ แก้ดีชาน แก้มีมอักเสบ แก้โลหิตจาง
๗.	ผลพิลังกาสา	๑	ร้อนฝาดสุขุม	แก้ไข้ท้องเสีย แก้ลมพิษ แก้ธาตุพิการ แก้ชางขโมย
๘.	บุณฑาค	๑	หอมเย็นขมเล็กน้อย	บำรุงดวงจิตให้เข้มขึ้น แก้อ่อนใน กระสับกระส่าย แก้ลมกองละเอียด วิงเวียน หน้ามืด ตาลาย ใจสั่นหวิว ชุกำลัง บำรุงโลหิต แก้กลิ่นสาบสาบในร่างกาย

จันทน์จุฬา

(คัมภีร์สรรพคุณยาไทย ของ อ.คล้อย ทรงบัณฑิตย์ หน้า ๑๕๑)

สรรพคุณ แก้ลมอันมิได้เสมอเป็นปกติ กระทำให้ร้อนให้เย็น เป็นเหงื่อไหลออกมา หายแล**วิธีรับประทาน** บดเป็นผงละลายน้ำดอกไม้ น้ำจันทน์ขาว น้ำร้อนกิน

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑.	โกฐจุฬาลัมพา	๒	สุขุมหอมร้อน	แก้ไข้เจ็ลียง (ไข้ที่มีเม็ดผื่นตามตัว เช่น ไข้หัด สุกใส ดำแดง เป็นต้น) แก้ไข้เพื่อเสมหะ แก้หืด แก้ไอ แก้ไข้จับ เป็นยาแรงประสาทส่วนกลาง เหมือนการบูร ขับลม แก้ตักเลือด ตำพอกแก้ลม แก้ไข้ใน แก้ปวดเมื่อยรูมาติก แก้บิด แก้ปวดท้อง หลังคลอด แก้ระดูมามากเกินไป
๒.	ขอนดอก	๑	จืดหอม	แก้ลม บำรุงหัวใจ บำรุงตับปอด บำรุงทารกใน ครรภ์ ทำหัวใจให้ชุ่มชื้น
๓.	ขิงสด	๑	หวานเผ็ดร้อน	ขับลม แก้ท้องอืด จุกเสียด แน่นเฟ้อ คลื่นไส้ อาเจียน แก้หอบไอ ขับเสมหะ แก้บิด เจริญ อากาศธาตุ กระตุ้นการบีบตัวของกระเพาะอาหาร และลำไส้

หมายเหตุ ใช้น้ำจันทน์ขาว (๑/๒ ส่วน) เป็นกระสายยา**จันทน์ขาว** รส ขมหวาน**สรรพคุณ** บำรุงประสาท บำรุงเนื้อหนังให้สดชื่น แก้ร้อนในกระหายน้ำ แก้ตับปอดและตีพิการ แก้เหงื่อ
ตกหนัก ขับพยาธิ

จิตรารมณ

(ตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ คัมภีร์ชวดาร หน้า ๕๔๖)

สรรพคุณ แก้ลมหทัยวัตถุ แก้ลมสวิงสวาย แก้ดวงจิตระส่ำระสาย แก้ลมวิงเวียน ลมตรีโทษเกิดในหทัย
ทำให้จิตชุ่มมัวทำให้ร้อนในอก ร้อนในท้อง สันหลังหายแล

วิธีการ บดป่นแห้งด้วยน้ำดอกไม้มเทศ ละลายน้ำร้อน น้ำผึ้ง น้ำส้มซ่าหรือสุรากินให้แทรกน้ำตาลกรวด

ที่	สมุนไพรม	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑.	สมอพิเภก	๒ สลึง	เปรี้ยวฝาดหวาน	แก้เสมหะจุกคอ ทำให้ชุ่มคอ แก้โรคตา แก้ธาตุ กำเริบ บำรุงธาตุ แก้ไข้ แก้ริดสีดวง
๒.	สมอไทย	๒ สลึง	ฝาดเปรี้ยวขม	แก้ไข้เพื่อเสมหะ แก้โลหิตในอุทร แก่น้ำดี ถ่าย อุจจาระ รู้ถ่ายรู้ปิดเอง แก้ลมป่วน แก้พิษร้อน ภายใน แก้ลมจุกเสียด ถ่ายพิษไข้ คุมธาตุ แก้ไอ เจ็บคอ ขับน้ำเหลืองเสีย แก้เสมหะเป็นพิษ แก้ดี พลุ่ง แก้อาเจียน บำรุงร่างกาย แก้นอนสะดุ้งผวา ดองกับน้ำมูตรโค ต้มแก้ปวดเมื่อยตามร่างกาย ตามข้อ แก้อ่อนเพลีย บดเป็นผงโรยแผลเรื้อรัง
๓.	มะขามป้อม	๒ สลึง	เปรี้ยวฝาดขมเผ็ด	แก้ไข้เจือลม แก้ไอ แก้เสมหะ ทำให้ชุ่มคอ ลดไข้ ขับปัสสาวะ ระบายท้อง บำรุงหัวใจ พอกโลหิต แก้ลม แก้ลักปิดลักเปิด มีวิตามินซีมากกว่าน้ำส้ม คั้นถึง 20 เท่า
๔.	เปลือกส้มซ่า	๑ สลึง	ปร่าหอม	ใช้ทำยาหอมแก้ลมวิงเวียน หน้ามืดตาลาย แก้ท้องขึ้น อืดเฟ้อ
๕.	เปลือกส้มเกลี้ยง	๑ สลึง	ปร่าหอม	ปรุงเป็นยาหอม แก้ลมวิงเวียน หน้ามืดตาลาย แก้ลมจุกเสียด แน่นเฟ้อ
๖.	เปลือกส้มแก้ว	๑ สลึง	ร้อนสุขุมหอม	ปรุงเป็นยาหอม แก้ลม บำรุงหัวใจ แก้ลมกอง ละเอียด
๗.	เปลือกส้มจุก	๑ สลึง	ร้อนสุขุมหอม	ปรุงเป็นยาหอม แก้ลม บำรุงหัวใจ แก้ลมกอง ละเอียด
๘.	เปลือกส้มเขียวหวาน	๑ สลึง	ร้อนสุขุมหอม	ปรุงเป็นยาหอม แก้ลม บำรุงหัวใจ แก้ลมกอง ละเอียด
๙.	เปลือกส้มเหม็น	๑ สลึง	ร้อนสุขุมหอม	ปรุงเป็นยาหอม แก้ลม บำรุงหัวใจ แก้ลมกอง ละเอียด
๑๐.	เปลือกส้มมะแป้น	๑ สลึง	ร้อนสุขุมหอม	ปรุงเป็นยาหอม แก้ลม บำรุงหัวใจ แก้ลมกอง ละเอียด

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑๑.	เปลือกส้มตรังگانู	๑ สลึง	ร้อนสุขุมหอม	ปรุงเป็นยาหอม แก้ลม บำรุงหัวใจ แก้ลมกอง ละเอียด
๑๒.	กฤษณา	๑ บาท	หอมสุขุม	บำรุงโลหิต แก้ตับปอดพิการ แก้ไข้เพื่อเสมหะ และลม แก้ลมวิงเวียน บำรุงโลหิตในหัวใจ ทำให้ หัวใจชุ่มชื้น แก้ปวดข้อ ต้มดื่มแก้ร้อนในกระหาย น้ำ ใช้ปรุงเป็นยาบำรุงและรักษาโรคหัวใจ แก้ลม กองละเอียด
๑๓.	กระลำพัก	๑ บาท	หอมสุขุม (ขมหอม)	แก้ไข้ ขับลม บำรุงหัวใจ บำรุงครรภ์รักษา
๑๔.	ขอนดอก	๑ บาท	จี๊ดหอม	แก้ลม บำรุงหัวใจ บำรุงตับปอด บำรุงทารกใน ครรภ์ ทำหัวใจให้ชุ่มชื้น
๑๕.	เปลือกชะลูด	๓ สลึง	หอมเย็น	ขับผายลม แก้ปวดในท้อง บำรุงกำลัง แก้ปวดมวนท้อง บำรุงหัวใจ บำรุงครรภ์
๑๖.	อบเชย	๑ บาท	เผ็ดหวาน	แก้ลมอัมพาตฤกษ์ ปลุกธาตุอันดับให้เจริญ แก้ไข้ สันนิบาต แก้อ่อนเพลีย ขับผายลม
๑๗.	ชะเอมไทย	๖ สลึง	หวาน	แก้โรคในคอ แก้ลม แก้เลือดออกตามไรฟัน บำรุง ธาตุ บำรุงกำลัง บำรุงกล้ามเนื้อให้เจริญ ขับเสมหะ แก้ น้ำลายเหนียว
๑๘.	ชะเอมเทศ	๖ สลึง	หวานขมชุ่ม	แก้ น้ำลายเหนียว แก้เสมหะเป็นพิษ (ไอ) ทำเสมหะ ให้งวด ทำให้ชุ่มคอ บำรุงปอด แก้พิษ คั่วแล้ว แก้เบื่ออาหาร แก้ปวดท้อง แก้อ่อนเพลีย แก้ไข้ แก้ไอ สงบประสาท แก้ดีและโลหิต บำรุงกล้ามเนื้อ เนื้อให้เจริญ
๑๙.	ดอกพิกุล	3 สลึง	หอมสุขุม	แก้ลม บำรุงโลหิต
๒๐.	ดอกบุษนาค	2 สลึง	หอมเย็นขมเล็กน้อย	บำรุงดวงจิตให้เข้มขึ้น แก้อ่อนใน กระสับ กระส่าย แก้ลมกองละเอียด วิงเวียน หน้ามืด ตาลาย ใจสั่นหวิว ชูกำลัง บำรุงโลหิต แก้กลิ่น สาบสงในร่างกาย
๒๑.	ดอกสารภี	๑ บาท	ขมหอมเย็น	แก้โลหิตพิการ แก้ไข้มีพิษร้อน เจริญอาหาร บำรุงหัวใจ ชูกำลัง
๒๒.	ลูกจันทน์	๑ เพ็อง	ร้อนหอมติดฝาด	บำรุงกำลัง บำรุงธาตุ แก้อาตุพิการ ขับลม แก้ปวดมดลูก แก้อ่อนร่วง บำรุงโลหิต
๒๓.	ดอกจันทน์	๑ เพ็อง	เผ็ดร้อน	บำรุงโลหิต บำรุงธาตุ ขับลม

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๒๔.	เทียนดำ	๑ เพ็อง	เผ็ดขม	ขับเสมหะให้ลงสู่คูถวาร ขับลมในลำไส้ แก้อาเจียน บำรุงโลหิตให้สมบูรณ์
๒๕.	เทียนแดง	๑ เพ็อง	เผ็ดร้อนขมหอม	แก้เสมหะ แก้ลม แก้น้ำดีพิการ แก้ลมเสียดแทง สองราวข้าง แก้ก้อนเหียนอาเจียน ขับน้ำนม แก่ลักปิดลักเปิดพอกโลหิต เอามาแช่น้ำให้พอง รับประทานช่วยลดอาหารได้
๒๖.	เทียนขาว	๑ เพ็อง	เผ็ดร้อนขมหอม	แก้ลมและดีพิการ ขับเสมหะ แก่นิว ขับระดูขาว ขับผายลม แก่ท้องขึ้นในเด็ก นำมาสกัดได้น้ำมัน ยีหว่า ใช้ทำเครื่องหอม เครื่องดื่มและยาขับลม
๒๗.	เทียนข้าวเปลือก	๑ เพ็อง	หวานเผ็ดหอม	บำรุงกำลัง ขับผายลม แก้เส้นศูนย์กลางท้อง พิการ แก้ชีพจรอ่อนหรือพิการ แก่นอนสะดุ้ง (โทษน้ำดี) แก่คั่ง
๒๘.	เทียนตาตุ๊กแตน	๑ เพ็อง	ขมเผ็ดเล็กน้อย	บำรุงธาตุ ช่วยย่อยอาหาร แก่ท้องอืดเฟ้อในเด็ก ขับลม แก้เสมหะพิการ แก่กำเดา
๒๙.	โกฐสอ	๑ บาท	สุขุมหอม	แก้ไข้ แก้ไข้จับสั่น แก้หืดไอ แก้สะอึก บำรุงหัวใจ แก้เสมหะเป็นพิษ แก้หลอดลมอักเสบ
๓๐.	โกฐพุงปลา	๒ สลึง	ฝาด	แก้โรคอุจจาระธาตุ ลงแดง อติสาร แก้บิดมูกเลือด
๓๑.	เปราะหอม	๖ สลึง	เผ็ดขม	แก้โลหิตซึ่งเจือด้วยลมพิษ สุมศีระชะเด็ก แก้หวัด คัดจมูก ขับลมในลำไส้ แก้เสมหะ เจริญไฟธาตุ แก้ลงท้อง
๓๒.	พริกไทยล่อน	๑ บาท	เผ็ดร้อน	แก้ลมอัมพฤกษ์ แก้ลมลั่นในท้อง บำรุงธาตุ แก่ท้องอืดเฟ้อ แก้เสมหะเพ็อง แก่มุตกิด
๓๓.	จันทน์แดง	๓ สลึง ๑ เพ็อง	ขมเย็น	แก้ไออันเกิดจากชางและดี บำรุงหัวใจ แก้เลือด ออกตามไรฟัน แก้ไข้เพื่อดีพิการ แก้บาดแผล
๓๔.	จันทน์ขาว	๓ สลึง ๑ เพ็อง	ขมหวาน	บำรุงประสาท บำรุงเนื้อหนังให้สดชื่น แก่ร้อน ในกระหายน้ำ แก่ดับปอดและดีพิการ แก่เหงื่อ ตกหนัก ขับพยาธิ
๓๕.	ชะมดเชียง	๑ บาท	หอมร้อนเผ็ดขมเล็กน้อย (หอมสุขุม)	แก้โรคตา แก้ลมโลหิตและกำเดา แก้โรคเส้นประสาท แก้ลมชัก หอบหืด ปอดบวม หลอดลมอักเสบ บำรุงหัวใจ แก้อาการปวดหัวใจ แก้ปวดท้องอย่างรุนแรง แก่อักเสบฟกช้ำ (มีฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรียได้หลายชนิด) กระตุ้นการทำงานของประสาทส่วนกลาง แก้เป็นลมหมดสติได้ดี กระตุ้นการหายใจ กระตุ้นการไหลเวียนของเลือด ทำให้ความดันเลือดเพิ่ม แต่ไม่ทำให้สูงเกินปกติ กระตุ้นให้มดลูกบีบตัว ทาแก้อักเสบ แก้ปวด

ที่	สมุนไพรม	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๓๖.	การบูร	๑ บาท	ร้อนปร่าเมา	บำรุงธาตุ ทำให้อาหารงวด ขับเสมหะและลม แก้ธาตุพิการ แน่นจุกเสียด ปวดท้อง ขับลมในลำไส้ แก้ไอ แก้เลือดลม ชูกำลัง แก้คัน แก้โรคตา ขับลมให้ผาย กระจายลม บำรุงกำหนัด ขับเหงื่อ แก้ปวดตามเส้น เกลือหนีผี แก้เคล็ดขัดยอกบวม แก้กระดูกแก้ปวดข้อ แก้ปวดเส้นประสาท แก้อรอยผิวน้ำแตก แก้พิษแมลงสัตว์กัดต่อย เป็นยาชาเฉพาะที่ แก้โรคผิวหนังเรื้อรัง ขับน้ำเหลือง บำรุงหัวใจ ใช้ปรุงกลิ่นรสในยาอื่น ไส่ยุ่งและแมลง
๓๗.	พิมเสน	๗ สลึง	หอมเย็น	แก้ลมวิงเวียนหน้ามืด หัวใจอ่อน บำรุงหัวใจ ทำให้ชุ่มชื้น ทำให้เรอ ขับผายลม แก้จุกเสียด แน่นเฟื้อ แก้ปวดท้อง แก้บาดแผลสด แผลเรื้อรัง แผลกามโรค แผลเนื้อร้าย
๓๘.	ลูกสะเดาอ่อน	๔ บาท	ขมปร่า	แก้ลมท้าววาระ ลมสัตว์ถะวาระ เจริญอาหาร ฆ่าพยาธิ แก้อริดสีดวง แก้ปัสสาวะพิการ
๓๙.	กระเจาะตะนาว	๑ บาท	ขม	แก้ไข้ ขับผายลม บำรุงดวงจิตให้เข้มขึ้น
๔๐.	ดอกมะลิ (สด)	เท่า ยาทั้ง หลาย	หอมเย็นขม	บำรุงหัวใจ ดับพิษร้อน ทำให้จิตใจชุ่มชื้น บำรุงครรภ์ แก้ไข้ แก้ร้อนในกระหายน้ำ แก้เจ็บตา

ชีรณคศิกร

(ตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ คัมภีร์โรคนิทาน หน้า ๕๗๕)

สรรพคุณ แก้วาโยธาตูปิการต่าง ๆ

วิธีการ บดเป็นผง ละลายน้ำร้อน

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑.	ดีปลี	๑	เผ็ดร้อนขม	แก้ธาตุพิการธาตุ ๒๐ ประการ แก้ธาตุคินพิการ แก้ท้องร่วง ขับลมในลำไส้ แก้หืดไอ แก้ลมวิงเวียน แก่ริดสีดวงทวาร แก้คุดทะราด เจริญอาหาร แก้หลอดลมอักเสบ แก่นอนไม่หลับ แก่โรคลมบ้าหมู ขับน้ำดี ขับระดู ทำให้แห้ง ขับพยาธิ แก้ปวดกล้ามเนื้อ แก้อาการอักเสบ
๒.	รากเผือกหอม	๑	หอม	ทำดวงจิตให้ชุ่มชื้น ขับลมในลำไส้ ทำให้หาวเรอ แก้ปวดท้อง จุกเสียดแน่นอืด แก้ไข้เพื่อลม ขับปัสสาวะ
๓.	พริกไทย	๑	เผ็ดร้อน	แก้ลมอัมพฤกษ์ แก้ลมลั่นในท้อง บำรุงธาตุ แก้ท้องอืดเฟ้อ แก้เสมหะเพ็อง แก้มตุกิด
๔.	เปราะหอม	๑	เผ็ดขม	แก้โลหิตซึ่งเจือด้วยลมพิษ สุมศีระษะเด็ก แก้หวัด คัดจมูก ขับลมในลำไส้ แก้เสมหะ เจริญไฟธาตุ แก้ท้อง
๕.	ว่านน้ำ	๑	หอมร้อน	แก้บิด แก้ปวดท้อง แก้ท้องอืดเฟ้อ แน่นจุกเสียด ขับลมในกระเพาะและลำไส้ ขับเสมหะ แก้ไอ ระงับประสาท แก้ตื่นเต้น ขี้ลี้ม แก้ซึก แก้ปวดตามข้อ แก้อาการสะลิมสะลือ แก้แผลมีหนอง ขับพยาธิ แก้ปวดฟัน เลือดออกตามไรฟัน ต้มชะล้าง แก้คันตามซอกขาและก้น ผนกับสุราทาหน้าอกเด็ก แก้ปอดและหลอดลมอักเสบ ต้มดื่มหรือเคี้ยว แก้หวัด แก้หลอดลมอักเสบ อมแก้ไอ รับประทานแก้หอบหืด บำรุงหัวใจ เผาให้เป็นถ่านรับประทานแก้พิษสลด
๖.	แห้วหมู	๑	เผ็ดหอมปร่า	บำรุงหัวใจ ขับเหงื่อ ขับปัสสาวะ ขับลมในลำไส้ แก้ปวดท้อง อืดเฟ้อ บำรุงกำลัง บำรุงธาตุ บำรุงทารกในครรภ์ เป็นยาอายุวัฒนะ แก้ไข้ ลดความดันเลือด ลดการอักเสบ แก้บิด ท้องเสีย แก้อาเจียน แก้ตับอักเสบ และยับยั้งการเติบโตของเชื้อ มาลาเรียชนิดฟัลซิฟรัม

ที่	สมุนไพรม	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๗.	รากกระเทียม	เท่า ยาทั้ง หลาย	ร้อนฉุน	แก้ไอ แก้โรคผิวหนัง กลากเคลื่อน แผลเนื้อร้าย บำรุงธาตุ ขับโลหิตระดู แก้โรคประสาท แก้ปวดหู แก้กหูื้อ ระบายพิษไข้ แก่ริดสีดวงอก ขับพยาธิ ในท้อง แก้โรคในปากคอก แก่หืด แก่อัมพาต แก่ลมเข้าข้อ แก่จุกเสียดแน่นเฟื้อ แก่ขัดปัสสาวะ บำรุงปอด แก่ปอดพิการ แก่เสมหะ แก่น้ำลายเหนียว แก่เลือดออกตามไรฟัน แก่ฟกบวม แก่สะอึก อมบัวนปากฆ่าเชื้อโรคในปาก ขจัดไขมันที่อุดตันในหลอดเลือด ลดความดันโลหิต

แดงลีเสน

(หนังสือแพทย์ศาสตร์สังเขป เล่ม ๑ โดย พระยาพิศณุประสาทเวช หน้า ๔๙)

สรรพคุณ แก้อาโรธธาตุหย่อน แก่ชักหอบ น้ำดอกไม้
 แก่ลม น้ำขิง
 แก่ราก น้ำลูกยอกับลูกผักชีต้มแทรกพิมเสน
 แก่ลมจุกเสียดแน่นหน้าอก น้ำกระเทียมต้มหรือน้ำขิงต้ม
 แก่โลหิตแห้งร้าง น้ำเทียนดำ ต้มกินหาย

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑.	โกฐเชียง	๑ บาท	หวานสุขุม	แก้ไข้ แก้ไอ แก้สะอึก แก้เสียดแทงสองราวข้าง
๒.	โกฐสอ	๑ บาท	สุขุมหอม	แก้ไข้ แก้ไข้จับสั่น แก้หืดไอ แก้สะอึก บำรุงหัวใจ แก้เสมหะเป็นพิษ แก้หลอดลมอักเสบ
๓.	โกฐหัวบัว	๑ บาท	มันสุขุมหอม	แก้ลมในกองริดสีดวง กระจายลมทั้งปวง ขับลม ในลำไส้
๔.	โกฐเขมา	๑ บาท	สุขุมหอม	แก้โรคในปากในคอ แก้แผลเน่าเปื่อย แก้เสียด แทงสองราวข้าง แก้หอบหืด
๕.	โกฐจุฬาลัมพา	๑ บาท	สุขุมหอมร้อน	แก้ไข้เจสียง (ไข้ที่มีเม็ดผื่นตามตัว เช่น ไข้หัด สุกใส ดำแดง เป็นต้น) แก้ไข้เพื่อเสมหะ แก้หืด แก้ไอ แก้ไข้จับ เป็นยาแรงประสาทส่วนกลาง เหมือนการบูร ขับลม แก้ตกเลือด ตำพอกแก้ลม แก้ไข้ใน แก้ปวดเมื่อยรูมาติก แก้บิด แก้ปวดท้อง หลังคลอด แก่ระดูมามากเกินไป
๖.	เทียนดำ	๑ บาท	เผ็ดขม	ขับเสมหะให้ลงสู่คูถวาร ขับลมในลำไส้ แก้ไอเจียน บำรุงโลหิตให้สมบูรณ์
๗.	เทียนแดง	๑ บาท	เผ็ดร้อนขมหอม	แก้เสมหะ แก้ลม แก่น้ำดีพิการ แก้ลมเสียดแทง สองราวข้าง แก่คลื่นเหียนอาเจียน ขับน้ำนม แก้ลักปิดลักเปิดฟอกโลหิต เอามาแช่น้ำให้พอง รับประทานช่วยลดอาหารได้
๘.	เทียนขาว	๑ บาท	เผ็ดร้อนขมหอม	แก้ลมและดีพิการ ขับเสมหะ แก่นิว ขับระดูขาว ขับผายลม แก่ท้องขึ้นในเด็ก นำมาสกัดได้น้ำมัน ยี่หระ ใช้ทำเครื่องหอม เครื่องตีและยาขับลม
๙.	เทียนข้าวเปลือก	๑ บาท	หวานเผ็ดหอม	บำรุงกำลัง ขับผายลม แก้เส้นศูนย์กลางท้อง พิการ แก้ชีพจรอ่อนหรือพิการ แก่นอนสะดุ้ง (โทษน้ำดี) แก่คลั่ง
๑๐.	เทียนตาตั๊กแตน	๑ บาท	ขมเผ็ดเล็กน้อย	บำรุงธาตุ ช่วยย่อยอาหาร แก่ท้องอืดเฟ้อในเด็ก ขับลม แก้เสมหะพิการ แก่กำเดา

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑๑.	ลูกจันทน์	๑ บาท	ร้อนหอมติดฝาด	บำรุงกำลัง บำรุงธาตุ แก้อาการพิการ ขับลม แก้ปวดมดลูก แก้ท้องร่วง บำรุงโลหิต
๑๒.	ดอกจันทน์	๑ บาท	เผ็ดร้อน	บำรุงโลหิต บำรุงธาตุ ขับลม
๑๓.	ลูกกระวาน	๑ บาท	เผ็ดร้อนหอม	ขับเสมหะ ขับโลหิต ขับลม บำรุงธาตุ กระจายเลือดและลมให้ชานผสมยาถ่าย ป้องกันไม่ให้จุกเสียดและไส้ท้อง นำลูกมาแช่แอลกอฮอล์ได้น้ำยาสีแดง รับประทานบำรุงธาตุ แก้อาการพิการ อาหารไม่ย่อย ท้องอืดเพื่อ ระบายอุจจาระธาตุ ใช้ปรุงอาหาร
๑๔.	กานพลู	๑ บาท	เผ็ดร้อนปร่า	กระจายเสมหะ แก้เสมหะเหนียว แก้เลือดออกตามไรฟัน แก้หืด ทำอาหารให้ขจัด แก้ปวดฟัน แก้รำมะนาด แก้ปวดท้อง แก้ลม แก้เหน็บชา แก้พิษโลหิต พิษน้ำเหลือง ขับน้ำคาวปลา ทำอุจจาระให้ปกติ ดับกลิ่นกล่ำ แก้อาการที่ ๔ พิการ แก้ท้องขึ้น กดลมให้ลงสู่เบื้องต่ำ
๑๕.	อบเชย	๑ บาท	เผ็ดหวาน	แก้ลมอัมพาตพิษพิษ ปลุกธาตุอันดับให้เจริญ แก้ใช้สันนิบาต แก้อ่อนเพลีย ขับผายลม
๑๖.	สมุลแว้ง	๑ บาท	หอมร้อนปร่า	แก้ลมวิงเวียน ใจสั่น แก้พิษหวัด แก้กำเดา ขับลมในลำไส้ แก้อาการพิการ
๑๗.	เปราะหอม	๑ บาท	เผ็ดขม	แก้โลหิตซึ่งเจือด้วยลมพิษ สุมศีรชะเด็ก แก้หวัด คัดจมูก ขับลมในลำไส้ แก้เสมหะ เจริญไฟธาตุ แก้ท้อง
๑๘.	หัวดองดึง	๑ บาท	ร้อนเมา	แก้โรคเรื้อน คุตทะราด แก้โรคปวดข้อ (gout) แก้กามโรค แก้พิษแมลงสัตว์กัดต่อย ขับผายลม เป็นยาอันตราย จะต้องใช้ในปริมาณน้อย ถ้าเกินขนาดอาจเกิดพิษได้
๑๙.	เจตมูลเพลิง	๑ บาท	ร้อน	บำรุงธาตุ บำรุงโลหิต ขับลมในกระเพาะอาหาร และลำไส้ ขับโลหิตระดู แก้อาการพิการ เกลือหนีไฟ ให้ความอบอุ่นแก่ร่างกาย กระจายเลือดลม มีฤทธิ์บีบมดลูกทำให้แห้งได้ ทาแก้โรคผิวหนัง
๒๐.	เจตพังคี	๑ บาท	ขมร้อนขึ้น	แก้อาการพิการ จุกเสียดแน่นเพื่อ ปวดท้อง ขับผายลม ทำให้เรอ แก้ท้องร่วง เจริญอาหาร ขับลมในลำไส้ แก้มูกเลือด ผนกับน้ำปูนใสและมหาหิงคุ์ ทาท้องเด็กแก้ท้องขึ้นอืดเพื่อ

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๒๑.	พริกไทย	๑ บาท	เผ็ดร้อน	แก้ลมอัมพฤกษ์ แก้ลมลั่นในท้อง บำรุงธาตุ แก้ท้องอืดเฟ้อ แก้เสมหะเพ็อง แก้มูกติด
๒๒.	พริกหอม	๑ บาท	ร้อน	ขับลมในลำไส้ ขับปัสสาวะ บำรุงธาตุ ถอนพิษ ฟกบวม แก้หนองใน
๒๓.	พริกหาง	๑ บาท	เผ็ดร้อนเล็กน้อย	ขับปัสสาวะ บำรุงธาตุ ถอนพิษฟกบวม แก้หนองใน ขับลมในลำไส้ ทำให้หาวเรอ
๒๔.	ขิงแห้ง	๑ บาท	หวานเผ็ดร้อน	ขับลม แก้ท้องอืด จุกเสียด แน่นเฟ้อ คลื่นไส้ อาเจียน แก้หอบไอ ขับเสมหะ แก้บิด เจริญ อากาศธาตุ กระตุ้นการบีบตัวของกระเพาะอาหาร และลำไส้
๒๕.	สั๊กซี่	๒ บาท	ร้อนผาดเมา	บำรุงธาตุ แก่รัตตะปิดตะโรค แก้ไข้พิษ แก้อุจจาระธาตุพิการ แก้เลือดออกตามไรฟัน แก้คุดทะราด ขับเสมหะ แก้ไข้พิษ บำรุงโลหิต กลุ่มเสมหะโลหิตและอาจมน แก้อาเจียน
๒๖.	ฝางเสน	๑ ตำลึง	ขมฝาด	บำรุงโลหิต แก้ปวดพิการ แก่ร้อนในกระหาย น้ำ แก้ท้องร่วง ธาตุพิการ แก้โลหิตออกทางทวาร หนัก แก้เสมหะ กำเดา
๒๗.	ดอกคำไทย	๑ ตำลึง	หวานสุขุม	บำรุงโลหิตและน้ำเหลืองให้เป็นปกติ แก้เสบร้อน คันตามผิวหนัง บำรุงโลหิตระดู ขับระดู แก้โรค โลหิตจาง แก้บิด แก้ไตพิการ แก่ตีพิการ แก้พิษ บำรุงประสาท บำรุงหัวใจ
๒๘.	ลูกผักชีล้อม	๒ ตำลึง ๑ บาท	หอมร้อน	ขับลมในลำไส้ ทำให้ผายเรอ แก่ธาตุพิการ แก้หอบ บำรุงปอด แก้ไอ แก้ลมทำให้สะอึก แก้ลมวิงเวียน แก้อาเจียน

ตรีวาสังข์

(ตำราแพทยศาสตร์สงเคราะห์ คัมภีร์โรคนิตาน หน้า ๕๗๖)

สรรพคุณ แก้ปถวีธาตุ ๒ ประการ คือ สมองกระดูก ม้าม พิการ บดเป็นผง ละลายน้ำผึ้ง

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑.	กระเทียม	๑	ร้อนฉุน	แก้ไอ แก้โรคผิวหนัง กลากเกลื่อน แผลเนื้อร้าย บำรุงธาตุ ขับโลหิตระดู แก้โรคประสาท แก้ปวดหู แก้หูอักเสบ ระบายพิษไข้ แก่ริดสีดวงทวาร ขับพยาธิในท้อง แก้โรคในปากคอก แก้หืด แก้อัมพาต แก้ลมเข้าข้อ แก้จุกเสียดแน่นเฟ้อ แก้ขัดปัสสาวะ บำรุงปอด แก้ปอดพิการ แก้เสมหะ แก่น้ำลายเหนียว แก้เลือดออกตามไรฟัน แก้ฟกบวม แก้สะอึก อมบัวปากฆ่าเชื้อโรคในปาก ขจัดไขมันที่อุดตันในหลอดเลือด ลดความดันโลหิต
๒.	ใบคนที่สอ	๑	ร้อนสุขุมหอม	บำรุงน้ำดี ขับลม แก้หืดไอ ฆ่าแม่พยาธิ แก้สาบสาบในร่างกาย แก่ริดสีดวงทวาร แก้เสมหะจุกคอก แก้ลำไส้พิการ แก้ปวดตามกล้ามเนื้อตามข้อ ขับเหงื่อ
๓.	ใบสะเดา	๑	ขม	บำรุงธาตุ ช่วยย่อยอาหาร ฆ่าแมลงศัตรูพืช
๔.	เปลือกต้นตีนเป็ด	๑	ขมเย็น	แก้ไข้เพื่อตีพิการ สมานลำไส้ แก้บิดท้องเสีย เรื้อรัง ขับพยาธิ แก้ไข้หวัด แก้หลอดลมอักเสบ
๕.	ดีปลี	๒	เผ็ดร้อนขม	แก้ธาตุปถวีธาตุ ๒๐ ประการ แก้ธาตุพิการ แก้ท้องร่วง ขับลมในลำไส้ แก้หืดไอ แก้ลมวิงเวียน แก่ริดสีดวงทวาร แก้คุดทะราด เจริญอาหาร แก้หลอดลมอักเสบ แก่นอนไม่หลับ แก้โรคลมบ้าหมู ขับน้ำดี ขับระดู ทำให้แห้ง ขับพยาธิ แก้ปวดกล้ามเนื้อ แก้อาการอักเสบ
๖.	รากข้าพลุ	๑	เผ็ดร้อน	แก้คูเสมหะ ขับเสมหะให้ตก บำรุงธาตุ ขับลมในลำไส้ ทำให้เสมหะแห้ง
๗.	เถาสะค่าน	๑	เผ็ดร้อน	แก้ลมอันบังเกิดในกองธาตุ กองสมุฏฐาน ขับลมในลำไส้ แก้จุกเสียด แก้ธาตุพิการ บำรุงธาตุ ทำให้ผายเรอ
๘.	รากเจตมูลเพลิง	๑	ร้อน	บำรุงธาตุ บำรุงโลหิต ขับลมในกระเพาะอาหาร และลำไส้ ขับโลหิตระดู แก่ริดสีดวงทวาร เคลื่อนฝี ให้ความอบอุ่นแก่ร่างกาย กระจายเลือดลม มีฤทธิ์บีบมดลูกทำให้แห้งได้ ทาแก้โรคผิวหนัง

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๙.	ขิงแห้ง	๒	หวานเผ็ดร้อน	ขับลม แก้ท้องอืด จุกเสียด แน่นเฟ้อ คลื่นไส้ อาเจียน แก้หอบไอ ขับเสมหะ แก้บิด เจริญ อากาศธาตุ กระตุ้นการบีบตัวของกระเพาะอาหาร และลำไส้
๑๐.	สมอไทย	๑	ฝาดเปรี้ยวขม	แก้ไข้เพื่อเสมหะ แก้โลหิตในอุทร แก่น้ำดี ถ่าย อุจจาระ รู้ถ่ายรู้ปิดเอง แก้ลมป่วง แก้พิษร้อน ภายใน แก้ลมจุกเสียด ถ่ายพิษไข้ คุมธาตุ แก้ไอ เจ็บคอ ขับน้ำเหลืองเสีย แก้เสมหะเป็นพิษ แก้ดี พลง แก้อาเจียน บำรุงร่างกาย แก้นอนสะดุ้งผวา ดองกับน้ำมูตรโค ต้มแก้ปวดเมื่อยตามร่างกาย ตามข้อ แก้อ่อนเพลีย บดเป็นผงโรยแผลเรื้อรัง
๑๑.	สมอเทศ	๑	เปรี้ยวฝาด	ระบายอ่อนๆ ระบายเสมหะ ระบายลม รู้ถ่าย รู้ปิดเอง แก้เสมหะ ทำให้ลมเดินสะดวก
๑๒.	สมอพิเภก	๑	เปรี้ยวฝาดหวาน	แก้เสมหะจุกคอ ทำให้ชุ่มคอ แก้โรคตา แก้ธาตุ กำเริบ บำรุงธาตุ แก้ไข้ แก่ริดสีดวง
๑๓.	จันทน์แดง	๑	ขมเย็น	แก้ไข้อันเกิดจากชางและดี บำรุงหัวใจ แก้เลือด ออกตามไรฟัน แก้ไข้เพื่อตีพิการ แก้บาดแผล
๑๔.	จันทน์ขาว	๑	ขมหวาน	บำรุงประสาท บำรุงเนื้อหนังให้สดชื่น แก่ร้อน ในกระหายน้ำ แก่ดับปอดและตีพิการ แก่เหงื่อ ตกหนัก ขับพยาธิ
๑๕.	ลูกจันทน์	๑	ร้อนหอมติดฝาด	บำรุงกำลัง บำรุงธาตุ แก่ธาตุพิการ ขับลม แก้ปวดมดลูก แก้ท้องร่วง บำรุงโลหิต
๑๖.	ดอกจันทน์	๑	เผ็ดร้อน	บำรุงโลหิต บำรุงธาตุ ขับลม
๑๗.	ลูกกระวาน	๑	เผ็ดร้อนหอม	ขับเสมหะ ขับโลหิต ขับลม บำรุงธาตุ กระจาย เลือดและลมให้ซ่านผสมยาถ่าย ป้องกันไม่ให้จุก เสียดและไข้ท้อง นำลูกมาแช่แอลกอฮอล์ได้น้ำยา สีแดง รับประทานบำรุงธาตุ แก่ธาตุพิการ อาหาร ไม่ย่อย ท้องอืดเฟ้อ ระบายอุจจาระธาตุ ใช้ปรุง อาหาร
๑๘.	กานพลู	๑	เผ็ดร้อนปร่า	กระจายเสมหะ แก้เสมหะเหนียว แก้เลือดออก ตามไรฟัน แก้หืด ทำอาหารให้จืด แก้ปวดฟัน แก่ร่ามะนาด แก้ปวดท้อง แก้ลม แก้เหน็บชา แก้พิษโลหิต พิษน้ำเหลือง ขับน้ำคาวปลา ทำอุจจาระให้ปกติ ดับกลิ่นกล้ำ แก่ธาตุทั้ง ๔ พิการ แก้ท้องขึ้น กดลมให้ลงสู่เบื้องต่ำ

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑๙.	พริกไทย	๑	เผ็ดร้อน	แก้ลมอัมพฤกษ์ แก้ลมลั่นในท้อง บำรุงธาตุ แก้ท้องอืดเฟ้อ แก้เสมหะเพ็อง แก้มุตกิด
๒๐.	เปลือกกันเกรา	๒	แค้น - มันเมาขม	บำรุงร่างกาย บำรุงธาตุ บำรุงไขมัน เป็นยาอายุ วัฒนะ แก้ไข้จับสั่น มองคร่อ หืดไอ แก้ริดสีดวง แก้ท้องมาน แก้ลงท้องมูกเลือด แก้แน่นอก บำรุง ม้าม ขับลม แก้โลหิตพิการ แก้ปวดแสบปวดร้อน ตามผิวหนังและร่างกาย
๒๑.	เปลือกสมุลแว้ง	๓	หอมร้อนปร่า	แก้ลมวิงเวียน ใจสั่น แก้พิษหวัด แก้กำเดา ขับลม ในลำไส้ แก้ธาตุพิการ

ปราบชมพูทวีป

สรรพคุณ

แก้สารพัดโรค เช่น โรคเรื้อน มะเร็ง ริดสีดวง เป็นนอย พุงโร ไล่พองท้องใหญ่ ท้องมาน ไล่เถื่อน ทืด ๒๐ จำพวก โรคลม ๑๐๘ จำพวก กุฎฐัง ๒๐ จำพวก แก้เสมหะ ๒๐ จำพวก ตามืด ตาฟาง หูหนวก หูตึง เจ็บสะโพก หลังเสียดแทง ลมจุกอก คุดทะราด ๒๐ จำพวก ลมทั้งสรรพางค์กาย ฝีดาษ ลมวิงเวียนศีรษะ ลมชักปากเบี้ยว ตาแหก เจ็บคอหอย จามไอ ลมปัดคาคัด บาดทะยัก ลมกระตุกทั้งสรรพางค์กาย ลมชัก หาว เรอ จามไอทุกคำเข้า บวม ข้ำทั้งตัว ลมปัสสาวะ โลหิตมาไม่สม่ำเสมอ ธาตุทั้ง ๔ ไม่เสมอกัน ลมมักให้นอนหลับและไม่หลับ ลมมักให้ขี้ไกรธ อัมพฤกษ์อัมพาต มือเท้าหมดความรู้สึก เหยียดแขนขาไม่ออก ขาตามจุดต่างๆ มีนศีรษะ

ที่	สมุนไพโร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑.	ลูกจันทน์	๑ เฟื้อง	ร้อนหอมติดฝาด	บำรุงกำลัง บำรุงธาตุ แก้ธาตุพิการ ขับลม แก้ปวดมดลูก แก้ท้องร่วง บำรุงโลหิต
๒.	ดอกจันทน์	๑ สลึง	เผ็ดร้อน	บำรุงโลหิต บำรุงธาตุ ขับลม
๓.	กระวาน	๑ สลึง ๑ เฟื้อง	เผ็ดร้อนหอม	ขับเสมหะ ขับโลหิต ขับลม บำรุงธาตุ กระจาย เลือดและลมให้ชานผสมยาถ่าย ป้องกันไม่ให้ จุกเสียดและใช้ท้อง นำลูกมาแช่แอลกอฮอล์ได้ น้ำยาสีแดง รับประทานบำรุงธาตุ แก้ธาตุพิการ อาหารไม่ย่อย ท้องอืดเฟ้อ ระบายอุจจาระธาตุ ใช้ปรุงอาหาร
๔.	พิลังกาสา	๓ สลึง	ร้อนฝาดสุขุม	แก้ไข้ท้องเสีย แก้ลมพิษ แก้ธาตุพิการ แก้ชาง ขโมย
๕.	ตีป्ली	๒ สลึง ๑ เฟื้อง	เผ็ดร้อนขม	แก้ธาตุป्लीธาตุ 20 ประการ แก้ธาตุพิการ แก้ท้องร่วง ขับลมในลำไส้ แก้หืดไอ แก้ลมวิงเวียน แก้ริดสีดวงทวาร แก้คุดทะราด เจริญอาหาร แก้ หลอดลมอักเสบ แก้นอนไม่หลับ แก้โรคลมบ้าหมู ขับน้ำดี ขับระดู ทำให้แห้ง ขับพยาธิ แก้ปวด กล้ามเนื้อ แก้อาการอักเสบ
๖.	ลำพันทางหมู	๓ สลึง ๑ เฟื้อง	เค็มกร่อยร้อน	ขับโลหิตระดู แก้พิษโลหิตระดูทำให้คลั่งเพื่อ ขับลมในลำไส้ แก้จุกเสียดแน่นท้อง
๗.	โกฐสอ	๑ บาท	สุขุมหอม	แก้ไข้ แก้ไข้จับสั่น แก้หืดไอ แก้สะอึก บำรุงหัวใจ แก้เสมหะเป็นพิษ แก้หลอดลมอักเสบ
๘.	โกฐเขมา	๑ บาท ๑ เฟื้อง	สุขุมหอม	แก้โรคในปากในคอ แก้แผลเน่าเปื่อย แก้เสียด ทางสองราวข้าง แก้หอบหืด
๙.	เทียนดำ	๑ บาท ๑ สลึง	เผ็ดขม	ขับเสมหะให้ลงสู่คูทวาร ขับลมในลำไส้ แก้อาเจียน บำรุงโลหิตให้สมบูรณ์

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑๐.	เทียนแดง	๕ สลึง ๑ เพ็ือง	เผ็ดร้อนขมหอม	แก้เสมหะ แก้ลม แก้น้ำดีพิการ แก้ลมเสียดแทง สองราวข้าง แก้คลื่นเหียนอาเจียน ขับน้ำนม แก้ลักปิดลักเปิดพอกโลหิต เอามาแช่น้ำให้พอง รับประทานช่วยลดอาหารได้
๑๑.	เทียนตาตั๊กแตน	๖ สลึง ๑ เพ็ือง	ขมเผ็ดเล็กน้อย	บำรุงธาตุ ช่วยย่อยอาหาร แก้ท้องอืดเฟ้อในเด็ก ขับลม แก้เสมหะพิการ แก้กำเดา
๑๒.	เทียนแกลบ	๗ สลึง	เผ็ดร้อนเล็กน้อย	แก้ลมขึ้นเบื้องสูง (ทำให้หูอื้อ) แก้ลมขึ้นตา ทำให้ตาพร่าพราย เข้มหน้าตา ขนหัวลุก
๑๓.	ขิงแห้ง	๗ สลึง + เพ็ือง	หวานเผ็ดร้อน	ขับลม แก้ท้องอืด จุกเสียด แน่นเฟ้อ คลื่นไส้ อาเจียน แก้อบไอ ขับเสมหะ แก้บิด เจริญ อากาศธาตุ กระตุ้นการบีบตัวของกระเพาะอาหาร และลำไส้
๑๔.	เจตมูลเพลิง	๒ บาท	ร้อน	บำรุงธาตุ บำรุงโลหิต ขับลมในกระเพาะอาหาร และลำไส้ ขับโลหิตระดู แก่ริดสีดวงทวาร เคลื่อน ผี ให้ความอบอุ่นแก่ร่างกาย กระจายเลือดลม มีฤทธิ์บีบมดลูกทำให้แห้งได้ ทาแก้โรคผิวหนัง
๑๕.	สมอไทย	๒ บาท ๑ เพ็ือง	ฝาดเปรี้ยวขม	แก้ไข้เพื่อเสมหะ แก้โลหิตในอุทร แก้น้ำดี ถ่าย อุจจาระ รู้ถ่ายรู้ปิตเอง แก้ลมป่วง แก้พิษร้อน ภายใน แก้ลมจุกเสียด ถ่ายพิษไข้ คุมธาตุ แก้อ เจ็บคอ ขับน้ำเหลืองเสีย แก้เสมหะเป็นพิษ แก้ตี พลง แก้อาเจียน บำรุงร่างกาย แก้นอนสะดุ้งผวา ดองกับน้ำมูตรโค ต้มแก้ปวดเมื่อยตามร่างกาย ตามข้อ แก้อ่อนเพลีย บดเป็นผงโรยแผลเรื้อรัง
๑๖.	สมอเทศ	๙ สลึง	เปรี้ยวฝาด	ระบายอ่อนๆ ระบายเสมหะ ระบายลม รู้ถ่าย รู้ปิตเอง แก้เสมหะ ทำให้ลมเดินสะดวก
๑๗.	บุก	๙ สลึง ๑ เพ็ือง	เปื้อคัน	กัถเถาดาน กัถเสมหะ แก้เลือดจับเป็นก้อนเป็น ดาน หุงกับน้ำมันทาแก้ผ้าบาดแผล นิยมใช้บุก รอกทำยา ใช้หัวบุกเนื้อทรายทำเป็นอาหาร ไม่นิยม ใช้บุกคางคกเพราะคันมาก
๑๘.	กลอย	๙ สลึง 1 เพ็ือง	เมาเปื้อ	กัถเถาดานในท้อง หุงน้ำมันใส่แผล กัถฝ้ากัถ หนอง มีพิษทำให้อาเจียนมิถง
๑๙.	กานพลู	๑๐ สลึง	เผ็ดร้อนปร่า	กระจายเสมหะ แก้เสมหะเหนียว แก้เลือดออก ตามไรฟัน แก้หืด ทำอาหารให้ขจัด แก้ปวดฟัน แก้รำมะนาด แก้ปวดท้อง แก้ลม แก้เหน็บชา แก้พิษโลหิต พิษน้ำเหลือง ขับน้ำคาวปลา ทำอุจจาระให้ปกติ ดับกลิ่นกล้า แก้ธาตุทั้ง ๔ พิการ แก้ท้องขึ้น กดลมให้ลงสู่เบื้องต่ำ

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๒๐.	หัสศุณเทศ	๕ บาท ๑ สลึง ๑ เฟื้อง	ต้น , ราก - ร้อน	ขับเลือดและหนองให้ตก ขับลม กระจายเลือดลม ขับพยาธิ
๒๑.	ใบกัญชาเทศ	๓๑ บาท ๒ สลึง ๑ เฟื้อง	ใบ, ราก - สุขุม	แก้ไข้
๒๒.	พริกไทยล่อนหรือ พริกไทยดำ	๓๐ บาท ๓ สลึง ๑ เฟื้อง	เผ็ดร้อน	แก้ลมอัมพฤกษ์ แก้ลมลั่นในท้อง บำรุงธาตุ แก้ท้องอืดเฟ้อ แก้เสมหะเฟื้อง แก้มูกติด
๒๓.	ต้นเหงือกปลาหมอ (ลูก ดอก ใบ)	๓๐ บาท	เค็มกร่อย	แก้พิษฝีดาษ แก้ฝีภายใน ตัดรากฝีทั้งปวง แก้โรค ผิวหนัง น้ำเหลืองเสีย ต้มอาบ แก้พิษไข้หัว แก้โรคผิวหนังผื่นคัน ปิดหัวฝี แผลเรื้อรัง ตำคั้น เอาน้ำทาศีรษะบำรุงรากผม เป็นยาอายุวัฒนะ
๒๔.	การบูร	๒ สลึง	ร้อนปราณา	บำรุงธาตุ ทำให้อาหารงวด ขับเสมหะและลม แก้ธาตุพิการ แน่นจุกเสียด ปวดท้อง ขับลมใน ลำไส้ แก้ไอ แก้เลือดลม ชูกำลัง แก้คัน แก้โรคตา ขับลมให้ผาย กระจายลม บำรุงกำหนัด ขับเหงื่อ แก้ปวดตามเส้น เกลือหนี แก้เคล็ดขัดยอกบวม แก้กระดูก แก้ปวดข้อ แก้ปวดเส้นประสาท แก้ รอยผิวหนังแตก แก้พิษแมลงสัตว์กัดต่อย เป็น ยาชาเฉพาะที่ แก้โรคผิวหนังเรื้อรัง ขับน้ำเหลือง บำรุงหัวใจ ใช้ปรุงกรลึนรสนยาอื่น ไสยุงและแมลง

วิธีปรุง บดเป็นผง ผสมกับนม (นมข้น) เนย (มาการีน - เนยเทียมทาขนมปัง) และ น้ำผึ้ง คลุกเคล้า
ให้เข้ากันปั้นเป็นก้อน เม็ดหนึ่งให้มีน้ำหนัก 1 สลึง หรือ 4 กรัม (โตเท่าปลายนิ้วก้อย)
ตากแดดให้แห้งเก็บใส่ขวดเอาไว้

วิธีใช้ รับประทานวันละ ๒ เม็ด หลังอาหาร เข้าและก่อนนอน หากเป็นไข้ให้งด รับประทานให้หายก่อนแล้ว
จึงรับประทานต่อไป

หากรู้สึกว่าการโรคที่เป็นค่อยๆ ทุเลา รู้สึกตัวว่าดีขึ้นให้ทำบุญใส่บาตร ด้วยอาหารคาวหวานกล้วยน้ำว้า
๑ หวี ดอกบัวขาว ๙ ดอก รูป เทียน เงิน ๖ บาท ถวายแก่พระภิกษุแล้วกรวดน้ำ แผ่ส่วนบุญกุศลให้แก่เจ้าของ
ยานี้

ที่มา ตามตำนานกล่าวกันว่า นายเดโช ได้ตามเสด็จไปถึงเมืองเขมร ในเมืองโพธิสัตย์ ที่วัดข้างเทียม
พบแผ่นศิลาจารึก ยานานานนี้อยู่ที่ประตูวัด จึงได้คัดลอกมา ตำรับยานานานนี้ได้มีคำสาปแช่ง
กำกับไว้ด้วยว่า หากใครคิดเอาตำรายานี้ไปซื้อขายก็ดี หรือนำยาไปหากินหาประโยชน์ใส่ตนก็ดี
ขอให้เกิดทุกข์ทรมานด้วยโรคร้าย ตกนรกหมกไหม้ อย่าได้ผู้ใดเกิด แต่ขอให้ช่วยบอกต่อๆ ไป
จะได้อนิสงส์พ้นภัย

ลดความดันโลหิต

สรรพคุณ ลดความดันโลหิตสูง

อ.เนตรดาว ยวงศรี

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑.	เทียนแกลบ	๕	เผ็ดร้อนเล็กน้อย	แก้ลมขึ้นเบื้องสูง (ทำให้หูอื้อ) แก้ลมขึ้นตา ทำให้ตาพร่าพราย เขม่นหน้าตา ขนหัวลุก
๒.	รากระย่อม	๕	ขม	แก้พิษกาฬ แก้บ้างเพื่อดีและโลหิต ระวังประสาท แก้จุกเสียด บำรุงน้ำนมช่วยย่อยอาหาร บำรุงประสาท แก้นอนไม่หลับ แก้คลื่นคลั่ง เนื่องจากดีและโลหิต แก้ความดันโลหิตสูง เจริญอาหาร ขับพยาธิ ขับระดู แก้บิด แก้ท้องเดิน ขับปัสสาวะ ระวังปวด
๓.	ดอกคำฝอย	๓	เกสร - หวานร้อน	ขับระดู บำรุงประสาท บำรุงหัวใจ แก้ตีพิการ ขับเหงื่อ ระวังประสาท บำรุงโลหิต แก้ตกเลือด แก้ไข้ในเด็ก แก้ตีชาน แก้ไขข้ออักเสบ แก้หวัด น้ำมูกไหล แก้ปวดในรอบเดือน
๔.	รากหญ้าคา	๒	หวานเย็น	ขับปัสสาวะ แก้กระเพาะปัสสาวะอักเสบ แก้ปัสสาวะแดงขุ่นข้น บำรุงไต ขับระดูขาว แก้ร้อนในกระหายน้ำ แก้ตีชาน ตัวเหลือง ตาเหลือง อ่อนเพลีย เบื่ออาหาร แก้ความดันเลือดสูง แก้บวมน้ำ แก้หนองใน แก้ประจำเดือนมามาก ผิดปกติ
๕.	ฟ้าทะลายโจร	๒	ขม	แก้ไข้ แก้หวัด แก้ต่อมทอนซิลอักเสบ แก้ปอดอักเสบ แก้บิด แก้ท้องเดิน ต้มกับเบญจมาศสวน ต้มแก้ไข้ตั้งอักเสบ ลดความดันเลือด ไม่ควรใช้ติดต่อกันนานเกินไป ผู้ที่ความดันต่ำหรือเป็นโรคหัวใจไม่ควรใช้
๖.	กระเทียม	๒	ร้อนฉุน	แก้ไอ แก้โรคผิวหนัง กลากเกลื้อน แผลเนื้อร้าย บำรุงธาตุ ขับโลหิตระดู แก้โรคประสาท แก้ปวดหู แก้หูอื้อ ระบายพิษไข้ แก่ริดสีดวงอก ขับพยาธิในท้อง แก้โรคในปากคอ แก้หืด แก้อัมพาต แก้ลมเข้าข้อ แก้จุกเสียดแน่นเฟ้อ แก้ขับปัสสาวะ บำรุงปอด แก้ปอดพิการ แก้เสมหะ แก่น้ำลายเหนียว แก้เลือดออกตามไรฟัน แก้ฟกบวม แก้สะอึก อดบัวปากฆ่าเชื้อโรคในปาก ขจัดไขมันที่อุดตันในหลอดเลือด ลดความดันโลหิต
๗.	กระลำพัก	๑	หอมสุขุม (ขมหอม)	แก้ไข้ ขับลม บำรุงหัวใจ บำรุงครรภ์รักษา

ลม ๑๒ จำพวก

(คัมภีร์สรรพคุณยาไทย ฉบับโบราณ)

สรรพคุณ แก้อัมพฤกษ์ ลมอัมพาต ลมอุทธรังคมาวาท ลมบาดทะยัก ลมอัสวมุขี ลมอันทพฤกษ์
ลมปัตฆาต ลมชีวหาสดมภ์ ลมกัมมชิวาต

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑.	แห้วหมู	๑	เผ็ดหอมปร่า	บำรุงหัวใจ ขับเหงื่อ ขับปัสสาวะ ขับลมในลำไส้ แก้ปวดท้อง อืดเฟ้อ บำรุงกำลัง บำรุงธาตุ บำรุง ทารกในครรภ์ เป็นยาอายุวัฒนะ แก้ไข้ ลดความ ดันเลือด ลดการอักเสบ แก้บิด ท้องเสีย แก้อาเจียน แก้ตับอักเสบ และยับยั้งการเติบโต ของเชื้อมาลาเรียชนิดฟัลซิฟรัม
๒.	ใบสะเดา	๑	ขม	บำรุงธาตุ ช่วยย่อยอาหาร ชำแผลงศัตรูพืช
๓.	ขิง	๑	หวานเผ็ดร้อน	ขับลม แก้ท้องอืด จุกเสียด แน่นเฟ้อ คลื่นไส้ อาเจียน แก้หอบไอ ขับเสมหะ แก้บิด เจริญ อากาศธาตุ กระตุ้นการบีบตัวของกระเพาะ อาหารและลำไส้
๔.	พริกไทย	๑	เผ็ดร้อน	แก้ลมอัมพฤกษ์ แก้ลมลั่นในท้อง บำรุงธาตุ แก้ ท้องอืดเฟ้อ แก้เสมหะเพ็อง แก้มูกติด
๕.	ติบลิ	๑	เผ็ดร้อนขม	แก้ธาตุปถวีธาตุ ๒๐ประการ แก้ธาตุดินพิการ แก้ท้องร่วง ขับลมในลำไส้ แก้หืดไอ แก้ลมวิงเวียน แก้ริดสีดวงทวาร แก้คุดทะราด เจริญอาหาร แก้หลอดลมอักเสบ แก้นอนไม่หลับ แก้โรคลม บ้าหมู ขับน้ำดี ขับระดู ทำให้แห้ง ขับพยาธิ แก้ปวดกล้ามเนื้อ แก้อาการอักเสบ
๖.	ว่านน้ำ	๑	หอมร้อน	แก้บิด แก้ปวดท้อง แก้ท้องอืดเฟ้อ แน่นจุกเสียด ขับลมในกระเพาะและลำไส้ ขับเสมหะ แก้ไอ ระงับประสาท แก้ตื่นเต้น ขี้ลึ้ม แก้ชัก แก้ปวด ตามข้อ แก้อาการสะลึมสะลือ แก้แผลมีหนอง ขับพยาธิ แก้ปวดฟัน เลือดออกตามไรฟัน ต้ม ชะล้าง แก้คันตามซอกขาและก้น ผงกับสุราทา หน้าอกเด็ก แก้ปวดและหลอดลมอักเสบ ต้มดื่ม หรือเคี้ยว แก้หวัด แก้หลอดลมอักเสบ อมแก้ไอ รับประทานแก้หอบหืด บำรุงหัวใจ เผาให้เป็น ถ่านรับประทานแก้พิษตลอด

ที่	สมุนไพรม	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๗.	กระเทียม	๑	ร้อนฉุน	แก้ไอ แก้โรคผิวหนัง กลากเกลื้อน แผลเนื้อร้าย บำรุงธาตุ ขับโลหิตระดู แก้โรคประสาท แก้ปวดหู แก้หูอักเสบ ระบายพิษไข้ แก่ริดสีดวงอก ขับพยาธิในท้อง แก้โรคในปากคอก แก้หืด แก่ล้มพาด แก่ลมเข้าข้อ แก่จุกเสียดแน่นเฟ้อ แก้ขัดปัสสาวะ บำรุงปอด แก้ปอดพิการ แก้เสมหะ แก่น้ำลายเหนียว แก้เลือดออกตามไรฟัน แก้ฟกบวม แก้สะอึก อมบัวปากฆ่าเชื้อโรคในปาก ขจัดไขมันที่อุดตันในหลอดเลือด ลดความดันโลหิต
๘.	ลูกปลิงกาสา	๗	ร้อนฝาดสุขุม	แก้ไข้ท้องเสีย แก้ลมพิษ แก้ธาตุพิการ แก้ชางขโมย

สรรพต้อ

(ตำรายาศิลาจารีกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ฉบับสมบูรณ์ พ.ศ ๒๓๗๕
คัมภีร์อภัยสันตา ผาผนังศาลา ๗ โรงเรียน หน้า ๒๙๖)

สรรพคุณ แก้ลมอันบังเกิดขึ้นในต้อผักตบ และต้อทั้งปวงหายดีนักฯ
สามารถลดแรงดันในลูกตาได้ รักษาทุกต้อทุกชนิด ยกเว้น ต้อหิน

วิธีการ บดเป็นผง บดละลายน้ำผึ้งให้กินหนัก ๑ สลึง

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑.	โกฐสอ	๑	สุขุมหอม	แก้ไข้ แก้ไข้จับสั่น แก้หืดไอ แก้สะอึก บำรุงหัวใจ แก้เสมหะเป็นพิษ แก้หลอดลมอักเสบ
๒.	โกฐเขมา	๑	สุขุมหอม	แก้โรคในปากในคอ แก้แผลเน่าเปื่อย แก้เสียด แทงสองราวข้าง แก้หอบหืด
๓.	เทียนดำ	๑	เผ็ดขม	ขับเสมหะให้ลงสู่คูถวาร ขับลมในลำไส้ แก้อาเจียน บำรุงโลหิตให้สมบูรณ์
๔.	เทียนแดง	๑	เผ็ดร้อนขมหอม	แก้เสมหะ แก้ลม แก้น้ำดีพิการ แก้ลมเสียดแทง สองราวข้าง แก้กลิ้นเหียนอาเจียน ขับน้ำนม แก้ลักปิดลักเปิดฟอกโลหิต เอามาแช่น้ำให้พอง รับประทานช่วยลดอาหารได้
๕.	เทียนขาว	๑	เผ็ดร้อนขมหอม	แก้ลมและดีพิการ ขับเสมหะ แก้นิว ขับระดูขาว ขับผายลม แก้ท้องขึ้นในเด็ก นำมาสกัดได้น้ำมัน ยี่หระ ใช้ทำเครื่องหอม เครื่องดื่มและยาขับลม
๖.	เทียนข้าวเปลือก	๑	หวานเผ็ดหอม	บำรุงกำลัง ขับผายลม แก้เส้นศูนย์กลางท้อง พิการ แก้ชีพจรอ่อนหรือพิการ แก้นอนสะดุ้ง (โทษน้ำดี) แก้กลิ้น
๗.	เทียนตาตุ๊กแตน	๑	ขมเผ็ดเล็กน้อย	บำรุงธาตุ ช่วยย่อยอาหาร แก้ท้องอืดเฟ้อในเด็ก ขับลม แก้เสมหะพิการ แก้กำเดา
๘.	ผลกระวาน	๑	เผ็ดร้อนหอม	ขับเสมหะ ขับโลหิต ขับลม บำรุงธาตุ กระจาย เลือดและลมให้ชานผสมยาถ่าย ป้องกันไม่ให้จุก เสียดและใช้ท้อง นำลูกมาแช่แอลกอฮอล์ได้น้ำยา สีแดง รับประทานบำรุงธาตุ แก้อาตุพิการ อาหาร ไม่ย่อย ท้องอืดเฟ้อ ระบายอุจจาระธาตุ ใช้ปรุง อาหาร
๙.	กานพลู	๑	เผ็ดร้อนปร่า	กระจายเสมหะ แก้เสมหะเหนียว แก้เลือดออก ตามไรฟัน แก้หืด ทำอาหารให้งวด แก้ปวดฟัน แก้รำมะนาด แก้ปวดท้อง แก้ลม แก้เหน็บชา แก้พิษโลหิต พิษน้ำเหลือง ขับน้ำคาวปลา ทำอุจจาระให้ปกติ ดับกลิ่นกลิ่น แก้อาตุทั้ง ๔ พิการ แก้ท้องขึ้น กดลมให้ลงสู่เบื้องต่ำ

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑๐.	ว่านน้ำ	๑	หอมร้อน	แก้บิด แก้ปวดท้อง แก้ท้องอืดเฟ้อ แน่นจุกเสียด ขับลมในกระเพาะและลำไส้ ขับเสมหะ แก้ไอ ระงับประสาท แก้ตื่นเต้น ขี้สึม แก้ชัก แก้ปวด ตามข้อ แก้อาการสะลึมสะลือ แก้แผลมีหนอง ขับพยาธิ แก้ปวดฟัน เลือดออกตามไรฟัน ต้ม ชะล้าง แก้คันตามซอกขาและก้น ผนกับสุราทา หน้าอกเด็ก แก้ปวดและหลอดลมอักเสบ ต้มดื่ม หรือเคี้ยว แก้หวัด แก้หลอดลมอักเสบ อมแก้ไอ รับประทานแก้หอบหืด บำรุงหัวใจ เผาให้เป็น ถ่านรับประทานแก้พิษตลอด
๑๑.	เจตมูลเพลิง	๑	ร้อน	บำรุงธาตุ บำรุงโลหิต ขับลมในกระเพาะอาหาร และลำไส้ ขับโลหิตระดู แก่ริดสีดวงทวาร เคลื่อน ฝี ให้ความอบอุ่นแก่ร่างกาย กระจายเลือดลม มี ฤทธิ์บีบมดลูกทำให้แท้งได้ ทาแก้โรคผิวหนัง
๑๒.	ขิงแห้ง	๑	หวานเผ็ดร้อน	ขับลม แก้ท้องอืด จุกเสียด แน่นเฟ้อ คลื่นไส้ อาเจียน แก้หอบไอ ขับเสมหะ แก้บิด เจริญ อากาศธาตุ กระตุ้นการบีบตัวของกระเพาะอาหาร และลำไส้
๑๓.	พริกไทย	๑	เผ็ดร้อน	แก้ลมอัมพฤกษ์ แก้ลมลั่นในท้อง บำรุงธาตุ แก้ท้องอืดเฟ้อ แก้เสมหะเพ็อง แก้มุตกิด
๑๔.	ดองดึง	๑	ร้อนเมา	แก้โรคเรื้อน คุดทะราด แก้โรคปวดข้อ (gout) แก้กามโรค แก้พิษแมลงสัตว์กัดต่อย ขับผายลม เป็นยาอันตราย จะต้องใช้ในปริมาณน้อย ถ้าเกิน ขนาดอาจเกิดพิษได้
๑๕.	แห้วหมู	๑	เผ็ดหอมปร่า	บำรุงหัวใจ ขับเหงื่อ ขับปัสสาวะ ขับลมในลำไส้ แก้ปวดท้อง อืดเฟ้อ บำรุงกำลัง บำรุงธาตุ บำรุง ทารกในครรภ์ เป็นยาอายุวัฒนะ แก้ไข้ ลดความ ดันเลือด ลดการอักเสบ แก้บิด ท้องเสีย แก้อาเจียน แก้ตับอักเสบ และยับยั้งการเติบโต ของเชื้อมาลาเรียชนิดฟัลซิฟรัม
๑๖.	เปล้าใหญ่	๑	ใบ - ร้อน	บำรุงธาตุ แก้คันตามตัว แก้ลมจุกเสียด บำรุง กำลัง แก้กระหาย แก้เสมหะและลม

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑๗.	สมอไทย	๑	ฝาดเปรี้ยวขม	แก้ไข้เพื่อเสมหะ แก้โลหิตในอุทร แก้น้ำดี ถ่ายอุจจาระ รู้ถ่ายรู้ปิดเอง แก้ลมป่วง แก้พิษร้อนภายใน แก้ลมจุกเสียด ถ่ายพิษไข้ คุมธาตุ แก้ไอเจ็บคอ ขับน้ำเหลืองเสีย แก้เสมหะเป็นพิษ แก้ดีพลุ่ง แก้อาเจียน บำรุงร่างกาย แก้นอนสะดุ้งผวา ดองกับน้ำมูตรโค ต้มแก้ปวดเมื่อยตามร่างกาย ตามข้อ แก้อ่อนเพลีย บดเป็นผงโรยแผลเรื้อรัง
๑๘.	สมอพิเภก	๑	เปรี้ยวฝาดหวาน	แก้เสมหะจุกคอ ทำให้ชุ่มคอ แก้โรคตา แก้ธาตุกำเริบ บำรุงธาตุ แก้ไข้ แก่ริดสีดวง
๑๙.	สมอเทศ	๑	เปรี้ยวฝาด	ระบายอ่อนๆ ระบายเสมหะ ระบายลม รู้ถ่ายรู้ปิดเอง แก้เสมหะ ทำให้ลมเดินสะดวก
๒๐.	เปลือกกันเกรา	๑๙	แก่่น - มันเมาขม	บำรุงร่างกาย บำรุงธาตุ บำรุงไขมัน เป็นยาอายุวัฒนะ แก้ไข้จับสั่น มองคร่อ หืดไอ แก่ริดสีดวง แก้ท้องมาน แก้ท้องผูกเลือด แก้แน่นอก บำรุงม้าม ขับลม แก้โลหิตพิการ แก้ปวดแสบปวดร้อนตามผิวหนังและร่างกาย
๒๑.	ดีปลี	๑๙	เผ็ดร้อนขม	แก้ธาตุปถวีธาตุ ๒๐ ประการ แก้ธาตุพิการ แก้ท้องร่วง ขับลมในลำไส้ แก้หืดไอ แก้ลมวิงเวียน แก่ริดสีดวงทวาร แก้คุดทะราด เจริญอาหาร แก้หลอดลมอักเสบ แก้นอนไม่หลับ แก้โรคลมบ้าหมู ขับน้ำดี ขับระดู ทำให้แห้ง ขับพยาธิ แก้ปวดกล้ามเนื้อ แก้อาการอักเสบ

สัทธาธา

(คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๒ ของ ขุนโสภิตบรรณลักษณ์ หน้า ๒๗๙)

สรรพคุณ แก้ม ๘๐ จำพวก, แก้มสมหะ ๒๐ จำพวก, แก้มเข้าในเส้นชื่อ วาตะพรรค ๓๐ จำพวก , แก้มแล่นในเนื้อ ๘ จำพวก , แก้มแล่นตามเส้นสันหลัง ชื่อ ปราณยักษ์ ๒๐ จำพวก , แก้มโลหิตกำเดา ทำให้เป็นฝีนอก ๕ จำพวก ชื่อ อูระวาท ให้สลักอกจุกเสียด

วิธีทำ แก้มจุกเสียด ละลายน้ำลูกสมอไทยต้ม กิน แก้มตัวเย็น ละลายน้ำข่าต้ม กิน

ที่	สมุนไพรม	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑.	มหาหิงค์	๕ สลิ่ง	เผื่อนร้อนเหม็น	ขับลมในลำไส้ แก้มท้องขึ้น อืดเฟ้อ แน่นจุกเสียด แก้มปวดท้อง บำรุงธาตุ ขับเสมหะ ขับผายลม แก้มโรคเส้นประสาท ช่วยย่อยอาหาร แก้มปวด แก้มชักกระตุก แก้มฮีสทีเรีย ทาแก้มท้องขึ้น นวดท้องในเด็ก
๒.	โกฐก้านพร้าว	๒ สลิ่ง	ขม	แก้มใช้ซึ่งมีอาการสะอึก แก้มใช้เรือรัง แก้มหอบ แก้มเสมหะเป็นพิษ
๓.	โกฐพุงปลา	๑ สลิ่ง ๑ เฟื้อง	ฝาด	แก้มโรคอุจจาระธาตุ ลงแดง อติสาร แก้มบิดมูกเลือด
๔.	โกฐเขมา	๒ สลิ่ง ๑ เฟื้อง	สุขุมหอม	แก้มโรคในปากในคอ แก้มแผลเน่าเปื่อย แก้มเสียดแทงสองราวข้าง แก้มหอบหืด
๕.	โกฐกักรา	๓ สลิ่ง	สุขุม	แก้มลมคลื่นเหียน แก้มตีพิการ แก้มปวดหัวตัวร้อนนอนสะดุ้ง แก้มริดสีดวงทวาร ขับลม
๖.	เทียนดำ	๓ สลิ่ง ๑ เฟื้อง	เผ็ดขม	ขับเสมหะให้ลงสู่คูดทวาร ขับลมในลำไส้ แก้มอาเจียน บำรุงโลหิตให้สมบูรณ์
๗.	เทียนขาว	๑ บาท	เผ็ดร้อนขมหอม	แก้มลมและตีพิการ ขับเสมหะ แก้มนิ้ว ขับระดูขาว ขับผายลม แก้มท้องขึ้นในเด็ก นำมาสกัดได้น้ำมันยี่ห่า ใช้ทำเครื่องหอม เครื่องตีมและยาขับลม
๘.	เทียนสัตตบุษย์	๑ บาท ๑ เฟื้อง	เผ็ดหอมหวานร้อนเล็กน้อย	แก้มลมครรภรักษา แก้มพิษระส่ำระสาย แก้มใช้แก้มหอบ แก้มสะอึก ปรงร่วมกับชะเอมจีน ทำยาอมแก้มไธ
๙.	เทียนตาตั๊กแตน	๕ สลิ่ง	ขมเผ็ดเล็กน้อย	บำรุงธาตุ ช่วยย่อยอาหาร แก้มท้องอืดเฟ้อในเด็ก ขับลม แก้มเสมหะพิการ แก้มกำเดา
๑๐.	เทียนแดง	๕ สลิ่ง ๑ เฟื้อง	เผ็ดร้อนขมหอม	แก้มเสมหะ แก้มลม แก้มน้ำตีพิการ แก้มลมเสียดแทงสองราวข้าง แก้มคลื่นเหียนอาเจียน ขับน้ำมัน แก้มลักปิดลักเปิดฟอกโลหิต เอามาแช่น้ำให้พองรับประทานช่วยลดอาหารได้

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑๑.	ลูกจันทร์	๖ สลึง	ร้อนหอมติดฝาด	บำรุงกำลัง บำรุงธาตุ แก้อาตุพิการ ขับลม แก้วปวดมดลูก แก้วท้องร่วง บำรุงโลหิต
๑๒.	ดอกจันทร์	๖ สลึง ๑ เฟื้อง	เผ็ดร้อน	บำรุงโลหิต บำรุงธาตุ ขับลม
๑๓.	การบูร	๗ สลึง	ร้อนปร่าเมา	บำรุงธาตุ ทำให้อาหารงวด ขับเสมหะและลม แก้อาตุพิการ แน่นจุกเสียด ปวดท้อง ขับลมในลำไส้ แก้อไอ แก้อืดลม ชูกำลัง แก้อัน แก้อโรคา ขับลมให้ผาย กระจายลม บำรุงกำหนัด ขับเหงื่อ แก้วปวดตามเส้น เคลื่อนผี แก้วเคล็ดขัดยอกบวม แก้วกระดูก แก้วปวดข้อ แก้วปวดเส้นประสาท แก้วรอยผิวน้ำแตก แก้วพิษแมลงสัตว์กัดต่อย เป็นยาชาเฉพาะที่ แก้วโรคผิวน้ำเรื้อรัง ขับน้ำเหลือง บำรุงหัวใจ ใช้ปรุงรังกลิ่นรสในยาอื่น ไล้ยุงและแมลง
๑๔.	หัสศุนเทศ	๖ บาท	ต้น , ราก - ร้อน	ขับเลือดและหนองให้ตก ขับลม กระจายเลือดลม ขับพยาธิ
๑๕.	รากหนดี (ตองแตก)	๑๐ บาท	เพื่อนร้อนขม	ถ่ายลมถ่ายเสมหะเป็นพิษ ไม่ใช่ท้อง ใช้ในรายที่ถ่ายด้วยยาตำไม่ได้ แก้วบวมน้ำ แก้วตีชาน แก้วม้ามอักเสบ แก้วโลหิตจาง
๑๖.	รากจิงจ้อ (ไหญ่)	๑ บาท	ร้อน	แก้อเสมหะ โลหิต กำเดา และลม ช่วยย่อยอาหาร แก้วฟกช้ำ เจริญอาหาร แก้วเลือดกำเดาไหล
๑๗.	ว่านน้ำ	๑๑ บาท	หอมร้อน	แก้บิด แก้วปวดท้อง แก้วท้องอืดเฟ้อ แน่นจุกเสียด ขับลมในกระเพาะและลำไส้ ขับเสมหะ แก้อไอ ระงับประสาท แก้วตื่นเต้น ชี้ลิ้ม แก้วชัก แก้วปวดตามข้อ แก้วอาการสะลึมสะลือ แก้วแผลมีหนอง ขับพยาธิ แก้วปวดฟัน เลือดออกตามไรฟัน ต้มชะล้าง แก้วคันตามซอกขาและก้น ผนกับสุราทาหน้าอกเด็ก แก้วปอดและหลอดลมอักเสบ ต้มดื่มหรือเคี้ยว แก้วหวัด แก้วหลอดลมอักเสบ อมแก้อไอ รับประทานแก้อหอบหืด บำรุงหัวใจ เผาให้เป็นถ่านรับประทานแก้อพิษเลือด
๑๘.	ดีปลี	๑๒ บาท	เผ็ดร้อนขม	แก้อาตุพิการธาตุ 20 ประการ แก้อาตุพิการ แก้วท้องร่วง ขับลมในลำไส้ แก้วหืดไอ แก้วลมวิงเวียน แก้วริดสีดวงทวาร แก้วคุดทะราด เจริญอาหาร แก้วหลอดลมอักเสบ แก้วนอนไม่หลับ แก้วโรคลมบ้าหมู ขับน้ำดี ขับระดู ทำให้แห้ง ขับพยาธิ แก้วปวดกล้ามเนื้อ แก้วอาการอักเสบ

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑๙.	สมอไทย	๑๓ บาท	ฝาดเปรี้ยวขม	แก้ไข้เพื่อเสมหะ แก้โลหิตในอุทร แก้ น้ำดี ถ่ายอุจจาระ รู้ถ่ายรู้ปัดเอง แก้ลมป่วง แก้พิษร้อนภายใน แก้ลมจุกเสียด ถ่ายพิษไข้ คุมธาตุ แก้ไอเจ็บคอ ขับน้ำเหลืองเสีย แก้เสมหะเป็นพิษ แก้ตีพลง แก้อาเจียน บำรุงร่างกาย แก้นอนสะดุ้งผวา ตองกับน้ำมันูตรโค ต้มแก้ปวดเมื่อยตามร่างกาย ตามข้อ แก้อ่อนเพลีย บดเป็นผงโรยแผลเรื้อรัง
๒๐.	รากเจตมูลเพลิง	๒๘ บาท	ร้อน	บำรุงธาตุ บำรุงโลหิต ขับลมในกระเพาะอาหาร และลำไส้ ขับโลหิตระดู แก่ริดสีดวงทวาร เคลื่อนฝี ให้ความอบอุ่นแก่ร่างกาย กระจายเลือดลม มีฤทธิ์บีบมดลูกทำให้แท้งได้ ทาแก้โรคมิวหนัง
๒๑.	พริกไทย	๓๐ บาท	เผ็ดร้อน	แก้ลมอัมพฤกษ์ แก้ลมลั่นในท้อง บำรุงธาตุ แก้ท้องอืดเฟ้อ แก้เสมหะเพื่อง แก้มูกติด

อินทจักร์ (ยาหอม)

(ยาสามัญประจำบ้าน)

สรรพคุณ แก้ลมคลื่นเหียน อาเจียน - น้ำลูกผักชี เทียนดำ ต้ม
 แก้ลมปลายไข้ - ก้านสะเดา กระดอม และบอระเพ็ด ต้มเอาน้ำ
 ถ้าน้ำกระสายไม่ได้ให้ใช้ น้ำสุก แทน

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑.	โกฐเชียง	๑	หวานสุขุม	แก้ไข้ แก้ไอ แก้สะอึก แก้เสียดแทงสองราวข้าง
๒.	โกฐสอ	๑	สุขุมหอม	แก้ไข้ แก้ไข้จับสั่น แก้หืดไอ แก้สะอึก บำรุงหัวใจ แก้เสมหะเป็นพิษ แก้หลอดลมอักเสบ
๓.	โกฐเขมา	๑	สุขุมหอม	แก้โรคในปากในคอ แก้แผลเน่าเปื่อย แก้เสียด แทงสองราวข้าง แก้หอบหืด
๔.	โกฐจุฬาลัมพา	๑	สุขุมหอมร้อน	แก้ไข้เจ็ดยาง (ไข้ที่มีเม็ดผื่นตามตัว เช่น ไข้หัด สุกใส ดำแดง เป็นต้น) แก้ไข้เพื่อเสมหะ แก้หืด แก้ไอ แก้ไข้จับ เป็นยาเร่งประสาทส่วนกลาง เหมือนการบูร ขับลม แก้ตกลือด ตำพอกแก้ลม แก้ช้ำใน แก้ปวดเมื่อยรูมาติก แก้บิด แก้ปวดท้อง หลังคลอด แก้ระดูมามากเกินไป
๕.	โกฐก้านพร้าว	๑	ขม	แก้ไข้ซึ่งมีอาการสะอึก แก้ไข้เรื้อรัง แก้หอบ แก้เสมหะเป็นพิษ
๖.	โกฐกระดูก	๑	มันสุขุมหอม	แก้ลมในกองเสมหะ (มักเกิดในตอนเช้า) บำรุง กระดูก
๗.	โกฐพุงปลา	๑	ฝาด	แก้โรคอุจจาระธาตุ ลงแดง อติสาร แก้บิดมูก เลือด
๘.	โกฐกักรา	๑	สุขุม	แก้ลมคลื่นเหียน แก้ตีพิการ แก้ปวดหัวตัวร้อน นอนสะดุ้ง แก่ริดสีดวงทวาร ขับลม
๙.	โกฐน้ำเต้า	๑	ฝาดมันสุขุม	บำรุงธาตุ แก้ธาตุพิการ อาหารไม่ย่อย ระบาย ท้อง รู้ถ่ายรู้ปิดเอง แก้ท้องเสีย ขับลมในลำไส้ ขับปัสสาวะและอุจจาระให้เดินสะดวก แก้ตาเจ็บ แก่ริดสีดวงทวาร
๑๐.	เทียนดำ	๑	เผ็ดขม	ขับเสมหะให้ลงสู่คูทวาร ขับลมในลำไส้ แก้ อาเจียน บำรุงโลหิตให้สมบูรณ์
๑๑.	เทียนแดง	๑	เผ็ดร้อนขมหอม	แก้เสมหะ แก้ลม แก่น้ำตีพิการ แก้ลมเสียดแทง สองราวข้าง แก้คลื่นเหียนอาเจียน ขับน้ำนม แก้ลักปิดลักเปิดพอกโลหิต เอามาแช่น้ำให้พอง รับประทานช่วยลดอาหารได้

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑๒.	เทียนขาว	๑	เผ็ดร้อนขมหอม	แก้ลมและตีพิการ ขับเสมหะ แก้ไข้ ขับระดูขาว ขับผายลม แก้ท้องขึ้นในเด็ก นำมาสกัดได้น้ำมัน ยี่หระ ใช้ทำเครื่องหอม เครื่องตีและยาขับลม
๑๓.	เทียนข้าวเปลือก	๑	หวานเผ็ดหอม	บำรุงกำลัง ขับผายลม แก้เส้นศูนย์กลางท้อง พิการ แก้ซีพจรอ่อนหรือพิการ แก้นอนสะดุ้ง (โทษน้ำดี) แก้คลื่น
๑๔.	เทียนยาวพาดิ	๑	ร้อนหอม	กระจายเสมหะ กระจายลมที่ล้นโครกครากอยู่ในท้อง แก้คลื่นเหียนอาเจียน แก้จุกเสียด ขับลมที่ป่นปวนอยู่รอบขอบสะดือ
๑๕.	จันทน์เทศ	๑	ขมหอมสุขุม	แก้ไข้เพื่อตี ดับพิษตี พิษโลหิต บำรุงตับปอด หัวใจ และน้ำดี
๑๖.	จันทน์แดง	๑	ขมเย็น	แก้ไข้อันเกิดจากชางและตี บำรุงหัวใจ แก้เลือดออกตามไรฟัน แก้ไข้เพื่อตีพิการ แก้บาดแผล
๑๗.	ตีป्ली	๑	เผ็ดร้อนขม	แก้ธาตุปถวีธาตุ 20 ประการ แก้ธาตุตีพิการ แก้ท้องร่วง ขับลมในลำไส้ แก้หืดไอ แก้ลมวิงเวียน แก่ริดสีดวงทวาร แก่คุดทะราด เจริญอาหาร แก้หลอดลมอักเสบ แก้นอนไม่หลับ แก้โรคลมบ้าหมู ขับน้ำดี ขับระดู ทำให้แห้ง ขับพยาธิ แก้ปวดกล้ามเนื้อ แก้อาการอักเสบ
๑๘.	ข้าพลุ	๑	เผ็ดร้อน	แก้คูเสมหะ ขับเสมหะให้ตก บำรุงธาตุ ขับลมในลำไส้ ทำให้เสมหะแห้ง
๑๙.	สะค้าน	๑	เผ็ดร้อน	แก้ลมอันบังเกิดในกองธาตุ กองสมุฏฐาน ขับลมในลำไส้ แก้จุกเสียด แก้ธาตุพิการ บำรุงธาตุ ทำให้ผายเรอ
๒๐.	เจตมูลเพลิง	๑	ร้อน	บำรุงธาตุ บำรุงโลหิต ขับลมในกระเพาะอาหาร และลำไส้ ขับโลหิตระดู แก่ริดสีดวงทวาร เคลื่อนฝี ให้ความอบอุ่นแก่ร่างกาย กระจายเลือดลม มีฤทธิ์บีบรัดลูกทำให้แห้งได้ ทาแก้โรคผิวหนัง
๒๑.	ขิง	๑	หวานเผ็ดร้อน	ขับลม แก้ท้องอืด จุกเสียด แน่นเฟ้อ คลื่นไส้ อาเจียน แก้หอบไอ ขับเสมหะ แก้บิด เจริญอากาศธาตุ กระตุ้นการบีบตัวของกระเพาะอาหาร และลำไส้
๒๒.	ลูกจันทน์	๑	ร้อนหอมติดผาด	บำรุงกำลัง บำรุงธาตุ แก่ธาตุพิการ ขับลม แก้ปวดมดลูก แก้ท้องร่วง บำรุงโลหิต

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๒๓.	ดอกจันทน์	๑	เผ็ดร้อน	บำรุงโลหิต บำรุงธาตุ ขับลม
๒๔.	ลูกกระวาน	๑	เผ็ดร้อนหอม	ขับเสมหะ ขับโลหิต ขับลม บำรุงธาตุ กระจายเลือดและลมให้ซ่านผสมยาถ่าย ป้องกันไม่ให้จุกเสียดและใช้ท้อง นำลูกมาแช่แอลกอฮอล์ได้น้ำยาสีแดง รับประทานบำรุงธาตุ แก้อาการอาหารไม่ย่อย ท้องอืดเพื่อ ระบายอุจจาระธาตุ ใช้ปรุงอาหาร
๒๕.	กานพลู	๑	เผ็ดร้อนปร่า	กระจายเสมหะ แก้อาการเหนียว แก้อืดออกตามไรฟัน แก้หืด ทำอาหารให้ขจัด แก้ปวดฟัน แก้รำมะนาด แก้ปวดท้อง แก้ลม แก้เหน็บชา แก้พิษโลหิต พิษน้ำเหลือง ขับน้ำคาวปลา ทำอุจจาระให้ปกติ ดับกลิ่นกลิ่น แก้อาการทั้ง ๔ พิการ แก้ท้องขึ้น กดลมให้ลงสู่เบื้องต่ำ
๒๖.	กฤษณา	๑	หอมสุขุม	บำรุงโลหิต แก้ตับปอดพิการ แก้ไข้เพื่อเสมหะและลม แก้ลมวิงเวียน บำรุงโลหิตในหัวใจ ทำให้หัวใจชุ่มชื้น แก้ปวดข้อ ต้มดื่มแก้ร้อนในกระหายน้ำ ใช้ปรุงเป็นยาบำรุงและรักษาโรคหัวใจ แก้อาการลมกองละเอียด
๒๗.	กระลำพัก	๑	หอมสุขุม (ขมหอม)	แก้ไข้ ขับลม บำรุงหัวใจ บำรุงครรภ์รักษา
๒๘.	ขอนดอก	๑	จืดหอม	แก้ลม บำรุงหัวใจ บำรุงตับปอด บำรุงทารกในครรภ์ ทำหัวใจให้ชุ่มชื้น
๒๙.	มะลิ	๑	หอมเย็นขม	บำรุงหัวใจ ดับพิษร้อน ทำให้จิตใจชุ่มชื้น บำรุงครรภ์ แก้ไข้ แก้ร้อนในกระหายน้ำ แก้เจ็บตา
๓๐.	พิบูล	๑	หอมสุขุม	แก้ลม บำรุงโลหิต
๓๑.	บุณฑริก	๑	หอมเย็นขมเล็กน้อย	บำรุงดวงจิตให้ชุ่มชื้น แก้ร้อนใน กระสับกระส่าย แก้ลมกองละเอียด วิงเวียน หน้ามืด ตาลาย ใจสั่นหวิว ชูกำลัง บำรุงโลหิต แก้อาการสาบสางในร่างกาย
๓๒.	สารภี	๑	ขมหอมเย็น	แก้โลหิตพิการ แก้ไข้มีพิษร้อน เจริญอาหาร บำรุงหัวใจ ชูกำลัง
๓๓.	จำปา	๑	ขมหอม	ทำให้เลือดเย็น กระจายโลหิตอันร้อน ขับปัสสาวะ ขับลม แก้อ่อนเพลีย วิงเวียน ศีรษะหน้ามืด ตาลาย บำรุงหัวใจ แก้เส้นกระดูก แก้โรคเรื้อรัง หิด ฝี แก้โรคไต แก้หนองใน บำรุงน้ำดี บำรุงโลหิต

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๓๔.	กระดังงา	๑	หอมสุขุม	บำรุงโลหิต บำรุงธาตุ บำรุงหัวใจ
๓๕.	เถาหมวกแดง	๑	ฝาดเมา	แก้สลับ แก้พิษทั้งปวง ข่าพยาธิ สมานบาดแผล แก้โรคเรื้อน ประดงผื่นคัน น้ำเหลืองเสีย ผนกับน้ำมันงา แก้พิษตะขาบแมลงป่องไม่ให้ปวด แก้ท้องร่วง แก้ลงแดง บำรุงโลหิต แก้ไข้เซื่องซึม ทำให้คลอดบุตรง่าย ผนทาแก้ปวดข้อ
๓๖.	เถาหมวกขาว	๑	ฝาดเมา	แก้สลับ แก้พิษทั้งปวง ข่าพยาธิ สมานบาดแผล แก้โรคเรื้อน ประดงผื่นคัน น้ำเหลืองเสีย ผนกับน้ำมันงา แก้พิษตะขาบแมลงป่องไม่ให้ปวด แก้ท้องร่วง แก้ลงแดง บำรุงโลหิต แก้ไข้เซื่องซึม ทำให้คลอดบุตรง่าย ผนทาแก้ปวดข้อ
๓๗.	อบเชยเทศ	๑	เผ็ดหวาน	แก้ลมอัมตพฤกษ์ย์ ปลุกธาตุอันดับให้เจริญ แก้ไข้สันนิบาต แก้อ่อนเพลีย ขับผายลม
๓๘.	สมุลแว้ง	๑	หอมร้อนปร่า	แก้ลมวิงเวียน ใจสั่น แก้พิษหวัด แก้กำเดา ขับลมในลำไส้ แก้ธาตุพิการ
๓๙.	บอระเพ็ด	๑	ขมเย็น	แก้พิษฝีดาษ แก้ไข้เหนือ ใช้พิษ ฝีกาฬ โรคแทรกซ้อนของไข้ทรพิษ แก้ไข้ทุกชนิด แก้อ่อนในกระหายน้ำ ทำให้เลือดเย็น แก้สะอึก บำรุงกำลัง บำรุงน้ำดี บำรุงไฟธาตุ เจริญอาหาร
๔๐.	ลูกกระดอม	๑	ขมเย็น	บำรุงน้ำดี แก้ดีแห้ง ดีฝ่อ ดีเดือด เจริญอาหาร ดับพิษโลหิต แก้ไข้ แก้มดลูกอักเสบ ถอนพิษผิดสำแดง
๔๑.	คำไทย	๑	หวานสุขุม	บำรุงโลหิตและน้ำเหลืองให้เป็นปกติ แก้สลับร้อนคันตามผิวหนัง บำรุงโลหิตระดู ขับระดู แก้โรคโลหิตจาง แก้บิด แก้ไตพิการ แก้ดีพิการ แก้พิษ บำรุงประสาท บำรุงหัวใจ
๔๒.	ฝางเสน	๑	ขมฝาด	บำรุงโลหิต แก้ปวดพิการ แก้อ่อนในกระหายน้ำ แก้ท้องร่วง ธาตุพิการ แก้โลหิตออกทางทวารหนัก แก้เสมหะ กำเดา
๔๓.	ลำพันแดง	๑	เค็มกร่อยร้อน	ขับโลหิตระดู แก้พิษโลหิตระดูทำให้คั่งเพื่อขับลมในลำไส้ แก้จุกเสียดแน่นท้อง
๔๔.	รากย่านาง	๑	จืดขม	แก้พิษเมาเบื่อ กระทุ้งพิษไข้ แก้ไข้ แก้เมาสุรา ถอนพิษผิดสำแดง แก้ไม่ผูกไม่ถ่าย แก้ใช้รากสาดใช้กลับ แก้ลม แก้โรคหัวใจบวม แก้กำเดา

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๔๕.	ชะลูด	๑	หอมเย็น	ขับผายลม แก้ปวดในท้อง บำรุงกำลัง แก้ปวดมวนท้อง บำรุงหัวใจ บำรุงครรภ์
๔๖.	ลูกผักชีลา	๑	ขมฝาดร้อนหอม	ขับลมในลำไส้ บำรุงธาตุ แก้ไตพิการ เจริญอาหาร ขับลม แก้ท้องขึ้นอืดเฟ้อ จุกเสียดแน่น
๔๗.	ดีวัว	๑	ขมร้อน	เป็นกระสายยาช่วยให้ฤทธิ์ยาแล่นเร็ว
๔๘.	กำยาน	๑	ฝาดหอม	บำรุงหัวใจ ขับปัสสาวะ แก้ปอดและหลอดลม อักเสบ ขับเสมหะ สมานบาดแผล แก้ลม บำรุง เส้นเอ็น แก้นิว ดับกลิ่น ฆ่าเชื้อรา น้ำกัดเท้า เผล อบท้องฆ่าเชื้อโรคในอากาศ ไล่ยุงริ้น
๔๙.	พิมเสน	๑	หอมเย็น	แก้ลมวิงเวียนหน้ามืด หัวใจอ่อน บำรุงหัวใจ ทำให้ชุ่มชื้น ทำให้เรอ ขับผายลม แก้จุกเสียด แน่นเฟ้อ แก้ปวดท้อง แก้บาดแผลสด แผลเรื้อรัง แผลกามโรค แผลเนื้อร้าย

หมายเหตุ นำหนักยาอ้างอิงตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ พ.ศ. ๒๕๕๖ แต่ยาหอมอินทจักร์ตำรับดั้งเดิม ใส่ รากไคร้เครือ ดิงูเห่า ดีหมูป่า และชะมดเช็ด สิ่งละ ๑ ส่วน

- รากไคร้เครือ (ขมขื่นปร่า) แก้ไข้ ไข้จับสั่น ไข้เพ้อคลั่ง แก้พิษไข้ พิษกาฬ ขับเหงื่อ
เจริญอาหาร ชูกำลัง
- ดิงูเห่า (ขมร้อน) เป็นกระสายยาช่วยให้ฤทธิ์ยาแล่นเร็ว
- ดีหมูป่า (ขมร้อน) เป็นกระสายยาช่วยให้ฤทธิ์ยาแล่นเร็ว
- ชะมดเช็ด (หอมเย็นคาว) บำรุงดวงจิตให้ชุ่มชื้น ดับพิษโลหิต บำรุงหัวใจ บำรุงน้ำดี

๖. กลุ่มโรคข้อกระดูก กล้ามเนื้อ เส้นเอ็น

โรคניתาน ๑

(ตำราแพทยศาสตร์สงเคราะห์ คัมภีร์โรคניתาน หน้า ๓๒๑)

สรรพคุณ แก้ปถวิธาตุ ๘ ประการ คือ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ กระดูก เอ็น พิการ
วิธีการ บดเป็นผงละลายน้ำผึ้งกินเท่าผลพุทรา กินเช้า – เย็น แก้ปถวิธาตุ ๘ จำพวกอันกำเรียดังกล่าวมานั้น
 หายสิ้นแล

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑.	ใบบอระเพ็ด	๑	ขมเมา	แก้รำมะนาด ปวดฟัน ข่าแมลงที่เข้าหู ข่าพยาธิไส้เดือน แก้ไข้ แก้โรคผิวหนัง ดับพิษปวดแสบปวดร้อน บำรุงน้ำดี
๒.	หัวแห้วหมู	๑	เผ็ดหอมปร่า	บำรุงหัวใจ ขับเหงื่อ ขับปัสสาวะ ขับลมในลำไส้ แก้ปวดท้อง อืดเฟ้อ บำรุงกำลัง บำรุงธาตุ บำรุงทารกในครรภ์ เป็นยาอายุวัฒนะ แก้ไข้ ลดความดันเลือด ลดการอักเสบ แก้บิด ท้องเสีย แก้อาเจียน แก้ตับอักเสบ และยับยั้งการเติบโตของเชื้อมาลาเรียชนิดฟัลซิฟรัม
๓.	ชिरากากี (ใบมะขามแขก)	๑	เปรี้ยวหวานชุ่ม	ระบายท้อง ถ่ายพิษอุจจาระเป็นมูก ถ่ายน้ำเหลือง ถ่ายพิษไข้ ถ่ายโรคบุรุษ ถ่ายพยาธิ แก้ริดสีดวงทวาร ใช้ท้องมากกว่าฝัก เหมาะกับคนที่กำลังน้อยหรือเด็กและคนที่เป็นริดสีดวงทวาร
๔.	ลูกมะตูมอ่อน	๑	ฝาดร้อนปร่าขื่น	แก้ธาตุพิการ แก้ท้องเสียแก้บิด แก้โรคกระเพาะอาหาร เจริญอาหาร ขับผายลม บำรุงกำลัง
๕.	เกลือสินเธาว์	๑	เค็ม	แก้พรรดิก ล้างเมือกในลำไส้ ขับพยาธิภายในท้อง ละลายนิ่ว แก้ตรีโทษ
๖.	กระเทียม	๑	ร้อนฉุน	แก้ไอ แก้โรคผิวหนัง กลากเกลื้อน แผลเนื้อร้าย บำรุงธาตุ ขับโลหิตระดู แก้โรคประสาท แก้ปวดหู แก้หูอักเสบ ระบายพิษไข้ แก้ริดสีดวงอก ขับพยาธิในท้อง แก้โรคในปากคอ แก้หืด แก้อัมพาต แก้ลมเข้าข้อ แก้จุกเสียดแน่นเฟ้อ แก้ขัดปัสสาวะ บำรุงปอด แก้ปอดพิการ แก้เสมหะ แก่น้ำลายเหนียว แก้เลือดออกตามไรฟัน แก้ฟกบวม แก้สะอึก อมบัวปากฆ่าเชื้อโรคในปาก ขจัดไขมันที่อุดตันในหลอดเลือด ลดความดันโลหิต
๗.	ชะเอมเทศ	๑	หวานขมชุ่ม	แก้หน้าลายเหนียว แก้เสมหะเป็นพิษ (ไอ) ทำเสมหะให้จืด ทำให้ชุ่มคอ บำรุงปอด แก้พิษ

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
				คั่วแล้ว แก้วเปื้ออาหาร แก้วปวดท้อง แก้วอ่อนเพลีย แก้วไข้ แก้วไอ สงบประสาท แก้วดีและโลหิต บำรุงกล้ามเนื้อให้เจริญ
๘.	โกฐสอ	๑	สุขุมหอม	แก้วไข้ แก้วไข้จับสั่น แก้วหืดไอ แก้วสะอึก บำรุงหัวใจ แก้วเสมหะเป็นพิษ แก้วหลอดลมอักเสบ
๙.	โกฐก้านพร้าว	๑	ขม	แก้วไข้ซึ่งมีอาการสะอึก แก้วไข้เรื้อรัง แก้วหอบ แก้วเสมหะเป็นพิษ
๑๐.	ชิงแห้ง	๑	หวานเผ็ดร้อน	ขับลม แก้วท้องอืด จุกเสียด แน่นเฟ้อ คลื่นไส้ อาเจียน แก้วหอบไอ ขับเสมหะ แก้วบิด เจริญอากาศธาตุ กระตุ้นการบีบตัวของกระเพาะอาหาร และลำไส้
๑๑.	พริกไทย	๑	เผ็ดร้อน	แก้ลมอัมพฤกษ์ แก้ลมลั่นในท้อง บำรุงธาตุ แก้วท้องอืดเฟ้อ แก้วเสมหะเพื่อง แก้วมูกิด
๑๒.	ดีปลี	๑	เผ็ดร้อนขม	แก้ธาตุปถวีธาตุ 20 ประการ แก้วธาตุดินพิการ แก้วท้องร่วง ขับลมในลำไส้ แก้วหืดไอ แก้วลมวิงเวียน แก้วริดสีดวงทวาร แก้วคุดทะราด เจริญอาหาร แก้วหลอดลมอักเสบ แก้วนอนไม่หลับ แก้วโรคลมบ้าหมู ขับน้ำดี ขับระดู ทำให้แห้ง ขับพยาธิ แก้วปวดกล้ามเนื้อ แก้วอาการอักเสบ
๑๓.	เปลือกต้นตีนเป็ด	๑	ขมเย็น	แก้วไข้เพื่อตีพิการ สมานลำไส้ แก้วบิดท้องเสีย เรื้อรัง ขับพยาธิ แก้วไข้หวัด แก้วหลอดลมอักเสบ
๑๔.	สมอไทย	๑	ฝาดเปรี้ยวขม	แก้วไข้เพื่อเสมหะ แก้วโลหิตในอุทร แก้วน้ำดี ถ่ายอุจจาระ รู้ถ่ายรู้ปิดเอง แก้วลมป่วง แก้วพิษร้อน ภายใน แก้วลมจุกเสียด ถ่ายพิษไข้ คุมธาตุ แก้วไอ เจ็บคอ ขับน้ำเหลืองเสีย แก้วเสมหะเป็นพิษ แก้วดีพลุ่ง แก้วอาเจียน บำรุงร่างกาย แก้วนอนสะดุ้งผวา ดองกับน้ำมูตรโค ต้มแก้ปวดเมื่อยตามร่างกาย ตามข้อ แก้วอ่อนเพลีย บดเป็นผงโรยแผลเรื้อรัง
๑๕.	ใบสะเดา	๑	ขม	บำรุงธาตุ ช่วยย่อยอาหาร ฆ่าแมลงศัตรูพืช
๑๖.	ใบรัก	๑	เผื่อน	แก้ริดสีดวงทวาร แก้วคุดทะราด
๑๗.	แฝกหอม	๑	หอม	ทำดวงจิตให้ชุ่มชื้น ขับลมในลำไส้ ทำให้หาเรอ แก้วปวดท้อง จุกเสียดแน่นอืด แก้วไข้เพื่อลม ขับปัสสาวะ
๑๘.	กกลังกา	๑	ขม	ต้มเอาน้ำดื่มหรือบดเป็นผงละลายน้ำร้อน รับประทานบำรุงธาตุ เจริญอาหาร แก้วเสมหะเพื่อง ขับน้ำลาย

อาโปธาตุ น้ำมันในข้อ

(จากคัมภีร์สรรพคุณยาไทย ของ คล้อย ทรงบัณฑิตย์ หน้า ๑๔๕)

สรรพคุณ แก้อาโปธาตุกำเริบเพื่อโลหิตและน้ำมันในข้อในกระดูก

วิธีการ บดเป็นผง ละลายน้ำผึ้งหรือน้ำส้มซ่า

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑.	โกฐเชียง	๑	หวานสุขุม	แก้ไข้ แก้ไอ แก้สะอึก แก้เสียดแทงสองราวข้าง
๒.	โกฐสอ	๑	สุขุมหอม	แก้ไข้ แก้ไข้จับสั่น แก้หืดไอ แก้สะอึก บำรุงหัวใจ แก้เสมหะเป็นพิษ แก้หลอดลมอักเสบ
๓.	โกฐหัวบัว	๑	มันสุขุมหอม	แก้ลมในกองริดสีดวง กระจายลมทั้งปวง ขับลม ในลำไส้
๔.	โกฐเขมา	๑	สุขุมหอม	แก้โรคในปากในคอ แก้แผลเน่าเปื่อย แก้เสียด แทงสองราวข้าง แก้หอบหืด
๕.	โกฐจุฬาลัมพา	๑	สุขุมหอมร้อน	แก้ไข้เจ็ดยิง (ไข้ที่มีเม็ดผื่นตามตัว เช่น ไข้หัด สุกใส ดำแดง เป็นต้น) แก้ไข้เพื่อเสมหะ แก้หืด แก้ไอ แก้ไข้จับ เป็นยาเร่งประสาทส่วนกลาง เหมือนการบูร ขับลม แก้ตกเลือด ตำพอกแก้ลม แก้ช้ำใน แก้ปวดเมื่อยรูมาติก แก้บิด แก้ปวดท้อง หลังคลอด แก้ระดูมามากเกินไป
๖.	ขิงแห้ง	๑	หวานเผ็ดร้อน	ขับลม แก้ท้องอืด จุกเสียด แน่นเฟ้อ คลื่นไส้ อาเจียน แก้หอบไอ ขับเสมหะ แก้บิด เจริญ อากาศธาตุ กระตุ้นการบีบตัวของกระเพาะอาหาร และลำไส้
๗.	พริกไทย	๑	เผ็ดร้อน	แก้ลมอัมพฤกษ์ แก้ลมลั่นในท้อง บำรุงธาตุ แก้ ท้องอืดเฟ้อ แก้เสมหะเพื่อง แก้มุตกิด
๘.	ดีปลี	๑	เผ็ดร้อนขม	แก้ธาตุพิการธาตุ ๒๐ ประการ แก้ธาตุพิการ แก้ท้องร่วง ขับลมในลำไส้ แก้หืดไอ แก้ลมวิงเวียน แก้ริดสีดวงทวาร แก้คุดทะราด เจริญอาหาร แก้ หลอดลมอักเสบ แก้นอนไม่หลับ แก้โรคลมบ้าหมู ขับน้ำดี ขับระดู ทำให้แห้ง ขับพยาธิ แก้ปวด กล้ามเนื้อ แก้อาการอักเสบ
๙.	ลูกจันทน์	๑	ร้อนหอมติดฝาด	บำรุงกำลัง บำรุงธาตุ แก้ธาตุพิการ ขับลม แก้ปวดมดลูก แก้ท้องร่วง บำรุงโลหิต
๑๐.	ดอกจันทน์	๑	เผ็ดร้อน	บำรุงโลหิต บำรุงธาตุ ขับลม

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑๑.	หัวหญ้าชันกาด	๑	เย็นจืดฝืด	แก้ทางเดินปัสสาวะพิการ ขับปัสสาวะ แก้ไตพิการ ดับร้อน แก้พิษไข้ พิษกาฬ ฝนหยอดตา แก้ตาฟาง ตาแดง ตามัว แก้พิษปวดเคืองตา
๑๒.	คนที่σό	๑	ร้อนสุขุมหอม	บำรุงน้ำดี ขับลม แก้หืดไอ ฆ่าแม่พยาธิ แก้สาบสาบในร่างกาย แก้ริดสีดวงจมูก แก้เสมหะจุกคอ แก้ลำไส้พิการ แก้ปวดตามกล้ามเนื้อตามข้อ ขับเหงื่อ

๗. กลุ่มยาประจุ ยารุ ยาถ่าย

ธรรมเนียมษษษษ

(ยาสำมัญประจำบ้าน)

สรรพคุณ แก้กษษษษ ษษษษ ษษษษ

วิธีทำ บดเป็นผง

ขนาดรับประทาน รับประทาน วันละ ๑ ครั้ง ก่อนอาหารเช้าหรือก่อนนอน
ครั้งละ ๑/๒ - ๑ ช้อนชา ละลายน้ำสุกหรือผสมน้ำผึ้งปั้นเป็นลูกกลอน

คำเตือน คนเป็นไข้หรือสตรีมีครรภ์ ห้ามรับประทาน

ที่	สมุนไพรร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑.	ลูกจันทน์	๑	ร้อนหอมติดผาด	บำรุงกำลัง บำรุงธาตุ แก้อาตุพิการ ขับลม แก้ปวดมดลูก แก้ท้องร่วง บำรุงโลหิต
๒.	ดอกจันทน์	๑	เผ็ดร้อน	บำรุงโลหิต บำรุงธาตุ ขับลม
๓.	ลูกกระวาน	๑	เผ็ดร้อนหอม	ขับเสมหะ ขับโลหิต ขับลม บำรุงธาตุ กระจาย เลือดและลมให้ชานผสมยาถ่าย ป้องกันไม่ให้จุก เสียดและไข้ท้อง นำลูกมาแช่แอลกอฮอล์ได้น้ำยา สีแดง รับประทานบำรุงธาตุ แก้อาตุพิการ อาหาร ไม่ย่อย ท้องอืดเพื่อ ระบายอุจจาระธาตุ ใช้ปรุง อาหาร
๔.	กานพลู	๑	เผ็ดร้อนปร่า	กระจายเสมหะ แก้อาตุพิการเหนียว แก้เลือดออก ตามไรฟัน แก้หืด ทำอาหารให้งวด แก้ปวดฟัน แก้รำมะนาด แก้ปวดท้อง แก้ลม แก้เหน็บชา แก้พิษโลหิต พิษน้ำเหลือง ขับน้ำคาวปลา ทำอุจจาระให้ปกติ ดับกลิ่นกล้ำ แก้อาตุพิการ ๔ พิการ แก้ท้องขึ้น กดลมให้ลงสู่เบื้องต่ำ
๕.	โกฐกระดุก	๑	มันสุ่มหอม	แก้ลมในกองเสมหะ (มักเกิดในตอนเช้า) บำรุง กระดุก
๖.	โกฐเขมา	๑	สุ่มหอม	แก้โรคในปากในคอ แก้แผลเน่าเปื่อย แก้เสียด แทงสองราวข้าง แก้หอบหืด
๗.	โกฐน้ำเต้า	๑	ผาดมันสุ่ม	บำรุงธาตุ แก้อาตุพิการ อาหารไม่ย่อย ระบาย ท้อง รู้ถ่ายรู้ปิดเอง แก้ท้องเสีย ขับลมในลำไส้ ขับปัสสาวะและอุจจาระให้เดินสะดวก แก้อาตุพิการ แก้ริดสีดวงทวาร
๘.	เทียนดำ	๑	เผ็ดขม	ขับเสมหะให้ลงสู่คฤทวาร ขับลมในลำไส้ แก้อาเจียน บำรุงโลหิตให้สมบูรณ์

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๙.	เทียนขาว	๑	เผ็ดร้อนขมหอม	แก้ลมและตีพิการ ขับเสมหะ แก้ไข้ ขับระดูขาว ขับผายลม แก้ท้องขึ้นในเด็ก นำมาสกัดได้น้ำมัน ยี่ห่วย ใช้ทำเครื่องหอม เครื่องต้มและยาขับลม
๑๐.	ดองดึง	๑	ร้อนเมา	แก้โรคเรื้อน คุดทะราด แก้โรคปวดข้อ (gout) แก้กามโรค แก้พิษแมลงสัตว์กัดต่อย ขับผายลม เป็นยาอันตราย จะต้องใช้ในปริมาณน้อย ถ้าเกินขนาดอาจเกิดพิษได้
๑๑.	หัวบุก	๑	เปื้อคัน	กัดเถาดาน กัดเสมหะ แก้เลือดจับเป็นก้อนเป็น ดาน หุงกับน้ำมันทาแก้ผ้าบาดแผล นิยมใช้บุกรอ ทำยา ใช้หัวบุกเนื้อทรายทำเป็นอาหาร ไม่นิยมใช้ บุกคางคกเพราะคันมาก
๑๒.	หัวกลอย	๑	เมาเปื้อ	กัดเถาดานในท้อง หุงน้ำมันใส่แผล กัดผ้ากัด หนอง มีพิษทำให้อาเจียนมีนง
๑๓.	หัวกระดาดขาว	๑	เมาคัน	กัดเถาดานในท้อง กัดผ้า กัดหนอง สมานแผล แก้มะเร็ง ฆ่าพยาธิภายนอก
๑๔.	หัวกระดาดแดง	๑	คันเมา	หุงน้ำมันสมานแผล ผสมทำยากัดผ้าหนอง
๑๕.	ลูกเร่ว	๑	ร้อนเผ็ดปร่า	ขับลมในลำไส้ แก้ท้องขึ้นอืดเฟ้อ แก้ปวดท้อง แก้คลื่นเหียนอาเจียน แก่ริดสีดวง ทืดไอ กัดเสมหะ แก้ไข้สันนิบาต ขับน้ำนม บำรุงธาตุ
๑๖.	ขิง	๑	หวานเผ็ดร้อน	ขับลม แก้ท้องอืด จุกเสียด แน่นเฟ้อ คลื่นไส้ อาเจียน แก้หอบไอ ขับเสมหะ แก้บิด เจริญ อากาศธาตุ กระตุ้นการบีบตัวของกระเพาะอาหาร และลำไส้
๑๗.	ชะเอมเทศ	๑	หวานขมชุ่ม	แก้ น้ำลายเหนียว แก้เสมหะเป็นพิษ (ไอ) ทำ เสมหะให้จืด ทำให้ชุ่มคอ บำรุงปอด แก้พิษ คั่วแล้ว แก้เบื่ออาหาร แก้ปวดท้อง แก้อ่อนเพลีย แก้ไข้ แก้ไอ สงบประสาท แก่ดีและโลหิต บำรุง กล้ามเนื้อให้เจริญ
๑๘.	รากเจตมูลเพลิงแดง	๑	ร้อน	บำรุงธาตุ บำรุงโลหิต ขับลมในกระเพาะอาหาร และลำไส้ ขับโลหิตระดู แก่ริดสีดวงทวาร เคลื่อน ฝืนให้ความอบอุ่นแก่ร่างกาย กระจายเลือดลม มีฤทธิ์บีบมดลูกทำให้แท้งได้ ทาแก้โรคผิวหนัง
๑๙.	ผักแพวแดง	๒	ร้อนเผ็ด	แก้ลม แก้ธาตุพิการ แก่ริดสีดวง แก้หืด แก้ไอ แก้ปวดท้อง ท้องขึ้นอืดเฟ้อจุกเสียด ขับผายลม แก้ท้องมาน แก้กระเพาะอาหารพิการ แก่อุจจาระพิการ แก้เส้นประสาทพิการ แก้ปวด เมื่อยตามข้อกระดูก

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๒๐.	เนื้อมะขามป้อม	๒	เปรี้ยวฝาดขม	เป็นยาฝาดสมาน แก้กิดสีดวงทวาร แก้กิดท้องเสีย ใช้ควบกับธาตุเหล็ก แก้กิดชานและช่วยย่อยอาหาร หมักได้แอลกอฮอล์ รับประทานแก้อาหารไม่ย่อย แก้อิ
๒๑.	รงทอง ประสะ	๔	เอียนเปื้อ	ถ่ายลม ถ่ายน้ำเหลือง ถ่ายเสมหะและโลหิต เป็นยาถ่ายอย่างแรง ถ่ายโรคท้องมาน แก้อิโลหิตคั่งในสมอง การใช้ทำยาต้องฆ่าฤทธิ์เสียก่อน ทุกครั้ง บดผสมกะทิสดทาแผลพุพอง น้ำเหลืองเสีย แก้วปวดแผล
๒๒.	เนื้อสมอไทย	๖	ฝาดเปรี้ยว	แก้บิด แก้กท้องผูก แก้กท้องขึ้นอืดเฟ้อ แก้อิโรคเกี่ยวกับน้ำดี แก้อิโรคท้องมาน แก้กดับ ม้ามโต แก้อาเจียน แก้อิสะอึก แก้กั้ดไอ แก้กั้ท้องร่วงเรื้อรัง
๒๓.	มหาหิงคุ์	๖	เผื่อนร้อนเหม็น	ขับลมในลำไส้ แก้กั้ท้องขึ้น อืดเฟ้อ แน่นจุกเสียด แก้วปวดท้อง บำรุงธาตุ ขับเสมหะ ขับผายลม แก้อิโรคเส้นประสาท ช่วยย่อยอาหาร แก้วปวด แก้อิชักกระตุก แก้อิฮีสทีเรีย ทาแก้กั้ท้องขึ้น นวดท้องในเด็ก
๒๔.	การบูร	๖	ร้อนปร่าเมา	บำรุงธาตุ ทำให้อาหารงวด ขับเสมหะและลม แก้อิธาตุพิการ แน่นจุกเสียด ปวดท้อง ขับลมในลำไส้ แก้อิไอ แก้อิเลือดลม ชูกำลัง แก้อิคั้น แก้อิโรคตา ขับลมให้ผาย กระจายลม บำรุงกำหนัด ขับเหงื่อ แก้วปวดตามเส้น กลั้ดอ้นฝี่ แก้อิเคล็ดขัดยอกบวม แก้อิกระตุก แก้วปวดข้อ แก้วปวดเส้นประสาท แก้อิรอยผิวหนังแตก แก้อิพิษแมลงสัตว์กัดต่อย เป็นยาซาเฉพาที่ แก้อิโรคผิวหนังเรื้อรัง ขับน้ำเหลือง บำรุงหัวใจ ใช้ปรุงรกลั้ดรสนยาอื่น โล้ดุงและแมลง
๒๕.	ยาดำ	๒๐	ขมเหม็นเปื้อ	เป็นยาถ่าย ถ่ายลมเบื้องสูงลงสู่เบื้องต่ำ กั้ดพอกเสมหะและโลหิต ถ่ายพิษไข้ ถ่ายพยาธิตัวตึ้ดไส้เดือน ขับน้ำดี มีฤทธิ์ใช้ท้อง ผนกับเหล้าขาว ทาหัวฝี่ ทาแก้อิฟกบวม
๒๖.	พริกไทยล่อน	๙๖	เผ็ดร้อน	แก้ลมอัมพฤษ์ แก้ลมลั้ดในท้อง บำรุงธาตุ แก้กั้ท้องอืดเฟ้อ แก้อิเสมหะเพื้อง แก้อิมูตกิด

ยาถ่าย / ขับพอกโลหิต

(ยาสามัญประจำบ้าน)

สรรพคุณ ขับและพอกล้างโลหิตที่เสีย

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑.	ใบมะกา	๑	ขมขื่น	ถ่ายเสมหะและโลหิต ถ่ายพิษตานขวง ถ่ายพิษไข้ ชักลมเบื้องสูงลงสู่เบื้องต่ำ ใบสดต้องบั้งไฟก่อนใช้ กันไม่ให้ไข้ท้อง
๒.	ใบมะขาม	๑	เปรี้ยวฝาด	ขับเสมหะในลำไส้ พอกโลหิต ขับเลือดและลมในลำไส้ แก้บิด แก้ไอ ต้มเอาน้ำโกรกศีรษะเด็กในตอนเช้า แก้หวัดคัดจมูก
๓.	ใบไผ่ป่า	๑	ขื่นเผื่อน	ขับและพอกล้างโลหิตระดูที่เสีย ขับระดูขาว แก้ลมตลกอุกเสบ ขับปัสสาวะ
๔.	ใบส้มป่อย	๑	เปรี้ยวฝาดร้อนเล็กน้อย	ถ่ายเสมหะ ถ่ายระดูขาว แก้บิด ล้างเมือกมันในลำไส้ พอกโลหิตระดู แก้โรคตา ตำประคบแก้เส้นตึง
๕.	ฝักส้มป่อย	๑	เปรี้ยว	เป็นยาถ่าย ขับเสมหะ แก้ไอ แก้ไข้จับสั่น ทำให้อาเจียน แก่น้ำลายเหนียว ต้มเอาน้ำสระผม แก้รังแค แก้โรคผิวหนัง ฆ่าพยาธิไส้เดือน ตำนเชื้อราและเชื้อแบคทีเรีย
๖.	หญ้าไซ	๑	จืดขื่น	ขับปัสสาวะ ขับและพอกโลหิตระดู แก้โลหิตระดูเป็นลิ่มก้อนดำเน่าเหม็น ให้เจ็บปวดตามท้องน้อย บั้นเอว และเป็นยาบำรุงโลหิตในตัว ขับพอกพิษในตับ
๗.	ฝักคูน	๑	หวานเย็น	ถ่ายเสมหะและแก้พรรดิก (แก้ท้องผูก) ระบายพิษไข้ เป็นยาระบายที่ไม่ปวดมวนหรือไข้ท้องใช้ในเด็กหรือสตรีระหว่างมีครรภ์ ผู้ที่ท้องผูกเรื้อรัง แก้ไข้มาลาเรีย แก้บิด ถ่ายพยาธิ แก้กามขโมย ใช้พอก แก้ปวดข้อ
๘.	รากขี้กาแดง	๑	ขม	บำรุงน้ำดี แก้ไข้ ดับพิษไข้ แก้ปวดศีรษะ แก้จุกเสียด บดทาฝีฝักบัว แก้ตับโต ม้ามย้อย อวัยวะในช่องท้องบวมโต
๙.	รากขี้กาขาว	๑	ขม	บำรุงร่างกาย แก้ตับหรือม้ามโต รากสดตำผสมน้ำมันทาแก้โรคเรื้อน
๑๐.	รากตองแตก	๑	เผื่อนร้อนขม	ถ่ายลมถ่ายเสมหะเป็นพิษ ไม่ใช่ท้อง ใช้ในรายที่ถ่ายด้วยยาตำไม่ได้ แก้บวมน้ำ แก้ดีซ่าน แก้ม้ามอักเสบ แก้โลหิตจาง

ที่	สมุนไพร	ส่วน	รส	สรรพคุณ
๑๑.	เถาว์ลย์เปรียง	๑	เพื่อนเย็น	ดื่มรับประทานถ่ายเส้น ถ่ายกระษัย แก้เส้นเอ็น ขอด ถ่ายเสมหะ ไม่ถ่ายอุจจาระ เหมาะที่จะใช้ในโรคบิด แก้อ ไอ แก่หวัด ใช้ในเด็กได้ดี ทำให้เส้นเอ็นอ่อนลง ขับปัสสาวะ แก้ปัสสาวะพิการ คั่วให้หอมชงดื่ม แก้เส้นเอ็นพิการ แก้เมื่อยขบตามร่างกาย แก้กระษัยเหน็บชา
๑๒.	หัวหอม (หอมแดง)	๑	ร้อน	ขับลมในกระเพาะอาหารลำไส้ ตำสุมกระหม่อมเด็กแก้หวัด
๑๓.	สมอไทย	๑	ฝาดเปรี้ยวขม	แก้ไข้เพื่อเสมหะ แก้โลหิตในอุทร แก่น้ำดี ถ่ายอุจจาระ รู้ถ่ายรู้ปิดเอง แก้ลมปวง แก้พิษร้อนภายใน แก้ลมจุกเสียด ถ่ายพิษไข้ คุมธาตุ แก้อไอเจ็บคอ ขับน้ำเหลืองเสีย แก้เสมหะเป็นพิษ แก้ตีพลง แก้อาเจียน บำรุงร่างกาย แก่นอนสะดุ้งผวา ดองกับน้ำมูตรโค ต้มแก้ปวดเมื่อยตามร่างกาย ตามข้อ แก้อ่อนเพลีย บดเป็นผงโรยแผลเรื้อรัง
๑๔.	สมอติ่ง	๑	ขมฝาด	แก้พิษดี พิษโลหิต แก้อไอ ขับโลหิตระดู ถ่ายพิษไข้ พิษเสมหะและโลหิต ถ่ายอุจจาระธาตุ ระบายแรงกว่าสมออื่นๆ
๑๕.	ขี้เหล็ก ทั้ง 5	๑	ขม	ถ่ายพิษกระษัย พิษไข้ พิษเสมหะ ถ่ายเส้น ถ่ายพิษทั้งปวง
๑๖.	ยาดำ	๔	ขมเหม็นเบื่อ	เป็นยาถ่าย ถ่ายลมเบื้องสูงลงสู่เบื้องต่ำ กัดพอกเสมหะและโลหิต ถ่ายพิษไข้ ถ่ายพยาธิตัวดี ไล่เดือน ขับน้ำดี มีฤทธิ์ใช้ท้อง ผนกับเหล้าขาว ทาหัวฝี ทาแก้ฟกบวม
๑๗.	ดีเกลือฝรั่ง	๒๐	เค็มเพื่อน	ถ่ายพรรตึก ถ่ายพิษไข้ ถ่ายกระษัย ถ่ายเสมหะ ขับเมือกมันในลำไส้

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. กรมวิชาการ สถาบันภาษาไทย. (๒๕๔๒). แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ ภูมิปัญญาทางการแพทย์ และมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กัญญารัตน์ อยู่สมบูรณ์. (๒๕๕๒). รายงานเวชปฏิบัติแผนไทย โรคและกลุ่มอาการมดลูกผิดปกติ. เชียงใหม่: สมาคมแพทย์แผนไทยเชียงใหม่.
- คมสัน ทินกร ณ อยุธยา. (๒๕๕๘). หลักพื้นฐานของการแพทย์แผนไทย (พิมพ์ครั้งที่ ๑). กรุงเทพฯ: ภูลประสิทธิ์.
- คมสัน ทินกร ณ อยุธยา. (๒๕๖๒). กัญชาที่ใช้ในการแพทย์แผนไทย. กรุงเทพฯ: ภูลประสิทธิ์.
- คล้าย ทรงบัณฑิตย์. (๒๕๓๒). คัมภีร์สรรพคุณยาไทยจากฉะบับใบลาน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาคาร.
- เจษฎา บริจินดากุล. (๒๕๕๓). รายงานเวชปฏิบัติแพทย์แผนไทย โรคหัวใจ. เชียงใหม่: สมาคมแพทย์แผนไทยเชียงใหม่.
- ชยันต์ พิเชียรสุนทร, แม้นมาส ชวลิต, และวิเชียร จีรวงศ์. (๒๕๔๕). คำอธิบายตำราพระโอสถพระนารายณ์. กรุงเทพฯ: บ.อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- นิเทศสุขกิจ, ขุน (ถนรัตน์ พุ่มชูศรี). (๒๕๑๖). อายุรเวชศึกษา (วิชาแพทย์แผนโบราณ) (พิมพ์ครั้งที่ ๒) กรุงเทพฯ: พีศรี พุ่มชูศรี.
- ปณิตา ถนอมวงษ์. (๒๕๖๑). คู่มือแผนนวดวัดโพธิ์ แผนนวดในสมัย ร.๕ เล่ม ๔. ชมรมแผนไทยวัดบางกร่าง “ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่องยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ พ.ศ. ๒๕๕๖” (๒๕๕๖, ๑๔ กุมภาพันธ์) ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๐ ตอนพิเศษ ๒๑ ง หน้า ๓๐-๔๙.
- รัตน์ เสือศรี. (๒๕๖๔). รายงานเวชปฏิบัติแผนไทย โรคอัมพฤกษ์-อัมพาต. เชียงใหม่: สมาคมแพทย์แผนไทยเชียงใหม่.
- โรงเรียนแพทย์แผนโบราณวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม. (๒๕๓๗). ตำรายาศิลาจารึกในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์ พระนคร: พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้จารึกไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๕ ฉบับสมบูรณ์ โครงการประสานงานพัฒนาเครือข่ายสมุนไพรร (ปพส.). กรุงเทพฯ: โรงเรียนแพทย์แผนโบราณวัดพระ เชตุพนวิมลมังคลาราม.
- วุฒิ วุฒิธรรมมาเวช. (๒๕๔๒). หลักเภสัชกรรมไทย. กรุงเทพฯ: บริษัท เอ็น. พี. สกรีนพริ้นติ้ง จำกัด.
- ส.ธรรมภักดี. (๒๕๓๙). ตำรายาสมุนไพรร. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ลูก ส.ธรรมภักดี.
- สุนทร ทองนพคุณ. (๒๕๔๑). คู่มือนันทายา (พิมพ์ครั้งที่ ๒). ชลบุรี: วิทยาผล
- สุภาภรณ์ ปิติพร. (๒๕๖๓). บันทึกของแผ่นดิน ๑๒ กัญชาและผองเพื่อน สมุนไพรเพื่อระบบประสาทและจิตใจ. ปราจีนบุรี: มูลนิธิโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร.
- สุข วรกิจพิศาล, (๒๕๖๐). เวชศาสตร์วิวัฒนาการ ตำราแพทย์แบบเก่า เล่ม ๕ เรียบเรียงตามตำราของท่านพระยา ประเสริฐสารทดำรง (หนู) บิดา. กรุงเทพฯ: พิศาลบรรณনীดี.

เสถียร พงษ์บุญรอด. (๒๕๒๒). ไม้เทศเมืองไทย สรรพคุณของยาเทศยาไทย. กรุงเทพฯ: เกษมบรรณกิจ.

โสภิตบรรณลักษณ์, ชุน (อำพัน กิตติขจร). (๒๕๐๔). คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๑, ๒, ๓. พระนคร: โรงพิมพ์
อุตสาหกรรมการพิมพ์.

สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. กองประกอบโรคศิลปะ. (๒๕๔๑). ตำราแพทย์แผนโบราณทั่วไป สาขา
เวชกรรมไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์แห่งประเทศไทย.

อมร เปรมกมล. (๒๕๕๔). อีสานรวมมิตร ระบาดโรควิทยาและการควบคุมโรค. ขอนแก่น: โรงพยาบาลมหาวิทยาลัย
ขอนแก่น.

อรชร เอกภาพสากล. (๒๕๔๗). มหัศจรรย์น้ำมันหอมระเหย. กรุงเทพฯ: เพชรการเรือน

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่
CHIANG MAI PROVINCIAL PUBLIC HEALTH OFFICE

กลุ่มงานการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่

10 ถนนสุเทพ ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๐๐

โทรศัพท์ : ๐๕๓-๒๑๑-๐๔๘ ต่อ ๑๐๔ โทรสาร : ๐๕๓-๒๑๑-๗๔๐

E-mail : thaimed.cm@gmail.com Website : www.lannahealthhub.org